

חוברת תוכן חצי-שנתית
אייר תשפ"א - תשרי תשפ"ב

משרד ראשי: רחוב גבעת שאול 27, גבעת שאול, ירושלים
טלפון: 077-40-50-813 פקס: 153-524-236-122
דוא"ל: office.yachdav@gmail.com

מזכ"ל התנועה: אילן קוסמן

סמזכ"ל: ישראל שילה

ניהול תוכן: רפאל הופנר

יוצר תוכן: ראובן מילצקי

עריכה: מרדכי רוזנברג

גרפיקה: שלומית כהן - סטודיו 'דינמי'

dinami20.studio@gmail.com

© כל הזכויות שמורות לארגון הנוער 'יחדיו'

מבוא למהדורה החדשה

פעיל יקר,

חוברת זו היא החוברת הראשונה במהדורה החדשה של חוברות ההדרכה, קונספט משודרג, תורני ועמקני יותר. עיצוב המבנה והתוכן נעשה כחלק מחשיבה מחודשת ורחבה בכל התפיסה שלנו בתנועת הנוער 'יחדיו', והינו נדבך נוסף ביישום תוצאות מחקר מקיף שערכנו אצל בוגרינו לאחר 11 שנות פעילות כ"י.

כחלק מהמחקר הגדול שערכנו, ביצענו גם סקר ספציפי ומעמיק לגבי חוברות ההדרכה, בכדי להקשיב לקולות העולים מהשטח. בד בבד עם הרצון שלנו כל הזמן להתחדש ולחשוב על עוד דרכים לחזק ולתת כלי עזר משמעותיים, ולפיכך, בדקנו בסקר את רמת יעילותן של החוברות בכל הפרמטרים, החל מצורת ההגשה, תדירות השימוש בהן, החיבור של הרכזים והנערים אל התוכן בהם, וכלה ברמת הנוחות והעזר למשתמש בה.

תוצאות הסקר עליו עניתם הראו באופן ברור כי נצרך שינוי גדול של הקונספט, עם תכנים רבים יותר, תמציתיים יותר, שכלתניים יותר ומרחיבי אופקים.

אחרי עמל רב והשקעה רבת מאמצים, אנו שמחים להגיש לכם את החוברת הראשונה בתצורה החדשה, על שלל חידושיה והתאמותיה, בה הדגש יהיה על הקניית ידע ותוכן שימלאו את עולמו הרוחני של הנער, בשאיפה שיתרגם את הכרתו לשמירת תורה ומצוות בפועל באופן בריא ומתוך חיבור שכלי ופנימי עמוק, שלא יושפע מנסיבות חיים משתנות.

השינויים בחוברת הינם בכמה וכמה רבדים: החוברת יותר תורנית, יש בה יותר נושאים, היא כתובה ברמה עמוקה ושכלית יותר. כמו"כ שמנו דגש על ריבוי מראי מקומות לכל נושא, תוך התמקדות סביב הרציונל של הנושא ופחות בהלכות וכד'. החוברת מחולקת לשלושה נושאים, בין אדם למקום, בין אדם לחבירו, ומעגל השנה. והיא תצא לאור בעז"ה פעמיים בשנה.

אנו תקווה, כי חוברת זו, וכן הבאות אחריה אכן יענו על כל ציפיותיכם, ובד-בבד יקלעו לצרכים הנכונים של הנערים, ובעז"ה יהוו לכם תוספת כח משמעותית לפעילות התורנית, ולהעמקת הזהות היהודית שלנו בקרב הנערים.

שלכם, בהרבה הערכה
הנהלת יחדיו

תוכן עניינים

בין אדם לחבירו

31 אהבת ישראל

מצוות אהבת ישראל ומהותן / דברי הלל הזקן: "מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך" / חשיבות אהבת ישראל / שכר האהבה ועונש השנאה / הלכות שנגזרות מאהבת ישראל / נקודות עניין ושאלות מרתקות באהבת ישראל

65 שמירת הלשון

איסורי לשון הרע / מעלת מי ששומר לשונו, ושכרו / חומרת איסור לשון הרע, ועונשו / לשון הרע לתועלת

89 נתינה לזולת

מהותה של מידת החסד, ומצוותיה בתורה / חשיבות מידת החסד

99 כיבוד הורים

דיני כיבוד הורים ומצוותיו / טעמי מצוות כיבוד הורים / חשיבות מצוות כיבוד הורים / נידונים מרתקים בעניין כיבוד הורים

163 והדרת פני זקן

מהות ודיני מצוות 'והדרת פני זקן' / טעמי המצווה לכבד מבוגרים / חשיבות המבוגרים וכיבודם / נושאים שונים ובמצוות כיבוד מבוגרים

בין אדם למקום

17 לימוד תורה

מצוות תלמוד תורה - מהותה ועיקרה / חשיבות התורה ולימודה / חשיבות לימוד תורה מפי הרב / אלו רבדים נוספים מכילה התורה? / היכן ניתן לחזות בחכמת התורה?

41 **אמונה וביטחון**

משמעות האמונה בה, ויסודותיה / מעלת האמונה / מהו ביטחון בה' / מעלת הביטחון

55 **צדיק ורע לו, רשע וטוב לו?**

פעמים רבות העולם נראה כאילו הוא מתנהל שלא בצדק. לפעמים נראה שהרשעים מצליחים, והצדיקים סובלים. מדוע זה כך? / אם ה' הוא טוב ומיטיב, מדוע הוא מעניש את מי שעובר על מצוותיו? / מדוע הייתה שואה? / צדיק של היום נחשב יותר בשמים מאשר צדיק בזמן בית המקדש!

119 **תפילה**

מהות התפילה / מטרת התפילה / תפילה אישית במילים שלנו / כל תפילה נענית / חשיבות התפילה

מעגל השנה

7 **חג השבועות**

שמות החג / בקצרה על מצוות החג ומנהגיו / לימוד תורה בליל שבועות / מדוע אוכלים מאכלי חלב / טעמים למנהג קריאת מגילת רות

75 **בין המצרים**

צום י"ז בתמוז / ימי בין המצרים / תשעה באב / חורבן בית המקדש

109 **חודש אלול**

מהות חודש אלול / אוירת חודש אלול / סליחות

133 **הימים הנוראים**

ראש השנה / צום גדליה / עשרת ימי תשובה / ערב יום הכיפורים / יום הכיפורים / מעלת התשובה

151 **חג הסוכות**

חג הסוכות, שמותיו ומצוותיו / מהות חג הסוכות / חשיבות הסוכה

מפגשי הפעילות

לתועלת הפעילויות, כתבנו הצעת פריסה נבונה של המפגשים - לפי תאריכים ונושאים. הטבלה אינה מחייבת, וכל סניף יפעל לפי הנתונים והזמן שיש לו.

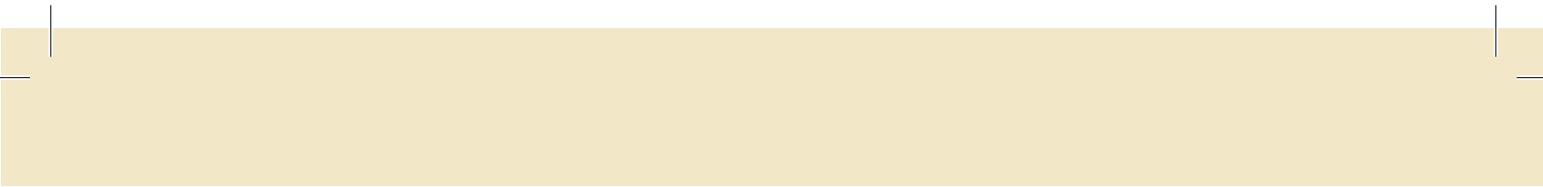
מס'	תאריך	נושא
1	יום ראשון כז' אייר	שבועות
2	יום רביעי א' סיון	שבועות
3	יום שלישי ז' סיון	לימוד תורה
4	יום חמישי ח' סיון	לימוד תורה
5	יום ראשון יב' סיון	לימוד תורה
6	יום רביעי טו' סיון	אהבת ישראל
7	יום ראשון יט' סיון	אהבת ישראל
8	יום רביעי כב' סיון	אהבת ישראל
9	יום ראשון כו' סיון	אמונה וביטחון
10	יום רביעי כט' סיון	אמונה וביטחון
11	יום ראשון ג' תמוז	אמונה וביטחון
12	יום רביעי ו' תמוז	צדיק ורע לו
13	יום ראשון י" תמוז	צדיק ורע לו
14	יום רביעי יג' תמוז	שמירת הלשון
15	יום ראשון יז' תמוז	בין המצרים
16	יום רביעי כ' תמוז	בין המצרים
17	יום ראשון כד' תמוז	שמירת הלשון
18	יום רביעי כז' תמוז	שמירת הלשון
19	יום ראשון ב' אב	נתינה לזולת

- פרסנו בס"ה 12 מפגשים בנושא מעגל השנה
- 14 מפגשים בנושא בין אדם לחבירו
- 11 מפגשים בנושא בין אדם למקום

מס'	תאריך	נושא
20	יום רביעי ה' אב	בין המצרים
21	יום שני י' אב	נתינה לזולת
22	יום רביעי יב' אב	נתינה לזולת
23	יום ראשון טז' אב	כיבוד הורים
24	יום רביעי יט' אב	כיבוד הורים
25	יום רביעי ג' אלול	כיבוד הורים
26	יום ראשון ו' אלול	חודש אלול
27	יום רביעי י' אלול	חודש אלול
28	יום ראשון יד' אלול	תפילה
29	יום רביעי יז' אלול	תפילה
30	יום ראשון כח' אלול	ימים נוראים
31	יום חמישי ג' תשרי	ימים נוראים
32	יום ראשון ו' תשרי	ימים נוראים
33	יום שלישי ח' תשרי	ימים נוראים / סוכות
34	יום ראשון י"ג תשרי	סוכות
35	יום חמישי כ"ד תשרי	תפילה
36	יום ראשון כ"ז תשרי	והדרת פני זקן
37	יום רביעי ל' תשרי	והדרת פני זקן

חג השבועות

כאן מתארים הסיפור על מסורת התורה כנספח

שמות החג

1. **חג השבועות:** (שמות לד, כב; דברים טז, י), מפני שהוא חל בסיום שבעת השבועות של ספירת העומר. בספרים מובא, כי שם זה גם רומז ל"שבועות" (ש' שוויה), שכן שתי שבועות קשורות בתאריך זה: א. השבועה שנשבע עם ישראל בעת קבלת התורה למרגלות הר סיני, כשהכריז "נעשה ונשמע", ב. השבועה שנשבע הקב"ה במעמד זה שלא יחליף את עם סגולה, שבו בחר, ולא ימירנו בעם אחר.
2. **חג הביכורים:** (במדבר כו, כח). רש"י מסביר (שם עפ"י מנחות פדב, וכו"כ רבנו בחיי שם. ספורנו ויקרא כג, יז, וראה רש"י שמות כג, טז) ששמו נובע בשל **שתי הלחם** הקרבים באותו יום ומכונים בתורה "ביכורים" (ויקרא כג, יז), מפני שהם הקרבן הראשון המובא מתבואת החיטים החדשה. ואילו ה'חזקוני' מסביר (במדבר כו, כח. וראה רש"י סנהדרין יא, ב), שמקורו של השם "חג הביכורים" הוא בחובה להביא לבית המקדש את פירות הביכורים מראשית **ביכורי אדמתו** מיום זה ואילך, שכן באותו הזמן מתבכרים [מתבשלים וטובים לאכילה] פירות האילן.
3. **חג הקציר:** (שמות כג, טז). משום שבתקופה הסמוכה לחג זה היה מתבצע קציר החיטים, מהם מביאים מנחה מיוחדת [שתי הלחם] בחג.
4. **עצרת:** כך נקרא בפי חז"ל (שביעית פ"א מ"א, ובכל רחבי המשנה והתלמוד), ויש בזה כמה טעמים: **א.** החזקוני מפרש (במדבר כח, כו. עפ"י אונקלוס) ש'עצרת' תרגום של 'שבועות'. **ב.** יש מפרשים ע"פ הרמב"ן (ויקרא כג, לו, ודברים טז, ח) לפי שביום זה מסתיים ונעצר החג שאנו חוגגים לגאולתנו והתהוותו של עם ישראל, המתחיל ביציאת מצרים בפסח ומסתיים בקבלת התורה, כי אף שיצאו ישראל ממצרים עדיין לא הסתיימה גאולתם ועדיין לא היו לעם, עד שקבלו את התורה בהר סיני, וחג השבועות הוא יומו האחרון של החג, ומכאן שמו "עצרת" - מילת

- כיננו ליום האחרון של החג [כמו "שמיני עצרת" בסיום חג הסוכות].
5. **חג מתן תורה:** בתפילה אומרים 'זמן מתן תורתנו'. שכן, ביום זה עמד עם ישראל למרגלות הר סיני וקיבל את התורה.

בקצרה על מצוות החג ומנהגיו

- **ליל החג:** נוהגים להיות ערים כל הלילה וללמוד תורה [ראה הרחבה].
- **מאכלי חלב:** נוהגים להרבות במאכלי חלב [ראה הרחבה].
- **מגילת רות:** אחר תפילת שחרית יש נוהגים לקרוא את מגילת רות בציבור [ראה הרחבה].
- **מאכל ומשתה:** בגמרא (פסחים סח, ב) מובאים דברי רבי אלעזר שכל התנאים מודים שב'עצרת' [שבועות] חייבים גם לשמוח במאכל ומשתה [חובה השנויה במחלוקת בשאר החגים], וזאת מחמת ש"יום שניתנה בו תורה הוא".
- **שתי הלחם:** בזמן בית המקדש היו מקריבים בחג השבועות את קרבן 'שתי הלחם' מהחיטה החדשה. 'עומר השעורים' שהקריבו בפסח התיר לכל ישראל לאכול מהתבואה של השנה החדשה, ואילו שתי הלחם מתירים להביא מהתבואה החדשה מנחות למזבח (משנה מנחות י, ו). דבר זה מהווה את סיום התהליך שהחל לאחר חג הפסח בו הוקרב קורבן שעורים [מאכל בהמה], עד לחג השבועות בו מקריבים קורבן ממאכל אדם [חיטה]. בניגוד לשאר המנחות שהוקרבו במקדש [מלבד חלק ממנחת תודה] העשויות מצה ולא חמץ, מנחת שתי הלחם היתה עשויה מחמץ.
- **ביכורים:** לאחר הקרבת שתי הלחם ניתן להתחיל להביא את פירות הביכורים למקדש. בעת העלייה לרגל לחג השבועות, היו כל ישראל מעלים את ביכוריהם איתם לבית המקדש בשיירה גדולה, מקושטת ומפוארת, בליווי כלי נגינה, כשסלי הביכורים על כתפיהם. כהנים חשובים יחד עם ישראלים היו יוצאים לקבל את פניהם, וכשהיו עוברים ברחובות העיר, היו בעלי המלאכה פוסקים ממלאכתם ועומדים לפניהם ושואלים בשלומם. בהר הבית היו מגישים אותם לכהן, ואומרים: "הַגִּדְתִּי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׁבַע ה' לַאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ" (דברים כו, ג-טו). והכהן היה נוטל הטנא ומניחו לפני המזבח.
- **קישוט הבתים ובתי הכנסת:** מנהג ותיק בישראל לקשט את הבתים בחג השבועות בענפי ירק, בציצים ופרחים שונים. כמו כן, מעטרים את בתי הכנסת

בזרי ירק ושוטחים עשבים על רצפתו. בקרב עדות המזרח נוהגים גם לזלף מי שושנים על המתפללים. היעב"ץ מבאר את טעמו של מנהג זה: "זכר למתן תורה שהיה בהר ירוק, כמו שכתוב: אל ירעו אל מול ההר ההוא". המנהג הובא בדברי הרמ"א (אור"ח תצד). המגן אברהם כותב כי נוהגים להעמיד אילנות בבית הכנסת בחג השבועות, מכיון שבעצרת נידונין על פירות האילן (ברם, הגר"א ביטל מנהג זה, משום שעכשיו הוא חוק העמים להעמיד אילנות בחג שלהם).

לימוד תורה בליל שבועות

ככלה לקראת חתונתה: מקור המנהג מובא בזוהר (חלק א, ח ע"א). "חסידים הראשונים לא היו ישנים באותו הלילה והיו עוסקים בתורה... כך אמר רבי שמעון בשעה שהתכנסו החברים אצלו בלילה, הבה ונתקן את תכשיטי הכלה, כדי שתימצא מחר אצל המלך בתכשיטיה כראוי לה". לדברי הזוהר, טעם המנהג הוא להתכונן בלימוד תורה לקראת חג השבועות ככלה המתקשטת לפני יום חתונתה. דברים אלו מבוססים על דברי המשנה כי יום מתן תורה היה כעין יום החתונה בין עם ישראל לבין הקב"ה, ומכיון שבכל שנה אנו חוזרים ומקבלים את התורה בחג השבועות, יש צורך להתכונן לכך בלימוד תורה.

תיקון לעם ישראל: המגן אברהם (תצד, א) הביא טעם אחר למנהג, שבמעמד הר סיני נדרש משה להעיר את עם ישראל משום שלא קמו לקבלת התורה כמו שנאמר "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְיַת הָאֱלֹהִים מִן הַמִּחָנֶה וַיִּתְּצֻהוּ בְּתַחֲתִית הָהָר". על מנת לתקן פגם זה, אנו נוהגים ללמוד תורה במשך כל הלילה כהכנה לקראת מתן תורה, ולא ישנים כלל.

לילה במקום יום?

ישנם רבים שאינם לומדים כל הלילה, אלא רק מאריכים בלימוד התורה בתחילת הערב. מצינו מחלוקת משולשת בעניין:

א. מרן הגרי"ז סולובייצ'יק זצ"ל (עובדות והנהגות לבית בריסק, ב, עט) התנגד ללימוד בלילה דוקא, וטען כי אין הבדל בין לימוד תורה בליל שבועות לבין לימוד תורה ביום, וכתב שבבית בריסק נהגו ללמוד ביום החג עצמו.

ב. מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לא נהג ללמוד בליל שבועות והסביר את מנהגו בכך שלפי החשבון שעשה הוא ילמד פחות שעות בשקלול הכולל

במידה וילמד כל הלילה ויאלץ לישון יותר ביום, ולכן הוא מעדיף ללמוד כהרגלו ביום.

ג. מנגד, מרן הרב חיים קנייבסקי שליט"א אמר (פסקי שמועות פא-פב) שעל אף שייתכן ומבחינה כמותית ילמדו פחות, עדיין עדיף ללמוד כל הלילה, משום שישנה מעלה בדבקות בתורה בלימוד בלילה ובמסירות בהכנה לקראת מתן תורה העולה על כמות התורה הנלמדת. אך גם הגר"ח אמר כי במידה והדבר פוגע בתפילת שחרית של היום למחרת, עדיף לא ללמוד כל הלילה, כיון שאסור ללמוד על חשבון ביטול מצווה אחרת.

המנהג הרווח הוא להיות ערים בלילה וללמוד תורה, אך הדברים מעוררים להקפיד לא להגיע מכך חלילה לביטול תורה, או לשיעמום.

ג. תיקון ליל שבועות: הספרדים, ואף חלק מהאשכנזים, נוהגים לומר בליל שבועות את התיקון המיוחד לליל שבועות, וכבר כתבו מרן החיד"א, וכן השל"ה הקדוש, ועוד מגדולי האחרונים, כי מעלתו גדולה ויש לאומרו. התיקון כולל בתוכו חלקים מכל חלקי התורה, ואת מנין תרי"ג המצוות. אולם יש מגדולי האחרונים (חוק יעקב) שחולקים בזה, וסוברים שמוטב ללמוד תורה בעיון וגיעה, וזה קודם.

מדוע אוכלים מאכלי חלב

א. **זכר לשתי הלחם:** המקור העיקרי לכך מובא בדברי הרמ"א (תצד, א) שכתב כי מדובר לזכר לקורבן שתי הלחם שהוקרב בבית המקדש בחג השבועות. כאשר אוכלים מאכלי בשר יחד עם מאכלי חלב יש צורך לאפות לחם מיוחד לארוחה בשרית ולחם מיוחד לארוחה החלבית, וכך יש זכר לקורבן שתי הלחם. [לפי טעם זה, ראוי לאכול את מאכלי החלב והבשר באותה הסעודה - חלבי ואח"כ בשרי, כל אחד לפי מנהגו בהפרש מחלבי לבשרי - על מנת שיהיה לחם בשרי וחלבי].

ג. **נמשלה לחלב:** הערוך השולחן (שם) אומר שזה זכר לכך שבמגילת שיר השירים נמשלה התורה לדבש ולחלב, ככתוב (ד, יא) "דבש וחלב תחת לשונך". ביום קבלתה של התורה מציינים אנו זאת איפוא באכילת הדברים, להם נמשלה התורה.

ג. **מאכל בני ישראל במתן תורה:** במשנה ברורה כתב (תצד, יב. וראה דברי הג"ר שלמה

קלוגר זצ"ל בספר האלף לך שלמה י"ד, שכ"ב) כי בקבלת התורה הצטוו בני ישראל גם בדיני כשרות המאכלים, ומאותו רגע היה להם אסור להשתמש בכלי הבישול הבלועים ממאכלים אסורים - עד שיכשירו אותם בהגעלה וליבון, ולא נותרה בידם הברירה אלא להסתפק במאכלי חלב, עד שיכשירו את הכלים.

ד. הר גבנונים: יש שנתנו רמז למנהג זה (האדמו"ר מאוסטרופלי, הרב נפתלי מרופשיץ, הרב דוד מייזלס), בכינוי של הר סיני בתהלים (סח, טז) "הר גבנונים". גבנונים - רמז למאכלי גבינה.

ה. שבח ארץ ישראל: טעם נוסף מובא באחרונים, שחג השבועות הוא גם חג הביכורים - הודיה על ארץ ישראל, לכן נהגו לאכול חלב ודבש, שהם שבח של ארץ ישראל.

ו. גימטריא ארבעים: יש אומרים (האדמו"ר רבי מנחם מנדל מרופשיץ) שהטעם הוא כי הגימטריא של המילה 'חלב' היא 40. אנחנו אוכלים מאכלי חלב בשבועות לזכר 40 הימים שבהם משה על הר סיני ולמד את התורה כולה.

ז. סמיכות המצוות: כתוב בתורה "וְרָאשֵׁית פְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֶלְקֶיךָ; לֹא-תִבְשֹׁל גְּדֵי פֶחָלִב אִמּוֹ". הרי שהתורה הסמיכה את מצוות ביכורים הבאים מחג השבועות ואילך, לדיני בשר בחלב. כך, בשבועות אנחנו אוכלים שתי סעודות, האחת חלבית והשנייה בשרית, ונוהרים שלא לערבב בין השניים, ובכך מקיימים את המצווה הזו.

ח. משה רבינו בהיותו תינוק: בספר ילקוט יצחק כותב ע"פ הגמרא בסוטה (יב, ב) שבחג השבועות ארע הסיפור עם משה רבינו בהיותו תינוק, שלא רצה לינוק חלב מביתו של פרעה, כי פיו היה חייב להישאר טהור מכיוון שהוא עתיד לדבר עם השכינה, לבסוף מצאה בתו של פרעה אישה אחת שממנה הוא הסכים לינוק - יוכבד, אמו הביולוגית!

טעמים למנהג קריאת מגילת רות

א. כמו גרים: האבודרהם מפרש שהמגילה באה להשוות בין בני ישראל לרות, שכשקיבלו בנ"י את התורה, נתגייירו ונתכנסו תחת כנפי השכינה, כמו רות המואביה שנתגיירה ונכנסה תחת כנפי השכינה.

ב. ייחוס דוד המלך: בברכי יוסף כתב (תצד, יא) כי בחג השבועות נסתלק דוד המלך, ומגילת רות עוסקת בייחוסו, שהרי דוד היה נין של רות המואביה כפי שנאמר

בסיומה: "וַיֵּשֶׁי הוֹלִיד אֶת דָּוִד".

ג. תחילתה בעוני: במדרש רות (תקצו) מובא שהטעם לכך הוא להראות ש"לא ניתנה תורה אלא על ידי ייסורים ועוני" כמו אצל רות שקיבלה עליה את התורה מעוני, וזכתה לבסוף לקיימה מעושר ואף דוד המלך היה מזרעה.

ד. תורה עם גמ"ח: מובא במדרש רות רבה (ב, יד) שעניינה של מגילת רות הוא החסד "מגילה זו אין בה לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר, ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים". כך קריאת מגילת רות בשבועות באה לסמל על חשיבות החסד בתורה, כשם שנאמר בגמרא סוטה (יד א) "תורה - תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים".

נספח

סיפור | זאת התורה לא תהא אוחלפת!

חג השבועות הוא הזדמנות לחזק ולבצר את אמותינו התמימה במעמד הר סיני ובתורתנו הקדושה - ספר האמת והחכמה. הבה נאזין לסיפור נפלא:

הרמב"ם היה מורה דרכם של יהודי מצרים, ושל קהילות יהודיות רבות ברחבי העולם. הוא שימש לפרנסתו כרופאו האישי של מלך מצרים, שמו הטוב הלך לפניו, והגיע לאזני בני המעמד הגבוה, תופסי השלטון וחכמי הדת המוסלמים. הכל העריכוהו על חוכמתו ועל תבונתו, נהנו להתייעץ עמו בעניינים שונים, וידעו כי הנוטל עצתו אינו נכשל.

גם המלך, שהיה איש חכם ומשכיל, מצא בו בן שיח הגון, איש כלבבו, אם לדיונים פילוסופיים מעמיקים על משמעות החיים, על תורת המוסר, על נפש האדם וכדומה, ואם בענייני משפט וסדרי מדינה העולים על שולחן המלך דבר יום ביומו.

באחד הימים, ברגע של התפעמות מחוכמתו של הרב היהודי, העלה המלך בפיו את שחשב בליבו מכבר: "למה לא תצטרף אלינו כבוד הרב? מדוע לא תהיה מוסלמי טוב כמונו?"

הרב לא נבהל, מאז החל להסתובב בחצר המלך הכין את עצמו לשאלה מעין זו. הוא השיב: "ענין של מסורת! אדוני המלך".

הרים המלך את גבותיו כלפי מעלה, מבקש הסבר למילותיו של הרב.

"אדוני המלך, המסורת שלנו, זו שהעבירו לי אבותיי בדקדקות, היא שמחייבת אותי להמשיך ולהעביר את זה הלאה לבניי אחרי, בנאמנות ובאדיקות. מסורת אין עוזבים, הוד מעלתו!"

"מבין אני אותך, כבוד הרב", ניסה המלך, "אבל ודאי תדע כי גם לנו יש מסורת מפוארת ארוכת שנים, אף היא עוברת בנאמנות מאב לבן, דור אחר דור..."

שתק הרב ולא השיב דבר, חושש היה להעלות את זעמו של המלך המוסלמי. אך המלך לא הרפה, הוא הבחין כי לא מחוסר תשובה באה שתיקתו של הרב, והפציר בו כי לא יסתיר ממנו וישיב לו את שבליבו.

משראה הרב כי לא יוכל להתחמק, ביקש מהמלך שיקרא לקאדי המוסלמי, והבטיח "בפניו אוכיח את צדקתי וצדקת דרכי". הקאדי הגיע, והרב ביקש מהמלך כי יורה לקאדי

לומר בדרשת יום השישי הקרובה במסגד, בדיוק את מה שיכתוב לו הרמב"ם על גבי פתק.

בחוסר ברירה קיבל הקאדי את פקודת המלך, וביום השישי צעד הקאדי אל המסגד עם פתק מוכן, עליו רשומה דרשתו, כפי שכתב הרמב"ם.

עמד הקאדי ודרש, ובתוך כדי דרשתו, נאלץ להקריא פסוקים מזוייפים מהקוראן - ספר הדת המוסלמי. הפסוקים לא הופיעו באמת בקוראן, הם היו משובשים, אבל לקאדי לא היתה ברירה - זו פקודת המלך! למרבה הפלא, ציבור המאמינים המוסלמי עמד וחזר בדבקות אחר כל פסוק, בטוחים היו כולם כי אלו הם פסוקים אמיתיים. הקאדי שידע את האמת, זעם בליבו, אך מנוע היה מלומר דבר וחצי דבר בפקודת המלך.

הדרשה הסתיימה, והמון המאמינים התפזר. הרב פנה אל הקאדי: 'מחר תורך, תן לי רשימה ואני אקרא בבית הכנסת, בשעת קריאת התורה, מה שתרשום לי...'

בבוקר יום השבת נכנס הרב לבית הכנסת, פתק בידו.

תפילת שחרית עברה והגיעה עת קריאת התורה. עלה הרב אל הבימה לקרוא בתורה, כמנהגו מדי שבת. מאחד החלונות, הציץ הקאדי פנימה.

החל הרב קורא בספר התורה את פרשת השבוע, והנה אך קרא פסוקים מספר, וכל הציבור קורא לעברו ומתקן את אופן הגיית המילה. המשיך הרב בקריאת מספר פסוקים ושוב הציבור מוחה, כי טעה בהגיית מילה נוספת. תיקן הרב את עצמו והמשיך לקרוא, וככה המחזה שב על עצמו עוד פעמים מספר... [מכירים את זה, שבעל הקורא טועה ומיד נשמעת זעקה בבית הכנסת?]

בכל מקום בו רשם לו הקאדי מילה לא נכונה, והרמב"ם קרא כך, מחו בו כל הציבור! אז לא היו בבית הכנסת חומשים כמו היום, אבל למרות זאת - הציבור היה בקי בפסוקי התורה, ולא הניח לרב לטעות.

לאחר כמה טעויות חוזרות ונשנות, ניגש הגבאי בראת כבוד לרב. "שמא עייף כבודו", לחש לרב, "כדאי שהרב ינוח מעט, והקריאה תתבצע בידי קורא מיומן".

בסיום התפילה צעד הרב עם 'אורחו' לארמון המלך.

"ספר נא באזני המלך את שראו עיניך", הורה הרב.

סיפר הקאדי ולא חסר דבר.

"כעת תוכל להבין לליבי", אמר הרב, "ראית שבמסגד הסכימו המון העם בדבקות לטעויות, כאילו נאמרו להם דברי אלוקים חיים, והאמת היא שאני בדיתי הכל מלבי... אבל בבית הכנסת שלי, כשטעיתי רק בצורת ההגייה של המילים, תקנו אותי כולם, ולא חלקו לי כבוד במקום הטעות. ולא עוד, אלא שהגבאי הנתון למרותי, ופרנסתו מסורה בידי, לא חשש והעביר אותי מלהמשיך לקרוא בספר התורה, ומסר את קריאת התורה

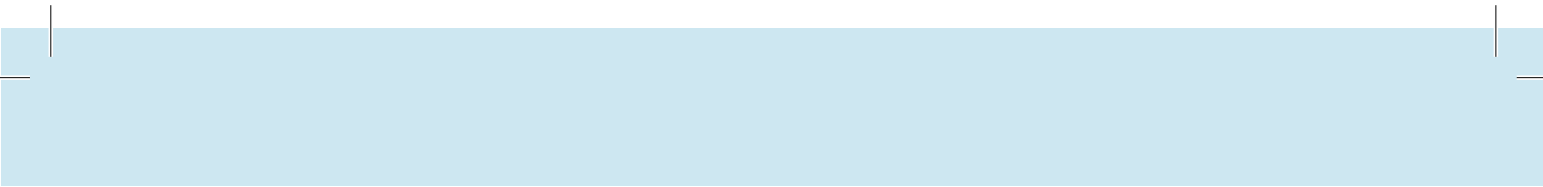

לאיש אחר, ולא נשא לי פנים. אדוני המלך, בצורה שכזו יכול אני להיות בטוח כי המסורת שלי אמיתית ונאמנה, שהרי אף המון העם שומר עליה מכל משמר, לא רק חכמי הדת. בלב שקט יודע אני כי דרכי אמיתית ללא זיוף וללא סילוף”.

תובנה

את ה'מסורת', קיבלנו מאבותינו, שקיבלו מאבותיהם, דור עוקב דור, עד מעמד הר סיני... הלפיד מועבר בדקדקנות מרבית, כל פרט נשמר, כל חלק מועבר, היסודות מונחלים באהבה אל הדורות הבאים, כל בן יודע שהוא חלק בלתי נפרד משרשרת מפוארת של דורות.

אנו גאים להיות חלק משרשרת הנצח של מסורת ישראל, לקבל את לפיד האמונה מהדור הקודם, ולזכות להעביר אותו בעז"ה הלאה - אל הדור הבא!
'זאת התורה לא תהיה מוחלפת, ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתברך שמו'.

לימוד תורה

מצוות תלמוד תורה - מהותה ועיקרה

מקור המצווה: הרמב"ם (תלמוד תורה א, ג) כותב כי המקור הוא מהפסוק "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם" (דברים יא, ג).

הר"ן (נדרי ח, א) כתב כי המקור למצווה הוא מדרשת הגמרא (קידושין ל, א) "ושננתם" - שיהיו דברי תורה מחודדים בפיו, שאם ישאלך אדם שלא תגמגם, וכן כתב האור שמח (תלמוד תורה א, ב) ש"ושננתם" הוא המקור.

האבן האזל (מלכים ג-ה) הביא שיש יותר מ- 30 מצוות עשה ולא תעשה, על לימוד תורה.

הלימוד והידעה: במהות המצווה ייסדו האחרונים שיש שתי מצוות נפרדות: לימוד תורה, וידעת התורה (שו"ע הרב תלמוד תורה ג קונטרס אחרון א, וכן אור ישראל כז). ויש מי שדן האם כוונתם שאלו שתי מצוות ממש, או שהם שני פרטים באותה מצווה (שערי תלמוד תורה א-ו).

כל רגע ממש? בדינה של מצוות תלמוד תורה, נחלקו מפרשים רבים האם יש חובה לכל אדם ללמוד בכל רגע פנוי (רמ"א יו"ד רמז-כה, משנה ברורה קנה-ד, ר' חיים מוולוז'ין המובא בבנין עולם יג-ב ד"ה כתב), או שלא מחוייב עד כדי כך (אבן האזל מלכים ג-ה: 'מותר להתבטל בשביל להתענג ורק למלך אסור'. וכן באור שמח (תלמוד תורה א-ב) 'תלוי בכל אדם'. והמנחת אשר (שמות כד-ב) חקר האם חייב ללמוד בכל רגע או שישתדל ללמוד כפי יכולתו.

במשנת יעב"ץ (משנת יעבץ או"ח לב-ג ד"ה אכן) כותב כי לפי הצד שמצווה ללמוד בכל רגע פנוי, אדם מחוייב בכל עת ללמוד את כל התורה כולה, אלא שבשעה שלומד פרק אחד פטור מללמוד את שאר הפרקים כמו 'העוסק במצווה' הפטור מן המצווה.

חשיבות לימוד גם סוגיות נדירות שאינן למעשה:

- בספר אור ישראל לרבי ישראל סלנטר זצ"ל, (בפרק כז), כתב וז"ל: "...דרכי

הלימוד לידיעת התורה למלאות המצווה של ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדין בפיו, והוא להשתלם בחכמת התורה **לרכוש לו ידיעות ולחדד השכל שיוכל לפלפל בחכמה ולב נבון לסברה ישרה**, לא בשעה אחת יוולד זה התכלית, כי אם בהמשך הזמן בהרבה ימים ושנים, וכפי עמלו ויגיעתו כן יגיע לתכלית הנרצה".

- ובספר 'סדר היום' כתב וז"ל "...וזה היה המנהג שנהגו לקבוע ישיבות לפלפל בהם סוגיות ודיבורים קשים ואע"פ שנראה כאיבוד זמן אחר שאין מוציאים ממנו לא דין ולא משפט, מפני העניין שאמרנו כדי ללמוד להישיר השכל כדי שידע להעמיק העניינים כאשר יגיעו לידו כדי שיוציא לאור משפט, ומי שלומד בעניין אחר נצלל במים אדירים והעלה חרס בידו ומוציא שם רע על חמדת התורה הקדושה והעמוקה, כי נראה לו שאין עניין התורה כי אם אותו הדבר שעולה בדעתו בתחילת עיונו..."
- כמובן ישנה גם חשיבות אדירה ללימוד הלכה למעשה, ולהשקעה בלימוד הבקיאות, ולא לשקוע רק בלימוד העיון ולנטוש את הסוגיות ההלכתיות. כך כתב מרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל ב'איגרת לבן תורה' (עמ' כב): 'ולכן עיקר הלימוד אצל אברכים נשואים תלמידי חכמים צריך להיות בענייני אורח חיים ויורה דעה הנוהגים למעשה גם בזמן הזה, כדי שידע לקיים המצוות כהלכתן, וגם להימנע מלהיכשל באיסורי תורה ואיסורין דרבנן' ומוסיף: 'ובני אדם שלומדים פלפולים בלבד, והלכות שיש בהן מניחים, ימותו בלא חכמה ללמוד שולחן ערוך'. במקומות רבים הנחה גם בחורים ללמוד כך, ולא רק נשואים, כך למשל מפורסם הספדו על מרן הגר"ע עטיה זצ"ל "המנוח הדגול שהיה מורנו ורבנו בישיבת פורת יוסף בעיר העתיקה לימדנו להועיל לעסוק בתורה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ולא בפלפולי סרק אשר תזרם ורוח תשאם". (ועיין חזון איש בתחילת חלק אורח חיים בקטעים על חשיבות התורה, לפני המפתחות לסימני הספר, ד"ה כתב הדרישה).

חשיבות התורה ולימודה

- **כנגד כולם:** במסכת פאה (א, א) מובאת רשימת מצוות מיוחדות שאדם נהנה משכרם גם בעולם הזה, וגם בעולם הבא, ולבסוף אומרת המשנה כי "תלמוד תורה כנגד כולם".
- **קיום העולם:** הנביא אומר שהעולם תלוי בלימוד תורה "אם לא בריתי יומם

ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת" (ירמיה לג, כה). וכותב על כך מרן רבי חיים מוואלוז'ין זצ"ל בספרו "נפש החיים" (עמ' רכ"ז): "והאמת בלי שום ספק כלל, שאם היה העולם כולו מקצה עד קצהו פנוי ח"ו אף רגע אחד ממש מעסק והתבוננות שלנו בתורה, כרגע היו נחרבים כל העולמות, עליונים ותחתונים, והיו לאפס ותוהו חס ושלום..."

מושלים על הטבע: האור החיים הקדוש בפרשת בשלח, כותב דבר מדהים: **"אכן תנאי זה הוא בכלל התנאים שהתנה ה' על כל מעשה בראשית להיות כפופים לתורה ועמליה ולעשות כל אשר יגזרו עליהם וממשלתם עליהם כממשלת הבורא ברוך הוא!!! ... ולזה כל צדיק וצדיק שיעמוד אחר קבלת התורה יביא בידו שטר חוב א' לכופו ליחלק לפניו, ותמצא שכשלא רצה ליחלק לר' פנחס בן יאיר ולהמתלוו עמו רצה לקונסו ופחד הים ממנו."**

מתלהטים אחריה: האור החיים כותב (דברים כו, יא): "אם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם."

השאלה למעלה: מבין השאלות שנשאל האדם לפני חישוב דינו בעולם האמת, השאלה הראשונה היא "קבעת עיתים לתורה?" (שבת לא, א. ועיין קידושין מ, ב. וברמב"ם ת"ת ג, ה).

השראת השכינה: בגמרא בברכות (ו, א) כתוב: "מנין לשנים שיושבים ועוסקים בתורה ששכינה עמהם, שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו'... ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו, שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך". עוד אמרו חז"ל (חגיגה יב, ב), שהלומד תורה - חוט של חסד משוך עליו.

הגנה והצללה: "תורא מגנא ומצללא" התורה מגינה פיזית על הלומד ומצילה אותו (סוטה כא, א).

המפתח לניצחון רוחני: "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין" - התורה היא התרופה לפיתוי היצר הרע (קידושין לב, א. ועיין רמב"ם הלכות איסור"ב סוף פכ"ב). מרן הגר"א דסלר זצ"ל מבאר זאת באריכות בספרו 'מכתב מאליהו' (ח"ה עמ' 152) בשם מרן רבי ישראל סלנטר זצ"ל את הגמרא הזו יחד עם המשנה במסכת אבות (פרק ו, משנה יא) "רַבִּי חֲנַנְיָא בֶּן עֲקֻשְׁיָא אוֹמֵר, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, לְפִיכָךְ הִרְפָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת". וכותב הרב דסלר [בתרגום ללשון קלה]: מטרתה הראשונה של התורה הקדושה שהתורה מרגילה את האדם להיות אדם טוב יותר ובעל מידות טובות יותר. ואין חילוק באיזה דברי

תורה שיהיה עסקו, תצילנו מן החטא. למשל, אם יעסוק בעניין 'שור שנגח את הפרה' תצילנו גם מלשון הרע וכד', הגם כי אינם שייכים זה לזה, מכל מקום עצם רוחניות התורה תשמרנו. וכל זה מוגבל רק לבן תורה: כפי שהוא כותב שם כי הדבר מותנה בלימוד תורה בעיון ועמל, עד שהתורה תמלא כל מחשבותיו וישבע ממנה עונג רוחני בלי הרף, או אז לא יהיה מקום ליצר הרע להיכנס.

🔵 **שורש העולם:** התורה קדמה לעולם תתקנ"ד (954) דורות (פסחים נד א). והזהר מוסיף "אסתכל באורייתא וברא עלמא" שהקב"ה הסתכל בתורה ולפיה ברא את העולם. (זהר חלק ב', קס"א, רע"ב).

🔵 **רפואה ואריכות חיים:** התורה מרפאת את לומדיה ומאריכה את חייהם (עירובין נד, א).

🔵 **התורה חשובה מהכהונה ומהמלכות,** ואף מכהונה גדולה, ולכן יש לכבד ממזר תלמיד חכם אף נגד כהן גדול עם הארץ (יומא דף עב, ב. משנה הוריות ג, ח. רמב"ם ת"ת ג, א-ב).

🔵 **יותר מקרבנות:** בגמרא בשבת כתוב (שבת ל, א) שאמר הקב"ה לדוד המלך: "טוב לי יום אחד שאתה יושב ועוסק בתורה, מאלף עולות שעתיד שלמה בןך להקריב לפני על גבי המזבח"

🔵 **התורה היא חיינו:** בגמרא בברכות מסופר (סא, ב): "תנו רבנן פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שלא יעסקו ישראל בתורה, בא פפוס בן יהודה ומצאו לרבי עקיבא שהיה מקהיל קהילות ברבים ועוסק בתורה, אמר ליה, עקיבא אי אתה מתיירא מפני מלכות? אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה, לשועל שהיה מהלך על גב הנהר וראה דגים שהיו מתקבצים ממקום למקום, אמר להם מפני מה אתם בורחים, אמרו לו מפני רשתות שמביאין עלינו בני אדם, אמר להם רצונכם שתעלו ליבשה ונדור אני ואתם כשם שדרו אבותי עם אבותיכם, אמרו לו אתה הוא שאומרים עליך פקח שבחיות? לא פקח אתה אלא טפש אתה! ומה במקום חיותנו אנו מתיראין, במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה. אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה 'כי הוא חי' ואורך ימיו' כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. אמרו, לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו, אמר לו, פפוס מי הביאך לכאן? אמר ליה אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים."

כאן אתאים "מקבץ סיפורים" הנספח 1

חשיבות לימוד תורה מפי הרב

אמונת היהדות עוברת אלינו מדור לדור, כל רב מעביר לתלמידו את סיפור מעמד הר סיני, וכל אב מעביר לבנו את העדות המדהימה: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם" (שמות כ, יח). ובמשנה (אבות א, א) "משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה".

כלומר, התורה אינה בידינו מעצמה, אלא אנו חלק משרשרת של העברת התורה מדור לדור. נביא כאן בקצרה כמה מקורות על החובה והתועלת שיש בלימוד מפי מורה, רב, תלמיד חכם.

אינו נכשל: מדרש רבה שמות (פרשה ג פסקה ח) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך (דברים לב) - שכל מי שנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל".

לדבוק בתלמידי חכמים: מצוה מפורשת בתורה לשמור על קשר עם תלמיד חכם מוסמך ולהתייעץ איתו בשאלות החיים - מצוות "ובו תדבק". ומסביר בספר החינוך (מצוה תלד): "שנצטוונו להתחבר ולהתדבק עם חכמי התורה, כדי שנלמוד עמהם מצוותיה הנכבדות ויורונו הדעות האמיתיות בה שהם מקובלים מהם... כדי שנלמוד לדעת דרכי השם".

חכמי כל דור: עוד כתב בספר החינוך (מצוה תצה): "ועל זה נאמר (דברים יז, י) 'ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך' ונכפל בסמוך לחיזוק הדבר 'על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה'... ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן במצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמננו".

עוד כתב בספר החינוך (מצוה תצו): "נאמר (דברים יז, יא) 'לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל'... החיוב עלינו לשמוע לדברי חכמינו הקדמונים ואל גדולינו בחכמת התורה ושופטינו שבדורנו, נוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות".

עשה לך רב: במסכת אבות (א, טז): "רבן גמליאל היה אומר, עשה לך רב, והסתלק מן הספק" [ראה שם ברע"ב ובפיה"מ לרמב"ם שהכוונה שע"י הרב תסתלק מהספק].

🕒 **מורא רבך:** עוד באבות (ד, יב): "רבי אלעזר בן שמוע אומה, יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים".

אלו רבדים נוספים מכילה התורה?

הרמב"ן בדרשתו "תורת ה' תמימה" (נמצא בכתבי הרמב"ן בהוצאת מוסד הרב קוק) מביא כמה סודות של תוכן פנימי ועוצמה שיש בתורה, מלבד עצם דיניה ודבריה הקדושים. קשה לנו להבין את דברי הרמב"ן, אבל הם נותנים לנו להבין שכל מילה בתורה מרמזת לעוד רבדים נוספים ועמוקים.

- 🕒 התורה מאירת עינים שגילתה לנו סוד היצירה, והוא ענין מעשה בראשית.
- 🕒 יש ידיעה לחכמים [מקובלים] בתענוג הנשמות בגן עדן מפרשת ויטע ה' אלוקים גן בעדן מקדם.
- 🕒 בתורה נרמז לחכמים כל ענין הטבעים שכל מה שידע שלמה מחכמת הטבע, למד מהתורה.
- 🕒 יש למצוות התורה תועליות מרובות: גופניות, נראות ורוחניות, ובמיוחד הקורבנות שגורמים להשראת שכילה. וכן מאכלות אסורות פוגעים בבריאות הגוף או הנפש.
- 🕒 כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ובכל פרשה ופרשה יש בה שם שבו נוצר הדבר או שנעשה בו או שנתקיים אותו ענין בו.
- 🕒 התורה מגלה לנו מן העתידות.

ועיין עוד במהר"ל מפראג בספרו נתיבות עולם, (נתיב התורה פרק יא) שמרחיב בהבדל בין חכמת הגויים לחכמת ישראל. שחכמת הגויים היא חיצונית, וחכמת התורה היא אלוקית וחודרת לתוך תוכו של הלומד אותה, ומשנכנסת לפנימיותו, הרי היא מתאחדת עם הלומד, והופכת לחלק בלתי נפרד ממנו.

וראה בביאור יסודות אלו בהרחבה ובהטעמה - בספר 'שפתי חיים' מאת רבי חיים פרידלנדר זצ"ל, משגיח ישיבת פוניבז'.

היכן ניתן לחזות בחוכמת התורה?

עיינן בסדרת הספרים הנפלאים 'המהפך', של הרב זמיר כהן שליט"א, על חכמת התורה שהמדע גילה רק בשנים האחרונות, אלפי שנים אחרי שניתנה התורה. נביא כאן בקצרה שתי דוגמאות:

🕒 **כל מעלה גרה טהור חוץ מגמל:** הגמרא מלמדת אותנו (חולין נט, א) "היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרסותיה חתוכות, בודק בפיה, אם אין לה שיניים למעלה, בידוע שהיא טהורה, אם לאו - בידוע שהיא טמאה, ובלבד שיכיר גמל". כלומר, כדי לאכול בשר בהמה עלינו לדעת שהיא גם מפריסה פרסה וגם מעלת גרה, הבהמה שלפנינו היא עם פרסות חתוכות ואי אפשר לדעת האם הן היו עם סימן כשרות או לא, לכן בודקים על ידי השיניים האם היא מעלת גרה, ואם כן - מכשירים אותה, ובלבד שנדע שאין זה גמל

כיצד סומכים על סימן ה'מעלת גרה' לבדו? התשובה נמצאת בהמשך הגמרא: "תני דבי ר' ישמעאל, 'ואת הגמל כי מעלה גרה הוא', **שליט בעולמו יודע, שאין לך דבר מעלה גרה וטמא, אלא גמל!** לפיכך פרט בו הכתוב". כלומר, אין שום בהמה מעלת גרה שאינה מפריסת פרסה, מלבד הגמל, לכן אם הבהמה שלפנינו איננה גמל, היא כשרה בודאי כיון שהיא מעלת גרה.

כך מעידה התורה על יוצרה, בורא כל העולם ובעלי החיים בו, היודע ומכיר את כל ברואיו. ספר שהיה נכתב בידי אדם, לפני אלפי שנים בלי אנציקלופדיות, לא היה יכול לדעת את טיבם של בעלי החיים בכל קצווי תבל. רק שליט בעולמו יודע...

🕒 **הדבש טהור כי לא יוצא מקיבת הדבורה:** התורה מתירה אכילת דבש דבורים, למרות שהוא יוצא מגופה של הדבורה - האסורה באכילה. והסיבה? הגמרא (בכורות ז, ב) קובעת שהדבורים מכניסות את הדבש לגופן, אך אינן מייצרות אותו מגופן. הן פשוט מעבירות את החומר מהפרח אל הכוורת, ומאחסנות אותו שם, כדי שימצאו אותו לאכול ממנו בימות הגשמים.

רק בשנים האחרונות התברר למדענים, שיש לדבורה שתי קיבות, ייצור הדבש מתרחש באחת מהן, בתהליך מיוחד שמפיק דבש נקי שאין בו תערובת מגוף הדבורה, בדיוק כמו שחז"ל אמרו, שהדבש לא מכיל חומרים שאסורים באכילה. וחז"ל חיו לפני אלפי שנה!

כאן מתאים "אקבל סיפורים" כנספח 2

נספח 1

מקבץ סיפורים על אהבת התורה

מקבץ סיפורים | אהבת התורה האדרימה של מרן הרב עובדיה זצ"ל

1.

היה זה בעת שצלל הרב עובדיה זצ"ל לעומקה של תורה, בחידושי הריטב"א בבבא מציעא, לפתע באו להודיעו שהגיע זמן תפילת מנחה והציבור ממתינ. נענה הרב ואמר: "הביאו לי בבקשה את החליפה והמגבעת".

מיד הביאו את חליפתו וכובעו, וכשבאו להושיטם למרן, מצאוהו שקוע בלימודו. חזרו ואמרו למרן "הגיע זמן התפילה!"

או אז מרן קם ממקומו עם הספר בידו, הושיט את ידו הימנית - ובידו השמאלית המשיך להחזיק את הריטב"א וללמוד מתוכו, ודבר זה חזר על עצמו גם כשהלבישו ידו השמאלית, אז אחז את הריטב"א בידו הימנית, והמשיך בלימודו ועיונו, ורק לאחר שגמרו להלבישו, סגר את הספר ונכנס להתפלל...

היה זה מחזה יום יומי, כיצד הרב מתקשה להתנתק ממשוש חייו - התורה הקדושה.

2.

בשנת התשל"א הגיע מרן לשיבת 'הנגב' בנתיבות, למסור שיעור לתלמידים. לאחר השיעור עלה מרן יחד עם ראש הישיבה, הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל, למעונו של הבבא סאלי זצ"ל.

הבבא סאלי חלק לרבינו כבוד מלכים, וסיפר למרן: "שנים רבות כבר חיכיתי לראות את כבודו, ולמדתי בספרך 'יביע אומר' עוד בהיותי במרוקו, אך עתה אני מבקש מכבודו, שיאיל נא בטובו להתעכב עימנו, ונקיים סעודה חשובה, ועל ידי זה אולי נזכה לקרב את הגאולה ולהביא את המשיח! כי 'בההיא שעתא דחדוותא דרבנן אתיא הגאולה' (בשעת שמחת החכמים, יכולה לבוא הגאולה)".

נענה מרן והתנצל בפני הבבא סאלי, באומרו: "אני מצטער, לא אוכל להתעכב, מאחר וממתינים לשיעורי ציבור גדול בבני ברק, וגדול תלמוד תורה אפילו יותר מבניין בית המקדש!..."

3.

מִן עֵסֶק בַּתּוֹרָה וְהִגָּה בָּהּ בְּכָל רֹגַע וּרְגַע בְּמִשְׁךְ יְמֵי חַיָּיו, בְּבַחֲנִית 'בְּאַהֲבַתָּה תִּשְׁגָּה תַּמִּיד'.
גַּם בַּעַת שֶׁהָרִים תִּינוּק וְהִנִּחוּ בְּזִרְעוֹתָיו לְהִרְגִּיעוֹ, הִיָּה שֶׁר וּמְזֻמֵּר לוֹ לְהִרְגִּיעוֹ, וְאִיזָה שִׁיר
הִיָּה שֶׁר? שִׁירַת הַתּוֹרָה! הִיָּה מִמִּשְׁיךְ בְּלִימּוּדוֹ, כִּשְׁהוּא אֹמֵר אֶת הַמִּילִים שֶׁל הַגִּמְרָא
בְּמַגִּינָה רַכָּה, וְהַתִּינוּק נָח וּמִתְרַפֵּק עַל זִרְעוֹתָיו...

4.

בְּשֵׁנֶת תַּשְׁל"ה עָלָה מִרְן הַגִּר"ש אֱלִישִׁיב זצ"ל לְבֵיתוֹ שֶׁל מִרְן הָרֵב עוֹבְדִיָּה זצ"ל, לִקְיִים
מִצּוֹת בִּיקוֹר חוֹלִים. הָרֵב אֱלִישִׁיב הִתְעַכֵּב בְּבִיקוֹה, וְהָאֲרִיךְ בְּדִיבּוּרוֹ יוֹתֵר מֵהֶרְגְלוֹ. בְּצִאתָם
מִן הַקּוֹדֶשׁ, הִבִּיעַ חֲתָנוֹ הָרֵב זִילְבֶּרשְׁטֵיין אֶת תַּמִּיּהוּתוֹ בְּפָנֵי חֲמִיו: "מִפְּנֵי מָה רֵאִיתָ לְצֵאתָ
מִגִּדְרֶךְ בְּבִיקוֹר זֶה, וְלִהְרַבּוֹת בְּדַבְרִים?"

נִעֲנָה הָרֵב אֱלִישִׁיב: "רֵאָה אֶת גּוֹדֵל אֶהֱבַת הַתּוֹרָה שֶׁל הַגָּאוֹן רַבִּי עוֹבְדִיָּה. זֶה עֵתָה נָפַל
לְמִשְׁכָּב רַק מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַל סוֹלֶם בַּחֲדָר הַסְּפָרִים כְּדֵי לַעֲיִין בְּאַחַד הַסְּפָרִים, וּמִרּוֹב
שִׁקְיָתוֹ בַּתּוֹרָה בִּהְיוֹתוֹ מַעֲיִין בַּסֵּפֶר, שָׁכַח שֶׁעוֹדֵנו עוֹמֵד עַל הַסּוֹלֶם, וּמִיָּהָר עִם הַסֵּפֶר
לִלְכֹת לִכְתּוֹב מָה שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּדַעְתּוֹ, וְכַךְ מַעַד, נָפַל וְנִחְבַּל. לְכַבּוֹד תּוֹרָתוֹ שֶׁל גָּאוֹן כִּזֶּה,
שֶׁאַהֲבַת הַתּוֹרָה וּשְׁקִידָתָהּ הַנְּדִירָה בּוֹעֶרֶת בְּעֲצָמוֹתָיו, עַד שֶׁבַעַת לִימּוּדוֹ אֵינוֹ שֶׁם לֵב כָּלֵל
לְמָה שֶׁקּוֹרָה עִמּוֹ, רֵאוּי שֶׁאַחֲרוֹג מִגִּדְרֵי!"

5.

תַּלְמִיד חֹכֶם אֶחָד, עֶבֶר צִינְתוֹר בְּבֵית הַחוֹלִים 'הַדְּסָה עֵין כְּרֵם' בִּירוּשָׁלַיִם. וְכַךְ סִיפֵר:
"כִּשְׁהִתְעוֹרַרְתִּי מֵהַצִּינְתוֹר, הִיָּיתִי חֹלֵשׁ מְאֹד, שִׁכְבַּתִּי עַל הַמִּיטָה בְּבֵית הַחוֹלִים בְּאַפִּסַּת
כּוֹחוֹת נּוֹרָאִית. כִּשְׁנִכְנַס הַפְּרוֹפֶסוֹר לְבִקְרָנִי, הִבִּיט בִּי בְּתַמִּיּהָה, וּשְׁאַל: 'אִיפֹה סֵפֶר הַלִּימּוּד
שֶׁלְךָ?' עֲנִיתִי לוֹ שֶׁתִּמּוּ כָּל כּוֹחוֹתַי, וְכַעַת אֵינִי מִסּוּגֵל אֶפִּילוֹ לְחִשּׁוֹב בְּלִימּוּד, כָּל שֶׁכֵּן
שֶׁלֹּא לְהַחֲזִיק בִּידֵי סֵפֶר. נִעֲנָה הַפְּרוֹפֶסוֹר וְאָמַר לִי: 'לִפְנֵי שָׁנָה עֶבֶר כָּאֵן צִינְתוֹר מִרְן הָרֵב
עוֹבְדִיָּה יוֹסֵף, הוּא מִבּוֹגֵר מִמֶּךָ בְּעִשְׁרוֹת שָׁנִים, כִּשְׁנִכְנַסְתִּי אֵלָיו לְבִדִּיקָה זֹ, מִיד אַחֲרֵי
הַצִּינְתוֹר, הוּא אַחַז סֵפֶר לִימּוּד בִּידוֹ וְהִיָּה שֶׁקּוֹעַ בּוֹ...'"

6.

בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן הִיָּה רַבֵּינוּ שֶׁקּוֹעַ בְּלִימּוּדוֹ, וְהָיוּ דַּבְרֵי הַתּוֹרָה שֶׁגּוֹרִים עַל לִשׁוֹנוֹ. בְּכָל
פַּעַם שֶׁנִּשְׁאַל שְׁאֵלָה בְּהִלְכָּה קְלָה אוֹ חֲמוּרָה, הִשִּׁיב עַל אֹתָר וְהִסִּיר כָּל הַסְּפִיקוֹת.
פַּעַם אַחַת, לִפְנֵי כַּחֲמִישִׁים שָׁנָה, נִכְנַס רַבֵּינוּ לַחֲנוּת הִירְקוֹת שֶׁל הַצִּדִּיק רַבִּי דוֹד סִימֵן טוֹב
ע"ה. רַבִּי דוֹד הִיָּה אִישׁ סֵפֶר, וְהַחֲזִיק אֶת חֲנוּת הִירְקוֹת הַיְּחִידָה בְּשִׁכּוֹנַת הַבּוֹכְרִים, עִם
הַשְּׁגָחָה בְּעֵנִינִי שְׁמִיטָה לְמַהֲדָרִין. מִדִּי חוֹדֵשׁ בְּחוֹדֵשׁוֹ, הִיָּה מִשְׁגֵּר פִּירוֹת וִירְקוֹת לְבֵיתוֹ
שֶׁל רַבֵּינוּ.

שם, בחנותו של הצדיק, פגש לפתע הרב עובדיה זצ"ל את הגאון רבי יהודה ארי חיימון זצ"ל, שהעלה בפניו שאלה הלכתית שהסתפק בה לאחרונה.

על אתר החל רבינו לפלפל עמו ולהשיב לשאלתו של רבי יהודה, כשהוא מתבל את דבריו בראיות נכוחות מהש"ס ומהפוסקים. הצדיק בעל החנות שמח מאד על הזכות שנפלה בחלקו, ומיד נעמד בפתח החנות כשהוא מונע מכל הקונים הבאים להיכנס לחנותו, ומבקש מהם לשמור על שקט, שלא יפריעו מלדון ולישא וליתן בדברי תורה בחנותו. לאחר מכן, כששב לביתו, סיפר זאת בערגה רבה לבני ביתו, והיה לו אותו היום כיום חג.

נספח 2

מקבץ סיפורים על חוכמת התורה וחכמיה

כבודו של מלכות

במסכת ברכות דף נח ע"א מסופר:

לאדם עיוור נהגו לקרוא בלשון נקייה 'סגי נהור', ובעברית פשוטה - 'הרבה אור'. בלשון יפה בחרו חז"ל להשתמש לתיאור המום.

אולם אצל רב ששת (מאמוראי הגמרא), שאף הוא היה עיוור, היה המונח 'סגי נהור' אמיתי ומדויק. בחכמת התורה שלו ובקדושתו, ראה מה שאחרים בעלי עיניים בריאות לא רואים כלל.

ומעשה שהיה, שכל בני העיר יצאו אל פתח העיר לקבל את פניו של המלך שעמד להיכנס לתוכה, וגם רב ששת היה בתוכם.

פגש בו אדם רשע, ביקש להציק לו ואמר: הכדים השלמים הולכים אל הנהר כדי לשאוב מים. אך להיכן הולכים הכדים השבורים?! והרי אתה, רבי, עיוור אתה, ואת המלך לא תוכל לראות, ומדוע יוצא אתה לקראתו?!

אמר לו רב ששת: הצטרף בבקשה אליי, ותראה שלמרות המום שבי, אני יודע יותר ממך. עמד האיש ליד רב ששת, וכשעברה השיירה הראשונה בקול רעש גדול, קפץ האיש וקרא 'המלך עבר, המלך עבר!' אולם רב ששת נד בראשו ואמר: 'עדיין לא, זה לא המלך!' ושוב נשמע קול רעש ותכונה, חצוצרות ניגנו, תופים הקישו, הלמות פרסי הסוסים נשמעו היטב, והאיש קפץ שוב בהתלהבות: 'הנה המלך, הנה המלך!' ואילו רב ששת נד בראשו ואמר: 'עדיין לא, זה לא המלך!'

השיירה השלישית קרבה, והפעם שררה דממה באוויר, התופים לא הלמו, החצוצרות שתקו, ואפילו קול פרסות הסוסים נשמע אצילי. 'עכשיו עובר המלך!' קרא רב ששת לתדהמתו של האיש שלצידו. ואכן, לפתע נגלו פניו של המלך מתוך חלון הכרכרה המהודרת.

'איך ידעת? תמה האיש.'

'פשוט. רבותי לימדו אותי שמלכות הארץ דומה למלכות השמים, ובנביא (מלכים-א יט)

כתוב בעת גילוי ה' אל אליהו 'וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחֶזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי ה', לֹא בְרוּחַ ה', וְאַחֲרֵי הָרוּחַ רָעַשׁ, לֹא בְרָעַשׁ ה', וְאַחֲרֵי הָרָעַשׁ אֵשׁ, לֹא בָאֵשׁ ה', וְאַחֲרֵי הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דָּקָה... ומכאן למדתי כי כבודה של המלכות בדממה דווקא'.
ופני האיש חפו.

חכם עדיף מנביא

אחד מחכמי ישראל המפורסמים שבכל הדורות, הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שהתפרסם בפקחותו הנדירה ובתשובותיו השנונות, ובעיקר בהגנתו על היהדות ותורת ישראל. הנוצרים שניסו להתווכח עמו, יצאו מבויישים מתשובותיו המחכימות. בקיאותו של רבי יהונתן בתורה הייתה עצומה, והוא חיבר ספרים רבים בכל מקצועות התורה. בנוסף לכך, היה גם בקי בחכמות שונות וחביב על שרי המלוכה שנהנו לשמוע את תשובותיו המחוכמות והמחודדות, שאותן 'שלף' וענה לאלתר.

פעם אחת יצא מלך פראג מהעיר, וטרם צאתו קרא לרבי יהונתן ואמר לו: 'חכמי ישראל אמרו הרי, שחכם עדיף מנביא. אם כן, אמור לי מראש באיזה שער אכנס אל העיר, בגדול או בקטן, ונראה אם נבואתך תתקיים'. השיב רבי יהונתן: 'אם אומר לך מהיכן תיכנס, הרי תעשה את ההיפך. אלא אכתוב את נבואתי על נייר, ואותו תפתח לאחר שתחזור לעיר'. הסכים המלך, וטרם צאתו עמד נבוך ולא ידע מאיזה שער לצאת, ולבסוף החליט לפרוץ פרצה בחומה ולצאת מדרך שלישית. כשחזר פתח המלך את המכתב, ומצא שרבי יהונתן העתיק בו מאמר של חכמי ישראל: 'מלך פורץ גדר לעשות לו דרך'...

האסיה והתרנגולות

באחת הפעמים נשאל ר' יהונתן אייבשיץ על ידי המלך: "הרי כתוב בספרים שהמשיח יבוא בדמות עני הרוכב על החמור, כיצד אם כן אתם יכולים להאמין שבצורה כזאת הוא יוכל למלוך על כל הממלכות ולרדות עמים תחתיו?", השיב לו רבי יהונתן: "אכן שאלה קשה שאלת, המתן נא חודשיים ואענה לך תשובה הגונה, אך כדי שתהא תשובה זו חזקה ביותר, אבקש ממך לצוות לכל השרים כי בתוך חודשיים יהיה על כל אחד מהם לשוב עם תרנגול נאה ומשובח, ואף אני אעשה כמותם ואשוב עם תרנגול משלי".

לאחר חודשיים הגיעו השרים כל אחד עם תרנגול עב בשר ומדושן עונג, פרי טיפוחים של חודשיים ימים, ואילו רבי יהונתן הופיע עם בעל חי שבקושי הזכיר תרנגול, כחוש וחלש למראה.

"מה עכשיו?", תהה המלך, ורבי יהונתן השיב: "צווה נא לאנשיך להכניס את כל התרנגולים לחדר גדול ואף אני אכניס את תרנגולי", הכניסו כולם את תרנגוליהם, וכשראה תרנגולו של רבי יהונתן מי הם שכניו הצטנף בפינת החדר והביט בחשש.

והנה ניתן האות ולמרכז החדר הושלך חופן גרגירים, וכדרכם של תרנגולים החלו להתכתש זה עם זה מי במקורו ומי בכרבלתו, מי בכנפיו ומי בציפורניו, והכל כדי לתפוס

כמה גרגירים.

בתוך כמחצית השעה היו פזורים על פני החצר עשרות תרנגולים מי לאחר מיתה מי בשעת מיתה ומי סמוך אליה, או אז הרגיש בטוח בעצמו תרנגולו של רבי יהונתן להתרחק מפיתו, לדלג מעל תרנגולים שעד לפני דקות מספר ירא להביט בהם, ולגשת למרכז החדר אל ערימת הגרגירים שנותרה מיותמת.

"ראיתם", אמר רבי יהונתן, "כדי לנצח בקרב אין צורך בכוחות או בכישרונות מיוחדים, ברצות ה' יכול הוא לסכסך בין האומות ולגרום להן להילחם זו בזו עד שיפנו את מקומן לעם ישראל".

המטבע שהצילה

בהיותו ילד קטן, הלך הילד יהונתן אייבשיץ ברחוב, ולפתע נטפל אליו גוי בריון והתחיל להכותו. להפתעתו של הגוי, הוציא הילד מטבע מכיסו, הושיט לו ואמר: "הנה, קח, זה מגיע לך. הייתי נותן לך יותר, אבל זה כל מה שיש לי".

"מה זה?" תמה הגוי. "אני הכיתי אותך ואתה נותן לי מתנה?"

השיבו הילד: "וכי אינך יודע? היום יום מיוחד אצלנו, היהודים. ביום הזה, אם גוי מכה יהודי, היהודי חייב לתת לגוי את כל הכסף שיש לו בכיסים".

הגוי התלהב. למה לו להציק לילד קטן, שממילא אין לו כסף לשלם על ההצקות? מוטב שילך למצוא יהודי עשיר כדי לקבל ממנו הרבה כסף!

מיד עזב את יהונתן הקטן לנפשו, והלך להמתין בסמוך לביתו של נשיא הקהילה היהודית, שהיה עשיר גדול ומקורב למלכות. כאשר יצא נשיא הקהילה מביתו, ניגש אליו הגוי והתחיל להכותו. צעק האיש צעקות איומות, ומיד מיהרו למקום שוטרים שתפסו את הגוי הבריון, והפליאו בו את מכותיהם.

כאשר ישב הגוי בתחנת המשטרה, כפות ואזוק, מצפה לגזר דינו, אמרו לו השוטרים הגויים: "שוטה שכמותך, לא מצאת יהודי אחר להכות, רק את נשיא הקהילה העשיר, המקושר לשלטון? למה עשית דבר כזה?"

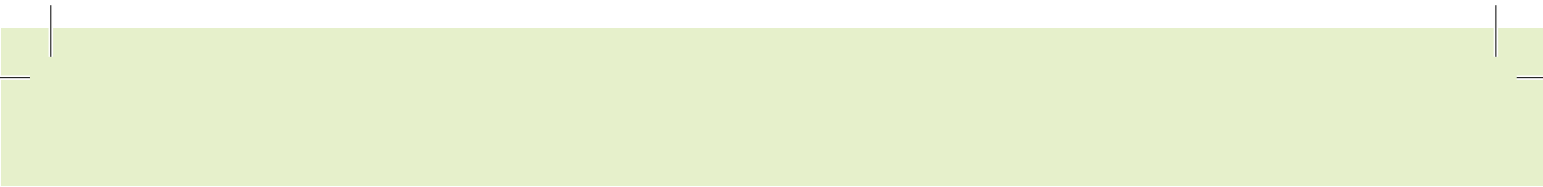
סיפר להם הגוי את כל המעשה עם רבי יהונתן הקטן.

אמרו לו: "אה, הכית גם את הילד? גם על זה תיענש!".

כך, על ידי חכמת הדיבור הנפלאה שלו, נחלץ הילד יהונתן מצרה, וגם לימד את הגוי הרשע לקח, לבל יתעלל עוד בחסרי ישע.

תובנה

הכל טמון בתורה! היא חכמת החוכמות ופסגת הגאונות. זה ספר החיים!

אהבת ישראל

מצוות אהבת ישראל ומהותן

שתי מצוות דאורייתא עיקריות שייכות לערך "אהבת ישראל":

א. מצוות עשה: לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר: **"וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ"** (ויקרא יט, יח).

בספר מסילת ישרים (פרק יא) מדגיש: **"כמוך ממש"**. (ראה: משנה תורה לרמב"ם דעות ו, ג. ספר המצוות לרמב"ם עשה ר"ו).

ב. מצוות לא תעשה: השונא אדם מישראל, עובר על לא תעשה, שנאמר: **"לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְבְּךָ"** (ויקרא יט, יז).

שלוש דעות מצינו בראשונים בגדר איסור זה: לדעת הרמב"ם (דעות ו, ה) וספר החינוך (מצוה רל"ח) האיסור הוא על שנאת הלב דוקא, אך אם הראה את שנאתו ולא מערים על חברו, אינו עובר על לאו זה [אלא על איסורים אחרים שבין אדם לחברו]. לדעת השאילתות (וישב שאילתא כז) והרמב"ן (ויקרא יט, יז, בפירוש הראשון) כל שנאה אסורה ואפילו שנאה בלב, וכל שכן אם הכהו או ציערו. לדעת המאירי (יומא עה, א) אינו עובר על הלאו אלא אם נמנע מלהיטיב עמו מחמת שנאתו. ובמשנה ברורה (קנ"ו, ד) הכריע להלכה כדעת הרמב"ם.

כלל גדול בתורה: רבי עקיבא הטביע את המשפט המפורסם **"וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ"**, ר' עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה (ירושלמי נדרים ט, ד). כלומר: במצווה זו כלולות כל המצוות שבין אדם לחברו [ועל פי דברי הלל שיובאו להלן 'ואידך פירוש אזיל גמור', יתכן לפרש שכל התורה כולה תלויה במצוה זו].

התנא בן עזאי מוסיף (ספרא קדושים ד, יב) על רבי עקיבא, ומפרש שבפסוק **"וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ"** משמע רק **"כמוך"** ולא יותר מעצמך, שמא יחשוב אדם **"הואיל ונתבזיתי, יתבזה עמי חברי?"** לכך אומר בן עזאי שכלל גדול בתורה הוא מה שנאמר **"זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹקִים אָדָם, בְּדִמְיוֹת אֱלֹקִים עָשָׂה אֹתוֹ"**, מפרש בן עזאי: **"אם עשית כן [-ביזית אדם], דע למי אתה מבזה, בדמות אלוקים עשה"**.

מאהבה לכל מצוות שבין אדם לחבירו: בספר החינוך (מצוה רמ"ג) מפרט: "האהב חברו כנפשו - לא יגנוב ממנו, ולא יונהג בממונו, ולא ישיג גבולו, ולא יזיק לו בשום צד, וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה".

חייך קודמין: לצד המצוה המיוחדת "ואהבת לרעך כמוך", רבי עקיבא מלמד אותנו כלל נוסף ש"חייך קודמים לחיי חברך" (בבא מציעא סב, א). עלינו למצוא ולהגדיר את הגבול העובר בין "ואהבת לרעך" לבין "חייך קודמין". עי' תוס' בסנהדרין (דף מה, א ד"ה ברוך) בשם יש מפרשים, שמדייק [בשיטת רב נחמן שם] מ"כמוך", שמצוות 'ואהבת' לא יכולה להיות בחיים כיון שחיי קודמים, וכן ברבנו יונה לסנהדרין שם. ועי' ר"י פרלא לרב סעדיה גאון (מצוות עשה יט) בפירוש הדברים. ועיין בפ' השני של רש"י במס' שבת דף ל"א שנביא בסמוך, ש"רעך" הולך על הקב"ה. וכן עי' במהרש"א שם שנביאו גם בסמוך, שלפיכך אמר הלל בדרך שלילה כיוון שלא שייך לחייב לאהוב כמוך כי חייך קודמין.

כל ישראל כגוף אחד: כתב הסמ"ג (עשין ט): "ואהבת לרעך כמוך... בירושלמי דנדרים (ט, ד) גרסינן מי שיושב ומחתך בשה, והכה ידו בסכין, וכי תחזור ידו ותכה ידו להנקהם?" כלומר, כפי שאף אדם לא יכה את ידו שבטעות הכאיבה לעצמו, כך לא יכה ויפגע ברעהו, שהרי כולנו כגוף אחד.

הגדרת המצוה להלכה: הרמב"ם (ספר המצוות עשה ר"ו) הגדיר את המצווה במשפט אחד: "כל מה שיהיה ברשותו או ירצה אותו, וכל מה שארצה לעצמי, ארצה לו כמוהו. וכל מה שאשנא לעצמי או למי שידבק בי, אשנא לו כמוהו".

כלול במצוות 'ואהבת' (רמב"ם שם):

- א. לאהוב את הזולת כאהבתו לעצמו.
- ב. לספר בשבחו, כמו שרוצה בכבוד עצמו.
- ג. לחוס על ממונו כמו שחש על ממון עצמו.

דברי הלל הזקן: "מה ששנא עליך אל תעשה לחברך":

הסיפור: במסכת שבת (לא, א) מופיע סיפור מפורסם על הלל ושמאי, אודות נכרי שרצה ללמוד את כל התורה על רגל אחת. אמר לו הלל "וְאַהֲבָתְךָ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ, מֵכָאן אָמַר הֵלֵל דַּעֲלֵךְ סִנִּי לַחֲבֵרְךָ לֹא תַעֲבִיד" [מה ששנאוי עליך לא תעשה לחברך]. ראה מהרש"א שם שמסביר את המקור לדברי הלל מהפסוק 'ואהבת'.

שני פירושי רש"י בדברי הלל: רש"י שם מביא שני הסברים לדבריו של הלל: **הראשון**, שהכלל "מה ששנוא עליך לא תעשה לחברך" כולל את רוב מצוות התורה, בהן כל מצוות שבין אדם לחברו וגם מצוות רבות שבין אדם למקום. הפירוש **השני** והעיקרי לפי רש"י הוא שהקב"ה הוא רעו ואוהבו של האדם, כמו שכתוב "רַעַךְ וְרַע אָבִיךָ אֶל תַּעֲזֹב" (משלי כז, יח) ומפורש שמדובר על הקדוש ברוך הוא, לפיכך משמעות הכלל היא "אל תעבור על רצונו של הקב"ה, כמו ששנוא עליך שעוברים על רצונך".

למה בדרך שלילה: מדוע הלל ניסח דבריו בדרך שלילה, ולא בצורה הפוכה - 'מה שאהוב עליך תעשה לחברך'? המהרש"א מבאר שהסיבה לכך היא לפי שבדרך חיוב, לעשות טובה לחברו, אי אפשר לומר שצריך ממש 'קְמוֹץ', שהרי אמרו 'חייך קודמים לחיי חברך' - שאם זה 'או אני הוא הוא' אני רשאי להקדים את עצמי; אבל האיסור לעשות לזולת דברים שליליים זה ממש 'כמוך', ממש כפי שאתה לא רוצה שיעשו לך, אסור לך לעשות לאחר (על פי בבא מציעא סב, א, במחלוקת בן פטורא ור' עקיבא). ועי' תרגום יונתן על הפסוק 'ואהבת'.

כאן אתאים הסיפור הנספח 1

חשיבות אהבת ישראל

חורבן ובניין בית המקדש: חז"ל שואלים ומתריצים (יומא ט, ב): "מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם". אמר על כך רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א: "כמו שחורבן בית המקדש היה על ידי שנאת חנם, כך לתקן את זה צריך אהבת חנם, שכל אחד מישראל יאהב את חבירו בחנם" (הובא בספרו של נכדו, האדמו"ר הראשון ממודז'ץ, "דברי ישראל", פרשת בחקותי ד"ה ואתכם).

יהודי כמו ספר תורה: הגמרא אומרת כי יהודי דומה לספר תורה (שבת קה, ב), ולכן כאשר נפטר יהודי מן העולם, מי שנכח בפטירתו צריך לקרוע את בגדו, כמי שנכח בעת שנשרף ספר תורה רח"ל. כמוכן שגם בחיי האדם, צריך להתייחס אליו בהתאם, לכבדו ולייקרו וחלילה לא לפגוע בו.

שנאה זה רצח? "וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ, וְאַרְבֵּ לּוֹ, וְקָם עָלָיו וְהָפָהוּ נֶפֶשׁ וְנָמַת" (דברים יט, יא), פירש רש"י, שכיון שעבר על 'לא תשנא', סופו לבוא לידי שפיכות דמים.

⦿ **המידה הפחותה והנמאסת:** כתב בספר החינוך: (מצוה רל"ח) "שנאת הלב גורמת רעות גדולות בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו, והוא סיבה לכל המסירות הנעשות בין אנשים, והיא המידה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעל שכל".

רבינו יונה בשערי תשובה כותב (שער ג אות לט): "הוזהרנו בזה להסיר מנפשנו מדת השנאה, והיא מדה מעוללת פשעים רבים ומסבבת כמה עלילות נשחתות... ומאבד טובה הרבה מן הנפש".

⦿ **'ואהבת', בכל בוקר:** יש נוהגים לקבל עליהם בפה את מצוות "ואהבת לרעך כמוך", בכל בוקר לפני תפילת שחרית, כדי שהתפילות יהיו רצויות ויתקבלו. כותב על כך הרב שלמה גאנצפריד (קיצור שו"ע יב, ב) "כי אם חס ושלום יש פירוד לבבות ישראל למטה, אזי גם למעלה אין התאחדות".

שכר האהבה ועונש השנאה

⦿ **אהבה מביאה שפע:** במדרש רבה (בראשית פרשה לג אות ג) מסופר כי מעשה של התגברות על שנאה בדור של רבי תנחומא, גרם לשפע גשמים והפסקת הבצורת הגדולה.

⦿ **אריכות חיים או חלילה קיצור ימים:** הגמרא (שבת לב, ב) מלמדת אותנו: "תניא רבי נחמיה אומר בעוון שנאת חיים, מריבה רבה בתוך ביתו של אדם, ואשתו מפלת נפלים, ובניו ובנותיו מתים כשהם קטנים". ופירש רש"י שהכל מידה כנגד מידה. ובודאי מידה טובה מרובה, להרבות חיים, אושר ובריאות לאוהבים זה את זה.

בזוהר הקדוש כתוב (כי תשא ק"צ) אמר רבי אבא, כל אותם החברים שלא אוהבים זה את זה, מסתלקים מהעולם קודם זמנם.

⦿ **בכל רגע:** "חמור עוון השנאה משום שעובר עליו בכל רגע שמתעוררת השנאה בליבו" (חפץ חיים אהבת ישראל פרק ב). והאזהב את רעהו, מקיים בכל עת מצוות רבות מתוך אהבתו ומסירותו לזולתו, ומה רב שכרו.

הלכות שנגזרות מאהבת ישראל

הלכות רבות נלמדות מתוך הכלל הגדול של "ואהבת לרעך כמוך", כל הלכה היא פרשה בפני עצמה, עם דינים ופרטי דינים רבים. ענייני החסד כולם, הם פרטים במצוות "ואהבת".

לפנינו כמה הלכות והגדרות השייכות כולן למצוות 'ואהבת':

- כל חסד הוא מצווה מהתורה:** מצוות חסד של ביקור חולים, ניחום אבלים, לווית המת, הכנסת כלה, לשמח כלה וחתן, והכנסת אורחים - אף על פי שלרוב הראשונים הן מצוות מדרבנן (מלבד דעת בעל הלכות גדולות שהן מן התורה), הרי שרק ההגדרה הפרטית היא הגדרה של חכמים, אבל הן קיום מצווה מהתורה של "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ" - כל הדברים שאתה רוצה שיעשו לך אחרים, עשה אותם לאחריך (רמב"ם הלכות אבל יד, א. ועיין בספר המצוות לרמב"ם בשורש שני, ועי' רמב"ן בשורש ראשון, וקריית ספר אבל שם).
- גם בפדיון שבויים מקיים 'ואהבת':** כתב הרמב"ם (מתנות עניים ח, י) כי במצוות פדיון שבויים, בין שאר המצוות והאזהרות הספציפיות, מקיים גם "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ".
- קבורת המת:** בכלל "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ" שצריך להתעסק בעצמו בכבוד המת ולא על ידי אחרים, גם כאשר יש קרובים העוסקים בכך, ואנשים הממונים לצורכי המת (לב שמח שם).
- פתח לנדר:** על פי רבי מאיר, תלמידו של רבי עקיבא, בית דין פותחים לאדם להתיר את נדרי, כאשר הם שואלים אותו בין היתר האם היה נודר את נדרו, כאשר היה ברור לו שהוא נוגד את מצוות ואהבת לרעך כמוך. (משנה נדרים ט, ד).
- לבקר חולה שהוא שונאו?** בשו"ת מהרי"ל (קצ"ז) פסק שמותר לבקר חולה אפילו הוא שונאו, כדי לכוף את יצרו, אך דעת הרמ"א (יו"ד של"ה, ב) שלא יבקר חולה ולא ינחם אבל שהוא שונאו שלא יראה לו שהוא שמח לאידו ובזה יצטרו.
- להקל כדי למנוע שנאה:** גדולי הפוסקים הקילו בהלכות מסוימות כדי למנוע שנאה. ראה: חזון איש שביעית (יב, ט), מנחת שלמה ח"א (לה, א).
- המדיר את חברו מנכסיו עובר על 'ואהבת':** כתבו הראשונים כי המדיר את חברו הנאה מנכסיו עובר בין השאר אף משום "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ" (נדרים סה ב, ועי' ש"ב בריטב"א, ונימוקי יוסף, ושיטה מקובצת). וכמובן על "לא תשנא".
- הנושא אשה חייב לראותה:** בכלל "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ" שאסור לאדם לקדש

אשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו (קדושין מא, א).

🕒 **פטירה 'יפה':** רב נחמן (סנהדרין מה, א) למד מ"וְאֶהְבֶּתְּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" שאף בענין מיתת בית דין יש לברור מיתה יפה, שלא יתבזה יותר מדי (רש"י שם ד"ה מיתה וד"ה בזיוני. וראה בציון הבא), ולא יעונה יותר מדי (סנהדרין נב א, ורש"י שם ד"ה קמ"ל), אלא יפטר מהר מן העולם בדרך כבוד וללא ייסורים ממושכים.

🕒 **לדון שונא -** אסור לאדם לדון את מי שהוא שונא, ושונא לעניין זה נחשב כל שאינו מדבר עמו שלשה ימים מחמת שנאה (שו"ע חו"מ ז, ז).

נקודות עניין ושאלות מרתקות באהבת ישראל

1. אם גם לעצמו היה עושה את הנזק, מותר לעשות לחבירו?

מ"וְאֶהְבֶּתְּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" אנו למדים שלא הוזהרו ישראל לעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו. ולכן אם עשה לחבירו דבר שיש בו צעה, אבל המטרה היתה טובה ותועלת שיש בזה, והיה רוצה לעשות כן לעצמו, אינו עובר. לכן בן מקיז דם לאביו לצורך רפואה, אינו עובר משום 'מכה אביו' (סנהדרין פד ב, ורש"י ד"ה ואהבת).

2. מה חמור יותר, שנאה בלב או כלפי חוץ?

החפץ חיים כותב (פתיחה לאוין, באר מים חיים ז') כי שנאה שבלב חמורה ביותר משום שלא יידע השנוא איך להישמר משונאו, ולכן אסרה התורה את זה בפרטיות: 'בלבבך'.

הרמב"ם כותב (דעות ה, ב) שנאה שטמונה בלב בוערת כאש, ואינה נכבית, והשנאה מתגברת והלבבות מתרחקים. ורק כאשר מראה השנאה ומוציא מלבו, אז נכבית אש השנאה.

3. האם גם על גוי נאמר 'ואהבת לרעך'?

🕒 לדעת רוב ככל פרשני המקרא והפוסקים, מצווה זו מחייבת את האהבה לבני ברית בלבד.

🕒 יחד עם זאת, בספר שערי קדושה לרבי חיים ויטל (שערי קדושה חלק א ה) כתב שראוי לאדם החסיד לאהוב את כל הבריות ואפילו גויים [אך לא בתור חובה מן התורה כפירוש לפסוק].

דעת יחיד היא זו של הרב אליהו בן אמוזג (אם למקרא, ויקרא יט, יח) אשר מפרש מצווה זו מדאורייתא כחלה על כל האנושות. בפירושו למקרא הוא כותב: "ממה ששנה וכתב 'ואהבת לרעך כמוך' [אחרי שכבר אמר 'לא תקם ולא תטר את בני עמך'], ולא אמר 'לבני עמך', שמענו שבכלל 'רעך' כל מין האדם...". גם באחד ממכתבי רבי יוסף משאש נכתב כעין דבריו של הרב בן אמוזג (אוצר המכתבים, מכתב תתקצ"ב).

4. יש אדם שמותר לשנוא?

רשע מצווה לשנוא עד שיעשה תשובה ויחזור מרשעו, שנאמר: "יִרְאַת ה' שְׁנֵאתָ רָע" (משלי ח, יג). ונחלקו בזה הראשונים: לדעת הרמב"ם (רוצח יג, יד) דווקא אם התרה בו לפני שעבר עבירה במזיד ויודע שלא חזר בתשובה, ולדעת ספר החינוך (מצוה רל"ח) דווקא אחרי שהוכיחו פעמים רבות ולא רצה לחזור בו.

יש להדגיש כי אפילו רשע שמצווה לשנואו, מכל מקום מצווה וחובה לגמול עמו חסד (תוס' מסכת פסחים, קיג, ב. אהבת חסד חלק א פרק ד).

בספר התניא (פרק לב) כתב שצריך לשנוא רק את העבירות שעבה, אך חובה לאהוב את האדם עצמו.

להלכה כתבו הפוסקים (אהבת חסד שם, מרגניתא טבא אות יז, חזון איש יו"ד ב, כח) שמצווה לאהוב את הרשעים, ואף רשע גמור יש איסור לשנאו כל זמן שלא הוכיחו. ובדור שלנו אין מי שיודע להוכיח, "ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו" (אבות פ"ב מ"א). רבים מבני דורנו לא זכו לחינוך ראוי ונסחפו אחר תוהו ובוהו השורר בעולם, ולכן יש לרחם עליהם ולאהוב אותם, ולמשוך אותם לתורה ודרכיה בעבותות אהבה וחיבה. כמו שכתב החזו"א הידוע (יו"ד סימן ב ס"ק טז) שהחילוניים בזמנינו הם בגדר 'תינוקות שנשבו', "ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת".

נספח 1

סיפור | אל כל פשעים תכסה אהבה

אחד מתלמידי ישיבת סלבודקא - ישיבה חשובה שהתקיימה בליטא לפני השואה - ניגש אל רבו, רבי אייזיק שר זצ"ל, ומצוקתו בפיו:

"כיצד אוכל להימנע מדיבורי לשון הרע, כבוד ראש הישיבה? זה נראה לי בלתי אפשרי, לא לדבר שום דבר שלילי על א - - - ך אחד... אני ממש משתוקק לשבת עם החברים, לפטפט קצת על זה ועל ההוא, לדון על מה שאירע בישיבה עם איזה תלמיד, אני לא מצליח להתגבר על החשק הזה! כל יום אני מחליט להפסיק, ונכשל מחדש!"

"אני בהחלט מבין לליבך", הפתיע ראש הישיבה. "התאווה לדבר לשון הרע היא עצומה ממש. אבל, תרשה לי לשאול אותך שאלה. תגיד, על אביך אתה גם מדבר מדי פעם לשון הרע?"

"חלילה!" השיב התלמיד בנחרצות. "על אבא שלי? אין מצב שאדבר עליו לשון הרע! אדרבה, אם אשמע מישהו שמדבר עליו משהו שלילי, אגעור בו! אבא שלי הוא איש מיוחד!" (ובעברית מדוברת: עד אב' שלי!)

"אביך אכן איש מיוחד", אישר ראש הישיבה. "אך, לא יתכן שאין לו שום חיסרון. איך כתוב? 'אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא' (קהלת ז, כ) - גם לצדיק הכי גדול יש איזה חטא קטנטן. אז איך אתה מצליח להתאפק מדיבורי לשון הרע על אביך?"

"ראש הישיבה, אבא שלי זה ענין אחר!" הצטדק הבחור. "זה לא ענין של יש מה לדבר או אין מה לדבר, אני פשוט לא רוצה לדבר עליו! אני, אני אוהב אותו! אני רוצה רק לעזור לו ולהועיל לו! איך אני ידבר עליו לשון הרע? אבל על אנשים אחרים, יש לי ממש חשק לדבר!"

"אתה אוהב את אביך", חייך ראש הישיבה. "לכן אין לך שום חשק לדבר עליו לשון הרע. אתה אפילו נחרד כשאתה שומע מישהו אחר מדבר עליו. זו הנקודה! תשקיע באהבת ישראל, לחוש כלפי חבר כאילו הוא אחיך, ואז פשוט לא תרצה לדבר על אף יהודי לשון הרע... לא תצטרך להילחם עם יצרך כל היום, פשוט לא יתחשק לך..."

נספח 2

משל | 39 אהבה בחיים אהבה

אגדה כפרית מספרת על איכר זקן שהחזיק ברשותו סוס נאמן. יום היה הסוס משרת אותו במלאכתו, מוליך ומביא, סוחב ומעביר. מיום ליום הזדקן הסוס, ואיתו גם האיכר ששערו הלבין. מלאכת האיכר הלכה ופחתה, וכך גם יכולת העבודה של הסוס.

באחד הימים אירע דבר נורא. הסוס צנח אל תוך הבור העמוק שבחצר, ללא יכולת לצאת ממנו. הבחין האיכר בנעשה, ושקל את צעדיו בכובד ראש.

הסוס עומד למטה, מבחין באדונו המיואש המביט בו מלמעלה, ומקווה בכל מאודו שאדונו ימצא את הדרך להוציאו.

והנה, לתדהמתו, הוא מבחין באדונו נוטל את חפירה גדול לידו, ומתחיל למלא את הבור בעפר!!!

כנראה החליט האדון - הבין הסוס - כי ההשקעה הגדולה למשות את הסוס מתוך הבור, אינה מצדיקה את עצמה.

הבין הסוס המסכן, שהאיכר הזקן החליט לסיים את הסיפור בצורה מכובדת. יקבור את סוסו בבור הגדול, שם ישכב על יצועו לעולמים...

הסוס המסכן עומד למטה, ואינו יודע את נפשו. רגבי עפר מתחילים להתרומם אל על ולכסות את פרסות רגליו, וקבורתו ממשמשת ובאה... רצון החיים בער בקרבו. דמו רתח בכעס על אדונו שלעת זקנותו מפקיר אותו ונוטל את חייו ללא עוול בכפו. רצה הסוס לצעוק, לבעוט, להשתולל... אולם לפתע הבזיק רעיון במוחו.

הסוס המתין שמפלס העפר יעלה מעט, ואז הוציא את רגליו וקפץ מעל תלולית העפר. העפר המשיך לנחות מלמעלה, לחדור לעיניו ולהקשות על נשימתו, אולם הסוס התמקד בנחת במשימה שלפניו. להמתין לעליית המפלס, להתרומם ולעמוד מעל המפלס החדש.

אט אט, הגביה הסוס עצמו עוד ועוד. בסופו של תהליך, נדהם הסוס לגלות את עצמו מחוץ לבור, ורץ היישר אל זרועותיו של אדונו הנאמן, שהציל אותו מהצרה אליה נקלע...

אם היה הסוס מתרגז, צועק, בועט - הוא לא היה מרוויח דבר! קבורתו בעפר היתה מובטחת! הוא היה יכול לכעוס על האדון בכל מאודו, אך לא היה מרוויח מכעסו דבר.

רק השתיקה, שיקול הדעת והפעולה מתוך מתינות - הביאו להצלחתו בתבונה.

תובנה

זורקים עליך עפר? אומרים לך דברים מרגיזים? מתנהגים לידך בצורה מעצבנת? במקום להתרגז ולצעוק, קח נשימה עמוקה. תתבונן בסיטואציה, חשוב כיצד כדאי לך לנהוג בה בצורה הכי מועילה. תהפוך את הלימון ללימונדה, את זריקת העפר למקפצה לגובה!

התבוננות תלמד אותנו שתמיד כדאי להחזיר אהבה תחת שנאה, לא לכעוס ולא לפתח סכסוך, האהבה תשיב אלינו את האחדות ותיתן לנו ולחברינו רק טוב בזה ובבא!

אמונה וביטחון

משמעות האמונה בה' ויסודותיה

יסוד החיים: אמונה בה' היא היסוד לחיים יהודיים, ולקיום התורה והמצוות. כפי שהגדיר זאת הרמב"ם (יסוה"ת א א): "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון".

האמונה היא מצווה: האמונה היא מצוות עשה מן התורה, שנאמר (שמות כ ב): "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים", כך כתב ספר החינוך (מצוה כה) ועוד ראשונים.

הגדרתה: ספר החינוך (מצוה כה) כותב: "שיקבע בנפשו שהאמת כן, ושאי אפשר חילוף זה בשום פנים. ואם יושאל עליו ישיב לכל שואל שזה יאמין לבו, ולא יודה בחילוף זה אפילו יאמרו להורגו". וברמח"ל בדעת תבונות (לו) כותב: "... צריך שיאמין שהקב"ה אחד יחיד ומיוחד, שאין לו מונע ומעכב כלל ועיקר בשום פנים ובשום צד, אלא הוא לבדו מושל בכל, לא מבעיא שאין רשות נגדו חס ושלוש, אלא הוא עצמו בורא הטוב והרע, שאין אחר תחתיו שיהיה לו שליטה בעולם, דהיינו שאין שום שר ולא שום כח שני, כמו שחשבו עובדי ע"ז".

עיקרי האמונה: מספר יסודות עיקריים באמונה נקבעו על ידי הקדמונים, עיקרים אלו נחשבים כמסגרת התוחמת ומגדירה את אמונת הדת היהודית. מי שמאמין בהם, הריהו מצוי בתוככי היכל היהדות, מי שחלילה לא זכה להאמין בחלק מהעיקרים, נדרש עדיין להשלים את אמונתו. מניין העיקרים המקובל הוא י"ג עיקרים להרמב"ם (בהקדמה לפירוש המשניות להרמב"ם למסכת סנהדרין פרק חלק, וראה ברמב"ם הל' תשובה ג, ו), שתמציתם:

1. מציאות ה'.
2. אחדות ה'.
3. שה' אינו גוף.
4. שה' הוא קדמון הראשון והאחרון.
5. שרק אותו ראוי לעבוד.
6. כל דברי הנביאים אמת.
7. נבואת משה אבי הנביאים.
8. תורה מן השמים.
9. נצחיות התורה.
10. הקב"ה יודע מעשינו ומחשבותינו.
11. שכר ועונש.
12. ביאת המשיח.
13. תחיית המתים.

אך קיימות שיטות נוספות בין הראשונים, רבינו חננאל (שמות יד, לא) מונה 4 עיקרים, רב סעדיה גאון בפירושו לתורה (שמות שם) מונה 10 עיקרים, רבי חסדאי קרשקש מונה 6 עיקרים, וכן הראב"ד (בספרו האמונה הרמה, אם כי הם חולקים בפרטי אותם 6 עיקרים), ורבי יוסף אלבו (בספרו ספר העיקרים) מונה 3 עיקרים.

כמובן, כל אותם ראשונים לא נחלקו בעיקרי האמונה, אלא היאך להגדיר ולפרט אותם, מה עיקר ומה נכלל בעיקר אחר.

שש מצוות תמידיות: יש שש מצוות בתורה שניתן לקיימן בכל זמן ובכל רגע והן אינן דורשות עשיית מעשה בפועל, אלא מספיקה לקיומן רק מחשבתו של האדם. כולן נכנסות תחת ההגדרה: אמונה בה'. הן מופיעות בסדר זה לראשונה בהקדמה לספר החינוך: "שש מצוות חיובן תמידי לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו". ואלו הם: (1) להאמין בה', (2) שלא להאמין לזולתו, (3) ליחדו, (4) לאהבה אותו, (5) ליראה אותו, (6) שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העיניים". רבים מספרי ההגות וההלכה המאוחרים יותר הזכירו דבריו (כגון המשנה ברורה בסעיף הראשון בספרו, בביאור הלכה).

ניסי מצרים ביסוד האמונה: דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא (שמות יג, טז, כדאי מאוד לעיין בכל דבריו שם) מאירים את ענינו ביסודי האמונה - ידיעת הקב"ה, יכולתו והשגחתו: "וכאשר ירצה האלוקים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל ביטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוך מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול... ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט כט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין, ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ, להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה".

השגחה פרטית: הרמב"ן שם מוסיף: "ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון".

חקירה פילוסופית או אמונה תמימה: קיים דיון בין חכמי ישראל הראשונים והאחרונים, האם נכון להיכנס לחקירות פילוסופיות כדי לבסס את האמונה גם על בסיס שכלי, הדעות בזה הובאו בארוכה בפירוש לב טוב על ספר חובות

הלבבות, בהקדמה לשער הייחוד, וכל אחד יעשה כדעת רבו.

כוחה של אמונה פשוטה: בליקוטי מוהר"ן (תנינא ז) מבואר מעלת האמונה הפשוטה מעבר לאמונה השכלית: "כי עיקר האמונה תלויה בכח המדמה, כי במה שהשכל מבין אין שייך אמונה, ועיקר אמונה היא רק במקום שהשכל נפסק ואינו מבין הדבר בשכלו, שם צריכין אמונה". וכן כתב רבינו ירוחם ממיר זצ"ל בשם הסבא מסלבודקא (דעת תורה ויציא עמ' קצט) "...מרגלא בפומיה דהסבא ז"ל... אבל התכלית אינה להשאיר בכתה זו העליונה [חכמת התורה], אלא לחזור לראשונה, ולהיות שוב יהודי פשוט, ופשוט בתכלית - איני מבין מאומה, אני מאמין!... ומה נואלו האנשים הבאים בשנים ולומדים תורה ואינם יודעים כלל מהיסוד הגדול שצריכים להיות פשוטים, להאמין מבלי להבין - כך כתוב! וזה מספיק לעשות! ואלה שאינם יודעים מזה אין להם חס ושלוש שום שייכות לתורה". וראה עוד בספר מכתב מאליהו (ח"ה עמ' קיד).

הוכחות שתורה משמים: ישנן הוכחות רבות לכך שהתורה ניתנה מפי האלוקים, הידועה והמרכזית שבהן היא דברי התורה (דברים ט, ט-י) "רַק הַשְׁמָר לָךְ וּשְׁמֹר נִפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ, יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחֶרֶב". כלומר, לא יתכן להמציא סיפור לפיו 600,000 איש נכחו במעמד דרמטי, שבמציאות לא היה ולא נברא. הרי כולם ישאלו את מספר הסיפור: איפה האחרים? למה בניהם לא שמעו מהם על הסיפור? לא לחינם, דתות מתחילות בדרך כלל עם סיפור על אדם בודד: פלוני פגש כביכול את אלוקים ודיבר איתו. אף אחד לא מספר על מפגש של מאות אלפי בני אדם [גברים חוץ מנשים וטף, יחד זה מיליונים] עם האלוקים, חוץ מהיהדות.

מעלת האמונה

הכל בשמחה: כתב בארחות צדיקים (שער השמחה): "ומהו גדר האמונה? איזה דבר מביא אדם לידי אמונה שלמה, זהו אדם שאינו ירא משום דבר רע, אלא שיקבל כל הבא עליו בשמחה. וזה דומה לעבד, שמכיר אדוניו שהוא נדיב ורחמן ומשלם לעושי רצונו ושליחותו שכר גדול, ובעד שיכביד על משרתיו עבודה קשה, הוא מטיב להם טובות גדולות ומגדלם ומנשאים..."

חיים רגועים: בספר 'חי באמונה' מסופר כי פעם האריך הרב שמחה זיסל, הסבא מקלם, בתפילת שמונה עשרה, ובינתיים בא אדם אחד שביקש לשוחח

עמו. האיש חיכה עד בוש, וכיון שתפילת הרב לא הסתיימה, הסתלק והלך לו. אחרי שסיים הרב שמחה זיסל תפילתו, סיפרו לו על האיש. ענה במנוחה ואמר: אם הוא צריך לי - הלא יבוא בחזרה, ואם נאמר שלטובתי הוא בא, אז גם אינני מצטער. כי ממה נפשך: אם טובה זו אמיתית היא ונגזרה עלי, הרי היא לא תמנע ממני בין כך ובין כך, וההוא שהלך ולא היתה לו סבלנות לחכות, סימן שאין זה לטובתי האמיתית.

כאן מתאים הסיפור כנספח 1

➡ **שאלה למעלה:** מובא בגמרא בשבת (לא, א): "אמר רבא בשעה שמכניסין את האדם לדין [בפתיחת המשפט בבית דין של מעלה] אומרים לו: נשאת ונתת באמונה?"

➡ **חלק בעולם הבא:** בגמרא בסנהדרין (צ, א) כתוב: "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא, האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים ואפיקורוס".

➡ **יסוד אחד:** בגמרא במכות (כד, א) מתואר שבדורות הראשונים היו כלל ישראל צדיקים, והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה, אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך, ואם באו לשמור את כולן, אין לך אדם שזוכה. ולכן בא דוד והעמידן (את עיקרי התורה) על אחת עשרה, ובאו אח"כ עוד והמעיטו, עד שבא בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר 'וצדיק באמונתו יחיה'. ומפרש הריטב"א שזו היא האמונה בה' כראוי, בקבלת אלקותו ועול מלכותו, כדרך שנצטוונו בקריאת שמע, הכוללת כל התורה, והמקיימה הרי הוא מקיים בודאי את כל התורה.

➡ **קריעת ים סוף:** במכילתא (בשלח פרשה ג): "כדאי היא האמונה שהאמינו בי שאקרע להן את הים, שנאמר 'ויאמן העם', שמעיה אמר שבשביל האמונה שהאמין אברהם קרע להם הים, שנאמר "והאמין בה' ויחשבה לו צדקה". ומבאר המהר"ל (גבורות ה' פרק מ): "פירוש, כי האמונה מעלה אלוקית כמו שהתבאר באריכות, ולפיכך היא גורמת לקרוע את הים הטבעי, כי מעלה אלוקית בוקעת הטבע. ולדעת אבטליון אמונת ישראל בקעה הים, דכתיב "ויאמן העם" וגו'... ועל כל פנים האמונה היא הדבקות בו יתברך, וזהו ענין האמונה, ודבר זה בוקע הטבעי..."

הארץ והגאולה: במדרש תנחומא (בשלה י): "אז ישיר, ויאמינו בה", לפיכך זכו לירש את הארץ, אתה מוצא בשכר אמנה שהאמין אברהם אבינו בה' ירש העולם הזה והעולם הבא... ואין הגלויות עתידות להיגאל אלא בשכר אמונה, שנאמר (שה"ש ד') 'איתי מלבנון כלה, איתי מלבנון תבואי תשורי מראש אמנה וגו', ואומר (הושע ב') 'וארשתיך לי באמונה', הא למדת שגדולה אמונה, שבשכר אמונה שרתה עליהם שכינה ואמרו שירה, שנאמר ויאמינו בה', אז ישיר משה, ואומר 'ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו' (תהלים קה).

נברא העולם ומונהג: במדרש אותיות דרבי עקיבא כתוב (תהלים פט): "א-היה אשר א-היה, אמר הקב"ה במידת אמונה בראתי את העולם, ובמידת אמונה אני מנהיגו, ובמידת אמונה אני עתיד לחדשו".

מידת הבושה: כתב בספר חסידים (קכ): הבושת והאמונה צמודות, כשתסתלק אחת תסתלק חברתה. כלומר, עזות פנים באה בעקבות חוסר אמונה.

גן עדן: המהר"ל בס' נתיב העבודה כותב (פרק יא): "כי מי שיש לו אמונה חזקה בו יתברך, הוא כמו יתד תקוע במקום נאמן, אשר אין לו שינוי כלל, כי זה הוא ענין האמונה בו יתברך, ומצד שהוא מאמין בו הוא תקוע במקום נאמן, ובה ראוי שיכנס לגן עדן... ועוד ראוי שיפתחו לו שערי גן עדן כי באמונה ימצא ההנחה, שמפני אמונתו הוא בוטח בו יתברך, ולכן לא ימצא אצלו צער רק הנחה במה שהוא מאמין בו בכל לבו. ופותחין לו שערי גן עדן אשר בו ימצא האדם נחת רוח".

סגולה נפלאה: ר' חיים מוולוז'ין כותב בנפש החיים (שער ג פ"ב): "ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו, ולא יעשו עליו שום רושם כלל. כשהאדם קובע בלבו לאמר הלא ה' הוא האלוקים האמיתי ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם, וכל העולמות כלל והכל מלא רק אחדותו הפשוט יתברך שמו. ומבטל בלבו ביטול גמור, ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא. כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות והרצונות שבעולם, שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל... וגם יגזור אומר ויקם לו לפעול עניינים וניסים נפלאים היפוך סדור כוחות הטבעיים. כיון שמשעבד ומדבק טוהר אמונת לבבו באמת בל תמוט [גמורה] רק לו יתברך לבד, ואצלו יתברך הכל שווה, כל רגע, לפעול בסידור הטבע שקבע או היפוך סידור הטבע. כמו שמצינו ברבי חנינא בן דוסא שהיה גוזר אומר ופועל כפי רצונו כל עת היפוך סידור הטבע. כאומרו מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק..."

🕒 **עיקר הגלות:** בליקוטי מוהר"ן (ז, א) כתוב: "דע כי עיקר הגלות אינו אלא בשביל חסרון אמונה, כמ"ש (שה"ש ד') תבואי תשורי מראש אמנה..."

מהו ביטחון בה'?

מידת הביטחון היא האמונה והתחושה שאין מקרה בעולם, וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאת ה' בהשגחתו. הבוטח בה', פועל רק לפי התורה והאמונה, לא חושש מאנשים או כוחות טבע, ויודע שכל מה שיקרה לו, תלוי רק בקב"ה.

🕒 מקור המצווה:

- הרמב"ם אינו מונה את מידת הביטחון בתרי"ג מצוות, כיוון שהיא נכללת במצוות האמונה (ראה כד הקמח, ערך ביטחון. וכן פירוש רבינו יונה לספר משלי ג, ז).
- לדעת הרמב"ן (על ספר המצוות להרמב"ם, המצוות שהשמיט הרמב"ם, מצוות עשה ח) מצוות הביטחון מפורשת במצוות 'תמים תהיה עם ה' אלוך' (דברים יח, יג).
- ה'שערי תשובה' לרבינו יונה (שער ג אות לב) ובעל ספר חרדים (פרק כא מצווה לא) כוללים את מצוות הביטחון במצוות לא תעשה של 'לא תירא מהם' (דברים ז, יז. כ, א) שנאמר במלחמה מול אויבי ישראל.
- לדעת רבי מאיר שמחה הכהן בעל 'משך חכמה' (דברים י, כ) הביטחון נכלל במצוות ה'דבקות' בה', שנאמר 'ובו תדבק'.
- בארחות צדיקים (שער השמחה) כותב: "והבטחון אי אפשר בלא אמונה, דכתיב 'ויבטחו בך יודעי שמך' (תהלים ט), כי היודעים שמו הגדול ומכירים גדולתו וגבורתו והמאמינים בכל לב, אותם יכולים לבטוח בו, כי הבטחון והאמונה שותפים, אם אין אמונה אין בטחון, ואם אין בטחון אין אמונה. והאמונה היא ראש התורה, דכתיב 'אנכי ה' אלקיך וגו' לא יהיה לך', ואם לא מאמין מה יועיל תורתו. ובזמן שאדם מאמין מעומק הלב שהבורא יקיים כל מה שכתוב בתורה, לעשות פורענות לחוטא ולשלם שכר טוב למקימים אותה, אז שומר התורה... אם היה מאמין בודאי על גודל ענשו לא היה חוטא, לכן כל התורה כלה כלולה באמונה, כדכתיב (חבקוק ב') 'וצדיק באמונתו יחיה'..." עכ"ל. ויש לדון אם סובר כשיטת הרמב"ם.

🕒 **הגדרת המצווה:** בעל "חובת הלבבות" (שער הביטחון פרק א) הגדיר זאת: "מהות הביטחון היא מנוחת נפש הבוטח, שיהיה לבו סמוך על מי שבטח עליו, שיעשה הטוב והנכון לו".

הכל מידו: החזון איש בספרו אמונה וביטחון (פרק ב) מסביר את ההגדרה המדויקת של בטחון: "טעות נושנה נתאזרח בלב רבים במושג 'בטחון'. שם 'בטחון', המשמש למידה מהוללה ועיקרית בפי החסידים, נסתובבה [= נתחלפה] במושג 'חובה להאמין' - בכל מקרה שפוגש האדם ועמידתו לקראת עתיד בלתי מוכרע ושני דרכים בעתיד, אחת טובה ולא שניה - כי בטח יהיה הטוב, ואם מסתפק וחושש על היפוך הטוב הוא מחוסר ביטחון. ואין הוראה זו בביטחון נכונה, שכל שלא נתברר בנבואה גורל העתיד, אין העתיד מוכרע, כי מי יודע משפטי ד' וגמולותיו יתברך? אבל ענין הביטחון הוא האמון שאין מקרה בעולם וכל הנעשה תחת השמש הכל בהכרזה מאתו יתברך".

דרגות בביטחון: רבי אברהם בן הרמב"ם (בספרו המספיק לעובדי השם) מתאר את מידת הביטחון, ואת דרגותיה השונות המחייבות התנהגות שונה במצבים שונים או בקרב אנשים במדרגות שונות. תוכן דבריו הוא, שמידת הביטחון הבסיסית היא האמונה שכל גורמי הטבע כפופים לרצונו של הקב"ה וברצותו הוא יוכל לשנותם על מנת לסייע לעושי מצוותיו. אמנם, לצדיקים רמי מעלה יש דרגת ביטחון ב"ניסים הנסתרים" כך שהקב"ה יסייע שלא יארע רע לאדם בצורה טבעית, אך אין לאדם רגיל לצפות להם "כל התולה תקוותו בנסים בלבד ללא התכשרות נאותה, ללא התגלות, ללא הרגשה אלוקית לאמיתיה וללא סייעתא דשמיא, הריהו מתאווה למה שאיננו מתאים לו, וחוטא בחוצפה המביאה לחילול ה', ואין ספק שיבוא על עונשו".

השתדלות: 'השתדלות' היא מושג שבא לתאר את פעולת האדם הבוטח, למה הוא הולך לעבודה? למה הוא הולך לרופא? משום שהקב"ה מצוה אותנו להשתדל בניהול חיינו, ולפעול בדרך הטבעית האנושית, למרות שבלב פנימה ברור לנו שהתוצאה תלויה אך ורק בו יתברך. בחובת הלבבות (שער הביטחון פרק ד) כתב: "אופני יושר הביטחון בהם [בענייני פרנסה] על האלקים, שיתעסק במה שזימן לו הבורא מהם לצורך סיפוקו ומזונו, ולהגיע [כלומר, במידה כזו שיוכל להגיע] אל מה שיש בו די מן העולם. ואם יגזור לו הבורא בתוספת על זה, תבואה מבלי טורח ויגיעה". ובהמשך הוא מוסיף שעל בעל הביטחון לחזק את עצמו בהתבוננות, שאם לא גזר עליו הבורא שיתעשר - "גם אם היו משתדלים כל אשר בשמים ובארץ להוסיף לו, לא היו יכולים בשום פנים ולא בשום סיבה [כלומר, בשום דרך]".

ההשתדלות - חובה? הסבא מנובהרדוק מביא בשם הגר"י סלנטר (מדרגת האדם שער הבטחון פרק ט') שיש שני מיני ביטחון: "בטחון של חובת הלבבות, ובטחון של הרמב"ן. להחובת הלבבות צריך לבטוח בהקב"ה על ידי השתדלות דוקא, כי אסור לסמוך על הנס, אף כי אין מעצור להקב"ה להושיע אף בלא השתדלות,

אעפ"כ מה שבכחו לעשות מחויב הוא לעשות. ולהרמב"ן, הבטחון הוא להשליך על ה' לבד יהבו, בלי שום סיבה. ומה שדרשו רז"ל 'ורפא ירפא', היינו שניתן רשות לרופא לרפא, אבל העובד השלם אין ראוי לדרוש כלל ברפואה טבעית, ולדידיה גם בפרנסה אין צריך שום השתדלות, רק בטחון בהשם". ועיי"ש שכתב שאין מחלוקת בין הרמב"ן לחוה"ל, אלא הכל תלוי בדרגת האדם. [דרכו של הרמב"ן כהבנת הסבא מנובהרדוק - שלא צריך השתדלות, אינה נוהגת היום, ראה בקטע הבא].

 נקודת איזון: הגר"א דסלר כבש בספרו מכתב מאליהו (ח"א ענייני אמונה ובטחון) דרך סלולה בסוגיא סבוכה זו של מציאת "נקודת איזון" בין מצות הביטחון לחובת ההשתדלות - אשר צריכה להיות "בדקדוק עצום ודיוק רב", שכן "אם ירבה בהשתדלות מכפי ערכו הרי זו כפירה, ואם ימעט, יבוא לתהות על הראשונות וכפור". לדעת הרב דסלה, יש חמש דרגות ב"ביטחון", וכל אדם חייב בשיעור השתדלות בהתאם לרמת בטחונו.

 לברך על הרעה: ישנם כמה דינים הקשורים למידת הביטחון, כגון 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה' (משנה ברכות ט, ה), וכן מצוות 'צידוק הדין', וכן מצוות 'סבילת עלבונות באהבה' כמאמר 'הנעלבים ואינן עולבין עושים מאהבה ושמחים בייסורים, עליהם הכתוב אומר 'ואוהביו כצאת השמש בגבורתו' (שבת פח, ב'), ועוד.

כאן מתאים הסיפור כנספח 2

מעלת הבטחון

 יפרנס אחרים: במשנה בפאה שנינו (ח, ט): "מי שיש לו חמישים זוז והוא נושא ונותן בהם, הרי זה לא יטול (מכספי הצדקה). וכל מי שאינו צריך ליטול ונוטל, אינו נפטר מן העולם עד שיצטרך לבריות. וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל, אינו מת מן הזקנה עד שיפרנס אחרים משלו, ועליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו (ירמיה יז)".

 מובטח אני: בגמרא בברכות (ס, א): "ת"ר מעשה בהלל הזקן שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, ועליו הכתוב

אומר (תהילים קיב, ז) 'משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח בהשם'. הגר"א מוילנא (ליקוטי הגר"א שם) הקשה: "ומה שמצינו כמה צדיקים שהיה להם צרות? [דהיינו: איך יתכן לומר שלבעל בטחון לא יאונה רע - בזכות בטחונו, והרי מצאנו שהאבות וגדולי עולם אחרים סבלו יסורים, האם ניתן לומר שלא היה להם בטחון בה' ח"ו?] יש לומר: דהכל לפי אומץ הלב בבטחונו על השם" [אם אדם יהיה מושלם בביטחון לפי מדרגתו, באמת לא יאונה לו כל רע. אלו שסבלו, יש לומר שלמדרגתם היה להם חסרון בביטחון].

🕒 **מחסה בשני עולמות:** במנחות אמרו (כט, ב): "כדבעא מיניה רבי יהודה נשיאה מר' אמי מאי דכתיב (ישעיה כו, ד) בטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים אמר ליה כל התולה בטחונו בהקב"ה הרי לו מחסה בעולם הזה ולעולם הבא".

🕒 **ביטול הגזירה:** רבינו יונה כותב (על משלי ג, כו): "ובוטח בה' ישוגב מן הצרה, בשכר הבטחון - אע"פ שהיתה הצרה ראויה לבא עליו" [כלומר אע"פ שנגזר עליו, ע"י הביטחון מתבטלת הגזירה].

🕒 **במי אתה בוטח?** כתב בחובת הלבבות (בפתיחה לשער הבטחון): "שאם אינו בוטח באלוקים, בוטח בזולתו. ומי שבוטח בזולת ה', מסיר האלוקים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו".

🕒 **שלא יפחד:** בארחות צדיקים (שער השמחה) כתב: "מי שמאמין באלוקים בלב שלם ובוטח בו בבטחון חזק, יביא אותו הבטחון שלא יפחד מאדם מדבר רע, ולא יעבוד לאדם זולתו להתרצות אליו, ולא יקווה לאיש ולא יסכים עמהם בדבר שהוא כנגד עבודת הבורא יתברך".

🕒 **ביטחון לחיזוק האמונה:** במכתב מאליהו (ח"ג עמ' קסא) כתב: "מובן הוא, שבלא הקדמת אמונה אי אפשר לבא למעלת הבטחון. אך כאשר יתמיד להתנהג בבטחון בכל מעשיו, תעלה מדרגת אמונתו ובהירותה, כי כיוון שתולה את עיניו בהקב"ה ומשתחרר מן המבט הטבעי, יראה בחוש את השגחתו הפרטית בכל".

נספח 1

סיפור | אלוונה ושתיקה שזיכו אותי ב- 30,000 ₪

מאת הרב פנחס זרביב שליט"א בספרו 'למעשה':

מעשה שהיה ערב חג הסוכות תשע"ב: אברך מקרית ספר נכנס לצרכניה גדולה לערוך קנייה לצורך החג. הוא לוקח עגלה וממלא מכל הבא ליד. העגלה הועמסה בכל טוב והאברך פונה לעבר הקופה לעריכת חשבון.

התור שהשתרך לפני הקופה היה אופייני לזמן זה של ערב החג, והקונים המתונו בסבלנות. לאחר זמן מה, הגיע תורו של האברך והוא החל בהעברת המוצרים לקופה. לאחר כמה מוצרים נעצר לפתע ואמר: אוי! שכחתי להביא טיטולים...

הדרך אל מדפי הטיטולים נעשתה במהירות והנה הוא שוב ניצב במקומו וממשיך בהעברת המוצרים, לאחר כמה מוצרים נעצר שוב. שכחתי להביא טישו. הקונים הרימו גבה, אך המתונו בסבלנות לשובו.

האברך חזר עם הטיטו, והמשיך בעריכת החשבון, לאחר כמה מוצרים, שוב: שכחתי עוד משהו.

הפעם סבלנותם של הקונים הממתנים כבר פקעה, והגדיל לעשות אחד הלקוחות ופתח את פיו בצעקות וגידופים על האברך, צעק וצעק ולא נרגע. האברך שתק, המשיך בקניה ברוגע, ורק מלמל: סליחה, סליחה. האיש המשיך לצעוק ולבייש אותו, הנוכחים העירו לו שהוא מגזים, שהוא צועק ללא כל פרופורציה, אך הוא בשלו: צועק ומגדף.

רק לאחר דקות ארוכות, כשהאברך המשיך בשתיקתו האצילית, הבין האיש שאכן עבר את הגבול וביקש את סליחת האברך.

האברך אמר שהוא סולח, אבל מכל עבר ננעצו מבטים מאשימים באיש שצעק. הוא התבייש במעשיו, והרגיש שהוא חייב לפצות את האברך. כך הציע לו האיש לשלם עבורו את כל הקניה. אמר ועשה: הוציא צ'ק ע"ס 2500 ש"ח ושילם את הקניה!

לאחר כמה דקות, הגיע תורו של המשלם לעריכת חשבון. סיים את החשבון ופנה לצאת החוצה. והנה בצאתו החוצה, רואה הוא את האברך עומד ע"ג קנייתו ובוכה... הוא חשב, לבטח הוא נפגע עמוקות ולא נרגע עדיין.

ניגש אליו האיש ושאלו: מדוע אתה בוכה, הרי קבלת פיצוי הוגן, סך 2500 ש"ח?! ענה לו

האברך, אינני בוכה על הצעקות, אני בוכה כי ראיתי את הקב"ה בעיניים...

שאלו האיש: מה כוונתך?

ענה לו האברך, אספר לך דברים כהוייתם: קודם יציאתי לצרכניה, דברנו אני ואשתי על הצורך לערוך קניה לחג הקרב, אך בידינו לא היתה פרוטה לפרוטה. היינו אובדי עצות. ישבנו וחשבנו מה אפשר לעשות.

לפתע אמרה לי אשתי: לך אל הצרכנייה ועשה את הקנייה, ואני אשב פה ואומר תהילים... וה' יעזור...

יצאתי מחוזה ומעודד והתחלתי לעשות את הקנייה. הגעתי לקופה והתקשרתי לאשתי, שאלתי: הגיע משהו? והיא אמרה לי לא, אבל תמשיך, אני ממשיכה לומר תהילים.

התחלתי בהעברת המוצרים ואז נזכרתי ששכחתי את הטיטולים.

מיהרתי למדפים, ובינתיים התקשרתי אליה שוב. הגיע משהו?

לא, היא אמרה. אבל תמשיך, אני ממשיכה לומר תהילים. וכך היה בכל פעם שהתקשרתי אליה, עד שהגעת אתה ושלמת את הקניה...

נענה האיש ואמר: אני לא מאמין לסיפור הזה, זה נשמע דמיוני מדי.

אמר לו האברך: אתה יכול לברר זאת אצל אשתי, חייג את המס' של אשתו ונתן לו לדבר איתה. האשה יושבת בבית ורואה את המס' של בעלה מופיע על הצג, היא עונה לשיחה ואומרת: "תמשיך, אני ממשיכה לומר תהילים..."

ניתק האיש את השיחה ואמר עכשיו אני מאמין... ואם כך הם הדברים, אז הא לך, הוציא 12 צ'קים ע"ס 2500 ₪ ונתן לו...

כמה אפשר להעמיק לקח, מה היה קורה אילו היה עונה לו ורב עימו, בזכות האמונה הגמורה בה', ובזכות השתיקה [אמונה שכל מה שקורה לי הוא מה', ולא השני אשם] הוא קיבל מעל 30,000 !!

נספח 2

סיפור | הערב - הקדוש ברוך הוא...

מתוך עלון 'כאיל תערוג' בהר תשע"ו

ישנו יהודי חשוב עסקן שזכה לעשות חיל בעסקים, ובאחד הימים רצה הוא לערוך עסקה חדשה ומפתה שעמדה על הפרק. אך לצורך כך הוא נזקק להלוואת ענק לביצוע העסקה. הכספים הרבים שהשקיע, וההלוואות הרבות שכבר לקח לעסקאות אחרות, לא אפשרו לו להשיג סכום שכזה.

הוא החליט להגיע לביתו של אחד הגבירים החרדים בארץ, ולבקש את עזרתו בהלוואה גדולה של אלפי ש"ח מיידית.

הגביר החרדי שהיה נדיב לב, שמע את דבריו והנהן בראשו כאות הסכמה. אך שאלה אחת היתה לו: "מי הם הערבים שלך?"

העסקן החרדי הביט בגביר באכזבה, ואמר "אין לי זמן להשיג ערבים, אני צריך את הכסף בדחיפות".

אמר הגביר "אינני חושד בך, אך זה לא סכום קטן ולשם כך אני צריך ערבים".

"יש לי הצעה בשבילך!" הפתיע העסקן. "אני מוכן שרק מישהו אחד יהיה הערב שלי, והוא הקב"ה! אם לא אחזיר לך את הכסף הוא יחזיר לך אותו".

הגביר הסכים. שטר ההלוואה נחתם, ולמטה נכתב כי הקב"ה הוא הערב...

והנה עברו להם הימים והחודשים, וזמן הפירעון הגיע. הגביר הרים את השפופרת והתקשר אל העסקן, אך מהצד השני של השפופרת אין קול ואין עונה. חששותיו של הגביר התאמתו, כנראה שהעסקן שכח בשוגג או במזיד מחובתו להשיב את הכסף. מה עושים עכשיו?

הגביר הרים את עיניו לשמיים, ופנה אל הקב"ה בשפה שלו: "ריבונו של עולם הסכמתי לעזור לאותו עסקן שהיה זקוק לעזרתי, הסכמתי להלוות לו כי נתתי לך אמון שאתה הערב שלו, ובמידה והוא לא ישיב לי את הכסף אתה הוא זה שתשיב לי את הכסף. אך לא את הכסף אני דורש ממך בורא עולם, כסף ב"ה לא חסר לי, בקשה אחרת יש לי ממך - יש לי בת בוגרת בבית כבת 25, שלא מצאה את זיווגה מזה מספר שנים, אנא ה' שלח לה את החתן שלה זוהי בקשתי ממך בהלוואה זו, בעבור האמונה שבטחתי בך".

לא עברו שבועיים ימים, ובתו של הגביר התארסה בשעה טובה ומוצלחת עם חתן מצויין. בבית הגביר נערכה מסיבת האירוסין, כשהגביר מודה לה' על החזרת ההלוואה.

והנה לאחר מספר שבועות דפיקות בביתו של הגביר - היה זה העסקן החרדי שנעלם בפתאומיות. הוא התנצל על איחור מועד תשלום ההלוואה, מכיון שלא היה בארץ תקופה ארוכה, וכעת בא להשיב את כל ההלוואה. "הנה היא לפניך!" אמר והוציא סכום של אלפי ש"ח ממזוודתו.

חיך הגביר ואמר: "הערב כבר שילם על הכל".

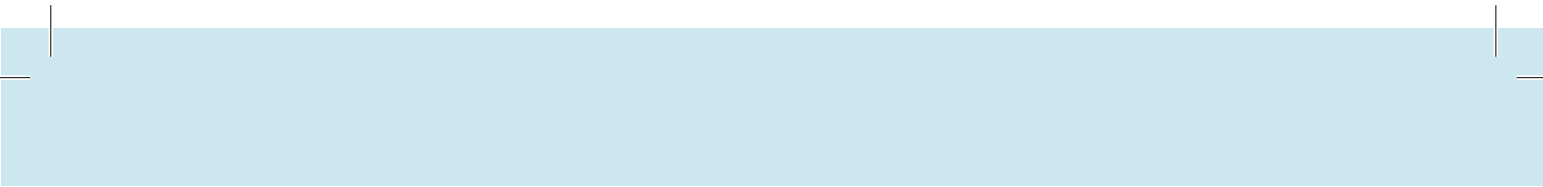
העסקן לא הבין, הוא התעקש להחזיר את ההלוואה, וכי בגלל שבת הגביר התארסה הוא ייהנה מכסף לא לו?

אבל גם הגביר לא ויתר. אני לא לוקח כסף שכבר קיבלתי חזרה!

הם החליטו ללכת אל מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל, הוא שמע את דבריהם ופסק: "לווה שהערב שילם עבורו את ההלוואה, צריך לשלם לערב. לכן על העסקן לשלם לקב"ה!"

"כיצד אשלם את הכסף לקב"ה?" תמה העסקן.

"השנה היא שנת השמיטה", הציע הרב. "אם אתה רוצה לשלם את הסכום לקב"ה, תן את הכסף ל'וועד השמיטה' בארץ ישראל, המאפשר לחקלאים לשמור על השמיטה". וכך עשו...

צדיק ורע לו, רשע וטוב לו?

פעמים רבות העולם נראה כאילו הוא מתנהל שלא בצדק.

לפעמים נראה שהרשעים מצליחים, והצדיקים סובלים. מדוע זה כך?

זו שאלה עתיקת יומין, שאלו אותה כבר הקדמונים כמו משה רבנו, שלמה המלך וירמיהו הנביא, ולמעשה לעיון בסוגיה זו מוקדש בתנ"ך כל ספר איוב. הספר מסיים במסקנה שאיוב לא חטא, אך לא ניתנת תשובה ישירה מדוע איוב נענש, אלא תוכחה שאיננו יכול להבין את מעשי ה'.

לכן, בראשית העיסוק בשאלה זו, עלינו להפנים שהקב"ה מנהל את העולם בתפיסה אלוקית, הוא רואה הכל ויודע הכל, ואילו אנחנו יודעים רק חלקים מתוך הסיפוח. התפיסה שלנו מוגבלת, ולכן נשים ביטחוננו בקב"ה ונאמין שכל מה שהוא עושה, הכל לטובה והכל בחשבון מדויק. למרות זאת, ננסה לדלות מדברי רבותינו תשובות שיניחו את דעתנו בראותנו צדיק שנראה סובל, או רשע שנראה מצליח.

בספר העיקרים לרבי יוסף אלבו מביא את דברי הראשונים וביניהם **מהרמב"ם** (בספרו מורה נבוכים פרק ג'):

[הדברים להלן שלא מוזכר בהם מקור נוסף, הם דברי רבי יוסף אלבו עצמו, שם].

- 1. חטא בלתי ידוע:** יתכן שהצדיק הסובל חטא בכל זאת - אולי בשוגג, אולי שכח את חטאו, או שחטא חטא קטן מאוד.
- 2. צדיק אמיתי?** אם איננו מכירים אותו מקרוב והוא רק נראה לנו צדיק לפי לבושו ומראהו החיצוני, יתכן שהוא רק מראה כלפי חוץ שהוא צדיק, אבל אינו באמת צדיק אלא צבוע (רמזו בדברי הרמב"ן שער הגמול ק"ח).
- 3. כפרה על הדור:** אם הצדיק באמת צדיק, ובאמת רע לו - ייתכן שהוא סובל ככפרה על עוונות הדור, הצדיק יכל להשיב אותם בתשובה או לבקש ולהתפלל עבורם יותר, ולכן הוא סובל עבורם.
- 4. קרבה לצדיקים:** יתכן שרשע זוכה לדברים טובים בגלל קרבתו לצדיקים, למשל - אם יורד גשם על הצדיקים - הוא נהנה גם.

5. חטאי אבות: יתכן שהצדיק נענש על חטאי אבותיו (ע"פ ברכות ז' ע"א ומקבילים רבים במדרשים, ועיין במהרש"א בברכות שם).

6. ייסורים של אהבה: יתכן שמדובר ב'ייסורים של אהבה', מהם ייסורי אהבה? רבי סעדיה גאון כתב שה' מייסר את הצדיקים ונותן להם ניסיונות שיעמדו בהם, כדי להוסיף להם שכר לעולם הבא. אולם הרמב"ם חולק על הסבר זה, ומסביר שדוקא מתוך הייסורים קל יותר לצדיק לעבוד את ה', (ע"פ ברכות דף ה' ע"א מימרא דרבא, וראה זוהר פ' בחוקותי דף קי"ד מימרא דרבי יוסי).

7. גלגולים קודמים: בקבלה מייחסים את סבלו של הצדיק לחטאים שהיו לגלגוליו הקודמים, ועתה הוא מתקן את נשמתו (כך גם נראה בדברי הרמב"ן שער הגמול קכ, הוא קורא לזה 'סוד העיבור').

8. שכר ועונש בעיקר בעולם הבא: השכר לצדיקים משולם רק בעולם הבא, הסבל כאן משאיר אותם נקיים וצחים מכל חטא ועוון כדי שבעולם הבא יקבלו רק שכר. ולרשעים העונש משולם רק בעולם הבא, כאן הם מקבלים את כל שכרם המגיע להם, ולעולם הבא יקבלו את כל מנת הייסורים. כך כתב המלבי"ם בתהילים (פרק קיט פסוק ל), וכך כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פרק ט, ו).

9. ניסיון: יתכן שזה ניסיון, לבחון את מדרגת הצדיק, האם יעמוד באמונתו וצדקותו למרות הייסורים.

כאן מתארים הסיפור הנספח 1

אם ה' הוא טוב ומיטיב, מדוע הוא מעניש את מי שעובר על מצוותיו?

עיין בספר 'חי באמונה' של הרב יעקב ישראל לוגאסי שליט"א, מתוכם הבאנו מספר נקודות חשובות:

א. השכר והעונש הם בבחינת 'מקל וגזר'. ה' רוצה שהאדם יבחר בטוב ויזכה לשכר מתוך בחירה חופשית, ויראת העונש אמורה לעזור לאדם להתגבר על יצרו וללכת בדרך הטובה. דבר זה דומה להורים המענישים את ילדיהם.

1. תשובה עמוקה יותר: השכר והעונש הם תוצאה טבעית של כל מעשה, כשם שמי שאוכל גלידה נהנה, ומי שנוגע באש נכוה, ואין זה 'שכר ועונש' אלא

תוצאות טבעיות, כך מי שמתקרב לה' מתקרב גם לטובו ולחסדו, ולהיפך. הזוהר בכמה מקומות מכנה את תרי"ג המצוות - 'תרי"ג עצות' שבהן גילה לנו ה' כיצד מתקרבים לה' ולטוב, ומתרחקים מהרע.

מדוע הייתה שואה?

נחלקו בזה שני גדולי הדורות הקודמים, מרן הרב שך זצ"ל והאדמו"ר מחב"ד זצ"ל. הרב שך אמר (הדברים פורסמו בביטאון דגל התורה "יתד נאמן" מוסף פרשת ויחי תשנ"א) שזה בגלל החטאים של היהודים לפני השואה. העם הלך והתרחק מדרך התורה, רוב הצעירים נטשו את מסורת אבותיהם, החטאים הלכו והצטברו שנים רבות עד שהסאה הוגדשה, האדמו"ר מחב"ד טען שזה לא בגלל החטאים, אלא זו גזירת שמים ללא טעם והסבר, אנו יודעים שהקב"ה מבין טוב מאיתנו מה הוא עשה ולמה, ולא שואלים שאלות (הדברים פורסמו בביטאון "כפר חב"ד" משיחתו בשבת פרשת ויחי תשנ"א).

צדיק של היום נחשב יותר בשמים מאשר צדיק בזמן בית המקדש!

עיין בספר 'חי באמונה' של הרב יעקב ישראל לוגאסי שליט"א, שם הוא מאריך להסביר כי משקל מצווה היום וכן משקל עבירה היום, נשקלים אחרת לגמרי מאשר כשבית המקדש היה קיים לפני הגלות. בזמנינו קל יותר להיות צדיק מאשר פעם! אז קדימה, כל אחד מאיתנו מוזמן!

בקיצור נביא רק את מה שאמר רבי אהרן הגדול מקרלין (בית אהרן דף פז, ומביאם הרב דסלר בספרו "מכתב מאליהו" ח"ד עמ' 109): "אהובי ואחי, תאמינו לי - והוא מלא בכל הספרים הקדושים - אשר מה שהיו צריכים הצדיקים הראשונים להשיג בכמה ימים וחדשים אפשר כעת לתקן בשעה אחת!"

כאן מתארים הסיפור הנספח 2

נספח 1

סיפור | מעשה בשלושה אחוזים

מאת: שמחה פשיטיק, שלום לעם

העגלה התגלגלה בין עצי היער המתנועעים ברוח בין הערביים. שערן של תום התנופף מאותה הרוח ודגדג את אפו מפעם לפעם. הוא הסיט שוב ושוב את קווצת השיער שנכנסה לעיניו ולאפו ולא הפסיק לדבר: 'אז מה דעתכם? למה שלא נעשה את זה? זה יכול להיות רעיון מצויין שישנה את החיים שלנו! למה אתם שותקים, אה? תחשבו על זה. תחשבו על מה שמחכה לכם ממש כאן, מול העיניים שלכם...'

מייק ורולנד לא ענו. כעת הם כבר היו בשלב השתיקה, לאחר שבמשך שעה ארוכה התווכחו עם תום על אותו הנושא. בשלב מסוים נגמרו להם הכוחות והם חדלו מהוויכוח חסר התועלת. אך ככל שהיה תום עקשן, היו מייק ורולנד עקשנים יותר. כך נותרו השלושה בדעותיהם היצוקות והחזקות כפלדה.

בתוך העגלה הגדולה שכנו להן החביות המדוברות, שעליהן נסוב הוויכוח. החביות, כדרכן של חביות, שתקו ולא אמרו מילה. מה היה בחביות, אתם שואלים? כדי לענות על השאלה עלינו לחזור אחורה בזמן, לחודש הקודם.

המלך מרק השלישי עולה על כס המלוכה, וכבר ביום השני למלכותו הוא מזמן את שריו ומצווה עליהם: 'הטילו מס על כל ערי מלכותי! על כל אחד ואחד מן התושבים להפריש עבורי שלושה אחוזים מכל התוצרת שאותה הוא מייצר! זהו חוק ולא יעבור!' וכך נחקק המס החדש ונקבע כחוק בספרי הממלכה.

התושבים קיבלו את החוק בהכנעה. 'שלושה אחוזים מהתוצרת? שלושה אחוזים לא יזיקו...' אמרו אלו לאלו. הם קיוו שהמס החדש יהיה לתועלת עבורם, כאשר המלך יצמיח את המדינה ויביא אותה לשגשוג ולפריחה. כחודש לאחר מכן, ביום הראשון של החודש, עברו פקידי המס בין הבתים ואספו מכל עיר ועיר את התוצרת המופרשת עבור המלך.

תום, מייק ורולנד, היו השליחים מעיר קטנה בפאתי המדינה, להביא את המס לאוצר המלך. הם נסעו עם החביות, כשתום מנהיג את העגלה ומייק ורולנד שומרים על החביות. באמצע הדרך פנה תום לחבריו למסע: 'מה דעתכם פשוט לקחת את החביות וליהנות

מהחיים?

השאלה היממה את השנים, שהיו אזרחים ישרי דרך. 'השתגעת?!' פלט מייק צעקה. 'לגנוב מהמלך?! בשום פנים ואופן לא!'

אבל תום לא הרפה. במהלך כל הנסיעה שלהם לארמון ניסה לשכנע את חבריו להיות שותפים לפשע. לבסוף הגיעו לבית האוצר, ולתום לא נותרה ברירה אלא למסור את החביות המלאות לפקיד המס.

בחודש הבא חזר על עצמו המעשה. השלושה - מייק, תום ורולנד - הגיעו לפקיד העיר, שהעביר לידיהם חביות ריחניות ועמוסות בכל טוב, והם הובילו את העגלה לעבר אוצר המלך.

שוב ניסה תום לשכנע אותם למעול באמון שנתנו בהם ולשלוח יד בחביות. 'אני מורעב...! אמר. 'והתפוזים שבחביות מדיפים ריח ממש טוב... לא יקרה כלום אם ניקח לנו שנים-שלושה תפוזים מהחבית הענקית הזו, לא?'

לפתע נדלקו עיניו של רולנד. תפוז היה המאכל החביב עליו עוד מימי ילדותו הענייה. תמיד חלם לקבל לידי תפוז שלם שיהיה רק שלו, אבל להוריו העניים לא היה לתת לו דבר מלבד פרוסת לחם פשוטה מדי יום. כעת, אחרי השכנועים המרובים של תום, הוא נשבר... 'אתה צודק', פנה לתום. 'אם ניקח כמה תפוזים - לא יקרה שום דבר'. ובאמרו זאת ניגש אל חבית התפוזים ופתח אותה. מה שראה שם הפתיע אותו - - -

החבית היתה מלאה חול וענפים! הוא הסתובב כדי לספר לחבריו על התגלית המוזרה, ואז ראה מולו את תום בפנים חמורות סבר, מחזיק בידי אזיקים. 'אתה עצור!' הודיע לו. 'ביקשת למעול ולגנוב מאוצר המלך! ובאמרו זאת, שם את האזיקים על ידיו של רולנד ההמום.

'מממ...מה קורה כאן?' שאל.

'אני ממונה מטעם המלך', הסביר תום ברצינות גמורה, 'ועלי לוודא שהשליחים שנבחרים לתפקיד אכן נאמנים. צר לי, אבל נכשלת'...

תובנה

זהו אחד ההסברים של מה שנראה כמו 'צדיק ורע לו'. כך זה בניסיונות שהקב"ה שולח לנו בחיים. הקב"ה בעצם מעמיד אותנו במבחן בכל יום ובכל שעה.

נספח 2

סיפור | אי היהלומים

מאז ומתמיד היה ג'וזף עני מרוד. ביום בו שמע בשיחה אגבית על 'אי היהלומים', החליט שזה הזמן לעשות שינוי בחייו.

הוא הצטרף כמלח אל ספינה העושה דרכה אל האיזור המסוכן, מובילה עוד כמה מטורפים שמוכנים לסכן עצמם למען החלום הגדול - מציאת יהלומים ששוויים אדיר. סערות רבות תקפו את האניה, מזג האוויר היה קשה, האויר היה לח וקשה לנשימה, נוסעים רבים נפלטו וירדו בנמלים מזדמנים בדרך.

כשהגיעה הסערה הענקית, קילומטר אחד מהאי החלומי, נשברה האניה. הנוסעים טבעו, אך ג'וזף מיודעינו הצליח לשרוד את גלי הענק ולהגיע לחופי האי, תשוש וחסר הכרה.

כשהתעורר מעלפונו, לא זכר הרבה, אבל חלום היהלומים עמד בבירור במוחו. הוא הביט סביבו, וגילה לתדהמתו כי החוף מלא באבני חן ענקיות! יהלומים נדירים! ג'וזף שכח מהכאבים, מהדאגה כיצד ישוב, והחל למלא את כיסיו ביהלומים. קולות צחקוק משונים חדרו לאזנו, אולם בתחילה לא שת ליבו אליהם. הוא עסוק עתה ביהלומים! כשגברו הצחקוקים, הסתובב ג'וזף לראות את מקורם. הוא הבחין בקבוצת ילידים, צאצאי חולמים כמוהו כנראה, שנתקעו באי, מביטים בו וצוחקים.

"עוד אחד שחושב שבאי היהלומים כל אבן היא יהלום?" קרא מנהיגם.

"כן, זאת אומרת, כך אמרו לי!" הצטדק ג'וזף.

"ובכן יקירי", הסביר לו מנהיג הילידים. "האבנים האלו אינן שוות מאומה, סך הכל אבנים! מה בדיוק תעשה בהן? היהלומים האמיתיים נמצאים הרחק מכאן. עליה לעבור את סבך העצים שם במערב האי, ולהיזהר כמובן מהקופים הפראיים. או אז תגיע לביצת התנינים, ואם תצליח לחצות אותה בחיים, תמצא עצמך למרגלות הר הגעש הרושף. מאחורי ההר, תוכל לחפור בקרקע ולמצוא את הגושים המיוחדים. נשמח לקבל ממך כמה! חי חי, אנחנו צולים אותם ואוכלים! איזה טעם נהדר יש להם, גן עדן!"

ג'וזף לא התכוון לוותר. עד כאן הגיע, המסע חייב להימשך! ולא, הוא ממש לא מתכוון לצלות את היהלומים ולאכול אותם. הוא ימצא את הדרך לחזור לעולם הגדול ולהתעשר! ג'וזף יצא לדרך.

הקופים לא עשו לו חיים קלים, אולם נחישותו עמדה לו, והוא צלח את סבך העצים בהצלחה.

הבוץ היה טובעני יותר מכל מה שהכיר, אך אימת התנינים היתה נוראה מכל... ג'וזף חתר בכל כוחו בביצה הטובענית, מזוגזג בפראות בכדי לא להפוך לארוחת עשר של תנינים מורעבים במיוחד.

ג'וזף הצליח! כעת מצא עצמו אל מול הר הגעש. האויר היה חם, ועשן מפחיד היתמר מראש ההר.

ג'וזף לא ויתר. הוא טיפס, רץ בכל כוחו, וחצה את פסגת ההר. ירד במהירות אל העבר השני, ומצא עצמו בחלקה החלומית.

ג'וזף חפר בידיו בקרקע, ומה מאוד מצא את האוצר.

עשרות גושים עגלגלים היו טמונים שם, וג'וזף החל לרוקן את כיסיו מהאבנים אותם אסף בחופי האי. כשסיים לרוקן את הכיסים, מילא אותם בכעשרים יהלומים גושיים, ומיהר לצאת חזרה...

כשעבר את פסגת הר הגעש, שמע פיצוץ אדיר... הלבנה החלה רודפת אחריו, ובנשימתו האחרונה קפץ אל תוככי הביצה... רק כדי לגלות ששלושה תנינים ממתינים לו, פעורי פה...

ג'וזף חתר בכוחות עליונים... אחד התנינים סגר את פיו על רגלו, אולם ג'וזף הצליח לשחרר את הנעל ולהשאיר אותה בפיו של התנין המאוכזב.

החתירה הסתיימה בהצלחה, ג'וזף נכנס שוב לסבך העצים, מדלג בין הענפים כמו קוף ותיק ומומחה, ג'וזף צנח על קרקע חוף האי. בגדיו היו קרועים, פניו פצועות, אולם חיוך ענקי היה מרוח עליהן.

הילידים עמדו סביבו ומחאו כף. "מה עם היהלומים שלנו?" שאל - תבע המנהיג והושיט את ידו.

ג'וזף הוציא מכיסו שלושה גושים עגלגלים, ומסר אותם בחיל ורעדה לידי הילידים. הם מיהרו להדליק מדורה, צלו את היהלומים, והתארגנו לסעודה החגיגית.

ג'וזף נפרד מהם ומיהר לעבר המים, גושים רבים בכיסיו.

השחייה בים הסוער נדמתה עכשיו לג'וזף כמו משימה קלה במיוחד. מה זה לעומת מה שעבר...

לאחר מאמץ של שעות ארוכות הצליח להיתלות על ספינה חולפת ולהצטרף אליה. שבועות נוספים חלפו עד שהגיע אל חוף מולדתו. השמועה עשתה לה כנפיים. ג'וזף חזר בחיים מאי היהלומים! כיסו תפוחים ביהלומי ענק! כל בני העיירה באו אל הנמל לחזות בפלא. עשירי העיר עמדו סביבו במעגל, וביקשו לחזות במו עיניהם ביהלומי הענק. ג'וזף הוציא את הגושים מכיסו, ו- - - כולם פרצו בצחוק רועם. ג'וזף לא מבין מה קרה, מה מצחיק. "תפוחי אדמה! חחח!" הם קראו בבוז. "תפוחי אדמה הביא לנו ג'וזף הטיפש! בשביל זה לסכן את החיים? מסכן, השתבשה עליו דעתו!" מהר מאוד התפזרו כולם, והשאירו את ג'וזף בודד, עצוב ומאוכזב. כעת הבין ג'וזף מה קרה. והייאוש פרץ בו בכל הכח. 'כל הסיפורים על אי היהלומים הם רק דמיונות! אין שם שום יהלום!' הוא הרהר. הוא הגיע לביתו מדוכדך, וביקש להחליף את בגדיו. "היי!" קראה לפתע אשתו ממעמקי ערימת הכבסים. "ראית מה יש לך בכיס? יש כאן יהלום אמיתי!" ג'וזף מיהר לחצר. אשתו החזיקה באבן קטנה ונוצצת, אבן בודדה שהסתתרה בכפל קטן בכיסו ולא נשפכה שם בחלקת תפוחי האדמה שמאחורי הר הגעש. "מיליון דולר!" הכריז סוחר התכשיטים שהוזמן להעריך את היהלום. "אתה גאון, ג'וזף!" חיבקה אותו אשתו. "לא רק עשיר, גם גאון! איך הצלחת לעבוד על כולם! הראית להם את תפוחי האדמה הרקובים, וכך עזבו אותך לנפשך! אפילו אחרון הגנבים לא יחשוב לפרוץ לבקתה שלנו! אנחנו עשירים, ג'וזף!" אבל ג'וזף התחיל לבכות, בכי שאט-אט הפך להיסטרי. הסוחר הביט בו, והבין שהאיש מעריך את מאמציו במחיר גבוה יותר. "שני מיליון דולר!" שיפר את הצעתו, "וזו הצעה אחרונה בהחלט!" אך בכיו של ג'וזף גבר. כשנרגע הסביר את פשר בכיו. 'איזה טיפש הייתי! כיסי היו מלאים בעשרות יהלומים שכאלו, ובמקום לחזור הביתה עשיר כקורח, הקשבתי לעצת הילידים שאין להם מה לעשות באבני חן, ויצאתי למסע מטורף אחר תפוחי אדמה, מאכל פשוט כל כך שעבור ילידי האי המורעבים שוה הון...'

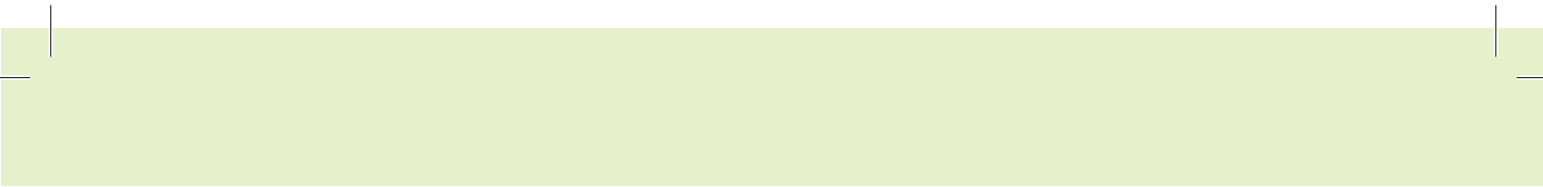
תובנה

האם יש מן המשותף לנו ולג'וזף? אנו מסתובבים כאן בעולם, מסוגלים לאסוף מכל הבא ליד - יהלומים! ערכי אמת, עזרה לזולת ומעשים טובים. ובמקום זה? אנחנו עסוקים בתפוחי אדמה!

צ'יפסים חמים וטעימים! עוד הנאה קטנה, עוד בילוי נחמד... לא חבל?! והכל בגלל שאנו מקשיבים לילידים, אנשים טיפשים שמשכנעים אותנו: "עזוב אותך, מה זה שווה כל הערכים והמצוות הללו, בא תיהנה מהחיים..."

אנו מרגישים בודדים אל מול ה'ילידים' האלו, ומקבלים את עצתם. וכך מוצאים עצמינו מרוקנים מכל נכס אמיתי ובעל ערך נצחי, מלאים בשטויות והנאות רגעיות...

כאשר אדם מגיע לעולם הבא ומגלה את האמת, כמה ערך יש למיעוט הערכים שהביא עמו, הוא מתחיל לבכות ומצטער על כך שבזבז זמנו לריק. הרי היה יכול לעשות עוד מעשים טובים, ובמקום זה הביא תפוחי אדמה רקובים...

שמירת לשון

איסורי לשון הרע

איסור לשון הרע מתחלק לשלושה נושאים מרכזיים: א. איסור לספר לשון הרע [אפילו על אמת]. ב. איסור הוצאת שם רע על השני. ג. איסור רכילות, כלומר: ללכת מאחד לשני ולספר מה אמר פלוני ומה רוצה פלוני לעשות, ועל ידי זה מעורר מחלוקת ושנאה.

איסור לה"ר משתי מצוות לא תעשה: איסור לשון הרע מקורו בתורה בשתי מצוות לא תעשה: א. "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא יט, טז). ואפילו בדברי אמת (רמב"ם דעות ז, א, הובא בחפץ חיים בפתיחה, לאוין אות א; הלכות לשון הרע א, א; הלכות רכילות א, א). ב. "לא תשא שמוע שווא" (שמות כג, א). איסור זה כולל גם שמיעת לשון הרע, וכן אמירת לשון הרע.

איסור להוציא שם רע: גם איסור הוצאת שם רע מופיע פעמיים בתורה. א. כלול באיסור לשון הרע הנ"ל (רמב"ם שם וחפץ חיים שם). ב. המקור השני הוא בספר דברים (פרק כב, פסוקים יג-כא) לגבי המוציא שם רע על נערה המאורסה לו, ומספר שכביכול נישאה באיסור לאדם אחר. במסכת ערכין (טו, ב) הגמרא מרחיבה את המושג להוצאת שם רע כללית על כל אדם ובכל הקשר.

איסור רכילות: מקורו בפסוק "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא יט, טז). איזהו רכיל? ההולך מאדם לחברו ואומר: 'כך אמר עליך פלוני', או: 'כך וכך שמעתי על פלוני שהוא עשה לך', אף על פי שהוא אמת, הרי זה מחריב את העולם. ואפילו לא מתכוון לגרום שנאה ומחלוקת, אלא סתם מספר להנאתו, הרי זה בכלל רכילות (רמב"ם שם וחפץ חיים שם).

כאן מתארים הסיפור הנספח 1

מעלת מי ששומר לשונו, ושכרו

⦿ **חיים טובים:** "מי האיש החפץ חיים?" שואל אותנו דוד המלך בתהלים (לה, ג), מי "אוהב ימים לראות טוב?" ומיד לאחר מכן מופיע המתכון המנצח לחיים ארוכים ומאושרים, מלאי טוב: "נצור לשונך מרע, ושפתיך מדבר מרמה". זו גם הבטחה מפורשת בתהלים, וגם דרך פשוטה לרכוש חיי חברה וחיי משפחה מלאים ומהנים. דבר טוב על כולם, ראה רק טוב, וכולם יאהבו אותך וישמחו בך.

⦿ **העולם מחייך אליי:** ככלל, חשוב להפנים ולהדגיש לעצמינו, שאדם שטוב לו בחייו, הוא מלא סיפוק ואושר על צעידתו בדרך אמת, ומתנהג יפה לחבריו - אדם כזה רואה רק טוב ואין לו שום צורך לספר רע על אחרים. העולם מחייך אליו כל בוקר מחדש, והוא מודה לקב"ה על שזכה לחיות בקרב אנשים מקסימים כל כך, אדם כזה אין לו התמודדות מול איסורי לשון הרע, כי אין לו בכלל ניסיון לומר רע... וכפי שכתב רבינו בחיי (ויקרא כה) "וכיון שזאת מחשבתו בידוע שדבורו כן, לפי שהדבור באדם מגלה מצפון המחשבה, וכמו שאמרו חכמי המוסר הלשון קולמוס הלב" - מה שהאדם מרגיש בלב פנימה הוא מוציא בלשונו, ואדם שמרגיש טוב עם עצמו אומר רק טוב.

⦿ **אשריו בשני עולמות:** החפץ חיים בספרו שמירת הלשון (חלק א, חתימת הספר פרק ד) כותב כי מי ששומר על לשונו אשרי לו בעולם הזה, ובעולם הבא. כי אפילו בשאר מצוות אם יתחזק במצווה אחת לא לעבור עליה בכלל, שכרו גדול מאוד, כל שכן במצווה גדולה זו.

⦿ **כל רגע ורגע:** כל רגע ורגע שנוהר מלשון הרע, מקבל שכר כעושה מצווה (שמירת הלשון שם). מצווה זו היא פרנסה תמידית ורווח מרובה, כי יכול לקיים אותה בין בביתו, בין בבית המדרש, ובין כשהולך בשוק ורואה אנשים דוברים רכיל יכול להתרחק מהם, ואמרו חז"ל (קידושין לט, ב) ישב אדם ולא עבר עבירה, נותנין לו שכר כעושה מצוה.

עוד פירט החפץ חיים באריכות בספר שמירת הלשון (ח"א שער הזכירה פרקים י-יא) את מעלות שמירת הלשון, ונביא בקצרה את עיקרי דבריו (ראה שם באריכות והוספות):

⦿ **מעלה תורתו ותפילתו:** על ידי שמירת הלשון מתקן ומקדש את כלי האמנות המיוחד ליהודי - הדיבור, וכל הדיבורים שידבר אחר כך בתורה ובתפילה, יעלה למקור שרשו למעלה.

⦿ **מלאכים מלמדים עליו זכות:** כמו שהוא כובש את עצמו מללמד קטגוריה

ומחפש בכל כוחותיו זכות, כן למעלה מלאכי השרת מלמדים עליו זכות.

🕒 **רוח קדושה:** ע"י שמירת הלשון זוכה שיתלבש עליו רוח של קדושה.

🕒 **שכר גם בעולם הזה:** ע"י שמירת הלשון זוכה לשכר כבר בעולם הזה.

🕒 **אור הגנוז:** עבור כל עת ששומר את עצמו, זוכה לידי מעלה גדולה בגן עדן, כמו שכתב הגר"א בשם המדרש, שעל כל רגע ורגע שאדם חוסם פיו, זוכה לאור הגנוז שאין כל מלאך ובריה יכולים לשער.

🕒 **ניצול מגיהנום:** ע"י שמירת הלשון ניצול מגיהנום, כמבואר במדרש תנחומא "אמר הקב"ה: אם רצונכם להימלט מן הגיהנום, הרחיקו עצמכם מלשון הרע, ואתם זוכים בעולם הזה ובעולם הבא".

🕒 **מרבה שלום:** מעלה גדולה וקדושה המסתעפת משמירת הלשון, היא מידת השלום, כי ע"י שמירת הלשון, מסיר מעל עצמו קנאת אנשים, וכל אחד יאהבו וימסור לו סודותיו ולא ידברו עליו לעולם. והוא מידה כנגד מידה, כמו שכתוב בשם האריז"ל. ונמצא שמביא לידי שלום, וכבר ידועה גדולת השלום, כמו שאמרו חז"ל, שאפילו אם יש חס ושלום בישראל עוון עבודה זרה, אבל שלום ביניהם, אומר הקדוש ברוך הוא לשטן שאל יגע בהם.

חומרת איסור לשון הרע, ועונשו

הלימוד וההתבוננות בחומרת עוון לשון הרע וגנותו, ידרבן כל אחד מאיתנו לרכוש בנפשנו את תכונות טוב הלב וראיית הטוב, עד שלא נרצה לדבר לשון הרע בכלל. כפי שכתוב בפסוק (דברים ד, ט) "וידעת היום והשבות אל לבבך" - ע"י הידיעה תבוא ההשבה אל הלב. מתוך העמקה בגנות החטא, נבין את היופי הכרוך בחיים נטולי לשון הרע, ואת גודל הזכות לשמור את הלשון, שהרי "מידה טובה מרובה!"

🕒 **שלושים מצוות:** החפץ חיים בפתיחה לספרו מונה למעלה משלושים מצוות מן התורה אודות לשון הרע, 17 מצוות "לא תעשה" ו-14 מצוות "עשה", הרגילים לבוא ע"י לשון הרע, והמדבר או השומע לשון הרע עלולים בנקל להיכשל ולעבור עליהן. ריבוי הציוויים בתורה מלמד אותנו על חשיבות העניין.

🕒 **כל מילה ומילה:** בגמרא בערכין (טו, ב) מובא כי "המספר לשון הרע מגדיל עוונות עד השמים", ומבאר החפץ חיים (שמירת הלשון ח"ב, פרשת תזריע מצורע) כי כל מילה ומילה של לשון הרע היא חטא ועבירה בפני עצמה [שלא יטעה אדם לחשוב ששיחה שלימה של לשון הרע - אין בה רק עבירה אחת], צא

וראה, אדם הרגיל בדיבור עשר מילות לשון הרע ביום ואינו נוצר לשונו, אוסף לחובתו במהלכה של שנה אלפי עבירות - כמספר המילים האסורות שהוציא מפיו. וידועים דברי חז"ל (אבות ד, יא): "כל העובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד". יוצא מכך, כי אדם שיש עליו כמה אלפי מקטרגים, בגין חטאיו, עלולים הם להיות מרובים מזכויותיו ולהכריע את הכף לחובתו בדין של מעלה חס וחלילה.

🕒 **כפירה בעיקר:** עוד כתוב שם בערכין, "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא, כל המספר לשון הרע כאילו כפר בעיקר, שנאמר (תהלים יב, ה) "אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנָנוּ נִגְבֵּיר שְׁפָתֵינוּ אֶתְּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ". - כלומה, האומרים "לְלִשְׁנָנוּ נִגְבֵּיר", כמי שאומר "מי אָדוֹן לָנוּ", דהיינו, כפירה בעיקר (רש"י שם).

🕒 **לדור עם הקב"ה:** עוד שם: "ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המספר לשון הרע, אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור בעולם, שנאמר (תהלים קא, ה) "מִלְּשֹׁנִי בִסְתֵר יַעֲהוּ אוֹתוֹ אֶצְמִית גְּבִהַ עֵינַיִם וַיִּרְחַב לִבָּב אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל" - אל תיקרי אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל אלא אוֹתוֹ לֹא אוֹכֵל".

🕒 **כמו ג' עבירות החמורות:** עוד שם: "תנא דבי רבי ישמעאל: כל המספר לשון הרע מגדיל עונות כנגד שלש עבירות: עבודת כוכבים, גילוי עריות ושפיכות דמים, כתיב הכא (תהלים יב, ד) "לִשְׁוֹן מִדְּבַרֶת גְּדִלוֹת" וכתיב בעבודת כוכבים (שמות לב, לא) "...אֲנֹא חָטָא הָעָם הַזֶּה חָטָאָה גְּדִלָה...", בגילוי עריות כתיב (בראשית לט, ט) "וַאֲיֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת", בשפיכות דמים כתיב (בראשית ד, יג) "גְּדוֹל עוֹנֵי מִנְשָׂא..."

🕒 **שלושה ניזוקים:** עוד שם: "במערבא אמרי: לשון תליתאי קטיל תליתאי [לשון נקראת שלישית, שהיא בין המספר לבין שומע הסיפור, קוטלת שלושה], הורג למספרו ולמקבלו ולאומרו".

🕒 **שתי חומות:** עוד למדים אנו בגמרא בערכין (על פי רש"י) "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מאי דכתיב (תהלים קכ, ג) 'מִה יִתֵּן לָךְ וּמִה יֹסִיף לָךְ לִשְׁוֹן רְמִיָּה? אמר לו הקב"ה ללשון: 'כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל, כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים, ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם (שיניים) ואחת של בשר (שפתיים), מה יתן הקב"ה לך, ומה יוסיף לך שמירה נוספת מלספר לשון הרע, לשון רמיה?!

🕒 **מוציא שם רע, צרעת:** העונש על הוצאת שם רע, הוא צרעת (בדומה ללשון הרע): "אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ויקרא יד) זאת תהיה תורת המצורע, זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע". המילה מ צ ו ר ע היא מלשון מוציא שם רע.

מי ירוויח זכויות: בספר "חובת הלבבות" (שער הכניעה ז') מובא: כשאדם מגיע לפני בית דין של מעלה, פותחים לפניו ספר שבו רשומים כל המעשים שעשה בימי חייו - זכויות כחובות. ביום חשבון, ימצאו רבים כי בספרם נרשמו לזכותם מעשים טובים שהם כלל לא עשו. לתמיהתם, יענה להם: "אלה הן הזכויות שנלקחו מאנשים שדברו עליכם רעה וניתנו לכם בשל כך". מאידך, לאותם אנשים אשר ימצאו כי איבדו זכויותיהם ונמחקו מספרם ייאמר כי "מעשיכם הטובים נרשמו לזכותם של אלה אשר דברתם בגנותם". בדומה לכך, יהיו אנשים שימצאו כי בספר רשומים לחובתם מעשים רעים שהם מעולם לא עשו, וגם להם ייאמר כי "אלה הם חטאיהם של אחרים שאתם דברתם בגנותם ועל כן נרשמו לחובתכם".

לשמור על פה טהור: החפץ חיים מביא (ספר שמירת הלשון ח"א שער הזכירה פרק י, וראה עוד בפרק א' בעניין זה) מהאלשיך הקדוש (שמות כח, לה) שלשון הרע מטמא את פה האדם, ודברי הקדושה שהאדם אומר [תורה ותפילה] אחר שדיבר לשון הרע הם כביכול מאוסים, ופחות מתקבלים בשמים.

סילוק שכינה: עוד כותב החפץ חיים (הקדמה, וספר שמירת הלשון שער הזכירה פ"ב) שלשה"ר מעורר קטגוריה על ישראל ח"ו. וגורם לסלק השכינה מישראל (שמירת הלשון שער הזכירה פ"ד ד"ה וגורמת).

מידה כנגד מידה: כותב החפץ חיים (הקדמה) בשם הקדמונים, כי מי שמדבר רע על חברו ומגנה אותו, יסבבו הדברים לבסוף, שיגנו אותו גם כן. כמובן שמי שידבר רק טוב, ידברו גם עליו רק דברים טובים!

כאן מתא'ס הסיפור הנספח 2

לשון הרע לתועלת

יש מקרים בהם מותר לומר דבר גנאי על חברו, כיוון שזה נועד לתועלת. יש בכך תנאים, ועיקרם שבאמת הכוונה חיובית ויש צורך אמיתי בסיפור הדברים. לפנינו כמה פרטים בדיון זה, שכדאי ללומדו היטב בספרי החפץ חיים.

כוונתו לשמור מחטא: מי שרואה באדם אחר מידה מגונה, מצווה לו לספר לבנו ולתלמידיו שלא יתחברו עמו, אם כוונתו רק לשמר מחטא ולא לגנותו (חפץ חיים כלל ד, י).

- ⦿ **לצורך עסק עימו:** אם רוצה לעשות עם חברו עסק וכדומה, מותר לדרוש על מהותו ועניינו, כיון שמתכוון לצורך, ויודיע למי ששואל ממנו, שמתכוון לצורך כדי שלא יעבור על 'לפני עיוור לא תתן מכשול' (חפץ חיים כלל ד, יא).
- ⦿ **הוכיחו ולא קיבל, להציל הנגזל:** אם ראה בעצמו שאחד עשה עוולה לחברו, והוכיחו ולא קיבל הימנו, מותר לספר הרע כדי לעזור לנגזל, וכדי לגנות הרע בעיני הבריות, אם אין לו שום עצה אחרת, ובלבד שלא יגדיל המעשה ממה שהיה, ודווקא אם משער שיבוא עי"ז התועלת (חפץ חיים כלל ג, א-ד).
- ⦿ **פורק עול מלכו"ש, ולא שומע לבי"ד:** מי שפורק עול מלכות שמים, מותר לספר גנותו ברבים כדי שיפרשו ממנו (חפץ חיים כלל ד, ז), וכן מי שלא שמע לקול בית דין בדבר שהוא 'קום ועשה' (כלל ד, ח).

נספח 1

סיפור | התאונה והשיימינג

סיפור אמיתי, שהתרחש לפני ארבע שנים:

יוסי [שם בדוי], ילד שובב וחמוד כבן 8, שיחק להנאתו מתחת לביתו עם כמה חברים, ברחוב קדושת לוי בעיר ביתר עילית. העיר החרדית משופעת בילדים עליזים, העסוקים עד מעל הראש במשחקי חברה בחצרות הבתים ובגינות העיר. יוסי וחבריו היו שקועים במשחק, והוציאו את כל מרץ הנעורים שלהם.

לפתע נשמעה חריקת בלמים מחרישת אוזניים. ולאחריה בום.

נהג האוטובוס יצא מבוהל, וגילה לחרדתו את יוסי שוכב מתחת האוטובוס, נאנק מכאבים ומדמם.

יללות סירנה פילחו עד מהרה את האויר, וזעקות אמו של יוסי הנחו את נהגי האמבולנס והמתנדבים אל מקום התאונה המדויק. הפציעה אובחנה כבינונית. יוסי הובהל לבית החולים, ובהדרגה השתפר מצבו עד שלמחרת כבר השתחרר לביתו בריא וכמעט ללא פגע.

אך כאן לא תם הסיפור, הוא למעשה רק החל.

מאן דהו 'השיג' סרטון של רגעי התאונה מחנות סמוכה. הסרטון התפרסם, ואלפי איש צפו בילדים המשתובבים קופצים לכביש ללא אחריות, רצים מצד אחד של הכביש אל השני במהירות כאילו היה זה מגרש משחקים, וכל פעם שמתקרבת מכונית - בורחים חזרה אל החצר.

ואז רואים את יוסי משחק עם חבריו בכביש, אוטובוס מתקרב במהירות, החברים נמלטים אל החצר, אך יוסי מועד ונופל... רגע אחר כך, הוא כבר שוכב מתחת גלגלי האוטובוס...

תגובות האנשים לא איחרו לבוא. "חוסר אחריות", זעקה 'אם מודאגת'. "להורים האלו יש יותר מדי ילדים לגדל" התנסח משהו. "צריך להעביר את כל הילדים ששלחם לאימוץ", התלהם אחד. "מי נתן להם לגדל ילדים? הורים חסרי אחריות!" המשיך גל התוקפים.

ההתקפה נגד משפחת הילד ואורח חייה הלך והתגבר, והוריו של יוסי נפגעו עמוקות. כך

כתב האב בעיתון בעקבות הדברים:

"מדהים לראות את כמות השצף, סילוף ונאצה בתגובות לסרטון המזעזע. פתאום כשזה קרוב מבינים קצת מה זה 'שיימינג' [ביוש]!"

אז ככה: אני אוהב את חמשת ילדיי, אני לא מזלזל בחוקי המדינה, לא גונב כסף מהמדינה, ומחנך את ילדיי יום יום על חוקי זהירות בדרכים.

אני לא מזניח את ילדיי, אוהב אותם ודואג להם כמו אבא חילוני, אבא תאילנדי, אבא אנגלי או כל אבא אחר.

המעשה שהילד שלי עשה הוא חמור מאוד, אין ספק שהוא לא עשה את זה מרוע אלא משובבות - כמו שאין ספק שצריך לחנך אותם שוב ושוב לשמור על זהירות בדרכים.

כל השאר זה רפש מאנשים רשעים!

ולסיום תודה לבורא עולם שהעניק לי את הילד שלי במתנה, אני מבטיח לשמור עליו ולחנך אותו בדרך הישרה."

תובנה

במקום להתרכז במאמצי ההחלמה של בנו, נאלץ אביו של יוסי להתגונן מפני המשמיצים אותו ולהדוף טענות סרק שהועלו נגדו. מרגע לרגע התלהמה האוירה, וכבר הגדירו אותו כאב מזניח ופושע, בעוד האמת רחוקה מכך כרחוק מזרח ממערב. זוהי רק דוגמא קטנה אחת מתוך רבות, של אנשים ומשפחות הנפגעים קשות מפרסומים ותגובות של אנשים, ללא יכולת אמיתית להגן על שמם או להתמודד עם המתקפה.

נספח 2

סיפור | פיצול של מחלוקת

הצדיק הירושלמי רבי חיים חייקל זאב מילצקי זצ"ל היה חרד מפני המחלוקת. בכל עת היה מזהיר את בני משפחתו ונכדיו, ידידיו ומכריו הרבים לבלתי יעזו להתערב במחלוקת ולהיגרר להעלבות ופגיעות האחד בשני. "לעולם לא אשכח את המעשה שאירע ואת לקחיו", היה מוסיף ומזהיר. "כל המתערב במחלוקת - לא ינקה!"

ומעשה שהיה, כך היה: באחד הימים ישב רבי חייקל בפתח ביתו ועיין בספר. מחשבותיו שוטטו בין נבכי הסוגיא, תרות אחר תירוץ הגון לקושיא שהתעוררה בדברי הגמרא. לפתע, קולות ויכוח רם של שתי נשים הפרו את השלום ששררה בחצר הירושלמית וקטעו את חוט מחשבתו. הויכוח הקולני נסב אודות זכות קדימה בדירה מסוימת [דירות עתיקות בירושלים היו שייכות ל'הקדש', וזכויות המגורים בהן ניתנו לפי סדר מסויים לתושבי העיר הזקוקים לכך], ושתי הנשים לא בררו במלים והתקיפו זו את רעותה במילים קשות ביותר.

זו משוכנעת שלמשפחתה זכות להתגורר בדירה עקב ריבוי הילדים בלי עין הרע, וחברתה משוכנעת כי משפחתה ממתינה זמן רב יותר בתור ולפיכך זכותה קודמת. הויכוח הלך והתלהט, הביטויים החריפו והפנים האדימו.

מתוך סערת רוחות פנתה הצעירה מבין שתיהן אל המבוגרת, וירתה בה מלים כמדקרות חרב: "את עומדת כאן ורבה על דירה? קיצץ קרב, ועוד מעט לא תמני בין החיים..." המבוגרת בלעה את רוקה, אך לא הבליגה על עלבונה והחזירה לה בחריפות: "רק ה' יודע מי משתינו תמות קודם!"

המלים צרמו באוזניו של רבי חייקל, והוא לא יכול היה לשאת את ההשתלחות חסרת המעצורים, הזרה כל כך ליהודי באשר הוא. פנה אפוא ונכנס אל תוך הבית, מבקש להימלט מן הזירה.

רגעים ספורים חלפו, ולפתע רעדה השכונה כולה מפיצוץ אדיר. פגז ירדני נפל בין הבתים! אימה וחרדה גדולה נפלה על כולם. ועד מהרה נמצאו קרבנות הארוע - האישה הצעירה נהרגה במקום, ובת שיחה, המבוגרת, נותרה בחיים...

אלא שגם היא לא נוקתה על התערבותה במחלוקת - בידיה היה אחוז באותו זמן נכדה

הפעוט, ומעוצמת ההדף - נפל ומת...

שני הרוגים, קרבנות שגבתה אש המחלוקת [לא להפחיד את החניכים... אפשר להוסיף הסבר, כי כאשר יש שעת מלחמה והסכנה מרחפת, מחליטים בשמים להציל ולמלט מן הרעה את מי שנוהג כשורה ואינו פוגע בזולתו, בעוד מי שמעליב ופוגע נותר חשוף לסכנה ומת].

תובנה

מילים הן כמו חרבות!

אפשר חלילה וחס לגרום בהם הרג ואבדן.

כך כתב ר' חייקיל בצוואתו: "תתרחקו מן המחלוקת בתכלית הריחוק, ואפילו לא תהיו נוכחים בעת המחלוקת. ואם יקרה חס וחלילה בבית הכנסת - תעזבו את בית הכנסת אף אם באמצע קריאת שמע..."

בין המצרים

ימי "בין המצרים" מתחילים בתענית שבעה עשר בתמוז, ונמשכים עד לתשעה באב. לפנינו סקירה על ימים אלו ומשמעותם, מהותם ומנהגיהם.

צום י"ז בתמוז

מדוע צמים: שבעה עשר בתמוז הוא אחד מארבעת ימי התענית שנקבעו לזכר חורבן בתי המקדש (צום גדליה בג' תשרי, עשרה בטבת, י"ז בתמוז ותשעה באב). המשנה במסכת תענית (ד, ו) מסבירה את טעם התענית: "חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז... נשתברו הלוחות ובוטל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטמוס את התורה והעמיד צלם בהיכל". הסיבה העיקרית היא "הובקעה העיר" - האויב הרומאי פרץ לירושלים לקראת חורבן בית המקדש השני.

מתי הובקעה העיר בבית ראשון: לפני חורבן בית המקדש הראשון, נבקעה חומת ירושלים בתשעה לחודש תמוז (ירמיהו לט, ב) "בחודש הרביעי בתשעה לחודש הובקעה העיר", וישנה מחלוקת בין התלמוד הבבלי והירושלמי, בבבלי (תענית כח, ב) מבואר כי אכן בבית ראשון נפרצו חומות העיר בט' תמוז, ועל פי גמרא זו כתב המגן אברהם (תקמט, ב) שבעל נפש יחמיר על עצמו ויתענה גם בט' בתמוז על הבקעת החומה בימי בית ראשון. מאידך, בירושלמי (ה, ה) מובא שגם בבית ראשון הובקעה העיר בי"ז בתמוז, אלא שמרוב הצרות חל בלבול בתאריך והפסוק נכתב לפי מה שחשב העם.

שבירת הלוחות: כמתואר בפרשת כי תשא וכמבואר בגמרא תענית (כח, ב), לאחר שמשה רבינו שהה על הר סיני ארבעים יום וארבעים לילה, הוא ירד מן ההר כשבידיו שני לוחות הברית. כאשר ראה את העגל אליו עבדו בני ישראל, ואת מחולות הריקודים סביבו, החליט לשבור את הלוחות. מאורע שבירת הלוחות, יחד עם חטא העגל, אירעו ביום י"ז תמוז.

ביטול התמיד: הגמרא בסוטה (מט, ב) מתארת שהרקע לביטול התמיד נבע

ממלחמת החשמונאים שהיתה באותו הזמן: "כשצרו מלכי בית חשמונאי זה על זה היה הורקנוס מבחוץ ואריסטובולוס מבפנים. בכל יום היו משלשלין דינרים בקופה, ומעלים להם תמידים. היה שם זקן אחד שהיה מכיר בחכמת יוונית, לעז להם בחכמה יוונית אמר להם: 'כל זמן שעוסקים בעבודה אינם נמסרים בידכם'. למחרת שלשלו להם דינרים בקופה, והעלו להם חזיר. כיוון שהגיע לחצי החומה, נעץ ציפורניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה".

🕒 **הובקעה העיר:** בימי בית שני צרו הרומאים מסביב לחומות ירושלים במשך שלוש שנים, עד שלבסוף ביום י"ז בתמוז נחלשו המגינים וחומות העיר הובקעו. כפי שהובא לעיל, על פי הירושלמי גם בבית ראשון הובקעו החומות ביום זה (ועל פי הבבלי בט' תמוז).

🕒 **שריפת התורה:** מדברי המשנה "שרף אפוסטמוס את התורה" הבין בעל התפארת ישראל כי מדובר בספר מיוחד וידוע, הלא הוא ספר התורה שנכתב על ידי עזרא הסופר. המאירי בתענית (כו, ב) פירש כי אפוסטמוס היה אחד משרי היוונים בימי בית שני, ויש המוצאים לכך סימוכין במתואר בספר חשמונאים (א, א, נו) ש'אפיפנס' שרף את התורה וכנראה שחל שיבוש מסוים בשמו.

🕒 **העמיד צלם בהיכל:** בתלמוד הירושלמי (ה, ה) נחלקו התנאים לגבי נוסח המשנה בעניין זה, יש שגרסו "והועמד צלם בהיכל" ויש שגרסו "העמיד צלם בהיכל". לפי הגירסא הראשונה, אין קשר בין דברי המשנה על אפוסטמוס הרשע למעשה העמדת הצלם, ולשיטתם מדובר בצלם שהעמיד מנשה מלך יהודה כמתואר בדברי הימים ב' (לג, ז). מנגד, לפי הגורסים "והעמיד צלם בהיכל" מדובר בהמשך מעשיו של אפוסטמוס ששרף את התורה והעמיד צלם.

🕒 **מטרת הצום:** ימי הצומות, ובכללם י"ז בתמוז, מיוחדים הם לעשיית תשובה, לעריכת חשבון נפש ולתקון המעשים. וכך כתב המשנה ברורה (תקמט, א): "חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין עיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים ההולכים בטויל ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר". וכן כתב הרמב"ם (תעניות ה, א): "יש ימים שכל ישראל מתענים בהם, מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי תשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר: והתוודו את עוונם ואת אבותם וגו'". על תשובתם

של אנשי העיר נינוה נאמר בנביא (יונה ג, י): "וירא האלקים את מעשיהם". חז"ל אמרו על פסוק זה: "וירא את שקם ואת תעניתם לא נאמה, אלא וירא האלוקים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה" (תענית טז, א). עיקרה של התענית הוא שיפור המעשים ועשיית תשובה שלמה.

ימי בין המצרים

- ימי הצרות:** ימי בין המצרים (נקראים גם 'שלושת השבועות') הם הימים שבין צום י"ז בתמוז, בו נפרצו חומות ירושלים, וצום תשעה באב, בו נחרב המקדש. בימים אלו נוהגים כמה דיני אבלות. השם 'בין המצרים' הוא על שם הפסוק במגילת איכה (א, ג) "כָּל רִדְפֶיהָ הִשְׁיִגוּהָ בֵּין הַמְּצָרִים", המדרש מפרש (איכה רבה א, כט): "בין המצרים - ביומין דעקא [=בימי הצרות] משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב, שבהם קטב מרירי [שמו של שד מזיק] מצוי".
- הפטרות הפורענות:** נוהגים לקרוא בשבתות בימים אלו את הפטרות 'תלת דפורענותא' העוסקות בחורבן הבית.
- נישואין ו'שהחיינו':** ישנם מנהגים שונים בקשר לאופי האבלות בימי בין המצרים, אך רוב העדות נהגו שלא להינשא או לשמוח בשלושת השבועות וכן שלא לברך בהן 'שהחיינו'. (שו"ע תקנא ס"ב, ושם סי"ז ורמ"א שם).
- מנהגי אבלות נוספים:** במשך הדורות נוספו מנהגים לימים אלו שהתקבלו בקרב רוב העדות או חלקן, כמו שמיעת מוזיקה (מג"א שם סק"י) איסור תספורת (רמ"א שם ס"ד), תיקון חצות, ועוד.
- חשש סכנה:** על פי המדרש אין ללכת יחידי בימים אלו בצהרי היום, ואין להכות בהם את התלמידים מחשש לסכנת 'קטב מרירי'. חששות אלו הובאו בשו"ע (שם, יח).
- תשעת הימים:** הוא כינוי לתשעת הימים שמתחילים בראש חודש אב ומסתיימים במוצאי תשעה באב. חז"ל קבעו כי: "משנכנס אב ממעטין בשמחה" (תענית כו ב). בתשעת ימים אלו - לפי מנהג רוב העדות - חלה אבלות חמורה יותר וישנם איסורים נוספים כמו אי אכילת בשר ושתיית יין (שו"ע שם סעיפים ט-יא), איסור כיבוס (שו"ע שם סעי"ד, ומשנ"ב ס"ק פ"ב), וכן איסור לבישת בגדים מכובסים (שו"ע שם ס"ג ורמ"א ס"ד) ועוד.
- שבוע שחל בו תשעה באב:** שבוע שחל בו תשעה באב הוא כינוי לימים שבין

מוצאי השבת שלפני תשעה באב, הנקראת 'שבת חזון', לבין תשעה באב. בימים אלו אסור מצד תקנת חכמים להסתפר ולכבס בגדים, לכן גם עדות שלא נהגו באיסורים אלו במהלך כל תשעת הימים או כל ימי בין המצרים, כמו רוב קהילות הספרדים והתימנים, נוהגים בהם בשבוע שחל בו תשעה באב.

שבת חזון: השבת שלפני תשעה באב מכונה 'שַׁבַּת חֲזוֹן' על שם ההפטרה הנקראת בה הפותחת, ברוב עדות ישראל, במילים - "חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים". ההפטרה עוסקת במצבו הרוחני הקשה של עם ישראל בזמן בית המקדש הראשון. שבת חזון היא השבת האחרונה משבתות 'תלתא דפורענותא' [= שלושת הפטרות הפורעניות]. היא חלה באמצע תשעת הימים, ולאחריה מתחיל שבוע שחל בו תשעה באב. פרשת השבוע של שבת זו היא תמיד פרשת דברים.

כאן מתאיים הסיפור הנספח 1

תשעה באב

חורבן בתי המקדש: תשעה באב הוא יום תענית שמקורו בדברי הנביאים, התענית חלה ביום ט' באב, והיא מהווה את שיא האבלות של תקופת ימי בין המצרים. תענית זאת היא החמורה מבין ארבע התעניות על חורבן בית המקדש. התענית נקבעה במשנה לציון חורבן בתי המקדש - חורבן בית ראשון בשנת ג' אלפים של"ח (422 לפנה"ס), בידי צבאו של נבוכדנצר השני מלך בבל, וחורבן בית שני בשנת 70 לספירה בידי הצבא הרומי ובראשו המצביא טיטוס.

אסונות נוספים: בתענית זו מתאבלים גם על אסונות נוספים שאירעו לעם היהודי לאורך הדורות, לאו דווקא בתאריך זה. יש המזכירים ביום זה את גזירות ת"ח ות"ט, ואת השואה האיומה.

ניצוצי גאולה: לפי המסורת, לאחר ביאת המשיח ובניית בית המקדש השלישי, יהפוך תשעה באב יחד עם שאר הצומות על החורבן, ליום של חג ושמחה (ראה זכריה ח, יט). מסורת נוספת מספרת כי מלך המשיח נולד בתשעה באב (ירושלמי ברכות ב, ד), כלומר ביום זה מתנוצצת הגאולה.

חמישה דברים: חוץ מהחורבן בית המקדש הראשון והשני, ארעו ביום זה

מאורעות קשים נוספים, וכך שנינו במשנה (תענית ד, ו): "חמשה דברים ארעו את אבותינו בתשעה באב: נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ; וחרב הבית בראשונה ובשניה; ונלכדה ביתר; ונחרשה העיר".

נגזר על אבותינו של יכנסו לארץ: לאחר חטא המרגלים, בו בכו ישראל והתלוננו על הארץ המובטחת, נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ ישראל. היה זה בליל תשעה באב, כפי שדורשים חז"ל (תענית כט, א ועוד): "ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא. אמר רבה אמר רבי יוחנן: אותו לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם בכיה של חינום - ואני קובע לכם בכיה לדורות".

ונלכדה ביתר: העיר ביתר היתה המעוז האחרון של מרד בר כוכבא, והיא נפלה בגבורה בתשעה באב. אנדריינוס קיסר התעלל בגופותיהם של אנשיה, וכאשר הובאו לקבורה הרוגי ביתר תקנו בברכת המזון את ברכת "הטוב והמטיב". "הטוב" שלא הסריחו, "והמטיב" שהובאו לקבורה (ברכות מח ע"ב ועוד).

ונחרשה העיר: היה זה לאחר חורבן ירושלים, "שנתחרשה כולה ונעשית כשדה חרושה" (רש"י ותוספות יום טוב).

חמישה עיניים: מאחר שתשעה באב הוא החמור מכל צומות האבל, חלים בו חמשת העיניים הנוהגים ביום הכיפורים: איסור אכילה ושתיה, איסור סיכה, איסור נעילת הסנדל, ואיסור תשמיש (שו"ע תקנ"ד). מלבד איסורים אלו, ישנם עוד מספר מנהגים בתשעה באב: לא עושים מלאכה ומשא ומתן. אין אומרים "שלום" איש לרעהו, כמנהגם של אבלים. לא לומדים תורה אלא בדברים המצערם. לא מניחים תפילין עד חצות. טיולים ובילויים שמשיחים את דעתו של האדם מאבל החורבן, נאסרו. יושבים וישנים על הארץ עד חצות היום. נוהגים להרבות בתשעה באב בצדקה לעניים.

חורבן בית המקדש

למה בוכים על העבר? ישנו סיפור מפורסם עם הפילוסוף אפלטון וירמיהו הנביא (עי' בספר 'לדופקים בתשובה' ח"א עמ' 175, בבירור מקור הסיפור), שכאשר הפילוסוף היווני אפלטון פגש את ירמיהו הנביא מקונן על ביהמ"ק, אמר לו 'אין זה יאה לחכם כמוך לקונן על בית שחרב גם כי זה בעבר הרחוק, וגם כי אלו עצים ואבנים!' אמר לו ירמיהו 'שאל אותי כל שאלה, ואענה לך'. שאל אותו

כל ספיקותיו המסובכים, והשיבו. התפעל אפלטון מחוכמתו העצומה. אמר לו ירמיהו 'כל זאת שאבתי מן הבית הזה, ולגבי השאלה הראשונה ששאלתני, כיצד ייתכן שחכם יבכה על העבר, לצערי על שאלה זו לא אוכל להשיבך, כי לא תוכל להבין את התשובה - ואת גודל האמונה החזקה בכך שהבית שוב ישוב!'

🔹 **עבר ועתיד:** נבין יותר את דברי ירמיהו, לפי הסיפור הדומה הבא: באחד ממסעותיו של המצביא הגדול נפוליאון, במלחמותיו לכבוש את אירופה, יצא לו לסייר בשכונה יהודית בליל תשעה באב. ראה שהאנשים צועדים כשראשם מושפל, רגליהם יחפות, וכשעבר ליד בית הכנסת, נחרד לשמוע קולות יללה, ואנשים מבוגרים וצעירים, יושבים בחושך ובוכים. משבירר את הדבר והסבירו לו שזה על חורבן מלפני 1500 שנה, התפעם ואמר את המשפט המפורסם: **"עם שזוכר את עברו - יש לו עתיד!"**

🔹 סיבות החורבן:

🔹 **חטאי העם:** הנביא יחזקאל זקף את חורבן בית המקדש הראשון לדחיית העם את אזהרות ירמיהו בשם ה' להיכנע לבבלים, אך גם לחטאיו של עם ישראל ולריקבון מוסרי. בין היתר, הנביא יחזקאל מתאר שהכהנים וחכמי העם עבדו עבודה זרה בבית המקדש עצמו (פרק ח').

🔹 **מה עם תשובה?** הנביא ישעיה מייחס את חורבן הבית לשחיתות של בעלי השלטון והכח (ישעיהו פרק א' ועוד). וכן האשים את ישראל על שמשתדלים בכל כחם להכין כלי מלחמה נגד האויבים, ולא היו מכינים עצמם לתשובה ומעשים טובים.

🔹 **שלוש חמורות, שנאת חנם:** חז"ל אומרים (יומא ט, ב) כי בית המקדש הראשון חרב בעיקר בשל שלוש העבירות החמורות שהיו בעם - עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. אך מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם [וראה בגיטין נה, ב הסיפור על קמצא בר קמצא]. אמר על כך רבי יחזקאל מקוזמיר זיע"א: "כמו שחורבן בית המקדש היה על ידי שנאת חנם, כן לבנות אותו צריך אהבת חנם, שכל אחד מישראל יאהב את חברו בחנם" (הובא בספרו של נכדו, האדמו"ר הראשון ממודז'ין, "דברי ישראל", פרשת בחקותי ד"ה ואתכם).

🔹 **לשון הרע:** בילקוט ראובני (פרשת תרומה) משמע שעיקר חטא החורבן היה בשל חטא לשון הרע: "...וכשרבו הפריצים בבית ראשון מהבל דברי לשון הרע ונבלות פה גרם העון ונתגשם אותו הבל ונתעבה ונעשה דמות ענף

עב, והתחיל להסגיר מעט מעט סביבות שפתי החלון עד שביום ט' באב נסגר כולו ונפסק השפע ונחרב הבית".

כבוד התורה: במדרש (פתיחתא לאיכה רבה, ב) מופיע שהחורבן התרחש בעיקר בשל מאיסת התורה. "ר' הונא ור' ירמיה בשם ר' שמואל ברבי יצחק אמר: מצינו שויתר הקדוש ברוך הוא על עבודת כוכבים, ועל גילוי עריות, ועל שפיכות דמים, ולא ויתר על מאסה של תורה. שנאמר: 'על מה אבדה הארץ?' על עבודת כוכבים ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים אין כתיב כאן, אלא 'על עזבם את תורת'". ובתנא דבי אליהו (פרק יח) כותב באופן קצת שונה: "בא וראה כמה גדול כח פשעה של תורה, שלא חרבה ירושלים ולא חרב בית המקדש אלא בפשעה של תורה, שנאמר (מכה א, ה) בפשע יעקב כל זאת, ואין זאת אלא תורה, שנאמר (ירמיה ט, יא) מי האיש החכם ויבן את זאת וגו', על מה אבדה הארץ וגו', ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו'".

צער השכינה: הגמרא בברכות אומרת (ג, א): "ר' אליעזר אומר שלש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי, שנאמר ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוה... אמר רב יצחק בר שמואל משמיה דרב... על כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין אומות העולם... ואמרתי לו 'שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת, אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות', ואמר לי 'חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך, אלא בכל יום שלש פעמים אומרת כך, ולא זו בלבד, אלא בשעה שישאל נכסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמיה הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם'".

שכינתא בגלותא: בזוהר הקדוש כתוב (חיי שרה רסה) כתוב שהשכינה ג"כ כביכול בגלות: "אלא בשעה שנחרב בית המקדש ונשרף ההיכל, והעם הלך לגלות, רצתה השכינה להתעקר ממקומה וללכת לגלות עמהם... כיון שבאה בגלות, הסתכלה בעם, וראתה איך שדוחקים אותם ורומסים אותם בין רגליהם של שאר העמים בגלות, אז אמרה מי נתן למשיסה יעקב וגו'..."

ביטול שמחות בעולם: עוד בזוה"ק (מקץ ריז): "ותא חזי, מיום שנחרב בית המקדש לא היה יום שלא נמצא בו קללות, משום, כי כשבית המקדש היה עומד, היו ישראל עובדים עבודות ומקריבים עולות וקרבנות, והשכינה שרתה

עליהם בבית המקדש, כאם הרובצת על הבנים, ופני כל היו מאירים עד שנמצאו ברכות למעלה ולמטה, ולא היה יום שלא נמצא בו ברכות וחדוות, והיו ישראל יושבים לבטח בארץ, וכל העולם היה נזון בשבילם. עכשיו שחרב בית המקדש והשכינה הלכה עמהם בגלות, אין לך יום שלא נמצא בו קללות, ונתקלל העולם, ושמוחות אינן נמצאות למעלה ולמטה."

🔹 **בכיה בכל העולמות:** עוד בזוה"ק (ויגש קו): "רבי חייא פתח... והיא גם היא [השכינה, עי"ש] מה כתוב בה, אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה, כמו שאתה אומר, כי איננו, [דהיינו בעלה עי"ש] משום שנסתלק ממנה, ונעשה פירוד. ואפילו שמים וארץ התאבלו כולם, שכתוב, אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם, מלאכים העליונים כולם, התאבלו עליה, שכתוב, הן אראלים צעקו וגו'... וכל העליונים ותחתונים בכו עליה והתאבלו, מהו הטעם, משום שהסטרא אחרא שלטה עליה, ששלטה על ארץ הקדושה."

🔹 **בכי שוכני עפר:** עוד בזוה"ק (איכה לב, וראה שם עוד): "רבי פנחס פתח, קול ברמה נשמע, נהי בכי תמרורים וגו'. בשעה שבית המקדש נחרב ונשרף, בא קול והעיר על קברי האבות הראשונים, ואמר האבות הראשונים, אתם נרדמים בשינה, ואינכם יודעים צער העולם, בניכם שגדלתם בצעה, והבאתם אותם באמונה רבה של הקב"ה, הנה מתו, והנה נהרגו, והנה הלכו בגלות בידי שונאיהם... מיד נתעוררו האבות והאמהות, והלכו אל משה אמרו לו, משה הרועה הנאמן, איפה הם הבנים איפה עזבת אותם, מיד נתעורר משה והלך עמהם ליהושע... ומיד הלכו כולם לארץ הקדושה, ומצאו אותה שנחרבה וקול לא נשמע בה, הלכו לבית המקדש וראו שנשרף, עשו בו הספד, עד שנשמע קול מרירות הבכיה לרום השמים, וכל מלאכים העליונים בכו עמהם למעלה. התעורר הקב"ה ובא אליהם ומצא אותם מממרים בקול בכיה בתוך עפר בית המקדש, אמר להם, אהובי נפשי, מה אתם כאן, מה לידידי בבית..."

🔹 **פרחי הכהונה מתו בצער:** הגמרא בתענית אומרת (כח, ב): "תנו רבנן משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן, ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו, ריבונו של עולם, הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך, וזרקום כלפי מעלה ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם, והם קפצו ונפלו לתוך האור, ועליהן קונן ישעיהו הנביא, 'משא גיא חזיון מה לך איפוא כי עלית כולך לגגות תשואות מלאה עיר הומיה קריה עליזה חלליך לא חללי חרב ולא מתי מלחמה'..." (וראה עוד כעין זה בפסיקתא פרשה כו, ויהי בעת שסרחה).

🔹 **הספד בשמים:** בתנא דבי אליהו (פרק ל) כתוב: "דבר אחר אהלי שודד וגו', פעם

אחת נכנס ר' צדוק לבית המקדש וראה אותו חרב, אמר לפני הקב"ה ריבונו של עולם, אבי שבשמים החרבת את עירך ושרפת את היכלך וישבת ושלות ושקטת. מיד נתנמנם ר' צדוק וראה את הקב"ה שהוא עומד בהספד ומלאכי השרת מספידין אחריו ואמרו הוי אמנה ירושלים".

תיקון גלות השכינה: הגר"א דסלר זצ"ל כותב במכתב מאליהו (חלק ב עמוד מז): "יש גלות השכינה של הפרט, ויש של הכלל. כשהאומה בכללה דוחה את הניצוץ הקדוש על ידי חומריות ו'עם הארצות', כשהמצב הזה מתפשט באומה הרי זה מצב של חורבן חס ושלו, מי שאינו מרגיש ומצטער בזה, הרי זה סימן שגם אצלו הגיע החורבן חס ושלו. אך מי שמרגיש את גלות השכינה שבתוך עצמו, ומצטער על אי יכולתו להידבק בהשי"ת כראוי, ועל חורבן בית המקדש שבלב, ויגדל צערו עד כדי בכי, הרי זה כבר תיקון לגלות השכינה שבלבו... ולא עוד אלא שכל הצרות שה' מביא על עמו - תכליתן לסובב לאדם סיבות נפשיות שיצטער על חורבן בית המקדש הרוחני שבלב. והיא היא דרך הגאולה".

בעניין הנחמה, ראה בגמרא בסוף מכות (כד, א-ב): "וכבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה...".

החורבן, סיבת הישוב! השל"ה הקדוש כותב על הנחמה והגאולה (תורה שבכתב בלק): "דע כי אין רע יורד מלמעלה לאומה ישראלית כי בנים הם לה', ואף שחרה אף ה' בהם בחורבנות המקדשות וחורבן ישראל וגלותם בין האומות הכל הוא לטובתם, וכאשר ייסר איש את בנו ה' מייסרנו... וחורבן בית המקדש הוא בניינו, כי חורבן בית המקדש גורם להיות תם עוונך בת ציון, ואז יבנה בית המקדש הגדול שהוא בנין בית עולמים הנצחי, על כן נוהגין כבוד בחורבנו כמו שהיו נוהגין ביישובו, כי החורבן סיבת הישוב האמיתי...".

נספח

סיפור | "מה, אין בית מקדש?!"

קרן גוטליב, מורה ותיקה, לימדה את ילדי יהודי אתיופיה שהועלו לארץ בשנות ה-80. קרן מספרת:

יהדות אתיופיה התקיימה במשך שנים בניתוק מוחלט משאר קהילות ישראל בעולם. אחת התקוות שאיחדה את הקהילה, היתה לשוב לירושלים הבנויה, אותה עזבו עם צאתם לגלות. התקווה פיעמה בהם בעוצמה ובכמיהה גדולה.

היה זה זמן קצר לאחר "מבצע שלמה", בו הובאו לארץ 14,500 יהודים מאתיופיה ברכבת אווירית. יהדותם ניכרה היטב, הם שמרו מסורת יהודית, אך בעקבות הנתק הארוך שלהם משאר עם ישראל, נשכחו מהם יסודות רבים, והיה עליהם ללמוד הרבה כדי להשלים את הפער.

הגיע ר"ח ניסן, והחלטתי להתחיל ללמד בכיתה על חג הפסח.

"היום ראש חודש ניסן, וזהו חודש שבו אנו חוגגים את חג הפסח", פתחתי את השיעור. "פסח הוא אחד משלושת הרגלים. בפסח נהגו כל היהודים לעלות לירושלים, לבית המקדש". בשלב הזה קפץ אחד התלמידים וקטע אותי: "המורה, את היית פעם בבית המקדש?"

חייכתי אליו, מתוך הבנה שהוא קצת מבולבל. "לא מה פתאום? בית המקדש היה ממש מזמן!"

התלמיד התעקש ואליו נוספו עוד כמה זוגות עיניים: "כן, בסדר, מזמן, אבל את היית שם? היית בבית המקדש פעם מזמן?"

חשבתי לעצמי: מה הוא לא מבין? אולי העברית שלי קשה לו? ניסיתי להסביר בבהירות: "לא, מה פתאום, זה היה ממש ממש לפני הרבה שנים! לפני המון זמן!"

אך כעת שאר התלמידים הצטרפו אליו, ושאלו בהמולה ביחד: "אף פעם לא היית שם? את הרי גרה בארץ ישראל! לא יתכן!"

"שקט!" ניסיתי להרגיע את הרוחות, "תקשיבו, אין בית מקדש! הוא היה לפני הרבה מאוד שנים, אבל היום אין! הוא חרב! הוא נשרף! אני לא הייתי שם, אבא שלי לא היה שם, סבא שלי גם לא! כבר אלפיים שנה שאין בית מקדש!"

חשבתי שבזה נגמר הסיפור, אך טעיתי בגדול.
בבוקר שלמחרת, השומר בשער בית הספר קיבל את פני במבט קצת מבוהל.
"תגידי", פנה אלי, "מה קורה פה היום? יש לך מושג?"
ניסיתי להיזכר אם יש איזו פעילות מיוחדת, אך לא הצלחתי להיזכר במשהו חריג.
הרמתי את מבטי וראיתי שם התקהלות של עולי אתיופיה מבוגרים, כנראה הוריהם של
התלמידים שלי. מה הם עושים פה? ולמה כל הקריאות האלו?
ניגשתי אליהם, מנסה להבין על ידי מעט האמהרית שהבנתי, על מה כל הרעש.
פתאום השתרר שקט גמור. אחד המבוגרים, שידע מעט עברית, פנה אלי:
"את המורה של הילדים שלנו?"
"כן", עניתי. "מה קורה פה אדוני?"
"הילדים חזרו אתמול מהכיתה ואמרו שהמורה שמלמדת אותם, סיפרה להם שאין בית
מקדש בירושלים. מי יכול להגיד להם דבר כזה?" הוא הביט עלי במבט כאוב ופגוע.
"אני אמרתי להם. דיברנו על בית המקדש, הרגשתי שהם קצת מבולבלים אז הבהרתי
שבית המקדש נשרף
לפני אלפי שנים ושהיום אין לנו שום בית מקדש, זה הכל. על מה כל המהומה?"
הוא הביט עלי במבט לא מאמין. "מה?! על מה את מדברת?"
עכשיו הייתי עוד יותר מבולבלת. "אני לא מבינה. על מה כל הכעס? פשוט הזכרתי להם
שבית המקדש חרב, שאיננו קיים היום."
האיש פנה לשאר חבריו, ותרגם עבורם בגמגום ובקול רועד את דבריו.
"את בטוחה?" הם שאלו.
"מה בטוחה? אם בית המקדש חרב? ברור שאני בטוחה!"
האיש פנה שוב לחבריו ובטון דרמטי תרגם את דבריו.
נראה שבשלב הזה סוף סוף הובן המסר, אך כעת התחיל מחזה מבהיל. אישה אחת
נפלה על האדמה, השנייה קרעה את בגדיה לאות אבל. קולות בכי רבים נשמעו. הם
התאבלו בכאב קשה ועצב נוגע ללב, על החורבן שזה עתה נודעו עליו.
עמדתי מולם והייתי המומה. הרגשתי כאילו הבאתי להם בשורת איוב קשה מנשוא.
כאילו בישרתי להם על מותו של אדם אהוב. מתברר שהיהודים התמימים הללו חיו
שנים בידיעה שהמקדש קיים ומתנשא לתפארה בירושלים, הם חלמו על היום בו יעלו
אליו ויזכו לראותו בעיניהם. ואני הרסתי להם את כל החלומות...

עמדתי מול קבוצת יהודים שממש התאבלו על חורבן בית המקדש שבירושלים!

לאחר כמה חודשים הגיע תשעה באב... לא יכולתי שלא להיזכר באותו ראש חודש ניסן. במבטים של הילדים הכועסים, בזעקות השבר והכאב של ההורים, בבכי של האמהות, בשקט האומלל של הגברים, בהלם שהשתרר לשמע בשורה כל כך קשה. כאילו בישרתי להם שכרגע מת אדם שהיה יקר ללבם.

באותו רגע הבנתי שכך, בדיוק כך אנחנו אמורים להתאבל על בית המקדש!

תובנה

קיים הבדל מהותי בין אבלות על החורבן לבין אבלות רגילה על מת. באבלות הרגילה, היום הראשון הוא שיא האבלות - וישנם דינים של היום הראשון, השבעה, ה"שלושים" והשנה. ככל שהזמן עובר האבלות מתמעטת. לעומת זאת, באבלות על החורבן, ככל שהזמן עובר האבלות הולכת ומתגברת. לכן קבעו חז"ל את האבלות בצורה כזו, מי"ז תמוז עד ר"ח אב, שבוע שחל בו, עד השיא של תשעה באב.

למה באבלות פרטית האבל ההלכתי הולך ופוחת, ובאבלות לאומית (-של כל העם) להפך? מפני שבאבלות פרטית, המת מוכנס לקבר, כולם מרגישים את החיסרון והעצב דוקר בלב, ואילו ככל שחולף הזמן החיסרון נהיה פחות משמעותי. ואילו באבלות לאומית, לוקח זמן עד שמבינים את החסרון והחורבן, והקושי הולך וגדל... צריך ללמוד את האבל על החורבן ולהתרגל אליו לאט לאט, מי"ז בתמוז ועד תשעה באב.

סיפור | "אף אחד לא התקשר אליך"

רב מכובד הגיע לחתונת אחד מבני קהילתו. כשהתיישב בשולחן הכבוד, סינן לעברו בעל השמחה: "הרב, אף אחד לא התקשר אליך!"

הרב הנהן בראשו, ולא הגיב מאומה. הגבאי של הרב הבחין במתרחש, וחמתו בערה בו. איך יתכן לבזות כך את הרב? לומר לו שהוא לא הוזמן לשמחה, ולהתייחס אליו כאל קבצן שבא לאכול באירוע אליו לא הוזמן? הוא לא מתבייש?

כבר למחרת, כינס הגבאי אסיפת עסקנים. עסקני הקהילה הנועמים, חששו שהפגיעה בכבוד רבם תביא לזלזול במעמדו, ותרופף את כל יראת השמים של הצעירים. הם יראו איך המבוגרים זלזלו בכבוד האישי של הרב, ויבואו לזלזל גם בדבריו. כבוד הרב, הוא בעצם כבוד התורה!

במהלך האסיפה הוחלט להוציא כתב מחאה נגד אותו אדם שביזה כך את הרב הנכבד,

ולהשיב את כבוד התורה על מכוננו. אלא שלפני הוצאת הכרוז, שמע הרב על המתרחש, ומיהר להיכנס לאסיפת העסקנים.

"חלילה וחס!" הזדעק הרב. "על מה ולמה תביישו אדם יקר וחביב זה?"

"על הביזיון הנורא שביזה את כבוד הרב!" השיב הגבאי. "הרי שמעתי באוזני איך הוא אומר לרב 'אף אחד לא התקשר אליך', כאילו הרב אורח לא קרוא ולא רצוי. חוצפה!"

"תנוח דעתכם", הרגיע הרב בנועם. "פשוט לא הבנתם את המקרה! באותו בוקר פגשתי את בעל השמחה בתפילת שחרית. הוא היה מוטרד, וסיפר לי שהוא חייב לנסוע לפגישה מחוץ לעיר, אבל חושש שיצטרכו לעמוד איתו בקשר לגבי האירוע שייערך בערב, ולא יודע מה לעשות (אנחנו מדברים על לפני עשרים וחמש שנה, אז טלפון סלולרי היה מצרך נדיר ויקר).

הצעתי לו שישתמש בטלפון הנייד שלי, הטלפון אותו העמידה הקהילה לרשותי, כדי לענות על שאלות של בני הקהילה. במילא הייתי במשך אותו יום במשרד, ולא הייתי צריך את הנייד. ביקשתי ממנו לשים לב אם מישו מתקשר אלי, ולהודיע לי כדי שאוכל ליצור קשר עם הפונה.

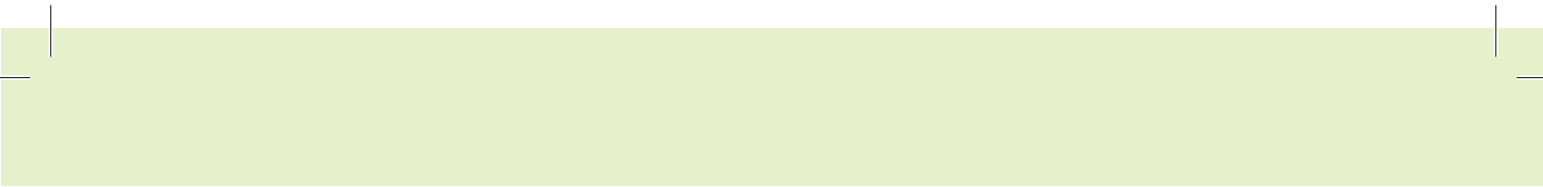
כשהגעתי לחתונה, הוא השיב לי את הנייד, והוסיף לי ש'אף אחד לא התקשר', כלומר לא היו שיחות נכנסות במהלך היום... הבנתם?"

תובנה

כמעט פרצה לה מלחמת אחים על כלום, על טעות בהבנה...

עלינו להתבונן ולחשוב טוב טוב לפני שאנו נגררים לסכסוך בין חברים. בדרך כלל, גגלה שהמריבה כלל לא מוצדקת, והשנאה היא שנאת חנם.

נתינה לזולת

מהותה של מידת החסד, ומצוותיה בתורה

גמילות חסדים היא שם כולל למצוות הטבה לזולת, בממון ובגוף, בחומר וברוח, לעניים ולעשירים, לחיים ולמתים. כדברי רבינו יונה (שערי תשובה ג יג) "חייב אדם לטרוח בדרישת טוב לעמו ולשקוד בעמל נפשו על תקנת חברו אם דל ואם עשיר, וזאת מן החמורות ומן העקרים הנדרשים מן האדם, שנאמר (מיכה ו, ח) ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד...".

בלי חשבונות: יהודי גומל חסד ללא חשבונות אישיים - "לעולם יגמול אדם חסד אפילו עם מי שהרע לו ולא יהיה נוקם ונוטר, וזה דרכן של ישראל הקדושים" (אוצר מדרשים, מדרש לעולם ז).

גמילות חסד בפסוקי התורה הקדושה:

א. שמות יח, כ: "והודעת להם את הדרך אשר ילכו בה" ובמכילתא (יתרו פרשה ב) דרשו: "את הדרך - זו בקור חולים. ילכו זו קבורת מתים, בה, זה גמילות חסדים..." (ראה בבא קמא צט, ב וכן בבא מציעא ל, ב. בספר המצוות היא לא נמנית, על פי כללו של הרמב"ם שאינו מונה מצוות כלליות. הבה"ג, רבינו יונה בשערי תשובה שער ג אות י"ג, והריטב"א בבא מציעא ל, ב, מונים זאת כמצוות עשה, וכן הרמב"ן בהשגות על ספר המצוות, שורש א', ובספר חרדים).

ב. ויקרא יט, יח: "ואהבת לרעך כמוך" (ספר המצוות לרמב"ם מצווה ר"ו).

ג. דברים יג, ה: "אחרי ה' אלקיכם תלכו" (ספרי שם, ספר יראים קנ"ג-קנ"ד).

ד. דברים כח, ט: "והלכת בדרכיו" (סוטה יד, א. ספר המצוות מצווה ח. ספר החינוך מצווה תרי"א. על טעם הכללת המצווה בספר המצוות, ראה תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם סימן ס"ג).

מצוות מיוחדות בגמילות חסדים: יש מצבים מיוחדים של גמילות חסדים, אודותיהם מצווה אותנו התורה באופן פרטני במצוה מיוחדת, דוגמת: מצוות ביקור חולים (ראה רמב"ן על סהמ"צ לרמב"ם בשורש הראשון תשובה ג, שזו מצווה בפני עצמה), פריקה וטעינה (שמות כג, ה). וכן "לא תעמוד על דם רעך" (ויקרא יט, טז), ועוד.

איך הולכים אחרי הקב"ה? הגמרא במסכת סוטה (יד, א) מפרשת את חובתנו ללכת אחרי הקב"ה: "ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב 'אחרי ה' "

אלוקיכם תלכו', וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה, והלא כבר נאמר 'כי ה' אלוך אש אוכלה הוא'? אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים דכתיב 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', אף אתה הלבש ערומים, הקב"ה ביקר חולים דכתיב 'וירא אליו ה' באלוני ממרא', אף אתה בקר חולים, הקב"ה ניחם אבלים דכתיב 'ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלוקים את יצחק בנו', אף אתה נחם אבלים, הקב"ה קבר מתים דכתיב 'ויקבר אותו בגיא', אף אתה קבור מתים..."

🔹 **התורה פותחת ומסיימת בגמילות חסדים:** עוד מובא שם בגמרא: "דרש ר' שמלאי, תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, תחילתה גמילות חסדים דכתיב 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם', וסופה גמילות חסדים, דכתיב 'ויקבר אותו בגיא'."

🔹 **מתי חסד קודם ללימוד תורה?** בירושלמי בחגיגה (ו, ב) נפסק: "וכבר נמנו בעליית בית אריס בלוד התלמוד קודם למעשה [חסד, כמבואר שם]. רבן דקיסרין אמרין הדא דאת אמר בשיש שם מי שיעשה, אבל אם אין שם מי שיעשה המעשה קודם לתלמוד" (אם אין אחר שיעשה את החסד, יש לעשות את החסד ולהקדימו ללימוד התורה).

כאן מתארים הסיפור כנספח 1

חשיבות מידת החסד

🔹 **יסוד העולם:** במשנה באבות שנינו (א, ב) "שמעון הצדיק היה משיירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים."

בפרקי דרבי אליעזר (פרק יב) כתוב: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ונגמול חסד לאדם הראשון ולעזרו, שעל מדת גמילות חסדים העולם עומד, אמר הקב"ה חביבה גמילות חסדים מזבחים ועולות שישראל עתידים להקריב לפני על גבי המזבח, שנאמר (הושע ו, ו) כי חסד חפצתי ולא זבח."

🔹 **אין לה שיעור, וקיימת לשני עולמות:** במסכת פאה כתוב (א, א) "אלו דברים שאין להם שיעור, הפיאה והביכורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהם בעולם הזה והקין קיימת לעולם הבא, כיבוד אב ואם וגמילות חסדים והבאת שלום בין אדם לחברו."

🔹 **כאילו פדה את העם כולו:** הגמרא בברכות (ח, א) אומרת דברים שקשה לנו

לתפוס בשכלינו: "אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הצבור מעלה אני עליו כאילו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ג' איך גומלים חסדים? נלמד מהאותיות! הגמרא בשבת (קד, א) מלמדת אותנו: "מאי טעמא פשוטה כרעיה דגימל לגבי דל"ת [רגלה של ג' נמשכת לכיוון האות הבאה אחריה - ד'], שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים, ומאי טעמא פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל [רגלה של ד' בספר תורה נוטה מעט לאחור], דלימציה ליה נפשיה [שהעני יזמן עצמו לפני גומל החסד ולא יטריחנן]. ומאי טעמא מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל (פני אות ד' מוסתרות מהאות ג'), דליתן ליה בצינעה כי הכי דלא ליכסיף מיניה".

ג' חסד מאריך חיים: הגמרא בראש השנה (יח, א) עוסקת במשפחת צאצאי עלי הכהן, שנגזר עליהם קיצור ימים (לא יחיו יותר מ-20 שנה), אבל אם תקנו מעשיהם זכו לחיות יותר, ומספרת הגמרא על גדולי האמוראים: "רבא ואב"י מדבית עלי אתו, רבא דעסק בתורה חיה ארבעין שנין, אב"י דעסק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין". אמר על כך מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, שאב"י למרות שהתבטל מתורה ועשה חסד, הרוויח גם בתורתו, משום שחסד עוזר לתורה להיות תורה יותר טובה ואמיתית. וכלשונו "תורה בלי חסד אינה מתבשלת".

ג' יותר מצדקה: הגמרא בסוכה (מט, ב) מגלה לנו: "וא"ר אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה, שנאמר 'זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד' (הושע י, יב), אם אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל, אדם קוצר ודאי אוכל".

ג' שכר הצדקה, לפי החסד שבה: עוד שם בגמרא: "וא"ר אלעזר אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, שנאמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד". מסביר רש"י: "הנתינה היא הצדקה, והטורח הוא החסד, כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה, כגון נותן לו פת אפויה או בגד ללבוש, או מעות בעת שהתבואה מצויה, שלא יוציא מעותיו לאיבוד, שנותן לבו ודעתו לטובתו של עני".

ג' סימן לאומתנו: הגמרא ביבמות (עט, א) מונה את סימני האומה הישראלית: "אמר (דוד) שלשה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים, רחמנים דכתיב 'ונתן לך רחמים ורחמך והרבך', ביישנים דכתיב 'בעבור תהיה יראתו על פניכם', גומלי חסדים דכתיב 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו' וגו', כל שיש בו שלשה סימנים הללו ראוי להדבק באומה זו".

ג' הצלה מחבלי משיח: הגמרא בסנהדרין (צח, ב) חושפת בפנינו את הדרך להינצל מהצרות של דורות האחרונים לפני הגאולה: "שאלו תלמידיו את רבי אלעזר, מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? יעסוק בתורה ובגמילות חסדים".

🕒 **הצלה מיצר הרע:** בגמרא בעבודה זרה (ה, ב): "א"ר יוחנן משום רבי בנאה מאי דכתיב 'אשריכם זורעי על כל מים משלחי רגל השור והחמור', אשריהם ישראל בזמן שעסוקין בתורה ובגמילות חסדים יצרם מסור בידם ואין הם מסורים ביד יצרם, שנאמר אשריכם זורעי על כל מים, ואין זריעה אלא צדקה, שנאמר 'זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד', ואין מים אלא תורה".

🕒 **פיוס בין ישראל לאביהם שבשמים:** תוספתא פאה (פרק ד): "ר' אלעזר בר' יוסי אמר מניין שהצדקה וגמילות חסדים פרקליט גדול ושלוש גדול בין ישראל לאביהם שבשמים, שנאמר 'כה אמר ה' אל תבוא בית מרזח ולא תלך' וגו', חסד זו גמילות חסדים ורחמים זו צדקה, מלמד שהצדקה וגמילות חסדים פרקליט גדול ושלוש גדול בין ישראל לאביהם שבשמים".

🕒 **אריכות ימים, לשם מה?** בתנא דבי אליהו רבא (פרק טז) מובא: "מפני מה נשתנו דורות הראשונים מכל הדורות כולם שרבו ימיהם, אמרתי לו בני, בשביל כך האריכו שנים כדי שיוכלו לעשות גמילות חסדים זה עם זה".

🕒 **הגנה מייסורים:** רבינו יונה בשערי תשובה (א מז) כותב: "והנה החסד יגן בעד החוטא וישמור עליו מן היסורים".

🕒 **יקר יותר מפתחת ההיכל:** בספר פלא יועץ כתב (ערך חסד): "והתמה על בני אדם שנותנים כמה מעות על מצות פתיחת ההיכל, או על הולכת ספר תורה וכדומה, או להיות סנדק וכדומה, שאינן לא מדאורייתא ולא מדברי סופרים רק חיוב מצוה ומנהגן של ישראל, ועל מצוות דאורייתא שיוכלו לעשות בנקל ובלא כסף ובלא מחיה, כגון מצות גמילות חסדים ומצות כבוד אב ואם, ומצות מפני שיבה תקום והדרת פני זקן וכדומה כהנה וכהנה, עוברים עליהן בשאט נפש מבלי שים לב כי מצוות הנה לקיימן, ה' הטוב יכפר בעד".

🕒 **שני כוחות מנוגדים באדם:** בספר מכתב מאליהו (ח"ג עמ' לג) מבואר בעמקות: "דרך העליה של האדם היא כדרך של תנודה בין שתי קצוות, בין שני כוחות עיקריים הפועלים באדם, כח הכלליות וכח הפרטיות. כח הכלליות הוא כח הנתינה, כח החסד, על ידו משלים האחד את חברו השלמה הדדית, כי נותן למקבל את החסר לו, והמקבל משלים את הנותן על ידי שמאפשר לו את הנתינה. כח הפרטיות הוא, שמושך האדם כל דבר אל עצמו, להביא אותו לתוך שטח שליטתו, והוא כח הנטילה הידוע לנו כמחריב את העולם, שורש כל המחלוקות והמלחמות".

נספח 1

סיפור | יוזמה מדהימה: חולצות זוהרות בשוק

יקיר פרטוש, בן 30, עובד משרד החינוך בירושלים, מביא את סיפורו האישי, איך הצליח להניע פרוייקט ענק:

"כל אדם שקונה מפעם לפעם בשוק, יודע שיש לא מעט אנשים מבוגרים שסוחבים סלים כבדים, ללא שום עזרה", הוא מתאר. "כשהייתי סטודנט לתואר ראשון בירושלים, נהגתי לעשות את הקניות שלי בשוק 'מחנה יהודה'. יום אחד ראיתי אישה מבוגרת 'גוררת' שני שקים כבדים על הרצפה. כמו כל אזרח מוסרי, הצעתי לה את עזרתי. כשניסיתי להרים את המשקל הכבד, ראיתי שזה ממש בלתי אפשרי, ולא הבנתי כיצד אישה בגילה מסוגלת להיסחב ככה עם הכבודה".

פרטוש שאל את הגברת, מדוע לא ביקשה עזרה מאף אחד, ותגובתה הפתיעה אותו, לא פחות מהסלים הכבדים שסחבה. "היא לא פנתה לאף אחד, כי לא היה לה נעים להציק לאנשים או לגרום להם לחוסר נעימות, בכך שיסרבו לה". אז הבזיק במוחו הרעיון. "חשבתי כמה נהדר זה היה לו בשוק היו מסתובבים אנשים בעלי חולצות זוהרות עם לוגו 'אני מוכן לעזור לכל מי שצריך עזרה'. כך, כל מבוגר שמתקשה בסחיבת סליו, ירגיש נעים לפנות ולבקש עזרה".

זה נחמד שיש רעיון, אבל איך מתחילים להריץ אותו?

פרטוש פנה לארגון המקדם מיזמים חברתיים, והם הפנו אותו אל פעילים מקסימים שנתנו יד לקידום הרעיון המקורי.

"לפני הפרסום עשינו מעין 'סקר שוק', כיוון שהתלבטנו בבחירת היום להתנדבות. היינו בטוחים שהיום הטוב ביותר מבין ימות השבוע הוא יום שישי, אך הסתבר לנו שדווקא רביעי או חמישי הם הימים ה'מנצחים', שבהם רוב המבוגרים פוקדים את השוק", מתאר פרטוש בפרוטרוט. "לאחר מכן נפגשנו עם המנהל הקהילתי, עיריית ירושלים וגופים אחרים, כדי לתאם מולם את הפעילות שלנו. לאחר שהכול הוסדר התחלנו בפרסום".

"כל מי ששמע על המיזם שלנו, לא הפסיק להתפעל ולברך אותנו שנצלית. מכולם בלי יוצא מן הכלל, הן מתנדבים, הן מבוגרים - הבנו שיוזמה כזו היא דבר שבהחלט דבר נצרך ומאוד מחמם את הלב".

בהתחלה (הוא אומר לפני שנים ספורות), רוב פעילות הפרויקט נעשתה על ידי חברים ומכרים של פרטוש, כמו גם אחרים שהסכימו לתת יד לעשייה החשובה, ולהקדיש כשעתיים ביום לטובת העניין. עם הזמן, התרחבה הפעילות והגיעה לאוזניהם של מתנדבים נוספים, צעירים ובוגרים כאחד, שהגיעו אף הם לעזור. "הפעילות מזכה את המתנדבים שלנו בטיפים חכמים לחיים, מהאנשים שנעזרים בהם. הפרויקט הזה הניב מפגשים נורא מעניינים. כיום, לא רק שזכינו במתנדבים שעושים מסירות נפש ומגיעים למפגשים באופן תדיר, אלא שהרחבנו את הפעילות לשווקים בערים אחרות מלבד ירושלים - מגמה שרק הולכת וגדלה. כך שאני שמח לבשר שבמפגש הבין-דורי הזה, ההבדלים בין נותן ונוזקק קטנים. כל אחד נותן את מה שיש לו - האחד כוח, האחר חכמה וניסון חיים".

תובנה

כל אחד, בכל גיל, יכול לחפש ולמצוא פתרונות איך לעזור לאחרים. גם אם לא כל אחד יפתח ארגון, אבל ודאי שמי שירצה לעזור - יצליח. העיקרון הוא: לאהוב את החסד ולרדוף אחריו.

נספח 2

סיפור | ה'בר מצווה' שהצילה

מאת: חיים ולדה, מתוך הספר: אנשים מספרים על עצמם.

סיפורי החל לפני כשלושים שנה והסתיים לפני כשמונה שנים, ובעצם לא יסתיים עד סוף כל הדורות. מיד תבינו מדוע.

אני ואחי התאום גדלנו בבית די אמיד. אבי הוא איש מלומד ונשוא פנים ממוצא אנגלי, והוא חנך את ילדיו חינוך מלא תוכן וערכים. למרות מצבנו הכלכלי המשופר, חיינו בצניעות יחסית לאזור שבו התגוררנו, הידוע כאזור מבוסס.

כחודשיים לפני בר המצווה שלנו נסענו לארצות הברית, ארץ הולדתו של אבי. זה היה כמו טיול בר מצווה שארך שבועיים וחצי. היינו בכל המקומות שעד אז רק שמענו עליהם, בפארקים הידועים בעולם, בבית הלבן, במפלי הניאגרה ובכל המקומות בהם חשקנו כל כך לבקר.

הבסיס שלנו היה בניו יורק. משם יצאנו לכל הטיולים.

יום אחד ביקש אבי להיפגש עם רב שלמד איתו יחד בישיבה בימי בחרותו. משרדו של הרב היה ממוקם באמפייר סטייט בילדינג, אחד המגדלים הגבוהים בעולם באותם ימים, ולמעשה גם היום. בעצם, אני בטוח שזה היה משרדו. שם נקבעה הפגישה, אולי במשרד של חבר משותף.

הצטרפנו לפגישה, אך מיד כשהגענו לפגישה ראינו את הרב מתכונן לצאת משם.

כשראה את אבי, התנצל ואמר כי לא יוכל לשבת אתנו יותר מחמש דקות, מאחר שהוא חייב לטפל בעניין של פיקוח נפש.

עוד לפני שאבי שאל אותנו מה העניין, הוא התנדב לספר, אולי משום שחש אי נעימות מביטול הפגישה ברגע שאחר האחרון.

הוא סיפר על זוג עולים מברית המועצות, חוזרים בתשובה, שבמשך עשר שנים לא היו להם ילדים. הם נאלצו לעבור טיפולים מסובכים, ובסופו של דבר לפני כשנה נולד להם בן ראשון.

לפני שבועיים, כך מספר הרב, התגלה אצל הילד גידול ממאיר. הרופאים בדקו ואמרו

שאינן לו סיכויים רבים להירפא. הם המליצו על תכנית טיפול רגילה, באמרם שגם היא לא תעזור. כשהלכו ההורים השבורים להתייעץ באופן פרטי, נאמר להם כי ניתן להציל את בנם באמצעות טיפול חדשני ויקר, שעלותו 20,000 דולר.

הם החלו לבדוק מה האפשרויות שלהם והגיעו לעשרת אלפים דולר לכל היותר. כעת חסרים להם עשרת אלפים דולר נוספים כדי להציל את הילד האהוב שלהם. "אני מוכרח לצאת ולהתדפק על דלתות כמה אנשים, כי אם רוצים להציל אותו צריכים להתחיל בטיפול מחר או מחרתיים לכל היותר".

שמענו את הסיפור. הוא נגע ללבנו מאוד, מפני שהרב תיאר את תלאות העלייה שלהם לארץ (מדובר בזמן השלטון הקומוניסטי), את הדרך המופלאה שבה גילו את האמונה, את הקשיים שהיו להם בהבאת הילד הזה, וכעת את השבר הגדול לנוכח מחלתו הקשה.

הרב סיים את סיפורו, התנצל ויצא מהמשרד. יצאנו איתו.

במעלית אני שואל את אבי: "אולי תתרום את הכסף לניתוח של התינוק הזה?"

אבי אומר: "הוצאנו על הטיפול הזה הרבה כסף. בעוד חודשיים יהיה אירוע בר המצווה שלכם, ואז נצטרך להוציא עוד יותר כסף. אני חושב שאוכל לשלם כעת סכום כזה".

אמרתי לו: "ואם אוותר על חגיגת בר המצווה שלי ואחוגג בבית?"

אבי הביט בי ושאל: "אתה מבין מה משמעות הדבר?"

ודאי שהבנתי. באזור שלנו היו משפחות מבוססות שנהגו לערוך שמחות מושקעות מאוד. למעשה, הייתה מעין תחרות בין עורכי השמחות איזו שמחה תהיה מושקעת ומרשימה יותר (במחשבה שנייה, מדוע אני כל כך מתאמץ לתאר? האמת שזה היה בדיוק כמו היום).

אמרתי לו: "אני מוותר על החגיגה, העיקר שהילד הזה יינצל".

"אבל אתה צריך לשאול רשות גם את אחיך", ציין אבי, "אינך יכול לוותר בשמו".

אחי התאום הסכים ללא היסוס. הסיפור נגע גם ללבו.

הרב כבר התקרב למונית שתיקח אותו משם, ואז אבי קרא לו והודיע כי אינו צריך לנסוע לשום מקום. הוא ירשום לו המחאה על סך 10,000 דולר, והניתוח יוכל להתבצע.

הרב התרגש מאוד. חזרנו למשרד בקומה השבעים ומשהו וישבנו שם שעה ארוכה, שבסיומה רשם אבי המחאה והעביר אותה לידי הרב.

חזרנו הביתה. לא התחרטנו לרגע על ההחלטה. סיפרנו לחברינו שנחגוג את בר המצווה בבית, וכמובן בשבת בבית הכנסת עם קידוש רגיל. בתחילה הם הסתכלו עלינו קצת עקום, אך כשהסברנו שתרמנו את הכסף לילד חולה בארצות הברית, איש לא ביקר אותנו על כך. להפך, זכינו למבטי הערכה רבים.

יום בר המצווה הגיע, הכנו את המסיבה בחצר הבית שלנו, ערכנו שולחנות, הזמנו משפחה וחברים, קרובים ומכרים. את האוכל בישלנו בבית. הייתה זו סעודת בר מצווה שמחה מאד, גם אם זולה בתכלית. גילינו שבתקציב פשוט ניתן לערוך שמחה מכובדת, ושנשים נהנים מאד מאוכל ביתי מלווה בנגינת אורגן... היתה גם מקהלה של בני משפחתנו, שמצטיינת מאד במוזיקה.

באמצע בר המצווה מגיע בהפתעה אורח שכלל לא הוזמן. היה זה חברו של אבי, הרב מניו יורק.

הוא הגיע עם מתנה עטופה - דקה וארוכה, ולאחר קבלת הפנים שעשינו לו מבלי שאיש סביב מבין מי הוא, הוא ניגש אל שולחן הכבוד וביקש לדבר.

הוא הציג את עצמו, ולאחר מכן סיפר לנוכחים מדוע בר המצווה הזו מתנהלת בבית ולא באולם כמקובל. הוא תיאר בצורה מאד יפה ומחמיאה כיצד ראה אותנו מסתודדים ואיך הדבר הגיע מצדנו, ללא לחץ מצד ההורים. לאחר מכן אמר שיש ארגון באמריקה העוסק במעשים טובים, ובכל שנה בוחר בסיפור שהוא בבחינת "המעשה הטוב של השנה".

הרב סיפר שהוריו של הילד החליטו לכתוב את הסיפור על שני ילדים מישראל, שהחליטו לוותר על מסיבת בר המצווה שלהם לטובת ילד חולה. לפני שבועיים נבחר המעשה שלנו למעשה הטוב ביותר של אותו ארגון. הוא קרע את המעטפה, הוציא תעודה גדולה ממוסגרת עם כיתוב באנגלית המכריז על אחי ועליי כ"עושי המעשה הטוב של השנה".

אני רוצה לומר שקיבלנו הרבה מתנות, אך הייתה זו באמת מתנה מיוחדת. בכלל, הסיפור הזה גרם לבר המצווה להיות המיוחדת ביותר מכל אלו שהיו באותה שנה באזור שלנו. אך המתנה הגדולה ביותר שקיבלנו, היא הדברים שאמר הרב לאחר מכן. הוא בישר לכולם שהטיפול הצליח וכי הילד החולה הולך ומבריא. קשה לי לחשוב על מתנה גדולה מזו.

עשרים ושתיים שנה מאוחר יותר, לפני כשמונה שנים, ערכתי בר מצווה לבני בכורי. הייתה זו חגיגה גדולה, באולם רחב ידיים. אבי, שכבר היה די מבוגר, ישב בשולחן הכבוד, ויחד העלינו זיכרונות מבר המצווה המיוחדת והצנועה שנערכה לנו. לפתע נכנס לאולם רב מבוגר, שמיד זיהינו כידידו של אבי, ואיתו איש צעיר שנראה נכדו. הוא ניגש לשולחן הכבוד, חיבק את אבי ולאחר מכן אמר לי: "הבאתי לך אתי מתנה גדולה יותר מזו שהבאתי לך בבר המצווה שלך".

לא הבנתי מה הוא רוצה ממני. מה פתאום שאקבל מתנה בבר המצווה של בני?

הוא נוטל את המיקרופון, משתיק את התזמורת ומבקש לספר סיפור.

שוב הוא מספר לנוכחים, שרק מעטים מהם ידעו, את שקרה לפני עשרים שנה, כשאחי ואני ויתרנו על מסיבת בר מצווה מפוארת לטובת ילד חולה.

הוא גם סיפר שנבחרנו לעושי המעשה הטוב של אותה שנה על ידי אותו ארגון.

ואז הוא אמר: "בבר המצווה ההיא הבאתי כמתנה את התעודה על המעשה הטוב שעשיתם. בבר המצווה של בנך החלטתי להביא את המעשה עצמו. הנה הוא". הוא הציג את האיש הצעיר שעמד לצדו: "זה התינוק שהצללתם על ידי אותו ויתור. כבר זמן רב הוא מבקש להודות לכם על חלקכם בהצללתו, והחלטתי שבר המצווה של בנך יהיה הזמן הטוב ביותר לעשות זאת".

איני יכול לתאר מה קרה שם. אחי ואני בכינו כמו ילדים קטנים. גם אבי האריסטוקרט, שמעולם לא ראיתיו דומע, רעד מבכי. צילומי הווידאו שראיתי לאחר המסיבה גילו לי שרבים מהנוכחים בכו אף הם. לא היה פשוט לראות את התינוק החולה, שרק היה בדמיון שלך, עומד מולך כאיש צעיר ונשוי - כך הסתבר לנו - ואב לשני ילדים. מעבר למתנה, הייתה כאן העצמה למעשה הקטן שעשינו אז. פתאום הבנו את משמעותו. פתאום קלטנו מה עשינו, והיה זה רגע כל כך מפחיד בעוצמתו, כל כך קשה להבנה, עד כמה צעד קטן של ילד שעוד לא קיבל עליו עול תורה ומצוות יכול להציל עולם ומלואו.

כתבתי שהסיפור הסתיים לפני שמונה שנים, אך בעצם לא יסתיים לעולם. כעת אולי תבינו מדוע. אמנם פגשתי את האיש לפני שמונה שנים, אך המשפחה שהקים, שבינתיים כבר גדלה, והמשפחות שיקימו ילדיו, הופכים את הספור שלנו לסיפור ללא סוף, כמו המעשה הטוב שיימשך עד סוף כל הדורות.

תובנה

בנתינה אמיתית אנו חשים: סיפוק עצום! כשאנו מתבוננים ממרחק זמן בגרעין הנתינה שזרענו, כשאנו מבינים כי הגרעין הזה הצמיח יכולות באישיותו של אדם אחר, הגרעין שלנו נבט וצמח וקיים עד עצם היום הזה בעולם, אנו מרגישים שייכים, חשובים ובעלי משמעות. אנו מלאים תודה לה' על שזכינו לתת!

כשנעזור לחבר להתכונן למבחן, הוא עתיד להצליח בהמשך, בזכות המעשה שלנו! כשנוותר לחבר על מקום טוב באוטובוס, הוא יגיע שמח ורגוע יותר הביתה, יתנהג בצורה נאותה עם בני משפחתו, ובכך השפענו על משפחה שלמה לטובה! אם נארגן ביקור אצל ילד חולה, נרומם את מצב רוחו, נסייע להחלמתו, ונשפיע על מהלך חייו!

החסד שלנו כאן כדי להישאר. הידיעה הזו ממלאת אותנו בסיפוק אדיר...

כיבוד הורים

דיני כיבוד הורים ומצוותיו

שתי מצוות עשה נאמרו בתורה בנושא כיבוד הורים: א. כבוד, ב. מורא.

- **כבוד:** מצוות עשה דאורייתא, הדיבר החמישי בעשרת הדיברות (שמות כ, יב): "כִּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, לְמַעַן יֵאָרְכּוּ יְמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ". הגמרא בקידושין (לא, ב) מפרטת כי מצווה על הבן לנהוג כבוד באביו ובאימו, בדיבורו בגופו ובממונו. לדוגמא: מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא, וכן כל מה שהוא כבוד.

חובת הבן לזון את אביו מממונו של אביו, ולא צריך להוציא על כך מממונו שלו עצמו. אם אין לאביו ממון, חייב לכבדו מממונו שלו, מדין צדקה (רמב"ם ממרים ו, ג, ובכס"מ שם, טור יו"ד סימן ר"מ, ובבית יוסף שם, וראה שו"ע שם סעיף ה).

הרמב"ם מוסיף (ממרים ו, ג) כי קיימת חובה של קימה לכבוד אביו ואמו, בדומה לחיוב לעמוד בפני רבו. אך אם הם מוחלים כבודם מחול, כמבואר בגמרא (קידושין לב, א).

- **מורא:** נלמד מהפסוק: "אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת שְׁבִתֹתֵי תִשְׁמְרוּ, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא יט, ג). מהות המורא היא הימנעות מלעשות מעשים שליליים, הנוגדים לעיקרון הכיבוד. רש"י בקידושין (שם) מפרש דוגמאות של מורא: "לא ישב במקומו, ולא ידבר במקומו, ולא יסתור את דבריו". הכלל: כל מה שמצערם ומזלזל בכבודם. וכן לא להעירם משנתם, ועוד.

כיבוד אח גדול: הגמרא בכתובות (קג, א) עומדת על ריבוי המילים בתורה "כבד את אביך ואת אמך" - לכאורה היה מספיק לכתוב "אביך ואמך", ומסבירה הגמרא שהתורה באה לרבות אחיך הגדולים, שאף אותם צריך לכבד. באחרונים נחלקו (עי' פתחי תשובה רמ, יט) האם הכוונה דוקא לאח הגדול ביותר, או לכל אח הגדול ממנו [כמובן לא מדובר על ניצול מצד האחים הגדולים, אלא

כבוד ראוי לפי המקובל והרצוי במשפחה].

🔹 **שתי מצוות לא תעשה:** מלבד מצוות הכיבוד והמורא, ישנם עוד שתי מצוות לא תעשה הכרוכות אף הן ביחס להורים: **א.** איסור קללת אב ואם (ויקרא כ, ט), **ב.** איסור הכאת אב ואם (שמות כא, טו). העובר על איסורים אלו בעדים והתראה, בזמן הסנהדרין, מתחייב מיתה.

🔹 **בן סורר ומורה:** דין נוסף המסתעף למצוות כיבוד אב ואם, הוא בן סורר ומורה, כלומר בן הפורק עול, "אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ, וְיִסְרוּ אוֹתוֹ, וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם" והוא "זוֹלֵל וְסָבָא". עונשו של בן זה על פי התורה הוא מיתה (דברים כא, יח).

טעמי מצוות כיבוד הורים

🔹 **הכרת הטוב להורים:** בספר החינוך כתב (יתרו מצווה לג, וראה רמב"ם בפירוש המשניות פאה א, א ד"ה וענין), שהטעם הוא הכרת הטוב להורים "שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מדה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו".

🔹 **הכרת הטוב לקב"ה:** עוד הוסיף שם החינוך טעם נוסף, שזה כדי להשלים נפש האדם ולהרגילו בהכרת הטוב, וכך ידע להכיר טובה גם לבוראו.

🔹 **גזירת הכתוב, בין אדם למקום:** המנחת חינוך (לג, ד"ה ומ"ע) דן שמא זו מצווה של 'בין אדם למקום' מגזירת הכתוב, כי במצוות שבין אדם לחבירו מצינו רק איסור לצער אנשים אבל לא מצוה לכבדם, ועוד שבמצוות שבין אדם לחבירו כל ישראל שווים, וכאן יש דין מיוחד באב ואם דווקא [זה מסתדר עם הטעם הנוסף של החינוך - שמצווה זו מגיעה להרגיל נפש האדם להכיר טובה לקב"ה, אך ממשמעות המנחת חינוך, נראה כי כוונתו לגזירת הכתוב כפשוטו ללא טעם נוסף].

🔹 **הצלחה חינוכית:** כיבוד הורים ומוראם הוא תנאי הכרחי להצלחת חינוך האדם, שיקבל משמעת מהוריו ויקח מהם דוגמא אישית. כך כתב רבינו בחיי על הפסוק "איש אמו ואביו תיראו" (ויקרא יט, ב): "הפרשה הזאת אזהרה לכל ישראל שיהיו פרושים וגדורים במידותיהם, שיתבונן כל אחד ואחד על יולדיו

ויעיד עליהם, שיעיד הבן אל אביו ואמו שהם לו כעין הבורא..."

אמונה בקב"ה: כיבוד ההורים כי הם קודמים לי, ושייכים לדור הקודם, משריש ומחזק את האמונה בבורא עולם שקדם לעולם כולו ויצר את העולם כולו. כך כותב רבינו יצחק אברבנאל (שמות כ, יב. ועי' ברבינו בחיי ויקרא שם): "יסוד מצוה זו... להאמין בקבלת הראשונים [=אבותינו המבוגרים יותר] שהוא עיקר כולל בתורה, ולא תצויר מציאותו בלתי [מבלי מצוה זו]".

שרשרת הדורות: כיבוד ההורים שומר על שרשרת הדורות. כך כתב הרש"ר הירש (שמות כ, יב) "אלמלא הקשר בין אבות ובנים - תנותק שרשרת הדורות, תאבד תקוות העבר היהודי לגבי העתיד והאומה הישראלית תחדל מלהיות. אכן גדולה חשיבותם של ההורים בישראל, ולפיכך יחדה להם התורה מקום נכבד בעשרת הדברות".

באופן קצת שונה הסביר מרן הרב יעקב קמינצקי זצ"ל (מובא ב'מעין השבוע', שמות, רנ), שאנו מצווים לכבד את 'הדור שהוא יותר קדוש'.

כאן מתארים הסיפור כנספח 1

חשיבות מצוות כיבוד הורים

שכר המצוה: מצוות כיבוד אב ואם, היא מהיחידות בהן פירטה התורה את שכרו של מקיים המצווה, כפי המופיע בהמשך הפסוק: "למען יִצְרְכֶנּוּ יְמֶיךָ, עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ".

גם בעולם הבא: הגמרא בחולין (קמב, א) משנה את פשוטו של הכתוב: "למען יאריכון ימך - בעולם שכולו ארוך", דהיינו בעולם הבא. [הכוונה גם בעולם הבא וגם בעולם הזה, כי אין מקרא יוצא מידי פשוטו. וכן מפורש ב'מדרש עשרת הדברות': "וכל המכבד אביו ואמו הקב"ה משלם לו שכרו בעולם הזה ובעולם הבא"].

ימים ארוכים יותר: יש שפירשו שהכוונה בברכת התורה לאריכות ימים היא, שהימים שלך יהיו ארוכים, כל יום יהיה ארוך - כלומר תספיק יותר באותו מספר ימים.

כיבוד הורים ככיבוד הקב"ה: בגמרא בקידושין (ל, ב) מובא: "תנו רבנן, נאמר

כבד את אביך ואת אמך, ונאמר כבד את ה' מהונך, השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום". עוד שם: "תנו רבנן שלשה שותפין הן באדם, הקב"ה ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני".

🔹 **לכבד למרות ההפסד:** ראה בגמרא את סיפור דמא בן נתינה (קידושין לא, א) כאשר חכמים יצאו לחפש אבן ישפה לחושן של הכהן הגדול, וזכה דמא בעבור כיבודו, לפרה אדומה, והרוויח הרבה יותר. מוכיחה הגמרא משם כמה צריך לכבד למרות הפסד כספי.

🔹 **לכבד למרות הביזוי:** סיפור נוסף על דמא בן נתינה נמצא בגמרא (שם), שישב עם נכבדי רומא לבוש בבגד מיוחד (סירקון של זהב). אמו, שלקתה בנפשה, נכנסה, קרעה את בגדו וירקה בפניו לעיני כל חכמי רומא. למרות הבושות הגדולות, שתק דמא ולא ביישה, ואפילו לא גער בה. מוכיחה הגמרא מכך כמה צריך לכבד למרות התבזות עצמית.

🔹 **הגיע לחצי הכבוד?** מסופר בירושלמי (קידושין א, ז): אמו של רבי טרפון ירדה לטייל לתוך חצירה בשבת ונפסק קורדייקין (נעליים) שלה, והלך רבי טרפון והניח שתי ידיו תחת פרסותיה והייתה מהלכת עליהן עד שהגיעה למיטתה. פעם אחת נכנסו חכמים לבקרו, אמרה להן: "התפללו על טרפון בני שהוא נוהג בי בכיבוד יותר מדאי". אמרין לה: "מה הוא עביד לך?" ותניית להן עובדא. אמרין לה: "אפילו הוא עושה כן אלף אלפים, עדיין לחצי הכיבוד שאמרה התורה לא הגיע".

🔹 **גן עדן או גיהנום?** עוד בירושלמי בקידושין: יש שהוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנום, ויש שהוא קושרו בריחיים ויורש גן עדן. כיצד הוא מאכיל את אביו פטומות ויורש גיהנום? אדם אחד היה מאכיל את אביו תרנגולים מפוטמים. פעם אחת אמר לו אביו: בני, אלה מנין לך? אמר לו: סבא סבא, אכול ושתוק, שכלבים אוכלים ושותקים. נמצא מאכיל את אביו פטומות, ויורש גיהנום. כיצד קושרו לריחיים ויורש גן עדן? אדם אחד היה טוחן בריחיים. הגיע צו מהמלך להביא טוחנים אליו. אמר האדם לאביו: אבא, היכנס טחון תחתיי, ואני אלך לעבודת המלך, שאם יבוא ביזיון, אתבזה אני ולא אתה, ואם יבוא לידי מלקות, אלקה אני ולא אתה. נמצא קושרו לריחיים, ויורש גן עדן.

🔹 **יזכה לבנים:** במדרש תנחומא (קדושים טו) מבואר שכר מקיים המצוה, שיהיו לו בנים "בוא וראה מצות כיבוד אב ואם כמה חביבה לפני הקב"ה, שאין הקב"ה מקפח שכרו בין צדיק בין רשע... אמר הקב"ה מי הקדימני ואשלם, תחת כל

השמים לי הוא (איוב מא) מי הוא זה שהקים כבוד לאבותיו ולא נתתי לו בנים...".

נשמר מחטא: בתנא דבי אליהו רבא (פרק כו) מבואר "שכל זמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו אין חטא של חילול השבת ולא שאר שום כל חטא בא על ידו".

כאן מתאיים הסיפור הנספח 2

נידונים מרתקים בעניין כיבוד הורים

מי קודם, האב או האם?

במשנה בכריתות (ו, ט) מבואר: יכול שכבוד האב עדיף על כבוד האם, תלמוד לומר "אש אימו ואביו תיראו" (ויקרא יט, ג), מלמד ששניהם שקולין. אבל אמרו חכמים, האב קודם לאם בכל מקום, מפני שהוא ואימו חייבין בכבוד אביו. מה הפירוש? ניתן לבאר לפי הגמרא הבאה:

הגמרא בקידושין (לא, א) אומרת, שאם האב והאם נשואים, קודם כיבודו של האב לכבודה של האם. הסיבה לכך היא "שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך". אך אם ההורים גרושים, אין כל הבדל בין חובת כיבוד האב לחובת כיבוד האם, ורק אם הם נשואים קודמת חובת כיבוד האב, מכיוון שגם האם חייבת בכבודו של בעלה - האב.

האם חייב לכבדם גם לאחר מותם?

כתוב בזוהר הקדוש (בחוקותי קטו ע"ב): "לאחר פטירת ההורים, החיוב לכבדם גדול יותר. וכיצד מכבדם? כאשר הולך הבן בדרך טובה וישרה, ומעשיו מתוקנים, ודיבורו בנחת עם הבריות, נמצא אפוא שמכבדם גם בעולם הזה אצל בני אדם, שרואים את התנהגותו הטובה ושמחים בו, ומשבחים את הוריו שיש להם בן כזה, וגם מכבדם בעולם הבא, שכשהקב"ה רואה את מעשיו, חס על אביו ומושיבו בכסא כבודו. אך אם הבן הולך בדרך לא טובה, ומשאו ומתנו עם הבריות אינו בנחת, הריהו מבזה ומבייש את הוריו, וגורם להם צער ומחלל שם שמים, וכמו שאמרו בגמרא (יומא פו ע"א): "מי שקורא ושונה ואין משאו ומתנו באמונה, ואין דיבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו - אוי

לו לפלוני שלמד תורה, אוי לו לאביו שלימדו תורה, פלוני שלמד תורה - ראו כמה מקולקלים מעשיו, וכמה מכוערים דרכיו".

וכך כותב הרמב"ן בספרו תורת אדם (ענין הקריעה): "חייב אדם לכבד את הוריו גם לאחר מותם. וכבוד זה מעלתו גדולה יותר מהכבוד שעושה להם בחייהם, מאחר שבחייהם פעמים שאינו מכבד אלא מחמת יראה, או לשם ירושת ממון, אבל לאחר מיתתם, אינו מכבד אלא לשם שמים".

אמר לו אביו לעבור על אחת ממצוות התורה, האם לשמוע לו?

בגמרא ביבמות (ה, ב) כתוב: "תניא, יכול יהא כבוד אב ואם דוחה שבת, תלמוד לומר איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו, כולכם חייבין בכבודי".

לגבי שאר מצוות: לגבי לימוד תורה - ראה תרומת הדשן (סימן מ'). לגבי לישא אישה - ראה חזון איש (אבן העזר, הערות במסכת קידושין סימן קמח). לגבי עלייה לארץ ישראל - ראה שו"ת ציץ אליעזר (חלק יד סימן עב).

נספח 1

סיפור | עין תחת עין

סיפור נוגע ללב מפיו של מקס, צעיר אמריקאי:

"לאמא שלי הייתה רק עין אחת. צלקת גדולה ובולטת הבליטה את חיסרון העין. כשהייתי ילד קטן, בלי לחשוב הרבה, הרגשתי דחיה ומבוכה מפני אמא שלי. פשוט כך... יום אחד, באה אמא בהפתעה לבקר אותי בבית הספר. הייתי כל כך מובך, חששתי מאוד שהחברים יבוזו לי. חשבתי רק על איך אני יוצא מזה, והחלטתי פשוט להתעלם ממנה. שלא יידעו שזו אמא שלי! העפתי בה מבט כועס, ונעלמתי מעיניה. למחרת, צחק עלי אחד מחברי בכיתה: 'הנה הגיע בן המזל!' הכריז כשנכנסתי לכיתה. 'לאמא שלו יש עין אחת! תארו לעצמכם שגם אותה היא היתה מאבדת... חי חי חי...' רציתי לקבור את עצמי מבושה. רציתי, שגם אמא שלי תעלם...

כשבאתי הביתה, כעסתי על אמא. אמרתי לה בחוצפה (עד היום אני מסמיק כשאני נזכר איך התנהגתי אז): 'את ממש חייבת להרוס לי את החיים? כי אם לא, תפסיקי לעשות את זה!'

ואמא שלי? שתקה, לא הגיבה.

באותה תקופה, לא עצרתי לשניה לחשוב מה אמרתי. מרוב זעם, התעוורתי לרגשותיה. כל מה שרציתי היה למצוא חן בעיני החברים, ולהראות שהכל אצלי ובמשפחתי מושלם... כאילו יש דבר כזה...

במהלך לימודי באוניברסיטה, קיבלתי הזדמנות מצויינת ללמוד לתואר בסינגפור. קפצתי על המציאה, נעלמתי מהארץ, ובעיקר מאמא. שגשגתי שם בתנאי הפנימיה, ולאחר כמה שנים מצאתי לי אשה כלבבי, נישאתי, והבאתי ילדים לעולם.

הייתי מאושר עם החיים שלי ועם הילדים.

יום אחד, במפתיע, באה אמא לבקר אותי, לאחר שנים בהם לא ראתה אותי. את הנכדים היא בכלל לא הכירה. היא פשוט דפקה על דלת ביתנו, ללא כל הודעה מוקדמת. הילדים ראו אותה, ופחדו מהמראה המוזר שלה. הם נבהלו, נכנסו להיסטריה, והחלו לבכות.

מרוב מבוכה, נכנסתי שוב לכל תחושת הטראומה מהילדות. הרגשתי שהכל סוגר עלי, ופשוט איבדתי עשתונות. 'איך את מעזה לבוא ככה בהפתעה?!' סיננתי כלפיה. 'את לא

הוא כמה הילדים פוחדים?
'אני מצטערת', הגיבה אמא ברוך. 'כנראה טעיתי, סליחה'.
אמרה ונעלמה...

אחרי חודש, קיבלתי בדואר מכתב הזמנה לנשף מחזור בארצי, שאורגן על ידי תלמידי
התיכון בו למדתי. התגעגתי לאמא המסכנה, והחלטתי לנסוע.
הגעתי לבית של אמא, אבל אף אחד לא פתח את הדלת. הלמתי בדלת בכל הכוח, עד
שיצאה השכנה וסיפרה לי ש... אמא נפטרה.
השכנה הושיטה לי מכתב שכתבה לי אמא לפני מותה:
בני היקר, אני חושבת עליך כל הזמן.
אני מצטערת שבאתי לסינגפור והפחדתי את הילדים.

שמחתי ששמעתי שאתה מגיע לנשף, אבל כנראה שאני כבר לא אוכל לראות אותך.
אני מצטערת שהייתי עבורך מבוכה מתמדת בילדות, תבין... כשהיית קטן, היית מעורב
בתאונות דרכים ואיבדת עין אחת. בתור אמא, לא יכולתי לסבול את המחשבה שתצטרך
לגדול עם עין אחת, אז...
נתתי לך אחת משלי - - - (זהו סיפור עלילתי דמיוני, במציאות עדיין לא משתילים עיניים).
הייתי שמחה כל כך עם הבן שלי, שיוכל לראות עולם שלם, במקומי...
עם הרבה אהבה, אמא.

תובנה

האם ילדים מתייחסים לעתים באטימות להוריהם? איך זה יתכן?
אם אדם מכבד הורים רק ממקום של 'הכרת הטוב', לעתים התחושה הטבעית של
הכיבוד נשחקת. ילדים חשים במקרים מסויימים כי הוריהם גורמים להם עוול, יש
סיטואציות בהן ילד מרגיש כי הוריו מפריעים לו בחברה ובהתקדמות בחייו. הילד
עלול להתנכר להוריו ולהתייחס אליהם באטימות לב.
אולם אם ניטיב להפנים כי מצות כיבוד הורים הינה מצוה אלוקית, אשר יש בה גם
חלק של 'בין אדם למקום' שאינו תלוי כלל ברגש שלנו כלפי ההורים, אזי נתמיד לכבד
אותם כראוי ולכבד בכך גם את הקב"ה.

נספח 2

סיפור | אכונות החיים

נתי הגיע סופסוף ליום הנכסף בחייו עד עכשיו - ליום ההולדת ה-20! הוריו הבטיחו לו מתנה, אבל אחת כזאת שלא ישכח כל החיים שלו... והוא? סופר את הדקות ואת השניות עד לכניסת היום המיוחל שבו יחליף קידומת לגילו. ובאמת, ההורים מפתיעים את נתי בצורה לא רגילה, וקונים לו מכונית! הוריו של נתי הגישו לבנם הנרגש את המפתח, ונתי מיהר לעשות סיבוב ראשון בשכונה עם הרכב החדש...

החברים התאספו לחזות במתנה המדהימה, נתי התגאה במערכת המולטימדיה החדשה ובחישוקי המגנזיום, אבל אז קרה דבר מביך...

נורה אדומה החלה להבהב בקצב מהיר, וצפצוף מטריד נשמע שוב ושוב. נתי מיהר למוסך. לאחר בדיקה קצרה, הודיע המוסכניק כי יש צורך דחוף לטפל במשאבת המים המקולקלת, והגיע גם זמנם של הצמיגים השחוקים להתחלף בחדשים. והמחיר? המוסכניק הסכים לעשות הנחה לנתי. 'רק' אלפיים ₪...

נתי רתח מזעם. הוא יצא 'טמבל' מול החברים, הפסיד אלפי שקלים, והכל בגלל שהוריו לא לקחו את הרכב לבדיקה לפני הקניה! למה לא יכלו לשאול אותו? להתייעץ עם מיישהו שמבין? בשביל מה לקנות חתול בשק ולתקוע אותו עם הצרה הזו? בערב, פגש נתי את דני חברו הטוב. "מה יש נתי?" התעניין דני. "אתה נראה על הפנים!" נתי אישר. הוא סיפר לדני על שאירע, ותיאר את אכזבתו והרגשתו הרעה.

"תראה נתי", שיתף דני. "גם לי היה יום הולדת עשרים לאחרונה, וגם אני קיבלתי רכב במתנה. שמעת על זה?"

"מה, באמת?" הסתקרן נתי. הוא לא זכר שדני יצא להשוויץ לחבר'ה עם רכב חדש.

"הורי נתנו לי רכב שכור ליומיים!" צחק דני. "הידד! יומיים עם רכב! ואיך לדעתך הגבתי להם?"

נתי שתק במבוכה. ההורים של דני נחשבים לחסכנים גדולים, 'קמצנים' בלשון החבר'ה. "הודיתי להם מקרב לב", סיפר דני. "כי גם את זה, הם לא היו חייבים לתת לי! אבל אתה? אתה קיבלת מהורייך מתנה ששווה לפחות עשרים אלף שקל! אז בגלל טעות קטנה שעלתה לך אלפיים שקל אתה כועס? מה, עדיף היה שלא יביאו לך כלום? למה

להסתכל רק על החלק השלילי?"

נתי חי"ך. המסר נקלט היטב בנפשו, והוא מיהר אל הוריו האהובים, להודות להם מקרב לב על מתנתם הגדולה, ולהעריך מחדש את פועלם למענו.

תובנה

נכון שלא תמיד ההורים פועלים באופן מושלם, לעיתים גוערים כשלא צריך או מפריעים לחיי החברה של ילדיהם. אבל רגע, בואו נחשוב, מאיפה אכלת היום ארוחת בוקר? מי קנה לך את החולצה שאתה לובש? מי משלם לך על הלימודים בבית הספר? ההורים, נכון? אז נכון שהם לא עשו הכל בשלימות, וגם צירפו עם הסנדוויץ' כמה גערות שלא היו במקומם, אז מה? לכן צריך לכעוס ולריב, לשבור את הכלים? הבה נתבונן בחיובי, נכבד, וננהג כראוי בהורינו שדאגו ודואגים לנו ללא גבול.

חודש אלול

מהות חודש אלול

ימי רצון: כתב בספר 'קיצור שלחן ערוך' (סי' קכח): "מראש חדש אלול עד אחר יום הכפורים, המה ימי רצון. ואף כי בכל השנה הקדוש ברוך הוא מקבל תשובה מן השבים אליו בלב שלם, מכל מקום ימים אלו מובחרים יותר ומזומנים לתשובה, להיותם ימי רחמים וימי רצון, כי בראש חודש אלול, עלה משה אל הר סיני לקבל לוחות שניים, ונשתהה שם ארבעים יום, וירד בעשרה בתשרי, שהיה אז גמר כפרה. ומן אז הוקדשו ימים אלו לימי רצון, ויום עשירי בתשרי ליום הכפורים... הרב אדוננו רבי יצחק לוריא זכרוננו לברכה [האריז"ל] כתב, 'ואשר לא צדה והאלקים אנה לידו ושמתי לך', ראשי תבות אלול, לומר כי חדש זה, הוא עת רצון לקבל תשובה על החטאים שעשה בכל השנה. וגם רמז שגם על השגגות צריך לעשות תשובה בחדש הזה".

תקיעת השופר: כתב הטור (או"ח סימן תקפ"א): "בראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה 'עלה אלי ההרה', שאז עלה לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה: 'משה עלה להר!' שלא יטעו עוד אחר עבודת גילולים, והקב"ה נתעלה באותו שופר, שנאמר (תהלים מז, ו) 'עלה אלוקים בתרועה', לכן התקינו חז"ל שיהיו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה וכל החודש, כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר (עמוס ג, ו) 'אם יתקע שופר בעיר', וכדי לערבב השטן. וכן נוהגין באשכנז לתקוע בכל בוקר וערב אחר התפילה".

יום צער ליצר הרע: הגאון מוילנא כותב בביאורו על מגילת אסתר, כי יש רק שלושה ימים בשנה שהם ימי צער ליצר הרע - ראש השנה, יום הכיפורים כמובן, וגם - ר"ח אלול! וזה לשונו: "וג' הימים הנותרים שלא ערך בהם סעודתו הם ראש חודש אלול וראש השנה ויום הכיפורים, שהם ימי צער ליצר הרע".

תשובה ותפילה וצדקה: כתב בקיצור שלחן ערוך (קכח): "עוד אמרו דורשי רשומות, 'ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך', ראשי תבות אלול. וכן 'אני לדודי ודודי לי', ראשי תבות אלול. וכן 'איש לרעהו ומתנות לאבינונים'".

ראשי תבות אלול. רמז לשלשה דברים, שהם, תשובה, תפלה וצדקה, שצריכין להזדרז בהם בחדש זה. ומל ה' וגו' רומז לתשובה. אני לדודי וגו' רומז לתפלה, שהיא רינת דודים. איש לרעהו ומתנות לאביונים, רומז לצדקה".

➤ **המלך בשדה:** כתב בעל התניא (לקוטי תורה פר' ראה) "משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו. ואח"כ בבואו להיכל מלכותו אין נכנסים כי אם ברשות, ואף גם זאת המובחרים שבעם ויחידי סגולה. וכך הענין על דרך משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה..." כלומה, בחודש אלול מלך מלכי המלכים הקב"ה מגיע לשדה קרוב אל עם ישראל, וזו עת רצון מיוחדת!

➤ **השערים פתוחים:** האר"י הקדוש מבאר כי עיקר התשובה מקובלת בשלושים ימי חודש אלול. ב'עץ הדעת טוב' נכתב: "ועיקר התשובה הזו להיותה מקובלת בראש חודש אלול, הנקרא 'ירח הימים הנוראים', כי אז תפילתך נשמעת ושערי תשובה פתוחים, כמו שכתוב 'דרשו השם בהימצאו' ובסוד 'אני לדודי ודודי לי' ראשי תיבות אלול, כי אז נהפך הקב"ה לידיד ואוהב אל האדם השב בתשובה".

➤ **חיפוש ובילוש:** בספר 'הימים הנוראים בהלכה ובאגדה' (שער האגדה, חודש אלול) כותב: כשהיו עם ישראל בגלות בבל, הם נתנו לכל חודש מחודשי השנה שם בשפה הארמית: תשרי, חשון, כסלו, טבת וכו' - כל חודש לפי מהותו ועניינו. את החודש האחרון בשנה, הם כינו בשם "אלול". תרגום המילה "אלול" הוא: "חיפוש, חיטוט, בילוש". כפי שמתרגם אונקלוס על הפסוק (במדבר טו, יט): "ויתורו את הארץ" - "ויאללון ית ארעא". גם מזלו של החודש הוא - מזל בתולה. על שם הפסוק: "שׁוּבִי בְּתוּלֹתִי יִשְׂרָאֵל, שְׁבִי אֶל עַרְיֶיךָ אֱלֹהִי" (ירמיהו לא, כ). תחילת פרק זה בירמיהו גם משמש כהפטרה ביום ב' של ראש השנה.

➤ **אורי וישעי:** המשנה ברורה כותב (סימן תקפ"א, ב) כי החל מראש חודש אלול וכלה בשמיני עצרת, מוסיפים לומר לאחר תפילת שחרית ומנחה את מזמור כ"ז מתהלים: "לדוד ה' אורי וישעי" [ישנן קהילות בהן נוהגים לומר מזמור זה גם לפני או אחרי תפלת ערבית]. ומובא במדרש 'שוחר טוב' הסיבה, כי מזמור זה עוסק באמונה ובביטחון בישיבת ה', ורמזים בו ראש השנה, יום הכיפורים וסוכות: "ה' אורי" - בראש השנה, "וישעי" - ביום הכיפורים, "כי יצפנני בסכה" - רמז לסוכות.

כאן מתארים הסיפור הנספח 1

אווירת חודש אלול

ייעור משנתו: כתב רבנו יונה (ספר היראה, אות קא) "משנכנס אלול עד מוצאי יום הכיפורים - יהא ירא וחרד מאימת הדין". וכן כתב בספר 'פלא יועץ' (ערך תשובה): "ואם כל השנה הלך בשרירות לבו, ויצרו הפיץ עליו תרדמה, הנה בהגיע ימי חפץ, ימי רצון, חודש הרחמים ועשרת ימי תשובה לא עת לנום ולישן, כי מלך במשפט יעמיד ארץ, וחרדה ילבש ויתעורה, כאיש אשר יעור משנתו".

פְּלָצוּת: מפורסמת איגרתו של מרן הג"ר ישראל מסלנט זצ"ל (אור ישראל סימן י"ד): "מלפנים כאשר ידעתי, כל איש אחזו פְּלָצוּת מקול הקורא קדוש, אלול" [פלצות = יראה, פחד, חרדה]. כמו כן מסופר על ה"חפץ חיים" זצ"ל, שכשהחזן הכריז על חודש אלול, הוא הזדעזע ופרץ בבכי - וכל הקהל עמו. וזה היה כשבשרו על חודש אלול! וכן מרן הג"ר גרשון אדלשטיין שליט"א סיפר (הובא בגליון 'דרכי החיזוק' מס' 165, פר' ראה תשע"ד): "שמעתי לפני שנים רבות מאדם זקן בסלוצק, שתיאר מה שראה בצעירותו באלול לפני יותר ממאה שנה - כשהיתה פורצת מריבה בשוק בין העגלונים [שהיו בעלי המקצוע הפשוט והנחות ביותר באותם ימים], היה האחד גוער בחבירו: 'כיצד אתה מדבר? הרי עכשיו אלול!' כך היה מפחיד אותו עם אלול, כי אלול היה מפיל פחד אפילו על האנשים הפשוטים ביותר. זו היתה ההרגשה של אימת הדין בדורות הקודמים!"

הדגים בים רועדים: מפורסם בשם מרן הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל האימרה (יש האומרים זאת בשם הבעל שם טוב. ראה עלון יסודות החינוך כי תצא תשע"ד בכל הגירסאות לאימרה זו) כי "חודש אלול אפילו הדגים שבים רועדים בו מפחד ה' ומהדר גאונו". כמו כן מסופר עליו כי אמר בימי זקנותו, כי עד היום מהדהדות באזניו קריאות אחרות אליו בימי ילדותו כששיחק בחוף בארגז החול, ואיחר לשוב הביתה: 'ישראל, מה לך משחק? הן חודש אלול היום, אפילו הדגים בים רועדים ממנו!'

דאגה או שמחה: המגיד מדובנא (לק"ט ימים נוראים עמ' קעז) מסביר את עניין ראש השנה [שחודש אלול הוא הכנה אלין] שמחד הוא יום דין ומאידך ראש השנה נחשב ליום טוב. לובשים בגדי חג, מכסים את השולחן במפה לבנה, אוכלים

מאכלים משובחים. והתמיהה רבה: לשמחה - מה זו עושה, ביום כה גורלי? והוא מסביר זאת במשל לשני שרי המלך שהופקד בידיהם חותם המלך עשוי זהב, ובו היו חותמים על כל טפסי וצווי המלך. והנה פעם אחת השתכרו, והחלו לפצח אגוזים, ובהעדר מפצח נטלו את חותם הזהב והחלו לחבוט בו באגוזים. החותם נפגם והתקלקל. המלך בדיוק נכנס וראם בקלונם. המלך כעס והודיעם שיועמדו לדין על ביזוי חותם המלך.

אחד הלך לביתו וכתב צוואה, ויללות בניו ואשתו נשמעו למרחוק. והנה הוא רואה את חברו מובל ע"י פלוגת חיילים אך הוא שאנן ושלי. אולי אינך מודע למצבך, האם כבר כתבת צוואה? 'לא, אין צורך' השיב החבר, שלחתי את המשנה למלך שימליץ טוב בעדינו, ויאמר שהיין סיחרר את ראשנו, והמלך ברב חסדו אמר שאם נביע חרטה כנה ונבטיח שלא נשוב לכיסלה, עוד הוא יסלח. לפיכך אני רגוע. בי הכל תלוי, אם חרטתי תהיה כנה ואמיתית, אצא זכאי בדיני.

הנמשל: אנו יכולים לשמוח וללבוש בגדי חג אם באמת נעשה תשובה ונתקרב לה', אז יש לנו על מה לסמוך. אך מי שלא מתכוון ולא מנסה לשפר את דרכיו, באמת צריך לדאוג...

 יראה עם שמחה: בספר קובץ שיחות מאת המשגיח דלייקוואוד הגר"נ וואכטפוגעל ז"ל (ח"א אלול ה'ר) מבאר יפה את שילוב הפחד עם שמחה: ע"פ מה שהקדמונים מצאו רמז לאלול בשיר השירים "אני לדודי ודודי לי", ולכאורה מה ענין שיר השירים שכולו רצוף אהבה לאלול שכולה עבודת היראה? וביאר ע"פ רבינו יונה (בתחילת פ"ה דברכות ד"ה וגילו), וז"ל "וגילו ברעדה... שאע"פ שאצל בשר ודם היראה והשמחה הם דבר והפכו, שבשעה שאדם מפחד מזולתו הוא עומד נרתע ודואג, אבל הקב"ה איננו כן, אדרבה כשהאדם מתבונן בגדלותו וירא מפניו ישמח ויגיל באותה יראה, מפני שבאמצעותה מתעורר לקיים המצוות, ושש ונעלם בקיומה שיודע ששכרו אתו ופעולתו לפניו, ועל שמחה כזו תמצא שאמר בפסוק אחד עבדו את ה' ביראה וגו', ובפסוק אחד עבדו את ה' בשמחה, ר"ל תעבדו את ה' ביראה ובאותו היראה תשמחו ותגילו בה כמו שאמרנו כו".

 אל הקצה השני: בספרו מכתב מאליהו (חלק ב' עמ' נו) כותב הגר"א דסלר: "כל עבודת אלול היא להתלהב ולהרבות במעשי חיזוק, מקצה הרפיון שהיינו בו מקודם אל הקצה השני של ההתחזקות. והנה איתא בשלחן ערוך שבעשרת ימי תשובה יש להרבות בזהירות בדקדוקי מצות, אף באלה שאינו נזהר בהן בשאר ימות השנה, כגון שלא לקנות פת פלטר וכדומה, ולכאורה צריך עיון

מה הענין בזה, ומה התועלת בזה אם יודע שאחר כך לא יזהר? אלא הענין הוא שבזה הורונו חז"ל את דרך התשובה, שבהתלהבות גדולה צריך להתחזק ולהרבות במעשים טובים ובדקדוקי מצות, אף על פי שעדיין אינם לפי מדרגתנו, כי שינוי דרכינו מהקצה אל הקצה יכשיר את לבבנו ויפתח לפנינו את אפשרות התשובה הנכונה. אחרי "נעשה" של ריבוי המעשים נוכל לבא אל ה"נשמע". רק בהתחזקות כזאת אפשר לבא לפני המלך להכנס בשערי התשובה שהשי"ת הכין לנו בחסדיו לאין קץ."

כאן מתארים הסיפור הנספח 2

סליחות

מנהגי אמירת סליחות: כך לשון הטור (אור"ח סימן תקפ"א): "ויש מי שמרבין לומר סליחות ותחנונים מר"ח אלול ואילך. לרב כהן צדק מנהג ב' ישיבות לומר סליחות ותחנונים בעשרת ימי תשובה... ואמר רב האי... ושמענא דבמקצת אתרוותא [מקומות] קיימי מר"ח אלול ואמרי דביה סליק משה להר בפעם ג' ונחית בלוחות שניות ביום הכיפורים, וכל המוסיף לבקש רחמים זכות הוא לו. ואנו מנהגינו כהנך דקיימי מר"ח אלול."

ומנהג אשכנז כשחל ר"ה ביום ה' או בשבת, אז מתחיל ביום ראשון שלפניו לעמוד באשמורת הבקר ואומרים סליחות ותחנונים... וכשחל ר"ה בשני או שלישי אז מתחילין ביום ראשון בשבוע שלפני השבוע שחל ר"ה להיות בתוכה."

מעבירים שינה: בספר פלא יועץ (ערך סליחות) כתב: "ישראל קדושים משכימין לסליחות מראש חדש אלול. מה טוב חלקם שמשברים תאוותם בעוד הלילות קצרים ובני אדם אוהבים לנום, וערבה שנתם, ועזה אהבת שינה, מעבירים שינה מעיניהם ותנומה מעפעפיהם, בודאי שבזה יתרצה עבד אל אדוניו ומצא כדי גאולתו."

40 יום: כמובא בדברי הטור, מנהג עדות המזרח והתימנים ע"פ השו"ע (תקפ"א ס"א) לקום באשמורת ולומר סליחות החל מב' אלול, מפני שמשה עלה להר סיני לקבל לוחות שניים בתאריך זה (40 יום לפני יום הכיפורים).

ארבעה ימים: האשכנזים נוהגים ע"פ הרמ"א ומתחילים לומר סליחות החל

ממוצאי השבת הקרובה לראש השנה, אלא אם חל ראש השנה בימים שני או שלישי - אז מתחילים במוצאי שבת של השבוע הקודם, ומבאר המ"ב שם (ס"ק ו) שהמטרה היא לומר סליחות לפחות ארבעה ימים. ולתקן את מעשינו לפני יום הדין, כמו בהמה שצריך לבקר אותה מכל מום לפני הקרבתה לפחות ארבעה ימים. לפי שבראש השנה נאמר "ועשיתם עולה", לרמז שכל אחד צריך לעשות עצמו כקרבן.

טעם נוסף לארבעה ימים, הסביר המגן אברהם שבזמנם נהגו להתענות עשרה ימים כחלק מהסליחות, אך מכיוון שאין צמים בשני ימי ראש השנה, שבת תשובה וערב יום הכיפורים, הקדימו את הסליחות בארבעה ימים.

 למה במוצאי שבת? בלקט יושר מסביר הטעם שהאשכנזים מתחילים את אמירת הסליחות במוצאי שבת, כדי להתחיל להתחנן מתוך קדושת השבת, שבשבת רגילים הכל ללמוד תורה מתוך שמחה ועונג, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצווה.

נספח 1

סיפור | חרב דמוקלס

דמוקלס היה פילוסוף יווני, שהתיידד עם דיוניסיוס המלך וזכה לקרבתו. פעם אחת אמר המלך לדמוקלס: שאל ממני משהו ואתנה לך! אמר הפילוסוף, שהוא היה רוצה להרגיש פעם אחת איך מרגיש מלך היושב על כסאו, כסא המלוכה המפואר עד אין קץ, ועבדים לרוב עומדים עליו לשמשו ולעשות ככל היוצא מפיו, וכל אשר יחפוץ יעשה ולא יימנע ממנו מאומה. הסכים המלך להתחלף איתו לכמה שעות, והזמינו לבוא למחרת בבוקר בשעה מסויימת ולשבת על כסאו ככל הנ"ל, בתנאי שיישב שם לפחות עד חצי היום.

למחרת הגיע דמוקלס בשעה היעודה, הכסא היה מוכן עבורו עם המשרתים וכו'. הלבישוהו בגדי מלכות, והושיבוהו אחר כבוד על הכסא. ברגעים הראשונים זחה עליו דעתו, וחש כאילו נקלע בטעות לגן עדן.

לפתע נבעת דמוקלס. הוא הביט למעלה, ושם לב כי חרב חדה מאוד, התלויה על חוט דק מאד, משתלשלת מהתקרה ומתנפנפת לה מעל ראשו, ועשויה בכל רגע להינתק ולהינעץ בראשו. הוא נתמלא פחד מוות מוחשי, ישב משותק לגמרי, וחפץ לקום ולברוח משם, אך חזקה עליו ציווי המלך שעליו לשבת שם עד חצות היום...

כל ההנאה פרוחה ממנו, מרוב פחדו מן להט החרב המתהפכת. דמוקלס ספר את הדקות שנותרו לו... ברגע שהגיע חצי היום, קפץ ונס משם בבהלה כל עוד רוחו בקרבו.

למחרת בא לפני המלך, ושאלו מה פשר הדבר הזה. הסביר לו המלך: הרי רצית לחוש מה זה מלך, ואתה חושב לך שמלך זה כולו הנאה צרופה, אבל שוכח הנך שהמלך יש לו אויבים מבקשי נפשו, עד כדי כך שאי אפשר לו להכניס מאכל לפיו טרם יטעם ממנו איזה עבד או כלב, שמא המאכל מורעל, אי אפשר לו לזוז ללא שומרי ראש קפדניים וכו'. ובכן, אם באמת רצית להבין לעומק את ההרגשה להיות מלך, הייתי חייב לשלב עבורך גם את ההרגשה הזו של פחד המוות והסכנה.

תובנה

הסיפור הזה הפך למושג ידוע בשם "חרב דמוקלס", וניתן ללמוד ממנו את שאמרו חז"ל בתחילת מסכת סנהדרין שדיין צריך לראות עצמו כאילו חרב מונחת לו בין

ירכותיו. ויש להתבונן: האם הדיין משותק בגלל זה? הרי אדרבא, הוא עמל ביתר שאת וחריצות על פסק הדין להוציא דין אמת לאמיתו!

כך גם המלך היווני, פחד האויבים שיתק אותו? הפוך! הפחד התמידי המריץ אותו לפעול ביתר שאת ועוז למען הממלכה, בהצלחה יתירה ובהתלהבות גדולה. רק דמוקלס שלא ידע למה הוא מצפה, ולא הבין את מטרת החרב, השתתק מפחד ואיבד את ישוב דעתו.

אז אם נתכונן כראוי לימים הקדושים, ונלמד את ההזדמנות הטמונה בהם, הפחד של חודש אלול לא ישתק אותנו, אלא רק ידרבן אותנו ויכניס לנו המון מרץ לשוב בתשובה ולעשות מעשים טובים.

נספח 2

סיפור | שני אנשים שני עונשים

מעשה מופלא מובא בשם מרן הבן איש חי זצוק"ל:

מעשה בגנב וותיק אחד, שתקפו יצרו לגנוב מאוצר המלוכה. הוא חדר אל תוך שטח הארמון באישון לילה, חתר חתירה, ומישש את כל המקום באפילה, אך לא מצא מאומה. הטעות שלו היתה, שהחור שפער היה רק בחדר הפרוזדור שלפני האוצר, ולא באוצר עצמו. כשהבין את טעותו, נמלט על נפשו מן המקום בידיים ריקניות.

והנה באותו לילה בשעה מאוחרת יותר, ניסה גנב נוסף לחדור לאוצר המלך, ואף הוא חתר חתירה, אשר למזלו אכן פגעה במדויק במקום הכספת שבה מונחים אוצרות המלכות. הוא החל תיכף ומיד למלא את חיקו בכסף וזהב, ככל שיוכל שאת. אולם לאחר צאתו מאוצר המלך החל להרהר בלבו כי לא טוב עשה, וכיצד העיז למעול באוצר המלך ירום הודו, אשר מטיב תמיד עם כל נתיניו, והרי אם ייתפס עלול הוא להיענש קשות. הוא שב אפוא תיכף לאחוריו, החזיר על כנו את כל מה שנטל, ויצא משם בלא שנטל מאומה.

ויהי בבוקר כאשר באו שוטרי המלך אל בית האוצר, והבחינו בשתי חתירות גדולות בכותל, והנה לפליאתם לאחר בדיקה יסודית גילו שלא חסר מאוצר המלכות מאומה.

מטעם המשטרה נעשה מאמץ מיוחד לעלות על עקבות הפורצים, ואכן לאחר דרישות וחקירות עלה הדבר בידם, שני הפורצים נתפסו והובאו למשפט. הגנב הראשון הודה באשמה, כי אכן ניסה לגנוב, אך מאחר שלא מצא את האוצר, נאלץ לצאת ולשוב בידיים ריקות כלעומת שבא. מה היה דינו? המלך ציווה להשליכו לאלתר מאחורי סורג וברית.

אחריו ניגש הגנב השני ואמר, אדוני המלך, לא אכחד כי אכן חתרתי באוצר המלך, כדי לקחת משם אבנים טובות ומרגליות, בתחילה אמנם רציתי לעשות כאשר חשבתי, אך מיד נקף לבי על כך, והתעוררה בי יראת המלכות וכבודו של המלך, והצטערתי בדבר שהמלך יתעצב ממנו, ועל כן החזרתי את כל אשר נטלתי! - כשמוע המלך את דבריו, פטרו לשלום, ואף העניק לו תשורות נאות על התנהגותו הטובה והישרה שתיקן את מעשיו.

תובנה

מכאן נוכל ללמוד על עבודת ימי האלול, כאשר האדם שב בתשובה מחמת אהבתו להשם יתברך, ומצטער צער גדול בחשבו כמה גרמו מעשיו הרעים כביכול צער להשי"ת, אז חונן אותו הקב"ה בתשורות חן, וזדונותיו נעשים לו כזכויות.

תפילה

מהות התפילה

תפילת האבות: בתורה אנו מוצאים שאבותינו ואנשיהם מתפללים בעת התלבטות, צרה חלילה, או הודיה. ביניהם אברהם אבינו המתפלל למען יושבי סדום, אליעזר עבדו בחפשו כלה ליצחק, יצחק יוצא לשוח בשדה, יעקב מתחנן להצלתו מיד עשיו, משה רבינו מעתיר בעד עמו בכל עת להסיר מהם כל עונש על חטאיהם, וכן בספרי הנביאים אנו קוראים על תפילותיהם המרגשות של חנה, דוד, שלמה ועוד נביאים ומלכים רבים.

חיוב תפילה מהתורה: לדעת הרמב"ם (ספר המצוות מצוה ה') מצווה מן התורה להתפלל בכל יום, שנאמר (שמות כג, כה): "וְעַבַּדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם", וכן נאמר (דברים י, ג): "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד". ואף שיש בפסוקים אלו ציווי כללי על עבודת ה', מכל מקום יש בהם גם ציווי מיוחד להתפלל, שכן דרשו חכמים שעבודה היא תפילה, שנאמר (דברים יא, ג): "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ בְּכָל לִבְבְּכֶם", ודרשו (תענית ב, א): "איזו היא עבודה שבלב? הוי אומר זו תפילה". ובתפילה אחת בכל יום יוצא אדם ידי חובת מצוות התפילה מהתורה. ומגדיר הרמב"ם את חיוב המצווה (הל' תפילה, א, ג) - שיפתח את התפילה בשבח לה', ומתוך כך ישאל את צרכיו, ויסיים בהודאה על הטובה שהשפיע לו ה' יתברך. והיו שקיצרו בתפילתם והיו שהאריכו, וכולם יצאו ידי חובתם, שמהתורה אין שיעור לתפילה.

חיוב תפילה מדרבנן: אולם לדעת הרמב"ן (בהשגותיו בסה"מ שם), אין חובה מהתורה להתפלל בכל יום, כי הלימוד מהפסוקים שהזכיר הרמב"ם אינו דרשה גמורה אלא אסמכתא בלבד. ואנשי כנסת הגדולה הם שתיקנו את התפילות בכל יום.

תפילה בעת צרה: בעת צרה, גם לדעת הרמב"ן יש מצווה מהתורה לפנות אל ה' בתפילה, וכפי שלמדנו במצוות החצוצרות, שנאמר (במדבר י, ט): "וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאֶרְצְכֶם עַל הָצָר הָצִיר אֶתְכֶם, וְהִרְעַתֶּם בְּחִצְצֹרוֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם".

ג. נוסח קבוע: לשון הרמב"ם (תפילה א, ד) "כיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע נתערבו בפרס ויוון ושאר האומות ונולדו להם בנים בארצות הגויים, ואותן הבנים נתבלבלו שפתם והיתה שפת כל אחד ואחד מעורבת מלשונות הרבה, וכיון שהיה מדבר אינו יכול לדבר כל צורכו בלשון אחת אלא בשיבוש... ואינם מכירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם, ומפני זה כשהיה אחד מהן מתפלל תקצר לשונו לשאול חפציו או להגיד שבח הקדוש ברוך הוא בלשון הקדש עד שיערבו עמה לשונות אחרות, וכיון שראה עזרא ובית דין כך עמדו ותקנו להם שמונה עשרה ברכות על הסדר, שלש ראשונות שבח לה' ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים שהן כמו אבות לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולן, כדי שיהיו ערוכות בפי הכל וילמדו אותן ותהיה תפלת אלו העילגים תפלה שלימה כתפלת בעלי הלשון הצחה, ומפני ענין זה תקנו כל הברכות והתפילות מסודרות בפי כל ישראל כדי שיהא ענין כל ברכה ערוך בפי העילג".

ג. שלוש תפילות ביום: התפילות היו קיימות תמיד, אבל הן סודרו לשלוש תפילות 'שמונה עשרה' בכל יום, על ידי אנשי כנסת הגדולה, בתקופה שלאחר חורבן הבית. הקרבת הקורבנות בשם העם כולו חדלה מלהתקיים, ואז הוגדרו תפילות הציבור כתחליף להקרבת הקורבנות. שמות התפילה נגזרים משמות הקורבנות - שחרית כנגד תמיד של שחר, מנחה כנגד המנחה המוקרבת עם תמיד של בין הערביים (עיין תוספות פסחים קז א ד"ה סמוך למנחה), וערבית כנגד הקטרת אברי הקורבנות לאורך הלילה. התפילות, כמו הקורבנות, מקשרות ומאחדות את היהודי עם בוראו.

כך פירשו חכמים את הפסוק בספר הושע "וְנִשְׁלַחְמָה פָּרִים, שְׁפָתֵינוּ" (הושע י"ד, ג), כלומר כאשר אין באפשרותנו להקריב פרים בבית המקדש נתפלל לה' מתוך קירות לבנו שימחל על פשעינו וימלא צרכינו.

מטרת התפילה

ג' שאלות: לכאורה נראה שמטרת התפילה העיקרית היא בקשה מה' שיסכים לעשות רצוננו ולמנוע מאיתנו צער. אבל על הסבר זה יש שלוש שאלות:

- א.** מדוע מרבית התפילה עוסקת בדברי שבח לה'?
- ב.** מי אנחנו, יצורי אנוש קטנים מול אלוקים הגדול, שנרביב עוז לעמוד לפניו ולבקש את רצוננו?

ג. מדוע בכלל שה' יסכים לעשות רצוננו? אם זכויותינו מצדיקות שנקבל טוב מה', נקבל, ואם לא, בזכות מה נקבל, הרי ודאי שאין הפליה אצל ה'! (ראה רמב"ן עה"ת בראשית ל, ב, וספר העיקרים ד, יח).

שינוי אצלינו: בספר העיקרים (שם) מסביר כי מטרת התפילה היא ליצור אצלינו שינוי. ככל שנביע רצון לקבל משהו, כך נבין ונפנים שכל דבר שמגיע אלינו הוא מאת ה', וה' הוא מסובב הסיבות והמנהיג לעולם, וניכנע לפני ה' ונעשה רצונו בהבנה שלמה שזו האמת. וכתוצאה מכך, באמת ה' ישמע לתפילותינו.

כלות הנפש: כך כתב רבינו בחיי ב"חובת הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג' חשבון ט'): "וראוי לך אחי שתדע שאין כוונת התפילה אלא כלות הנפש אל השי"ת, וכניעותה לפניו, בשעה שמרוממת את בוראה ומפארת ומשבחת את שמו ומשליכה כל יהבה עליו". ולכן ריבוי דברי השבח בתפילה, שעל ידם אנו דבקים בה' ומתקרבים לעבודתו.

בריותיך אנחנו: וכן כתב הרמב"ן בסוף פ' בא "וכוונת רוממות הקול בתפילות, וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפילת הרבים זהו שיהיה לבני האדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם, ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו".

חוק טבע: יש מסבירים ע"פ רש"י על התורה (בראשית ב ה) "ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתן של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו וצמחו האילנות והדשאים". רואים מכאן שחוק קבע ה' בעולמו, שעל מנת לקבל את השפע שהוא רוצה להביא לנו, יש צורך בתפילה.

תפילה אישית במילים שלנו

תפילה אישית של התנאים: בגמרא אנו מוצאים תנאים ואמוראים רבים שהוסיפו תפילות אישיות, עיין בגמרא בברכות (טז, ב ועוד) תפילותיהם של רבים מחכמינו.

בקשות אישיות בתפילת העמידה: מעבר לנוסח הקבוע בו אדם משתתף בבקשותיו עם הציבור, אדם יכול להוסיף בברכת 'שומע תפילה' או בסוף 'אלוקי נצור' את בקשותיו האישיות. כך אפשר גם להוסיף בכל הברכות האמצעיות, כמאמר חז"ל במסכת ברכות (לד, א) "לעולם אל ישאל אדם את

צרכיו, לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות". כלומה, בשלושת הברכות הראשונות, ובשלושת הברכות האחרונות של תפלת העמידה, אסור להוסיף בקשות פרטיות. אבל בשאר הברכות שבתפלת העמידה, מותר להוסיף בקשות פרטיות, לפי עניינה של הברכה. כפי שנפסק בטוש"ע (סימן קיב). וכתב המשנה ברורה (קכב ס"ק ח), שטוב יותר לקבוע את התפילות האלו בסוף התפילה, כדי שאם יצטרך לענות ל'קדיש' או 'קדושה' יוכל לענות לאחר שאמר יהיו לרצון.

🔹 **להתפלל גם על רוחניות:** המשנה ברורה (שם) כתב בשם החיי אדם שנכון וראוי לכל אדם להתפלל על צרכיו ופרנסתו, ושלא תמוש התורה מפיו וזרעו וזרע זרעו, ושיהיו כל יוצאי חלציו עובדי ה' באמת, ושלא ימצא ח"ו פסול בזרעו, וכל מה שיודע בליבו שצריך.

🔹 **אפשר בשפה לועזית:** עוד כתב המ"ב שם, שמי שאינו יודע לשון הקודש, יאמר בלשון אשכנז [או בשפה המדוברת במקומו].

🔹 **התבודדות:** רבי נחמן מברסלב ייסד שחוץ מהתפילה הקבועה, יתבודד כל אחד לבדו וישטח לפני ה' את כל מה שמפריע לו, בשפתו המדוברת כרגיל ביומיום (ליקוטי מוהר"ן תנינא כה ועוד).

כאן מתארים הסיפור הנספח 1

כל תפילה נענית

שאלה: השאלה הגדולה ביותר בנושא תפילה היא: איך יתכן שאדם מתפלל כל כך חזק ואינו רואה שתפילתו נענתה? והרי קיימא לן כפי שאמרו חז"ל (ברכות לב, ב) "כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם", ופירשו שם המפרשים, שהכוונה גם למתפלל בקצרה, אלא שחוזר על תפילה זו יום יום, שגם הוא בכלל המאריך בתפילתו. על כך ישנם כמה וכמה תשובות:

🔹 **תיקון העוונות:** ראשית, ישנם עוונות שצריך לתקן, עיין בספר חסידים (סי' תרי"ב) בשם רבי סעדיה גאון שבשביל שבעה דברים אין תפילתו של אדם מתקבלת.

🔹 **רק לטובה:** לא כל מה שאדם מבקש הוא טוב עבורו, ולכן הקב"ה לא נענה

לזה. ראה הסיפור בגמרא ברכות (דף ס' ע"ב) עם רבי עקיבא, וכן בתענית (דף כא ע"א) עם נחום איש גמזו.

לאחר זמן: עיין בספר חיי עולם לבעל הקהילות יעקב (פרק כח) "ואפילו אם יעברו כמה ימים ושנים אשר ידמה לו שלא הועילה תפילתו כלום, אל יניח מלהתפלל דאמרו חז"ל במדרש שמואל פ"ד שיש תפילה שמועלת מיד ויש לג' ימים ויש תפילה שמועלת לשלושים שנה", עיי"ש.

מה היה אילו: עוד כתב בספר חיי עולם (שם): "ובעיקר מה שנדמה לו שאינו נענה בתפילתו, ואע"פ שהתפלל על זה זמן רב, אינו נכון כלל, שהרי אי אפשר לדעת היאך היה המצב אצלו - אילו לא התפלל. אולי לולי תפילתו היה ח"ו המצב גרוע יותר ויותר..."

צורך במכסה גדולה של תפילות: המבי"ט כותב בספרו בית אלוקים (בשער התפילה פרק י"ז) וז"ל: "בהיות תפילת הציבור נשמעת תמיד, צריכים אנו לבאר ענין תפילת הגואל שאנו מתפללים אותה מזמן החורבן ערב ובוקר וצהרים ואין אנו נענים, ונראה לי כי על ענין נפלא כזה שהיא גאולתן של ישראל גאולה נצחית שאין אחריה גאולה, צריך להרבות בתפילה, דורות ראשונים ודורות אחרונים, ומועילה תפילת הראשונים לתפילת האחרונים, כי להיות הענין גדול הערך צריך ריבוי תפילות דור אחר דור שתקובל תפילת הגאולה, ובהיות נשלמות התפילות הצריכות וידועות לו יתברך שמו אז בדור ההוא תקובל תפילתם בהצטרף אותה עם התפילות הקודמות, באופן שכל התפילות הקודמות מועילות גם כן, וכשתתקבל התפילה של הדור האחרון היא מצטרפת עם הראשונות, והרי כאילו נתקבלה תפילת הראשונים, כיון שהיתה סעד לקבל תפילה זו". וכמו בתפילה על הגאולה, כך כל תפילה על דבר כל שהוא, יתכן וצריך הרבה תפילות לדבר אחד [וכמו שהיה עם משה רבינו שכתוב שעוד תפילה אחת היה נענה להיכנס לארץ ישראל].

ממתינה בקרן זוית: בהקדמה לספר "תרומת הכרי" כתב שכל אדם שמתפלל בכוונה אין תפילתו חוזרת ריקם, ואם אינה עושה פרי למטה הרי היא עושה פרי למעלה - לצורך נפשו, וכל תפילה אינה נדחית לגמרי אף אם היא שלא בכוונה, אלא היא מונחת בקרן זוית, ואם יתפלל אחר כך בכוונה - יוכל בה כוח להעלות אף תפילה שלא היתה בכוונה (ועיין זוהר הקדוש פקודי תפ"ה).

כאן מתארים הסיפור בנספח 2

חשיבות התפילה

- 🕒 **צער השכינה:** כתוב בזוהר הקדוש (בהקדמת הזוהר קפג) דברים הגבוהים מהבנתנו, אך מבהירים לנו את גודל קדושת התפילה - שהתפילה שאנו מתפללין היא תיקון השכינה הקדושה, למלא כבוד השם בעולם ולבטל כל חילול השם, על כן כל הבקשות הן בלשון רבים, כמו וחנונו דעה וגו' השיבנו אבינו וכו', כי התפילה היא בעד כלל ישראל, שכל שיש בשכינה הקדושה יש בכלל ישראל והחסר בה חסר בכלל ישראל, ונמצא כשאנו מתפללין בעד כלל ישראל, אנו מתפללין לצורך השכינה הקדושה כי היינו הך.
- 🕒 **שומרי השערים:** עוד שם בזוהר (קצד) "וכמה שומרי שערים נמצאים אל ההיכלות, שהם מקבלים התפלה, וכל תפלה אינה נכנסת אלא במדה ובמשקל... ואין מי שיעמוד לפני שער התפלה [למנוע אותה מלהתקבל], ועליו נאמר לא יבושו כי ידברו את אויבים בשעה, פירושו בשער המלך, דהיינו שער ההיכל...".
- 🕒 **המידה היפה ביותר:** במדרש תנחומא הקדום (וירא א): "אמר הקב"ה הוּוּ זהירין בתפלה שאין לך מדה יפה הימנה, ואפילו אין אדם כדי לענות, חסד אני אעשה עמו, שכל דרכי חסד".
- 🕒 **תפילת רבים:** במכילתא כתוב (משפטים פרשה יח): "והלא דברים קל וחומר, אם כשהיחיד צועק על היחיד 'שמוע אשמע צעקתו', כשהרבים צועקים על אחת כמה וכמה, ומה אם מדת פורענות מעוטה כשיחיד צועק על הרבים כך, מדה טובה ורבים מתפללים על היחיד על אחת כמה וכמה".
- 🕒 **יותר ממעשים טובים:** בספרי, אומרים חז"ל (ואתחנן כט, מובא בברכות לב, ב): "מיכן א"ר אלעזר בן יעקב יפה שעה אחת בתפילה יותר ממעשים טובים, שבשביל כל מעשיו של משה לא נאמר לו עלה, וכאן נאמר לו עלה".
- 🕒 **בת קול מנהמת:** ראה הסיפור בגמרא ברכות (ג, א) על בת קול המנהמת כיונה, שם רואים את כוח התפילה בבתי הכנסת ג' פעמים ביום.
- 🕒 **בן עולם הבא:** הגמרא בברכות אומרת (ד, ב): "אמר רבי אלעזר א"ר אבינא כל האומר תהילה לדוד [מזמור 'אשרי יושבי ביתך'] בכל יום שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא".
- 🕒 **הקובע מקום:** עוד בברכות (ה, ב): "א"ר חלבו אמר רב הונא כל הקובע מקום לתפלתו אלוקי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים לו אי עניו אי חסיד מתלמידיו של אברהם אבינו".

- עַת רְצוֹן: עוד בברכות (ז, ב): "דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מאי דכתיב ואני תפלתי לך ה' עת רצון, אימתי עת רצון, בשעה שהצבור מתפללין".
- אֲרִיכוֹת יָמִים: עוד בברכות (ח, ב): "אמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בבבל, תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו, דאמר ר' יהושע בן לוי לבניה קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי".
- לְהִתְפַּלֵּל עַל חֲבִירוֹ: עוד בברכות (יב, ב): "ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא, שנאמר גם אנכי חלילה לי מחטא לה' מחדול להתפלל בעדכם. אמר רבא אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו, מאי טעמא... אלא מהכא ואני בחלותם לבושי וגו'". הגמרא בבבא קמא אומרת (צב, א): "דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה".
- שְׁעָרִים פְּתוּחִים: עוד בברכות (ברכות לב, ב): "וא"ר אלעזר מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר (איכה ג, ח) גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי, ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר (תהלים לט, יג) שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש". ובמדרש (דברים ב ז) אמרו: "אמר רב ענן אף שערי תפלה אינן ננעלים לעולם, דכתיב כה' אלקינו בכל קראנו אליו, ואין קריאה אלא תפלה כענין שנאמר (ישעיה ס"ה) והיה טרם יקראו ואני אענה".
- מֵאֲרִיךְ בַּתְּפִילָּתוֹ: עוד בברכות (שם): "כל המאריך בתפילתו אין תפילתו חוזרת ריקם", ופירשו שם המפרשים, שהכוונה גם למתפלל בקצרה אלא שחוזר על תפילה זו יום יום, שגם הוא בכלל המאריך בתפילתו. עוד בברכות (נד, ב): "ואמר רב יהודה שלשה דברים המאריך בהן מאריך ימים ושנותיו של אדם, המאריך בתפלתו..."
- עֵיּוֹן תְּפִילָּה: הגמרא בשבת מלמדת אותנו (קכז, א): "אמר רב יהודה בר שילא א"ר אסי א"ר יוחנן ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן... ועיון תפלה והשכמת בית המדרש". עיון שם במפרשים מהו עיון תפילה חיובי [שלא בוטח בצדקתו, אלא מתאמץ בתפילתו].
- קְרִיעַת גֹּזֵר דִּין: בגמרא בראש השנה מובא (טז, ב): "וא"ר יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן צדקה, צעקה, שינוי השם ושינוי מעשה... צעקה דכתיב ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוציאם". וכן בירושלמי בתענית (ח, ב): "א"ר אלעזר שלשה דברים מבטלין את הגזירה קשה, ואלו הן

תפלה וצדקה ותשובה, ושלשתן בפסוק אחד, ויכנעו עמי אשר נקרא שמי עליהם ויתפללו זו תפלה, ויבקשו פני זו צדקה, כמה דאת אמר אני בצדק אחזה פניך, וישובו מדרכיהם הרעים זו תשובה".

🔵 **תפילה שלימה:** עוד בראש השנה (יח, א): "דתניא היה ר' מאיר אומר שנים שעלו למטה וחולייין שוה, וכן שנים שעלו לגרדום לידון ודינן שוה, זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל, מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל, זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה, מפני מה זה נענה וזה לא נענה, זה התפלל תפלה שלימה נענה וזה לא התפלל תפלה שלימה לא נענה..." וראה עוד בתענית (כג, א-כד, א) כמה סיפורים על תפילה שנענית.

🔵 **עטרה לקב"ה:** במדרש (בראשית רבה כא ד) כתוב: "ומאחר שכל הכנסיות גומרות כל התפלות המלאך הממונה על התפלות נוטל כל התפלות שנתפללו בכל הכנסיות כולן ועושה אותן עטרות ונותן בראשו של הקב"ה".

🔵 **תפילתו נשמעת:** גילוי מהמדרש (דברים ב, א): "אבא שאול אומר זה סימן לתפלה אם כיון אדם לבו לתפלה יהא מובטח שתפלתו נשמעת, שנאמר (תהלים י') תכין לבם תקשיב אזניך". עוד במדרש (שם ח, א): "...וכל מי שמתפלל ומכוין את לבו לתפלה סימן טוב לו שתפלתו נתקבלה, שנאמר (תהלים ט') תאות ענוים שמעת ה' וגו'".

נספח 1

סיפור | הטנקים שאלו כאש התפילה

פלוגת חיילי המילואים ישבו בסלון ביתו של רבי דוד. אט אט החשיך בחוץ ובבית פנימה הודלקו אורות. האוירה היתה נינוחה, וסיפורי זיכרונות מהעבר החלו לצוף ולעלות על שפתותיהם של הנוכחים.

רבי דוד, שעד לא מכבר כונה בפי כולם 'דודו', היה מפקדם הנערץ של הפלוגה לפני עשרות שנים. מאז סיימו את שירותם הצבאי, המשיכו חברי הפלוגה להיפגש מפעם לפעם. בשנים האחרונות התחזק דוד מאוד בשמירת מצוות, והפך ל'רב הקבוצה'.

הקבוצה היתה מלאה אהבה וידידות. אין בעולם כמו "אחוות לוחמים". אנשים שיחד התאמצו ואיבדו חברים בשדה הקרב, הופכים לידידי אמת לנצח. השיחה קלחה, נושאים עלו וירדו.

אל הסלון נכנסה בתו של רבי דוד, ובידה מגש כסוף עליו הונחו פרוסות אבטיח צונן. היא הניחה את המגש על השולחן ונפתה לצאת.

"מה דעתכם?" היסה רבי דוד את חבריו, "מהי הברכה שיש לברך על אבטיח?"

טרם סיים רבי דוד את שאלתו וכבר פרץ לו ויכוח בין החברים, זה אומר שברכתו של אבטיח היא 'בורא פרי האדמה', ולרעהו ברור לגמרי שברכתו 'בורא פרי העץ'.

מהצד עמד יורם, חיכה עד שיביע כל אחד את דעתו, ואז 'ירה' את התשובה המפתיעה: "ברור לי מעל כל ספק שהברכה המנצחת היא 'שהכל', ואף יש לי הוכחה לכך!"

"למה שהכל?" תמחו כולם. "או האדמה, או העץ!"

"מה, אינכם זוכרים?" שאל יורם. "אז בואו ואזכיר לכם!" אמר בפאתוס.

"במלחמת יום הכיפורים, נקלענו למארב מתוכנן של חיילי האוייב, עשרות טנקים הקיפו אותנו, ואילו אנו נשארנו עם שני טנקים בלבד, מנותקים מכל חברינו. אתה דודו, היית אובד עצות, הודעת בקשר שאינך רואה מוצא, ושנתכונן לגרוע מכל, כשלפתע נזכרת כי יהודים אנחנו. 'אולי מישהו כאן יודע משהו דתי מהבית, איזה קטע תפילה, שיגיד אותנו! ובזכות זה האלוקים יעזור לנו'.

ברגע זה נזכרתי שבכל פעם שהייתי מגיע לביתו של סבא שהיה דתי, הוא היה נותן לי

לשתות מים ומבקש ממני לברך 'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו'.
'מצויין', אמרת לי. 'כעת נאמר אחר יורם מילה במילה את הברכה'. אני אמרתי בקשר
את הברכה, וכולכם צרחתם אחריי: 'ברוך-אתה-ה'-אלוקינו-מלך-העולם-שהכל-נהיה-
בדברו!'

טען! אש!!!

טענו פגז וירינו, הפגז פגע בנקודת התורפה של טנק האוייב, ומיד הוא עלה בלהבות.
'יופי!!!' התלהבנו, 'נברך שוב!'

שוב צעקנו כולנו: 'ברוך-אתה-ה'-אלוקינו-מלך-העולם-שהכל-נהיה-בדברו!'
טען! אש!! בום!!!

פגיעה מדויקת. הפגז העלה את הטנק השני גם הוא בלהבות!
עכשיו כבר היינו משולהבים, צווחנו בקולי קולות:
'ברוך-אתה-ה'-אלוקינו-מלך-העולם-שהכל-נהיה-בדברו!'
טען!! אש!! טנק שלישי חוסל!!

לא ידענו את נפשינו...

בתוך חמש דקות חוסלו כעשרה מטנקי האוייב, יתר הטנקים שלא הבינו מאיפה זה
'נוחת' עליהם, חששו שנקלעו למארב הפוך, הם עשו 'אחורה פנה' תוך שהם נסוגים
בבהלה, ואנחנו מזנבים בהם:

'שהכל-נהיה-בדברו!'

טען!! אש!!

'שהכל-נהיה-בדברו!'

טען!! אש!!

"בודאי, יורם!" התלהבו החברים. "זה היה נס שלא נשכח לכל החיים!"

"עכשיו דודו-רבי דוד", הסביר עצמו יורם. "אם שהכל נהיה בדברו מנצח טנקים של
חטיבה שלמה, האם יש לך ספק שאת כל הפירות גם יחד הוא מנצח?"

"אין ספק, יורם. אין ספק", דמע רבי דוד. "אמנם הברכה על אבטיח היא 'האדמה', אך
אין ספק כי כל ברכה ותפילה היוצאת מפיו של יהודי עושה רושם גדול בשמים.

כאשר יהודי מכריז ואומר כי 'הכל-הכל' כל מה שישנו בעולם, הכל נעשה בדיבורו של
מי שאמר והיה עולם, הרי שיש בכוחה של אמירה זו להציל ולסייע. אין לי כל ספק כי
אכן ברכת שהכל היא שעמדה לנו באותו קרב מכריע!"

תובנה

העוצמה הטמונה במילה של תפילה ושל ברכה, גם אם היא תפילה בחיבור אישי - כמו 'שהכל נהיה בדברו' נגד טנקים... היא לאין שיעור! בכוחה לחולל ניסים ונפלאות, גם היום בזמן הזה שיש 'הסתר פנים'! הקב"ה מצפה למילים שלנו...

נספח 2

סיפור | הספינה שהתפוצצה

קיץ תשס"ו. מלחמת לבנון השניה פורצת, אלפי מחבלים יוצאים מהבונקרים הפזורים בלבנון, ומנסים לפגוע בישראל. בבסיס חיל הים בחיפה נשמעה הודעה חפוזה: על ספינות הקרב לצאת להפלגה מיידית, ולהטיל מצור על נמל ביירות! ספינת הטילים 'אח"י חנית' יצאה מחיפה ביום רביעי בלילה, והגיעה ליעדה ביום חמישי בבוקר - י"ז בתמוז.

יאיר, חייל דתי שהיה על הספינה, היה שרוי בצום שבעה עשר בתמוז, והרהר בכך שתאריך זה קשור, אז ועתה - למצור.

בצהרי יום שישי פנה יאיר למפקד הספינה, וביקש ממנו לערוך תפילה בציבור בכניסת השבת. המפקד הסכים, בתנאי שהדבר יתואם עם הטבח, כדי לסדר את זמני סעודת הערב.

הטבח שמע את בקשתו של יאיר, והתפוצץ מצחוק: "השתגעתי, עכשיו באמצע מלחמה?! מי יבוא להתפלל איתך?"

"אל תדאג, אני אארגן מניין בעזרת ה'!" השיב יאיר בביטחון.

"אם אתה מתעקש אז בסדר", הסכים הטבח. "ארוחת הערב מתחילה בשמונה, מתי אתה רוצה להתפלל?"

"נוכל לסיים בשמונה וחצי את תפילת השבת", העריך יאיר.

"אם ככה, נדחה את הארוחה לשמונה וחצי", פסק הטבח.

מעט לפני כניסת השבת, הכריזו הרמקולים ברחבי הספינה "תפילת שבת מתקיימת כעת באולם ההדרכה".

יאיר הופתע למראה כשלושים וחמישה חיילים שהגיעו לתפילה. הוא ניגש לארון דת, והוציא משם סידורים וכמה כיפות, חילק לחיילים, ועלה להיות שליח ציבור. התפלל מנחה, קבלת שבת וערבית של שבת, כאשר הוא מכוון לסיים בשמונה וחצי בדיוק.

לאחר התפילה נשמעה הכרזה: "לידיעת משמרת אלף: ארוחת שבת נערכת כעת בחדר האוכל".

חדר האוכל היה ערוך היטב. מבחר סלטים מרהיבי עין הונחו על השולחנות. היתה אורית התעלות בעקבות התפילה, והחיילים היו במצב רוח מרומם. על הקיר היתה תלויה בתוך מסגרת תפילה מיוחדת לשלום 'אח"י חנית'.

יאיר תפס את המקום בראש השולחן כדי לערוך את הקידוש. המפקד הגיע כמה דקות לאחר מכן, ויאיר החל לקדש בשעה שמונה ארבעים ואחת.

מיד אחר כך ניגש יאיר ליטול ידיים, והסב לצד שלושים וחמישה חברי משמרת אלף. שאר החיילים בספינה נשארו דרוכים בעמדותיהם, וחיכו לאכול במשמרת השניה. יאיר אחז בשתי חלות וברך 'המוציא'.

לאחר שבצע מהחלה, טבל פרוסה אחת במלח ונגס בה.

בשעה 8:45 נשמע קול פיצוץ עז ומחריד... הספינה היטלטלה בחוזקה, החשמל כבה, ותאורת חירום נדלקה.

ברגע הראשון לא הבינו הסועדים מה אירע. היו שחשבו שהספינה התנגשה בספינה אחרת או עלתה על שרטון, אבל עד מהרה התברר שטיל של חיזבאללה פגע בירכת הספינה, באזור מגורי החיילים הוותיקים. להבת אש עזה פרצה באותו מקום.

סגן המפקד הטיל על יאיר לספור את כל החיילים בספינה.

יאיר רץ ממקום למקום, מעמדה לעמדה. הסתבר שארבעה היו חסרים.

בירכתיים, הייתה שריפה ענקית, ועשן רב כיסה את אזור הפגיעה. חלק מהחיילים הוציאו מים שחדרו לספינה. חלק כיבו את האש המתפשטת. עבודת הצוות בעת המשבר הייתה מדהימה. כולם נתנו את הנשמה.

מרגע לרגע נגלה ההרס הרב, והתברר עד כמה היה הפיצוץ אדיר. שני חיילים שהיו על הסיפון נהרגו, מגורי הירכתיים מתחת למנחת הושחרו מפית. שני החיילים ששהו שם נהרגו אף הם.

ספינת גרירה הגיעה, ואח"י חנית הפגועה הפליגה בעקבותיה לעבר אשדוד.

במוצאי שבת הגיעו אנשי אח"י חנית לבסיס, כאשר שמחתם על הצלתם, וצערם על נפילת ארבעת חבריהם משמשים בערבוביה.

יאיר החל לעכל מה שארע.

אם לא הייתה נערכת התפילה, הארוחה היתה מתחילה בשעה שמונה כמתוכנן, וחיילים רבים היו ניגשים לנוח אחריה בחדר המגורים, במקום שבו פגע הטיל... שלושים וחמישה חיילים, היו עלולים להימצא באותו מקום נורא!

בתחקיר שנערך לאחר מכן, התגלו במגורים השרופים תפילין שלמות ללא פגע, תפילת הדרך ליורדי הים, וספר תהילים שנותר פתוח בפרק קכ"ד, פרק ההודאה ליורדי הים

שבו כתוב "לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם, אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו, אזי המים שטפוננו... אזי עבר על נפשינו המים הזידונים... נפשנו כציפור נמלטה מפח יוקשים, הפח נשבר ואנחנו נמלטנו..."

תובנה

כמה גדול כוחה של תפילה! חייהם של עשרות חיילים ניצלו בזכותה. התפילה ממשיכה להגן על חיילינו בכל עת, ועל כל יהודי באשר הוא.

גם התפילות שלנו, נענות. לעיתים אנו זוכים ממש לראות זאת בעיניים, ולהרגיש איך הקב"ה הקשיב לנו ונתן לנו את מה שאנו רוצים וצריכים!

גם היום, בדור שלנו, זוכים לפעמים לפתוח את העיניים ולראות איך בזכות התפילה התרחש נס.

אם רק נאמין, אם ניתן למילים לחדור אל הלב שלנו, להזכיר לנו את הקשר האמיץ שלנו עם אלוקים, ולתת לנו את הכוח להמשיך ולהצליח בכל אשר נפנה... או אז תפקחנה עינינו לראות באמת בכוחה של תפילה איך היא נענית!

כאשר אנו רואים איך התפילה נענית, ננצור את זה בליבנו, ונתחזק תמיד בתפילה, לקוות לישועת ה', ולדעת שהוא שומע תפילה.

הימים הנוראים

ראש השנה

יום דין לכל העולם: במסכת ראש השנה (טז, ב) מובא שביום ראש השנה הקב"ה דן את כל בני אנוש, האם יחיו ואיך יחיו: "שלושה ספרים נפתחין בראש השנה... צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים..." ובמשנה כתוב (ראש השנה א, ג) "כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" כלומר אחד אחד. גם במסכת ביצה (יז, ב) מבואר: "מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה לראש השנה".

למה דוקא בתשרי: הר"ן בתחילת מסכת ראש השנה שואל, מדוע האדם נידון דוקא בראש השנה, ומסביר שזה מתוך אהבת הקב"ה לישראל שרצה שיזכו בדין, לכן נקבע יום הדין בראש השנה, וכך מי שלא יזכה בדין יוכל לחזור בתשובה בעשרת ימי תשובה - שנקבעו לימי סליחה וכפרה, ולהיחתם לספר חיים טובים ביום כיפור.

באופן אחר כותב המהרש"א (ראש השנה טז, א) שמכיוון שבחודש תשרי ריחם הקב"ה על אבותינו ועשה להם ניסים, כגון שבו נפקדו האימהות ויצא יוסף מבית האסורים, לכן נקבע בו יום הדין על מנת שיעשה גם לישראל יום כפרה.

מהות היום - המלכת ה': ראש השנה זהו יום שבו ממליכים באי עולם את ה' עליהם, ולכן הקב"ה שופט את העולם ביום זה, כמו שנאמר (משלי כט) "מלך במשפט יעמיד ארץ" - חלק מהעמדת מלכות ה' כראוי, היא שפיטת באי העולם. כלומר, עיקר היום זו המלכת ה', וכתוצאה מכך יש בו דין לברואים. וכפי שמופיע בפיוט ונתנה תוקף בחזרת הש"ץ בתפילת מוסף: "וַיִּתֶּנָּה תִּקְוָה קִדְשֵׁת הַיּוֹם כִּי הוּא נוֹרָא וְאִים וּבּוֹ תִּנְשָׂא מַלְכוּתָהּ וַיִּכּוֹן בְּחֶסֶד כְּסָאָהּ וַתֵּשֶׁב עָלָיו בְּאַמָּת". זהו אחד ההסברים לשמחה המאפיינת את החג, וגם לתקיעת השופר, כנהוג בטקסי הכתרה שבהם קבלת המלך נעשית בלבוש חגיגי, בשמחה ובתרועת חצוצרות. נושא ההמלכה מופיע פעמים רבות בתפילות ראש השנה, ובפרט בתפילת 'מלכויות', זכרונות ושופרות' המיוחדת הנאמרת בתפילת מוסף.

אופי היום "גילו ברעדה":

מצד אחד ראש השנה הוא יום טוב, עם סעודות של בשר ויין, בגדים חגיגיים, שירים, וכולם מקיימים את מאמר הנביא נחמיה: "היום קדש הוא לה' אלקיכם, אל תתאבלו ואל תבכו... לכו אכלו משמנים ושתו במתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, כי קדוש היום לאדנינו, ואל תעצבו, כי חדות ה' היא מעוזכם" (נחמיה, ח, ט-י).

מצד שני, המתבונן במקורות שהבאנו אודות הדין הנעשה ביום זה, מתמלא פחד מיום הדין הגדול והנורא.

אז איך מסתדרים יחד השמחה והפחד? איך מקיימים "וגילו ברעדה" (תהלים ב, יח)?

התשובה היא, כי מי שלא מפחד ולא חושש מיום הדין, מבטא במעשיו זלזול וחוסר יראת שמים. מה, אתה לא חרד מפני הבאות? ודאי שיש חשש ופחד מהדין. מאידך, מי שלא בוטח באביו הקב"ה ולא שמח בכך שהוא שופט אותנו ברוב אהבתו אלינו, מזלזל בקשר המיוחד שלנו עם הבורא. ואכן עבודת היום היא לקחת את הדין ברצינות, להתקרב אל הקב"ה בתשובה כדי לצאת זכאי בדין, ויחד עם זאת להיות בטוח ושמח בכך שהקב"ה אבינו אוהבינו הוא עצמו השופט שלנו.

כאן מתאיים הסיפור הנספח 1

מדוע ראש השנה לפני יום כיפור: למה לא יהיה קודם יום כיפור עם מחילת עוונות, ואחר כך יום הדין, כך כולנו נהיה צחים ונצא זכאים?

התשובה המקובלת היא, כי רק כאשר האדם קולט שהוא עתיד לעמוד למבחן, הוא מתחיל להתאמץ. לכן, ראש השנה חייב להגיע לפני יום כיפור. רק פסק הדין המתקרב, מעניק לנו את המוטיבציה להשתנות ולהשתפר. כמו מבחן גדול הנערך בסוף השנה, וגורם לתלמידים ללמוד ברצינות במשך כל השנה. המבחן לא נועד להכשיל חלילה, אלא לדרבן ללמוד ברצינות.

תקיעת שופר: מצוות עשה מן התורה לשמוע קול שופר בראש השנה. בתורה, היום נקרא על שם כך "יום תרועה". מדאורייתא, יש חיוב בראש השנה לשמוע שלוש פעמים תקיעה תרועה ותקיעה, כלומר תשע קולות שופר, אך מחמת ספקות מהי התרועה האמיתית, כיום תוקעים מאה תקיעות במהלך החג.

טעמים רבים מצינו בתקיעת שופר, האחד בגמרא בראש השנה (טז, א) "אמר רבי אבהו, למה תוקעין בשופר של איל, אמר הקדוש ברוך הוא תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני".

טעם נוסף כותב הרמב"ם (הלכות תשובה ג, ד): "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו: כלומר עורו עורו ישנים משנתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם; ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה".

מדוע יש יומיים ראש השנה: ראש השנה הוא החג היחיד שגם בארץ ישראל נחגג יומיים ברצף, כמו כל הימים טובים בחוץ לארץ. מדוע זה כך? מהתורה, רק יום א' בתשרי הוא חג. אך בגמרא במסכת ראש השנה מתואר כי בזמן חז"ל, קידוש החודש היה נעשה על פי עדות בבית הדין בירושלים על ראיית הירח החדש, ולכן מחוץ לירושלים לא ידעו מתי הוא א' בתשרי, ונאלצו לחגוג את ראש השנה במשך יומיים מספק. גם בירושלים עצמה, לא יכלו לדעת מראש מתי יבואו עדים, ולכן תמיד חגגו את היום הראשון, ואם לא באו עדים באותו יום - חגגו גם את היום הבא.

לאחר המעבר ללוח העברי הקבוע וביטול קידוש החודש על פי הראיה, עדיין המשיכו בחז"ל לשמור על יום טוב שני של גלויות בכל המועדים, וכן על יומיים ראש השנה בארץ ישראל (ראה רא"ש ביצה פרק א סימן ד, ורמב"ם קידוש החודש ה, ט).

מהות יום שני של ראש השנה: על פי הזוהר, יש משמעות פנימית גם ליומו השני של ראש השנה. בזוהר בפרשת פנחס (רלא, ב) מוסבר שישנם שני דינים - 'דינא קשיא' ו'דינא רפיא', כלומר ביום הראשון הדין הוא קשה, וביום השני הדין הוא רפה, דין של רחמים. במטה אפרים כתב (תקפב, כח) שהדין ביום השני נועד עבור אלו שהקב"ה "מרחם עליהם", אותם הוא דן ביום השני. המכתב מאלוהו (ח"ב עמ' 74) מסביר עניין זה בכך שבעוד שבדין הראשון האדם נידון לפי מעשיו, בדין השני האדם נידון על פי מעשיו ביחס לסביבתו. כלומר, שגם אם מצד עצמו אינו זכאי בדין היום הראשון, בדין השני דנים אותו גם על פי מה שמגיע למשפחתו ולסובבים אותו שיקרה לו.

סימני ראש השנה: בליל ראש השנה נוהגים לאכול מאכלים שונים המכונים 'סימנים', ששמם או מהותם מרמזים על דברים טובים שיתרחשו במהלך השנה בעז"ה. מקור מנהג הסימנים הוא בגמרא במסכת כריתות (ו, א) "אמר

אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא קרא ורוביא כרתי סילקא ותמרי", וכן נפסק להלכה (טוש"ע סימן תקפב). הסימן המפורסם ביותר הוא אכילת התפוח בדבש, שמסמל את הבקשה שתהיה שנה טובה ומתוקה.

המהר"ל (באר השני, ג) מסביר כי אין עניין הסימנים לנחש את העתיד, דבר האסור ע"פ התורה, אלא לפעול על המציאות. הוא מסביר כי בדומה לנביאים שעשו מעשים במציאות על מנת לקיים את נבואתם, כך גם אנו עושים מעשה שעתיד לפעול את הברכה כבר במציאות ובכך לחזק את קיומה.

כחלק ממנהגי האכילה והסימנים, מובא בשו"ע (שם ס"ב) כי יש נוהגים שלא לאכול אגוזים בראש השנה כי "אגוז" בגימטריא "חטא" [בלי א]. הבן איש חי (פרשת נצבים) כתב שאין לאכול מאכלים או תבשילים חמוצים בראש השנה.

➤ **אירועים בראש השנה:** הגמרא במסכת ראש השנה (י, ב) מונה מספר מאורעות שהתרחשו בראש השנה: א. ביום ראש השנה נברא העולם לדעת רבי אליעזר, וכך אנו אומרים בתפילה: "היום הרת עולם". ב. שרה, רחל וחנה נפקדו בו. לכן המנהג לקרוא ביום הראשון על פקידת שרה ולידת יצחק ולהפטיר בפקידת חנה ולידת שמואל. ג. יוסף יצא מבית האסורים. ד. בטלה העבודה מאבותינו במצרים.

צום גדליה

➤ **חשיבות הצום:** צום גדליה הוא יום צום החל בג' בתשרי כזכר לרציחתו של גדליה בן אחיקם בידי ישמעאל בן נתניה וביטול השלטון היהודי בתקופת בית ראשון. כלשון הרמב"ם (תעניות ה, ב) "נכבית ישראל הנשארה, וסיבב להתם [= לשם] גלותן". הצום הוא אחד מארבעת צומות החורבן, ומתאר את השלב האחרון של גלות שארית הפליטה שנשארה בארץ לאחר חורבן הבית הראשון.

➤ **מתי נהרג:** יש הסוברים שגדליה נהרג בראש השנה עצמו והצום נדחה ליום ג' בתשרי, ויש הסוברים שגדליה נהרג ביום ג' בתשרי עצמו.

➤ **מי היה גדליה:** בנביא ירמיהו (פרקים מ-מא) מתואר כי גדליה בן אחיקם מונה על ידי מלך בבל, לנציב על שארית הפליטה שנשארו בממלכת יהודה לאחר חורבן הבית הראשון. רש"י (ירמיהו לט, יד) מפרש שבניגוד לשאר יושבי ירושלים,

גדליה הקשיב לעצתו של ירמיהו והסגיר את עצמו לכשדים שצרו על העיר. בעקבות נאמנותו, הפכו אותו הבבלים לנציב על שארית הפליטה שנשארה בארץ.

מטרת הצום: כל ימי הצומות בשנה, ובעיקר צום גדליה החל בעשרת ימי תשובה, מיוחדים הם לעשיית תשובה, לעריכת חשבון נפש ולתיקון המעשים. וכך כתב המשנה ברורה (תקמט, א): "חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין עיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים ההולכים בטיול ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר". וכן כתב הרמב"ם (תעניות ה, א): "יש ימים שכל ישראל מתענים בהם, מפני הצרות שאירעו בהם, כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי תשובה. ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר: והתוודו את עוונם ואת עוון אבותם וגו'". על תשובתם של אנשי העיר נינוה נאמר בנביא (יונה ג, י): "וירא האלקים את מעשיהם". חז"ל אמרו על פסוק זה: "וירא את שקם ואת תעניתם לא נאמר, אלא וירא האלוקים את מעשיהם, כי שבו מדרכם הרעה" (תענית טז, א). עיקרה של התענית הוא שיפור המעשים ועשיית תשובה שלמה.

עשרת ימי תשובה

הקב"ה מרבה לסלוח לשבים: עשרת ימי תשובה מתחילים מהיום הראשון של ראש השנה ועד יום כיפור. ימים אלו ראויים במיוחד לחשבון נפש ולתשובה, אף יותר מאשר חודש אלול. חז"ל (ראש השנה יח, א) דרשו את הפסוק בישעיה (נה, ו-ז): "דַּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ, קְרָאֵהוּ בְּהִיטּוֹ קְרוֹב, יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מִחֻשְׁבֹּתָיו וְיָשׁוּב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֲלֹקֵינוּ כִּי יִרְבֶּה לְסֻלּוֹחַ" אודות ימים אלו - בהם הקב"ה קרוב אלינו במיוחד.

התשובה יפה ביותר: הרמב"ם בהלכות תשובה (ב, ב, ח) כותב על עשרת ימי תשובה: "אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר 'דרשו ה', בהימצאו, קראוהו בהיותו קרוב".

תלויים ועומדים: הגמרא אומרת (ראש השנה טז, ב), כי בראש השנה נפתחים שלושה ספרים של דין: צדיקים נחתמים מיד לחיים, רשעים למוות ובינוניים

תלויים ועומדים עד יום הכיפורים. אם כן, בימים אלו כל הבינוניים תלויים ועומדים, וביכולתם לקבוע את גזר דינם לטובה.

➤ **נוסח התפילה:** על פי הגמרא (ברכות יב, ב) משנים בעשרת ימי תשובה שתי ברכות בתפילת שמונה עשרה, כדי לציין את מלכותו של ה' בעולם. בחתימת הברכה השלישית מברכים "המלך הקדוש" במקום "הקל הקדוש", ובחתימת הברכה האחת עשרה מברכים "המלך המשפט" במקום "אוהב צדקה ומשפט".

וכן נוהגים לומר בסיום הקדיש "עושה השלום" במקום "עושה שלום" שבכל השנה. שינוי נוסף בקדיש הוא אמירת 'לעילא ולעילא', במקום 'לעילא', הנאמר כל השנה. טעם ההוספה הוא מפני שבימים אלו הקב"ה מפואר ומקולס בפי בריותיו יותר מכל השנה. כמו"כ נהוג לומר תפילת "אבינו מלכנו" אחרי שמונה עשרה, במהלך עשרת ימי תשובה.

➤ **סליחות:** גם בימים אלו ממשיכים באמירת הסליחות, ומדברי הראשונים, הרמב"ם ועוד, עולה כי מנהג אמירת הסליחות נועד בעיקרו לימים אלה, בהם מרבים בתחנונים. בקהילות רבות מאריכים בסליחות באותם ימים יותר מאשר בסליחות הנאמרות לפני ראש השנה.

➤ **שבת שובה:** בעשרת הימים שבין ראש השנה ליום כיפור, יש תמיד שבת אחת הנקראת "שַׁבַּת שׁוּבָה" על שם המילה הראשונה בהפטרה המיוחדת שקוראים בשבת זו, המתחילה כך: "שובה ישראל עד ה' אלוֹקֶיךָ כִּי כִשַּׁלְתָּ בְּעוֹנוֹיֶךָ" (הושע יד, ב). שבת זו היא שבת מיוחדת בשנה לשוב בה בתשובה, כיוון שחלה במרוצת עשרת ימי תשובה. יש נוהגים שהרב דורש בשבת זו בפני הציבור ומעוררם לתשובה.

ערב יום הכיפורים

➤ **יום טוב:** ערב יום כיפור נחשב יום טוב, ולכן מקצרים בסליחות, וכן אומרים וידוי רק פעם אחת, בניגוד לשאר ימי התשובה [מצום גדליה עד ח' תשרי] שבהם אומרים שלוש פעמים וידוי (רמ"א או"ח סי' תרב, ומ"ב שם ס"ק ז', וכן ברמ"א בסי' תרד ס"ב).

➤ **מצוות אכילה:** מצווה לערוך סעודה ולאכול בערב יום הכיפורים.

המפרשים נתנו מספר טעמים לכך:

א. **שמחת הכפרה:** רבינו יונה בספרו שערי תשובה (שער ד) מסביר כי האכילה

בערב יום הכיפורים מביעה את השמחה בכך שהגיע זמן הכפרה.

ג. סעודת חג: באופן נוסף, פירש רבינו יונה שיום הכיפורים הוא יום טוב, וכשם שבכל יום טוב יש מצווה לעשות סעודה המבטאת שמחה, כך גם ביום כיפור, אך כיון שביום כיפור אסור לאכול, מקדימים את הסעודה לערב יום כיפור.

ג. להקל על הצום: הטור מפרש על פי רש"י כי מטרת האכילה היא להקל על הצום, ולהראות חיבתו של הקב"ה, שציווה שיתענו יום אחד בשנה והוסיף לצוות על האכילה קודם הצום.

ד. הקב"ה לא רוצה בסיגופים: הרש"ר הירש (ויקרא כג, לב) מסביר שהיינו עלולים לטעות ולחשוב שהקב"ה רוצה בתענית לשם סיגוף והחלשת הגוף, ושנקריב עצמנו למענו, לכן באה התורה ולימדה אותנו להיפך - מטרת הצום היא למען חיי ישראל, שיוכלו לטהר עצמם מחטאיהם (ועיין ערוך השולחן תרד ד).

ה. לתקן אכילות האיסור: בעל יסוד ושורש העבודה כותב "סעודת ערב יוה"כ, לא יעשה האדם אותה כמצוות אנשים מלומדה, אלא יכוון שעושה בסעודה זו נחת רוח גדול לבורא יתברך שמו, ותהיה יראתו על פניו לבלתי אכל להנאתו חלילה, ובאכילה זו בקדושה ולשם שמים יתוקן כל אכילה של איסור וגם ריבוי האכילות שנכשל בהם כל השנה".

ו. כפרות: נוהגים בעשיית לערוך 'כפרות', רבים נוהגים לערוך את מנהג "כפרות" בערב יום כיפור דווקא, במנהג זה מביעים את השתוקקות הלב שה' יסלח לעוונותינו ונשאר נקיים מחטא ועוון. נהוג לקחת ל"כפרות" תרנגול, ויש נוהגים לקיים מנהג זה בבעלי חיים אחרים, כגון דגים. כמו כן ניתן להשתמש בכסף למטרת כפרות, ואחרי השימוש בו נותנים אותו לצדקה. גם אלה העורכים כפרות בתרנגול, רגילים לתורמו, או את תמורתו, לאנשים נצרכים.

ז. טבילה: נוהגים לטבול במקוה בערב יום הכיפורים לצורך טהרת וקידוש הגוף לקראת היום הקדוש. טוב לטבול לפני תפילת המנחה, כדי שהווידוי שאומרים בתפילת המנחה יהיה לאחר הטבילה.

ח. בקשת מחילה: בעל יסוד ושורש העבודה הנהיג שכל אחד יבקש מחילה מחבירו על פגיעתו בערב יום כיפור, וכך כתב: "ויזהר האדם מאוד קודם שילך לבית הכנסת לפייס למי שהקניט אותו אף בדיבור בעלמא... עד שירגיש בעצמו כשיבוא לבית הכנסת שהוא נקי וטהור מכל מום ופשע ממש כמלאך האלוקים".

כל נדרי:

תיקנו בליל יום הכפורים לומר התרת נדרים בציבור, מפני חומרת העוון של נדרים עד שכתוב בגמרא (נדריים כב, א) שכל הנודר כאילו בנה במה, והמקיימו ואינו מתירו כאילו הקריב עליה קרבן, ויום הכפורים מכפר למי ששב מרשעו, ובעברות נדר אין הכל בקיאים שהיא עברה, ואינו שב לילך אצל חכם להתיר לו, ולפעמים אינו זוכר את הנדר ושכחו (שיבולי הלקט השלם ש"י, בשם ר' ישעיה).

ובגמרא נאמר: "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה יעמוד בראש השנה ויאמר 'כל נדרים שאני עתיד לידור יהא בטל'. ובלבד שלא יהא זוכר את תנאו בשעת הנדר. אי זכר - עקר את תנאו וקיים נדרו" (נדריים כג, ב). ועל זה סמכו לומר 'כל נדרי' בליל יום כיפור, ולומר 'מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא עלינו'. וכתב בספר שבולי הלקט (סי' שי"ז, ועי' טור או"ח סי' תרי"ט) שתקנו לומר כל נדרי ביום כיפור, ולא בראש השנה כמו שכתוב בגמרא, משום שהוא יום שמתאספים בו רבים יותר מראש השנה, והוא סמוך לתחילת השנה, וגם כי לפעמים יום כיפור נקרא "ראש השנה" בעצמו, ככתוב ביחזקאל בראש השנה בעשור לחודש וכו'.

ולכן התקינו לש"ץ לאמרו קודם התפילה, כדי שתהיה התשובה קודמת ליום הכפורים (ראב"ן עירובין ד"ה ותיקון אמירת, ועיין רא"ש יומא ח כח). ויש שכתבו שאומרים אותו ביום הכפורים מפני שבהתרת נדרים כתוב וְאִם הִנֵּיא וְגו' וְה' יִסְלַח וְגו' (באור הגר"א או"ח תריט א).

יום הכיפורים

 יום סליחה וכפרה: בתורה מפורש שמטרת יום הכיפורים היא: "כִּי-בַיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהֳרַת אֲתָכֶם, מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ" (ויקרא טז, כט). בדברי חז"ל מפורש שיום הכיפורים הוא היום המרכזי לסליחה, למחילה ולטהרה, שבו ה' מוחל וסולח לעוונות עמו ישראל. אך כיון שאין מחילה ללא תשובה, לכן ביום זה, וגם לפניו, אנו מתעוררים לחזור בתשובה, בוידוי ובקבלה לעתיד.

 היום הקדוש בשנה: יום הכיפורים נחשב ליום הקדוש ביותר בשנה, בו אנו מתנתקים מגשמייות העולם, ממלאכה ומאכילה ושתייה, ומתחברים יותר לקדושת הקב"ה, המוזכרת רבות בתפילות היום.

בפסיקתא דרב כהנא (כ, ג) מובא, שיום הכיפורים נקרא גם 'יום ה' הנורא',

על שם הנאמר (יואל ב' יא) 'כי גדול יום ה' ונורא מאוד'. ובגמרא (ר"ה כא, א) מובא שנקרא גם 'יומא רבה'.

בספר בני יששכר (חודש תשרי מאמר ח) כתב, שבכל התורה כולה לא נקרא יום זה בשם 'יום הכיפורים', וגם בש"ס כינו את שם המסכתא של החג - "יומא", וכל זה למה? בגלל שקדושת יום זה, גדלותו ורוממותו נובעים ממקום נעלם שראוי להסתירו. ומשום כך היו מי שנהגו שלא להזכיר את שמו של היום, אלא לקרוא לו 'היום הקדוש'.

משמעות הצום: יום הכיפורים הוא היחיד בשנה שהציווי להתענות בו נאמר במפורש בתורה. הצום לא בא רק כדי לכפר על עוונות, יש לו משמעות נוספת: ביום-הכיפורים, כאשר אצל כל יהודי מתגלה נקודת היהדות הפנימית, צריך להתנתק לחלוטין מעולם החומר. האכילה והשתייה - צרכים טבעיים של הגוף, מפריעות לנו בשעה שהנפש מתגלה ופורצת החוצה. לכן אנו צמים, מתנתקים מעולם החומר, לובשים לבן ודומים למלאכים. וכמו שכתוב בפרקי דר' אליעזר (פרק מו) "ביום הכיפורים אומר השטן לקב"ה, ישראל דומים למלאכי השרת, מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתייה, כך ישראל אין בהם אכילה ושתייה. מה מלאכי השרת שלום ביניהם, אף ישראל שלום ביניהם. והקב"ה מקבל עדותו של השטן ומזכה את ישראל".

מה אני צריך לעשות ביום כיפור? לחזור בתשובה על העוונות שעשיתי במשך כל השנה. זה ללא ספק צ'אנס נדיר שחבל לפספס אותו. יום הכיפורים מכפר על כל העבירות כאילו לא היו מעולם!

חתימת הדין: במסכת ראש השנה (טז, ב) מובא: "א"ר כרוספדאי א"ר יוחנן, שלשה ספרים נפתחין בר"ה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלויין ועומדין מר"ה ועד יוה"כ, זכו - נכתבין לחיים, לא זכו - נכתבין למיתה".

יום טוב: בגמרא בתענית כתוב (ל ב) "אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים. בשלמא יום הכפורים משום דאית ביה סליחה ומחילה, יום שניתנו בו לוחות האחרונות..." ובגמרא בשבת (ק"ט א) כתוב: "אמר ליה ריש גלותא לרב המנונא, מאי דכתיב ולקדוש ה' מכובד, אמר לו זה יום הכפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתייה, אמרה תורה תכבדהו בכסות נקיה..."

מדוע יו"כ הוא יום חג? משום שכל השנה נדרש החוטא לטרוח ולשוב מעצמו אל ה', אולם כשמגיע יום הכיפורים, אז מגיע הקב"ה בכבודו ובעצמו ודופק

בדלתו של האדם, וכל מה שצריך האדם לעשות זה... רק לפתוח את דלת ליבו!

🔵 **איך מתחברים ל'חוייה' של יום כיפור?** לכאורה זהו יום קשה של צום ומלא תפילות שלא נגמרות...? כדי להתחבר לחויית יום הכיפורים צריך לדעת כי היכרות מובילה לקשר ולאהבה (רש"י בראשית יח, יט), לכן עלינו להתבונן במהותו של היום הגדול הזה:

איזו מתנה גדולה נתן הקב"ה לעם ישראל ולי באופן אישי, שביום אחד אני יכול פשוט להתנקות מכל המעשים הרעים שעשיתי, ולהתחיל את השנה בצורה נקייה, ממש כמו ללחוץ על 'ביטול פעולה' כשמתחרטים על משהו... פשוט מדהים!

בתנא דבי אליהו מסופר (יז) "וכן כשהיו ישראל במדבר וסרחו במעשיהם, חזרו ועשו תשובה בסתר, שנאמר (שמות לג) וראה כל העם את עמוד הענן עומד פתח האוהל, וקם כל העם והשתחוּ איש פתח אהלו וגו', מלמד שעשו תשובה בסתר, לפיכך נתגלגלו רחמיו של הקב"ה עליהם, ונתן להם יום הכפורים למחילה ולסליחה להם ולבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות..."

ובספר החינוך (מצוה קפה) מסביר שה' גמל חסד עם בריותיו וקבע יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישבו: "ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו הא-ל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה. וזהו אמרם בהרבה מקומות ויום הכיפורים מכפר, כלומר שיש כח ליום בעצמו בכפרה בעבירות קלות".

וכתב בספר חסידים (תרז): "...שאם אדם בינוני תלוי עד יום הכיפורים, ואם גם ביום הכפורים יהא הבינוני, פעמים רב חסד [=הקב"ה] מטה כלפי חסד, ועוד זכות יום הכפורים מכריע, והוא שזכיותו מן גמילות חסדים, והוא מועיל לו שיתפללו עליו, וזהו כי ברבים היו עמדי (תהלים נה, יט)..."

🔵 **מה ההבדל בין ר"ה ליו"כ?** מדוע בראש השנה יש מצווה לאכול ומותר ללבוש נעלי עור ולהתרחץ, ואילו ביום כיפור אסור הכל? בספרים הקדושים המשילו זאת לבניין רב-קומות שצריך להורסו. איך עושים זאת? מניחים מטען עוצמתי ביסודותיו ובכך גורמים לקריסתו בבת אחת, ורק לאחר מ"כ מטפלים בבלוקים שנשארו - אותם ירסקו בעזרת פטישים קטנים. אותו דבר ראש השנה, אנו ממוטטים את 'בנין החטאים', ע"י כך שמפוצצים את היסודות, קרי: מקור החטאים שלנו, ההרגשה שהכול תלוי בנו ואין חלילה השגחה פרטית, ו'מפציצים' עם המלכת הקב"ה. וְהַמְלִכָה עוֹשִׂים מִתּוֹךְ שִׂמְחָה וְשׂוֹבָע. לעומת

זאת, יום הכפורים הוא יום שנועד לטפל בחטאים שנותרו אחרי המלכת הקב"ה, על ידי וידוי של כל חטא בפני עצמו, על ידי צום ותענית.

האם יום כיפור זה 'הוקוס-פוקוס'? האם ביו"כ אנו לוחצים על כפתור 'תשובה' ו-הופ! הכל נמחק?

על פי חלק מהדעות בחז"ל (שבועות יג, א) "עיצומו של יום מכפר" על עבירות שבין אדם למקום, גם מבלי שהאדם ישוב בתשובה שלימה. אך לכל הדעות, אין יום הכיפורים מכפר על עבירות שבין אדם לחברו אלא אם כן ביקש את מחילת חברו (ועיין ברמב"ם תשובה, ב, ט). וכך לשון הרמב"ם (תשובה ב, ז) "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכפורים".

לכל עבירה שאדם עושה יש תוצאות - ואי אפשר להחזיר את הגלגל לאחור. אבל למרות התוצאות ההרסניות של העבירה, עשה עמנו הקב"ה חסד גדול, ואִפשר לנו להחזיר את הגלגל לאחור ע"י תשובה! אבל כל זה בתנאי אחד: שנתחרט באמת על העבירות שעשינו ונחליט להשתפר. לא מספיק רק לצום, צריך להפסיק את המעשים הרעים.

אילו שיאים נשברים ביום הכיפורים? 1. כשבית המקדש היה קיים, היה ביו"כ סדר מיוחד של קורבנות ותפילה, שאותו היה מבצע הכהן הגדול בלבד. במהלך היום הוא היה נכנס לקודש הקודשים להקטיר ולהתפלל, במקום אליו אסור לאיש להיכנס במשך השנה כולה. 2. היום היחיד בשנה בו מתפללים חמש תפילות ביממה: ערבית, שחרית, מוסף, מנחה ו'נעילה'. 'נעילה' היא תפילה מיוחדת ליום הכיפורים, הנאמרת לקראת סיום הצום.

למה נוהגים ללבוש בגדים לבנים ביום כיפור? ביום כיפור אלוקים מקרב אותנו אליו ומכפר לנו על כל החטאים, ובכך אנחנו הופכים להיות 'כמו מלאכים' טהורים ורוחניים. הצבע הלבן מתאר את הטהור והרוחניות, ולכן אנחנו לובשים בגדי לבן ביום כיפור. ועוד, הצבע הלבן הוא הצבע של התכריכים בהם עוטפים את המתים - ולכן הוא משמש תזכורת לכך שהחיים בעולם הזה הם זמניים, מה שמעורר אותנו ביום כיפור לעשות תשובה מעומק הלב. בקהילות רבות נוהגים ללבוש ביום כיפור בגד עליון לבן מיוחד הנקרא "קיטל".

איך צריך להרגיש במוצאי יום כיפור? לשמוח, או לחשוש שמא לא נמחלו לי עוונותיי? חלילה לחשוש! אנו בניו אהוביו של הקב"ה, שמחים ובטוחים אנו כי מחל לנו על כל עוונותינו! עד כדי כך שאפילו יש מצוה להרבות באכילה ושתיה מתוך שמחה במוצאי יום הכפורים, ואמרו במדרש, ש"במוצאי יום

הכפורים בת קול יוצאת ואומרת 'לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך'" (קהלת ט).

מעלת התשובה

🕒 **מתנה מה':** רבנו יונה כותב בספרו "שערי תשובה" (תחילת שער ראשון): "מן הטובות אשר הטיב ה' עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפן, ולימדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו, כי הוא ידע יצרם, שנאמר (תהלים כ"ה, ח'): 'טוֹב וַיֵּשֶׁר ה' עַל כֵּן יִזְרֶה חַטָּאִים בַּדֶּרֶךְ'."

🕒 **חשיבות הרהור תשובה:** אצל הקב"ה, בין רגע נהפך האדם משנאו לאהוב, כמו שכתוב בגמרא בקידושין (מט, ב) המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק גמור, אף שהוא רשע גמור - מקודשת, מספק שמא הרהר תשובה בלבד, כלומר שאנו מסופקים שמא הרהר תשובה, משמע שאילו ברור לנו שהרהר תשובה - הרי שהיא בודאי מקודשת גמורה, כי בודאי נהפך לצדיק גמור. וכן כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (ז, ד): "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה וכו' התשובה מקרבת את הרחוקים: אמש היה זה שנאו לפני המקום משוקץ ומרוחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד וכו', אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל, צועק ואינו נענה, ועושה מצוות וטורפין אותן בפניו וכו', והיום הוא מודבק בשכינה וכו', צועק ונענה מיד, ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה."

כאילו לא חטא מעולם: עוד כתב הרמב"ם שם: "ואל ידמה הבעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים מפני העוונות והחטאות שעשה, אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם!"

🕒 **חשיבות התשובה בימים הנוראים:** בספר פלא יועץ (ערך בכיה) כתב: "עת לבכות, כגון בהיותו מתפלל לה' ושופך שיחה, דורש סליחה בידויים ותחנונות על החטאים ועל העוונות, ישפוך כמים לבו ותרדנה דמעותיו, ובפרט בימי חדש אלול האדירים ועשרת ימי תשובה, אשר מלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט ד), צריך שבבכי יבואו ובתחנונים."

🕒 **לעזוב הבלי העולם:** כתב בספר שפת אמת (חודש אלול תרנ"ז) "איתא בספרים על חודש אלול אני לדודי ודודי לי וכו', כי עיקר התשובה צריך להיות על זה לזכור כי נשתלחנו בעולם הזה לעשות רצונו ית"ש בלבד, ומה שטרודין בהבלי

עולם ושוכחין העיקה, על זה צריך להיות עיקר התשובה לחזור לקבל עול העבדות להיות מוכן רק לעשות רצונו יתברך.

תשובה בציבור: בספר "מכתב מאליהו" (ח"א עמ' רמ"ח) כתב בגודל מעלת התשובה כשהיא נעשית בציבור - בחודש אלול וימים נוראים: "משום זה גדולה היא תשובת הצבור, דאי אפשר שלא ימצא בצבור אחד שיהיה פנימי יותר ומגביה בזה את מדריגת כולם בתשובתם... אם יצטרפו רק כמה מעושי קדוש השם יחד, אזי גם איחוד זה יפעל גדולות, וצורה אחרת לקדוש השם המאוחד הזה, כי האיכות תעלה מאד. וזהו עומק ענין מעלת הצבור".

קל לעשות תשובה: בזוהר הקדוש כתוב (זוהר חדש, נח, קנב) כי נדרש מהחוטא רק לפתוח פתח קטן: "אמר מיכאל, ריבון העולם, היה לך לרחם עליהם, כי אתה רחום, וכך אתה נקרא. אמר לו שבועה נשבעתי ביום שנגזר הדין לפני [שלא לגאלם, עי"ש] עד שישבו. ואם כנסת ישראל יפתחו בתשובה כפתחו של מחט, אני אפתח להם שערים גדולים". מכאן הביטוי "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם" (ראה אור החיים דברים, כ, ז).

מובא בספר "מאיר עיני ישראל" (ח"ד עמ' 393): הרב מפונוביז' זצ"ל שאל את מרן החפץ חיים קודם שנסע לאפריקה, מה אפשר למסור ליהודים שם בשמו של הח"ח? אמר לו הח"ח: תגיד להם שזה קל לעשות תשובה, עושים חרטה וקבלה! אלא שהיצר מפתה את האדם שקשה לעשות תשובה (ויעיין בספר "לקט רשימות" בענייני אלול וימים נוראים שהאריך שם עוד בענין זה). ועוד שם בשם הח"ח: "תשובה - איננה דוב", [תשובה - איז ניט קיין בער] ואין לפחד ממנה! חרטה על העבר וקבלה על העתיד אלו הם עיקרי התשובה לעיכובא, וכמבואר ברבינו יונה ב"שערי תשובה".

לקבל רק קבלה קטנה: כתב בספר מכתב מאליהו (ח"א עמוד רמג): "והנה המקבל על עצמו קבלות בתשובתו צריך להזהר מאד שתהיינה לפי מדרגתו, כי אם יקפוץ למעלה ממדרגתו יפול חס ושלווה ותבטל תשובתו לגמרי. ואם גם התעוררותו ושאיפתו לתשובה וחרטתו על חטאיו צריכים להיות קיצונים בתכלית, מכל מקום אחר כך אדרבא, הוא צריך לכפות את עצמו שלא יקבל עליו יותר מדאי בבת אחת, למען שיכול חיזוקו להתקיים...".

וכן מובא בספר 'דורש טוב' (חודש אלול, מתוך דברי הגרי"מ שושן) שרבי שלום שבדרון זצוק"ל היה מספר, כי בערב יום הכיפורים דפק על דלת חדרו של משגיח ישיבת חברון, רבי לייב חסמן זצ"ל, ובפיו שאלה: איזו קבלה עליו לקבל על עצמו לקראת 'כל נדרי'? אמר לו ר' לייב: 'ר' שלום, אני אחשוב בשקט ואתה תחשוב בשקט, וכל אחד מאתנו יחשוב מה הוא יכול לקבל על עצמו בלי

לספר לשני". לאחר כמה דקות של מחשבה אמר לו ר' שלום: "החלטתי כבר מה לקבל על עצמי". השיב לו ר' לייב: "אם כן, מה שחשבת לקבל על עצמך תקבל רק מחצית מזה ודי בכך". .. אמר על כך הגר"ש שבדרון: על האדם לקבל על עצמו דבר קטן, משהו מזערי, אבל קבלה אמיתית שלא יזוז ממנה ויהי מה, מעין 'ייהרג ואל יעבור'.

כאן מתארים הסיפור הנספח 2

נספח 1

סיפור 1 | ההתפרצות לשיירת האלף

הרחובות צוחצחו, נורות הרחוב הוחלפו, כרזות ענק נתלו מבית אחד למשנהו, כל תושבי הערים במחוז המזרחי של מדינת פולין שבו שכנה גם העיירה מיר, ממתנים ליום הגדול בו יבקר המלך בעירם ויזכו לראותו פנים אל פנים ואף לנופך לו לשלום.

כך היה מנהגו של מלך פולין, לבקר מדי פעם את תושבי המדינה לראות ולהראות, והשנה נבחר המחוז הגדול במזרחה של המדינה לביקורו של המלך.

הגיע היום הגדול! המלך התחיל במסע ביקוריו, וכל מקום שהוא הגיע בראש משלחת ממלכתו, יצאו התושבים בהמוניהם לרחובות המרכזים בהם תעבור משלחת המלך, הם עמדו שעות בצידי הרחובות, והמתינו אנשים נשים וטף לרגע הגדול, וכשהמלך הגיע ההתרגשות גברה וכולם נעמדו והריעו, יש מהם בידיהם ויש מהם בכלי זמר ושירה, כשהמלך מחזיר אהבתו אליהם בנפנוף ידו לקהל התושבים הרבים.

הביקור הוכתר בסופו כמוצלח מאד, בכל המקומות שהמלך ביקר, ניתן לו כבוד גדול. המלך ראה את חיי התושבים, שמע את בעיותיהם, נוכח במצוקותיהם, והבטיח כמובן להסדיר את כל ענייניהם על הצד הטוב ביותר.

אבל בפגישת סיום שעשה המלך עם בכירי הממלכה לדון בכל תובנות הביקור הממלכתי, הפתיע אותם המלך... היה זה כשנשאל כמקובל "אדוננו המלך, מכל הביקור המפואר והמכובד, מה מצא חן בעיניך במיוחד, יותר מכל?"

הם ציפו לשמוע על התזמורת המלהיבה, או על מופע הזיקוקים המרהיב. אבל לא.

המלך אמר להם: 'דעו לכם, שהרגע המרגש ביותר מבחינתי היה בעיירה הקטנה ההיא... שם בקושי השיירה הצליחה לנסוע בגלל מצב הכבישים הרעוע'

כל השרים היטו אזנם בפליאה עצומה למשמע אוזניהם... ואז המשיך המלך 'אתם ודאי זוכרים את המאורע המרטיט של האשה שנשכבה על הכביש ולא אפשרה לי להמשיך במסעי...'

פני השרים חוורו. הם חשבו שהמקרה הלא נעים ההוא נשכח מהמלך, והוא לא לקח אותו ללב. והנה, המלך זוכר את המאורע המצער הזה...

כולם נזכרו בפרטי המאורע: באותה עיירה קטנה וזנוחה, עמדה בצד אשה אחת שבורת

לב. בעלה נתפס על יד השלטונות, ונגזר עליו עונש מוות, הוא ישב כבר בבית האסורים - ממתין לגזר הדין הקשה... אשה זו נשארה גלמודה עם זאטוטיה הקטנים בבית כשליבה קרוע ושותת דם, והנה כששיירת המלך הגיעה בסמוך אליה, החליטה לקחת נפשה בכפה. בצעד אמיץ מאין כמותו, רצה למרכז הכביש ונשכבה לפני גלגלי מרכבת המלך. מהומה גדולה התרחשה באותו רגע... חיילי המלך נזעקו למרכז הכביש כדי להזיזה ולהשליכה מידיית לצינוק לכל חייה על בזיון המלכות, אבל אז... היא הרימה קולה בזעקה אדירה לעבר המלך 'אדוני המלך!!! בעלי נידון למוות, ואין שום כח ואדם בעולם שיכול לבטל גזר דין זה, רק אתה אדוני המלך!!! איני זזה מכאן עד שתמחל לבעלי ותבטל הגזירה!'

"היה זה הרגע המרגש ביותר", סיכם המלך.

תובנה

"מה היה במעשה זה שריגש כ"כ את המלך?" שאל ר' ירוחם ממיר את תלמידיו. והסביר: "מעשה זה שעשתה האשה", הסביר המשגיח, "היה כבוד מלכות אמת, מעשה זה היה בשביל המלך מעבר לכל הכבוד שעשו לו בכל המקומות, כאן הוא שמע במפורש כי הוא ואין בלתו! וזה כח המלכות!"

וסיים המשגיח ר' ירוחם 'אין לך כבוד שמים יותר גדול ממי שמבין ומרגיש שאין החיים והמוות תלויים אלא בקב"ה, אשר בידו להחיות ולהמית, זהו כבוד מלכות! לולי הרגשת הלב הזו שהכל תלוי במלך, יהיו הגינונים והטכסים מפוארים ורעשניים, אבל אין בהם כבוד של אמת'.

נספח 2

סיפור | חמישים הנפילות של קיאוטו

הִיָּה הָיָה אִישׁ יפִּנִי. אוֹתוֹ יפִּנִי הִתְחַתֵּן (עִם יפִּנִית כְּמוֹבֶן), וְנוֹלַד לָהֶם מָה אִם לֹא - יֶלֶד יפִּנִי.

הִילֵד - קִיאֹטוֹ שְׁמוֹ - לִמַּד לֶאֱכֹל, לִמַּד לִשְׁתּוֹת, לִמַּד לִלְכֹת, מָה עוֹשִׂים אִיתוֹ עֲכָשִׁיו? שׁוֹלְחִים אוֹתוֹ לִלְמוּד קִרְאָטָה כְּמוֹבֶן, כְּמוֹ כָּל יֶלֶד יפִּנִי מִמוֹצֵעַ.

שָׁלְחוּ אוֹתוֹ הוֹרָיו לִמְאַסְטֵר הַכִּי חָשׁוֹב בִּיפִן - 'בְּרוֹס לִי' שְׁמוֹ, בְּאִמְרָם אֵלָיו חֵד מִשְׁמַעִית: "תַּעֲשֶׂה עִמּוֹ מָה שֶׁתַּעֲשֶׂה וְהַעֲיָקֵר שִׁיצָא מִיֶּדְךָ - לֹחֶם אִמִּיתִי!"

"אֵין בַּעִיָּה", הַפְטִיר הַמְאַסְטֵר לִקְרָאטָה, "תֵּנוּ לִי שָׁנָה וְאֲנִי עוֹשֶׂה אֶת קִיאֹטוֹ שֶׁלָּכֶם לֹחֶם".

לְאַחֵר שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים חֹזֵר קִיאֹטוֹ הַבֵּיתָה לְבִיקוֹר, אָבִיו שֶׁלֹא יָכוֹל לְהִתְאַפֵּק, מִבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ - "בְּנִי, הִרְאֵה לָנוּ מִנְּפִלְאוֹת הַלְחִימָה שֶׁלִּמַּדְתָּ אֶצֶל הַמְאַסְטֵר", אָךְ הִילֵד הִיפִנִי הֵרָךְ עוֹנָה לְאָבִיו - "אֵינִי יָכוֹל, רַק בְּסוֹף הַשָּׁנָה כֹּאשֶׁר יִהְיֶה מוֹפֵעַ סִיּוֹם, תּוֹכְלוּ לָבוֹא לְבֵיתוֹ שֶׁל הַמְאַסְטֵר וְלִרְאוֹת מָה אֲנִי יוֹדֵעַ".

בְּסִיּוֹם הַשָּׁנָה, מְגִיעִים הַהוֹרִים אֶל בֵּית הַמְאַסְטֵר, הַמּוֹרָה וְקִיאֹטוֹ תִּלְמִידוֹ עוֹלִים יַחְדָּיו לְזִירָה, קָדִים קִידָה, 'גּוֹנֵג' - וְ... הַקֶּרֶב מִתְחִיל!

הִילֵד רָץ לְעֵבֶר הַמְאַסְטֵר וּמִנְסָה תִּרְגִּיל מִתּוֹחֶם, הַמְאַסְטֵר בְּאִדִּישׁוֹת וּזְרִיזוֹת מִתְחַמֵּק מִמֶּכֶת הִילֵד, וּבִהִינֵף יָד מִנְחִית אוֹתוֹ עִם אֲגִרוֹף אֶל רִצְפַת הַבֵּימָה. הָאֵם וְהָאָב הִיפִנִים בְּהֶלֶם, אִיזוֹ נִפִּילָה דְרַמְטִית! אָךְ קִיאֹטוֹ אֵינוֹ מִתִּיַּאֵשׁ, קֵם בְּשָׁנִית וֹרֵץ לְעֵבֶר הַמְאַסְטֵר, הַפֶּעַם עִם תִּרְגִּיל אַחֵר, אָךְ שׁוֹב הַמְאַסְטֵר מִתְחַמֵּק בְּנִעִימוֹת, וְכֹאִילוֹ בְּלִי לְהִתְאַמֵּץ מִנְחִיתוֹ בְּשָׁנִית אֶל עֵבֶר רִצְפַת הַבֵּימָה, הַפֶּעַם גַּם עִם מַכָּה הַגּוֹנָה בְּרִגְלָהּ.

וְכֵן מִמְשִׁיךְ הַדָּבָר עֶשֶׂר פְּעָמִים וְאֵף עֶשְׂרִים פְּעָם, בְּכָל פֶּעַם קִיאֹטוֹ מִנְסָה לְהַכּוֹת אָךְ מוֹצֵא עֲצָמוֹ מוֹטָח בְּכוֹחֵנוֹת אֶל רִצְפַת הַבֵּימָה.

הַהוֹרִים מִתְחִילִים לָנוֹעַ בְּאֵי נִעִימוֹת בְּכֶסֶא. הָאָב הִיפִנִי פוֹנֶה אֶל הָאֵם הִיפִנִית וְשׁוֹאֵל אוֹתָהּ - "מָה קוֹרֶה פֹּה, קִיאֹטוֹ רַק מִקְבֵּל מַכּוֹת! מִתִּי גַם הוּא יִצְלִיחַ לַעֲשׂוֹת מִשְׁהוּ, וְלִהְיוֹת לְמוֹרָה אִיזָה מַכָּה?"

הִילֵד לֹא מִפְסִיק לְקַבֵּל מַכּוֹת נִחְרָצוֹת מִהַמְאַסְטֵר, סִימְנֵי דָם כְּבֵר נִיכְרִים עַל גּוֹפוֹ.

בשלב זה האב היפני מתייאש לגמרי, קם ומפסיק בכעס את הקרב.
"מה עשית לבני?" הוא צועק אל המאסטר, "הרי הבטחת שתעשה ממנו לוחם אמיתי!
תראה! הוא לא מסוגל להנחית אפילו מכה אחת, רק מקבל מכות ונופל על הבימה!!"
"אמת" עונה לו המאסטר, "אבל אתה ראית אותו נופל חמישים פעם ואני ראיתי אותו
קם חמישים פעם... זה הוא לוחם אמיתי!"

תובנה

בקהלת כתוב "אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא". כולנו נופלים, הנפילה
אינה חידוש, רק ההתגברות על הנפילות היא החידוש! כל פעם שנופלים, הקימה
אחר כך נחשבת הרבה יותר גדולה והקב"ה שמח בה הרבה יותר מהקימה הקודמת!
"שבע יפול צדיק, וקם!"

חג הסוכות

חג הסוכות, שמותיו ומצוותיו

שמות החג: לחג הסוכות יש ארבע שמות בתורה, והם:

- **חג הסוכות:** "חג הסוכות תעשה לך שבועת ימים באספך מגרנה ומיקרבך" (דברים טז, יג). שם זה קשור כמובן למצוות הישיבה בסוכה כל ימי החג: "בסוכת תשבועת ימים כל האזרח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת" (ויקרא כג, מב).
- **חג האסיף:** "וחג האסוף בצאת השנה באספך את מעשריך מן השדה" (שמות כג, טז), מפני שבו מסיימים ליבש את הענבים ומכניסים אותם לאוצר, וכן מסיימים לאסוף את התבואה מן השדה.
- **'חג':** התורה מכנה את חג הסוכות בלשון "חג": "אך בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' שבועת ימים... ותחגתם אותו חג לה' שבועת ימים בשנה" (ויקרא כג, לט - מא). וכן נאמר לגבי חג הסוכות "ושמחת בחגך" (דברים טז, יד).
- **זמן שמחתינו:** בתפילה אנו מציינים שימי הסוכות הם 'זמן שמחתינו', בחג הסוכות היתה שמחה יתירה בבית המקדש - "שמחת בית השואבה".

שני חלקי החג: חג הסוכות מכיל בקרבו שני עניינים מרכזיים (כמבואר בפסוקי התורה - ויקרא כג לט-מג): א. חג של עובדי האדמה, השמחים וחוגגים לפני הקב"ה על השפע משמים, בבוא עונת האסיף. ב. חג זיכרון ליציאת מצרים, אז הושיבנו הקב"ה בסוכות.

מצוות סוכה וטעמה:

- **טעמה של מצות ישיבת הסוכה,** מבואר בתורה: "בסוכת תשבועת ימים כל האזרח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת: לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכֹּת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מִמִּצְרָיִם" (ויקרא כג, מב-מג).
- **נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא,** האם כוונת הפסוק לסוכות עץ בהם ישבו בני ישראל במדבר, או שהכוונה לענני הכבוד שהקיפו את בני ישראל

והגנו עליהם כמו סוכה המגינה על יושביה. ההלכה נפסקה בשלחן ערוך (סימן תרכה) "בסוכות תשבו שבעת ימים וגו' כי בסוכות הושבתי את בני ישראל - הם ענני כבוד שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש".

- **כוונת המצווה:** עלינו לכוון את טעם המצוה בכל עת ישיבתנו בסוכה, כפי שכתב שם המשנה ברורה (ס"ק א) "וכתבו האחרונים שיכוון בישיבתה שציוונו הקדוש ברוך הוא לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים וגם זכר לענני כבוד שהקיפן אז עלינו להגן עלינו מן השרב והשמש".

- **למה בתשרי? ידועה קושיית הטור** (סימן תרכה), אם המצוה היא זכר ליציאת מצרים, מדוע נצטוונו לקיימה בחודש תשרי, ולא בחודש ניסן - אז יצאנו ממצרים? הטור עונה: "ואף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא ציוונו לעשות סוכה באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך. ולכן ציווה אותנו שנעשה בחודש השביעי שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה".

- **נוי סוכה:** את הסוכה נוהגים לקשט בכל מיני קישוטים, תמונות ופירות, לשם "נוי סוכה" - כלומר להדר ולייפות את הסוכה ובכך להראות את חיבתנו למצווה, כנאמר "זה קלי ואנוהו". מנהג נוי הסוכה עתיק הוא, ומוזכר בברייתא המובאת בגמרא (שבת כב, א) "סככה כהלכתה, ועיטרה בקרמים ובסדינין המצויירין, ותלה בה אגוזים, אפרסקין, שקדים ורמונים ופרכילי ענבים, ועטרות של שבלים, יינות שמנים וסלתות".

- **מתי בונים?** נוהגים להתחיל את בניית הסוכה כבר במוצאי יום כיפור, ומשתדלים להשלימה למחרת, ובכך להתחיל במצווה ראשונה מיד לאחר כפרת העוונות (רמ"א ופוסקים סימן תרכה).

➤ מצוות ארבעת המינים:

- **מקורה:** התורה מצווה "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וְעֵצֶןף עֵץ עָבֹת וְעֶרְבֵי נָחַל, וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים (ויקרא כג, מ). למדו חכמים שכוונת התורה היא לאתרוג, לולב, הדס וערבה.

- **זמן הנטילה:** מהתורה, חיוב נטילת ארבעת המינים בכל מקום הוא רק "ביום הראשון" של חג הסוכות, ובבית המקדש נטלו את המינים למשך כל החג - כנאמר "לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים". אבל חכמים תקנו לקיים את המצוה כל שבעת הימים בכל מקום, זכר למקדש.

• **הקשר ליציאת מצרים:** הרמב"ם במורה נבוכים כותב שעניין ארבעת המינים, הוא זכר לשמחה של עם ישראל שיצאו מהמדבר השומם אל ארץ ישראל שבה אילנות ונהרות.

Ⓢ **הושענות:** בכל יום מימי חג הסוכות נאמרות בקשות מיוחדות הנקראות "הושענות". שם זה נובע מהמלים "הושע נא" שעליהן חוזרים בנוסח אמירת ההושענות, ומבקשים בהן מה' שיושיענו.

בתפילות אלו אנו מוסיפים ומבקשים "אני והו הושיעה נא", בירושלמי הגירסה "אני והוא" - כלומר הקב"ה, על שם הפסוק "והוא אסור באזיקים" (ירמיהו מ א), המלמד אותנו שהקב"ה כביכול גם הוא שרוי עמנו בגלות, ואנו מבקשים את ישועתו וישועתנו.

Ⓢ **חול המועד:** מצוה לשמוח בימי חול המועד, ולכבד אותם בבגדים נאים ונקיים, בסעודות ועוד. אין לעשות מלאכה שאינה נצרכת בימים אלו, וחז"ל הדגישו מאוד את חומרת איסור עשיית מלאכה בחול המועד. במסכת אבות קובע רבי אלעזר המודעי, כי "המבזה את המועדות, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים - אין לו חלק לעולם הבא". דברי רבי אלעזר כוונתו למי שמבזה את חולו של מועד, ונוהג בימים אלו כבימי חול רגילים.

אמנם, מותר לעשות מלאכה לצורך ימי המועד, כגון לבשל לנקות ולסדר, וכן מותר לעסוק מפני חשש הפסד כספי. פרטי הדינים מבוארים בשלחן ערוך (סימנים תקל - תקמה).

Ⓢ **שמחת בית השואבה:** במשנה מובא שבסוכות נידונים על המים. בחג זה נוהגת במקדש מצווה מיוחדת של "ניסוך המים", כלומר לנסך ולהקריב מים על גבי המזבח (בכל ימות השנה היו מנסכים רק יין ולא מים). לכבוד שאיבת המים למצווה מיוחדת זו, היה במקדש "שמחת בית השואבה", בה היו שמחים ורוקדים באופן מיוחד, ומתעוררים לקרבת אלוקים ולתשובה. עד שאמרו חכמים: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו". (יעוין בגמרא סוכה דף נא, וברמב"ם סוכה פרק ח הלכות יב - טו).

Ⓢ **בימינו,** יש הנוהגים להרבות בשירות ותשבחות בלילי חול המועד סוכות ולומר את חמשה עשר פרקי שיר המעלות שבספר תהלים (פרקים קכ - קלד). פרקים אלו היו נאמרים בבית המקדש בשמחת בית השואבה. מזה נפוץ המנהג לערוך מסיבות בשם 'שמחת בית השואבה'.

Ⓢ **הושענא רבה:**

• **ריבוי בקשות:** ביום האחרון של חול המועד סוכות נוהגים להרבות

בבקשות ה"הושענות", ועל כן הוא נקרא "הושענא רבה".

- **חיבוט הערבות:** כמו כן, מקיימים בו מנהג נוסף לזכר מצוות ערבה במקדש, והוא "חיבוט ערבה" - אוגדים יחד חמישה ענפי ערבה, נוטלים אותם ביד, וחובטים אותם על הקרקע. נטילת הערבה היתה במקדש מצוה מהלכה למשה מסיני, ובימינו הוא מנהג זכר לערבה במקדש.
- **חיתום הדין:** משמעות מיוחדת נודעת ליום זה, הנחשב כסיומם של הימים הנוראים. בזוהר הקדוש (חלק א, כא) מובא שיום זה הוא יום "משלוח הפתקים" בשמים, בו כלולים גזרי הדין של כל אדם ואדם לשנה הבאה, לכן זהו היום האחרון בו ניתן עדיין להשפיע על ידי תפילה על גזר הדין לכל השנה כולה. משום כך, יש מאחלים ביום זה איש לחברו: "פתקה טובה".
- **לימוד בלילה:** יש הנוהגים להישאר ערים כל ליל הושענא רבה, כלומר הלילה שלפני יום הושענא רבה, ולהקדישו לאמירת תהילים וללימוד תורה [בדומה לליל חג השבועות].
- **מנהגי הלימוד:** יש שנוהגים לקרוא את ספר "משנה תורה", הוא ספר דברים, ומסיימים את ספר תהלים, כפי שמסודר ב'תיקון ליל הושענא רבה'.

שמיני עצרת ושמחת תורה:

- **מקורו ושמותיו:** בארץ ישראל חוגגים חג אחד ביום השמיני של סוכות. היום הזה נקרא בשני שמות: א - 'שמיני עצרת', ע"ש הפסוק (במדבר כט, לה): "ביום השמיני עצרת תהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו". רש"י שם מביא מחז"ל "לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות, וכשבאין ללכת, אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם". ב - 'שמחת תורה', משום שביום זה מסיימים את התורה בקריאת הפרשה האחרונה "וזאת הברכה", ושמחים ביום זה שסיימו את כל התורה. לרגל שמחה זו, עורכים ריקודים והקפות בבית הכנסת.
- **בחוץ לארץ,** בו חוגגים כל יו"ט יומיים, היום הראשון נקרא "שמיני עצרת", והיום השני נקרא "שמחת תורה" ובו מסיימים את התורה ועורכים את הריקודים וההקפות.
- **מוריד הגשם:** כמו"כ בשמיני עצרת מתחילים להגיד בתפילה "משיב הרוח ומוריד הגשם". [אך "ותן טל ומטר" ממתנים עד ז' בחשוון, כי בזמן עולי הרגל לקח להם זמן לשוב הביתה, וכדי שלא ירד עליהם גשם

בדרך, תיקנו שעד שאחרון עולי הרגל ישוב לביתו בז' חשוון, ימתינו עם בקשת הגשמים].

- **יו"ט בפני עצמו:** שמיני עצרת הוא חג נפרד מסוכות לעניין ברכת "שהחיינו", קריאת הלל ועוד. אבל הוא גם סיומו של חג סוכות, כחלק משלושת הרגלים.

כאן מתאים הסיפור הנספח 1

מהות חג הסוכות

לעסוק בתורה: במדרש הגדול כתוב (ויקרא כג מ): "דבר אחר למה נקרא ראשון, לפי שכל ימות הקיץ ישראל עסוקין במלאכתן בקציר, בדייש, בבציר ובמסיקה עד חג הסוכות, שנאמר 'וחג האסיף', אמר להן הקב"ה הלא אספתם את מעשיכם מן השדה, יהיה לכם היום הזה ראשון לעסוק בתורה, שכבר הקדמתם לכם מאכלכם ומשתיכם".

לזכור מאיפה באנו: כתב הרשב"ם (ויקרא כג, מג) "זוה טעמו של דבר. חג הסוכות תעשה לך באוספך מגרנך ומיקבך באוספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתיכם מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". כעין זה גם כתב גם הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג פמ"ג).

הודאה על הטוב: החזקוני (ויקרא כג, מ-מב) כותב: "ומתוך שישבו בסוכה יתנו שבח והודיה למי שנתן להם נחלה ובתים מלאים כל טוב". וכן גם ברשב"ם שם: "ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים כל טוב".

להורות שהקב"ה אינו חפץ בעינוי אלא בשמחה: בספר מנורת המאור (כלל ד חלק ו פרק א) כותב: "וחג הסוכות צוה הקב"ה לשמוח בו לאחר ימי התשובה, ללמדנו, שאינו חפץ לענות גופנו כל הימים, אלא כשיהיה לצורך, להכנע לבנו לשוב לדרך ישרה, ועם כל זה שנשוב לשמח לנו ולאנשי ביתנו לדבר מצוה. ועל כן נקרא זה החג זמן שמחתנו".

סימן לקבלת התשובה והתפילה: רבינו בחיי בספרו כד הקמח (סוכה) כותב טעם נוסף: "מכלל מצוות התורה שהם בדרך נגלה ונסתר הוא מצות הסוכה,

שיש בה נגלה ונסתר... והנסתר זהו שאמר הכתוב בסכות תשבו שבעת ימים, ואמרו רז"ל אלו ענני כבוד, שהרי ישראל במדבר היו מקיפין אותם שבעה עננים, והעננים נקראים סוכה... ודבר ידוע ומקובל בעננים אלו, הפרושים על כסא הכבוד שהם פתוחים לקבל התשובה והתפלה, שהרי התשובה מגעת עד כסא הכבוד". (וראה שם עוד באריכות). וכ"כ השל"ה הקדוש (תולדות אדם חתימת הקדמה אות שע"ו): "ובזה הרמז יתבארו דיני דפנות של סוכה, מצוה מן המובחר ד' דפנות, רומזות לד' חומות שזכרת, תשובה תפלה צדקה תורה, ונגד זה ס' דסכה הסובבת ומקפת כל צד..."

התנתקות מהחומר: הרמח"ל כותב בספרו דרך ה' (חלק ד פרק ח ב): "ענין הסוכה והלולב הוא, כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, מלבד תועלתם בגשמיות, שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות, והוא כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד, נבדלים מכל העמים ומנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו, ועליונים ממש על כל גויי הארץ, ודבר זה נעשה בשעתו לישראל, להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך ומקיף כל צדיק מישראל, ומבדילו מכל שאר בני האדם, ומנשאו למעלה מהם, ומשימו עליון על כלם, ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה..."

מעלת רוח הקודש: המהר"ל בספרו גבורות ה' (פרק מו) כותב: "וכמו שקנו ישראל מעלת השכל בחג השבועות, קנו עוד מעלה עליונה בחג הסוכות, הוא רוח הקודש השורה עליהם, ולכך היו ענני כבוד עליהם, שהשכינה חופפת עליהם, וכל מקום שהשכינה נמצאת שם ענני כבוד..."

להכניע יצר לשון הרע: הגאון מוילנא כותב בספרו דברי אליהו (תהלים לא): "תצפנם בסוכה מריב לשונות, מצות סוכה הוא להכניע יצר דלשון הרע, להיות כי בשם סוכה נמצאו בו ארבעה אותיות מארבעה מוצאות סמ"ך מזסשר"ץ שהוא מהשינים, וא"ו מבומ"ף שהוא מהשפתים, כ"ף מגיכ"ר שהוא מהחיק, ה"א מאהח"ע שהוא מהגרון, וממוצא דטלנ"ת שהוא מהלשון אין בו, וזהו מפני שהד' מוצאות אלו מסבבות את הלשון ושומרים אותו לבל יפרוץ בלשון הרע, וזה שאמר הכתוב תצפנם ב'ס'ו'כ'ה מריב לשונות".

עיקר השמחה לה: בספר מנורת המאור כותב (נר ג כלל ד, חלק ו פרק א): "...ולפי שלא יחשוב האדם שזאת השמחה היא של מילוי כרס, על כן כתוב חג הסוכות שבעת ימים לה' (ויקרא כג, לד), כלומר, כל זאת השמחה לא תהא אלא

לשם שמים... עיקר כוונת המדרש לא בא אלא להורותינו, כי שמחת סוכה זו צריכה שתהא לה' ולא שתהא כולה להנאה גופנית".

אמונה בכל מצב כספי: הרש"ר הירש כותב (במעגלי שנה חלק א עמוד נג): "מבנין הסוכה הנך למד אמונה, ואחת היא אם אתה מבורך פחות או יותר באוצרות חומריים... בפסולת גורן ויקב, במה שאחרים מכנים פסולת, הנך בונה את סוכת חיך... אמנם אפשר שנהיה נבדלים בטיב הדפנות, אבל בסך כולנו שווים, כי לא רכושו של אדם, לא כוחו ולא חכמתו מסוככים עלינו, כי אם חסד ה' וברכתו הם שמסוככים על ארמונות ועל סוכות במידה שוה..."

חתונה עם הקב"ה: השפת אמת כותב (סוכות תרל"ד): "ענין סוכה כמו חופה, שגומרת הקנין אשה לבעלה, בסוכות הושבת, כי ביציאת מצרים נתקדשו בני ישראל להשי"ת, כמו שכתוב אני ה' מקדשכם, המוציא אתכם וגו'".

שמירת התשובה מיום כיפור: בספר 'מכתב מאלהו' (חלק א, יום הכפורים התפשטות לסוכות וכו', עמוד רסח) כותב הגר"א דסלר: "חג הסוכות, הכנתו סמוך הוא ליום הכפורים, למען שיום הכפורים יתפס בו, הלא, מיום הכפורים מביאים התעוררות תשובה, קבלות לשינוי המעשים... אבל הרי ביום הכפורים ליתא ליצר הרע, והוא חוזר וניעור אחר כך, מהי העצה, איך לאחוז ביום הכפורים שלא יאבד ממנו? העצה היא השמירה, מצות סוכה הלא ענינה הוא שמירה, ומפורש בתיקוני זהר, דסוכה היא בחינת תיבת נח, דהיינו בחינת השמירה. היושב בסוכה ומתכוון לחשוב ולהרגיש בתורה ויראת שמים, לבלי הנח מקום ליצר הרע, ימצא בעצמו קצת בחינה של שערים סגורים בפני הטומאה, ואמרו ז"ל (סוכה כח) תשבו כעין תדורו, שיכניס גם כל עניני הגשמיות שלו בסוכה, כי בסוכה הוא המצב המיוחד, שגם העסקים בגשמיות יהיו באים מכח רוחני ממש, ויתוקנו גם הם, ואדרבא, אסור לאכול חוץ לסוכה, שהסוכה מסוגלת ביותר, לעלות בה אל הנקודה הרמה של אכילה לשם שמים".

חשיבות הסוכה

כאילו עשה לגבוה: במדרש לקח טוב (דברים): "חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים, ולהלן הוא אומר חג הסוכות שבעת ימים לה', מלמד שכל העושה סוכה לעצמו, כאילו עושה לגבוה".

זוכה לז' חופות: כך כותב בעל הטורים (ויקרא כג מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים - נגד שבעת ענני כבוד. וכנגד שבעת הימים שישראל יושבין בסוכות זוכין לז' חופות".

חופות, ואלו הן, ענן, עשן, נוגה, אש, להבה, כבוד שכינה, וסוכת לויתן."

🔹 **זכות אבות:** המדרש אומר (בראשית מח י'): "רבי אליעזר בשם רבי סימאי אמה, אמר הקב"ה לאברהם אתה אמרת 'יוקח נא מעט מים', חיך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבא... אתה אמרת 'והשענו תחת העץ', חיך שאני פורע לבניך וכו', (תהלים ק"ה) פרש ענן למסך, הרי במדבר, בארץ מנין, (ויקרא כ"ג) בסוכות תשבו שבעת ימים, לעתיד לבא מנין, שנאמר (ישעיה ד') וסוכה תהיה לצל יומם מחורב".

🔹 **לעתיד לבוא:** כך מובא במדרש תנחומא (אמור כב): "אמר להם הקב"ה לישראל, בעולם הזה אמרתי לכם שתעשו סוכה לשלם לי את גמולי שגמלתי עמכם, שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו', ואני מעלה עליכם כאילו אתם גומלים לפני, אבל לעתיד לבא אני אופיע במלכותי, ואני מגן עליכם כסוכה, שנאמר (ישעיה ד') וסוכה תהיה לצל יומם מחורב".

🔹 **סוכת עורו של לויתן:** בילקוט 'מדרשים לחג הסוכות' מובא: "כתב וסכה תהיה לצל יומם (ישעיה ד'), א"ר לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, הקב"ה מסיך עליו מן המזיקים, שכן הוא אומר באברתו יסך לך (תהלים צא). דבר אחר כל מי שמקיים מצות סוכה הקב"ה מושיבו בסוכה של לויתן לעתיד לבא..." יש אומרים תפילה בעת הפרידה מהסוכה בסיום החג "יהי רצון שנזכה לישב בסוכת עורו לשל לויתן".

🔹 **חביבות המצוה ביד ישראל:** מובא במסכת עבודה זרה (ג, א): "אמרו לפניו [אומות העולם], ריבונו של עולם, תנה לנו מראש ונעשנה, אמר להן הקב"ה, שוטים שבעולם, מי שטרך בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת, אלא אף על פי כן, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה... ואמאי קרי לה מצוה קלה, משום דלית בה חסרון כיס, מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, שנאמר ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו. מקדיר, והא אמרת אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, משום דישראל נמי זמני דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא, והוי להו צערא, והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, נהי דפטור בעוטי מי מבעטי..."

נספח 1

סיפור 1 | חיים של ארץ

בחגי תשרי, באים יהודים רבים להתפלל בבתי הכנסת, גם כאלו שבכל ימות השנה אינם מבקרים בהם לעתים תכופות. חלק מתחברים יותר לתקיעת השופר, אחרים לניגוני הימים הנוראים ויש מי שדווקא השמחה הפורצת בעיקר בימי סוכות ושמחת תורה - היא זו שמוצאת מסילה ישרה לליבו.

כזה הוא גלעד. אב צעיר לילדה מתוקה בת חמש, נופר שמה.

גלעד הגיע עם בתו נופר לבית הכנסת, בחג שמחת תורה.

שעות ארוכות חלפו עליהם בשמחה טהורה, ריקודים, אמירת 'לחיים' ושירה אדירה לכבוד התורה הקדושה. לאחר הריקודים, דפק הגבאי על הבימה, והחל למכור את העליות.

אל מול עיניהם המשתאות של גלעד ונופר, הציעו המתפללים השונים סכומים כדי לקנות עליות. אך לא היו אלו סכומי כסף, אלא דפי גמרא אותם התחייבו ללמוד!

עליית 'חתן תורה', תפסה את עיקר תשומת הלב.

"עשרים דפי גמרא!" הכריז נער צעיר.

"ארבעים וחמש!" הרים תלמיד חכם ידוע את ידו.

"שישים!"

המחיר עלה וטיפס, עד שלבסוף נמכרה העליה במאה וחמישים דפי גמרא, אותם התחייב הקונה ללמוד בשנה הקרובה.

כששב הביתה, לא יכל גלעד לכלוא את התפעלותו. הוא תיאר לרעייתו ולכל בני המשפחה, את שראו עיניו, והוסיף תובנה משלו:

"היה במכירה הזו משהו נפלא, טהור ואמיתי. הרי הכסף בו אנו משתמשים כדי לקנות מוצרי צריכה - החל במקרר ומכונית וכלה בפתיחת ארון הקודש, הוא משהו שרק נלווה אלינו. עבדנו (או שאראלה ממפעל הפיס התקשרה...), ולכן קבלנו אותו. אבל אותו נער או אברך שמוכן ללמוד כמויות עצומות של תורה כדי לקבל את הזכות להיות חתן בראשית, 'משלם' במשהו הרבה יותר פנימי, אמיתי ותמידי. במשהו שכל מהותו טמונה בו."

”ומה את אומרת, נופר?” התעניינה אמא.

נופר המתוקה, שהיא בסך הכל בת חמש, ענתה בשיא התמימות: ”ראיתי המון אנשים שרבים מי ילמד יותר תורה! זה ממש כמו שהגננת סיפרה שההרים רבו במעמד הר סיני מי יזכה לקבל את התורה...”

גלעד המרוגש העניק נשיקה לנופר, והכריז: ”ברגע שהבנתי שאנשים מוכנים לעמול כל כך קשה בתורה רק בשביל לזכות לעלות לתורה, הבנתי כבר הכל. הבנתי מה הערך של החיים, ומה הערך של התורה. ובעיקר מה הערך של יהודי!”

תובנה

מסיים גלעד את המסר שלמד, בקיצור:

”אם עד היום חשבתי שהשורש לתחושת בטחון כלכלית טמון בכרטיס ‘מאסטר-כארד’ בינלאומי שטמון לי בארנק, ומבטיח כי לא משנה איפה בעולם אנחת תמיד אוכל לגהץ אותו ולקנות את הצריך, מכירת העליות של חגי תשרי עזרו לי להבין כי המפתח הוא אחר לחלוטין: התורה שלמדתי ואלמד, היא הביטחון הכלכלי האמתי שלי. היא מה שנותנת שמחה אמיתית לחיים וביטחון וסיפוק.”

נספח 2

סיפור 2 | סוכת הלויתן

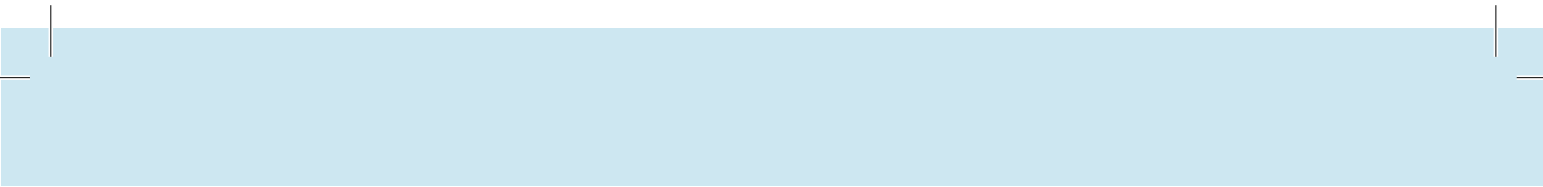
ידוע היה בין תושבי ברדיטשוב כי סוכות הוא חגם של פשוטי העם. כולם מוזמנים בשמחה אל סוכתו של רב העיר רבי לוי יצחק זי"ע סניגורן של ישראל, והרבי מקבל כל אחד בחביבות ובשמחה.

"למדנו רבינו", הרהיבו עוז פעם כמה תלמידים לשאול, "הכיצד זה אינו מקפיד הרבי על אורחים לא מהוגנים שבאים גם הם לסוכה? וכי יאה שהרבי יישב בין יהודים שהתנהגותם אינה עולה בקנה אחד עם רוח התורה?"

"יתכן שאין זה מכבדי באמת", השיב רבי לוי יצחק, ולימדם פרק בהלכות ענוה ואהבת ישראל. "אולם כשנזכה ונגיע לשבת בסוכת עורו של לוי, הרי מן הסתם יעמדו מלאכים - שומרים בפתח וידאגו שלא יכנס מי שאינו ראוי לכך. ומה אומר אני? כיצד אכנס? אולי אם אכניס לסוכתי כל מי שחפץ בכך, יגמלו לי טובה ויכניסוני לסוכה העתידה לבוא..."

תובנה

חג הסוכות הוא הזמן המתאים להכנסת אורחים, לחשוב איך לקרב ולעודד את מי שלא שפר עליו גורלו כמונו...

והדרת פני זקן

מהות ודיני מצוות 'והדרת פני זקן'

- מתרי"ג מצוות:** "והדרת פני זקן" היא אחת מתרי"ג המצוות, שנאמר (ויקרא יט, לב) **"מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהִדְרַת פְּנֵי זָקֵן, וְיִרְאֶתָּה מֵאַלְקֶיךָ אֲנִי ה'"** (עי' רמב"ם בספר המצוות עשה רט, ובמשנה תורה הלכות ת"ת ו, הלכה א והלכה ט; טוש"ע יו"ד רמ"ד א).
- מיהו זקן? בגמרא בקידושין (לב, ב) דרשו ש'זקן' זהו תלמיד חכם - 'זה שקנה חכמה'. ומסביר בערוך השולחן (יורה דעה רמ"ד, וכן דעת בה"ג עשה קס"ז), שהפסוק מחולק לשנים, כי יש כאן שתי מצוות, מצווה א' - 'מפני שיבה תקום' **לכבד כל איש שיבה** ע"י קימה לכבודו, ב' - 'והדרת פני זקן' **להדר תלמיד חכם מופלג'** ואפילו צעיר (ואפילו ילד - למרות שלא מצוי, כ"כ הבית יוסף וט"ז וש"ך סק"א).**
- כבוד רבו המובהק:** מצווה נוספת נלמדת מפסוק זה, והיא (מצווה ג') **מצוות כיבוד ומורא רבו המובהק**, כלומר, יש חיובים נוספים בכבוד רבו המובהק, יותר מאשר בתלמיד חכם מופלג שאינו רבו (רמב"ם תלמוד תורה ה, א, ובספר המצוות עשה ר"ט, טוש"ע יו"ד רמ"ב א, ועי' חידושי מרן רי"ז הלוי הלכות ת"ת ה, י"א, שמוכיח מתורת כהנים קדושים ז יד, ומתוספתא מגילה ג - שכאן זה המקור למצווה זו).
- לסיכום, ג' מצוות נלמדות מפסוק זה:** א. כיבוד מבוגרים. ב. כיבוד תלמידי חכמים. ג. כיבוד מורים - רבו המובהק.

1. מלבד המצווה של **כיבוד** תלמידי חכמים מדין 'והדרת' יש מצווה נוספת **להידבק** בהם שזה יותר מכיבוד. שנאמר (דברים י, כ): **"את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק..."** וכן במקום נוסף (שם יא, כב): **"לאהבה את ה' אלקיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו"**. הגמרא בכתובות (קיא, ב) מסבירה **"וכי אפשר לאדם להידבק בשכינה? אלא כל המשיא בתו לתלמיד חכם והעושה פרקמטיא (= סוחר בכספיהם כדי שירוויחו) לתלמידי חכמים והמהנה תלמידי חכמים מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מדבק בשכינה"**. ומתוך כך ישנה שורת הלכות, שפורטו בהרחבה בטוש"ע סימן רמ"ג עי"ש.

טעמי המצווה לכבד מבוגרים

- ⌂ **כמה הרפתקאות:** בגמרא (קידושין לג, א) מבואר הטעם, מפני שהמבוגרים מלאים חכמת חיים וראוי לכבדם על כך, "רבי יוחנן הוה קאי מקמי דסבי ארמאי [היה עומד מלפני זקנים גויים], אמר, כמה הרפתקי עדו עליהו דהני [היה אומר, כמה הרפתקאות המלמדות חכמת חיים עברו עליהם]".
- ⌂ **מצד מידת החסד:** באבן עזרא (ויקרא יט לג, על הפסוק "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו") כתב הטעם מצד מידת החסד כי תש כוחם וצריכים עזרה, וזה לשונו: "והטעם כאשר הזהרתך לכבד הזקן הישראלי בעבור שאין לו כוח".
- ⌂ **מכיר מעשי ה':** בחינוך (מצוה רנז) כתב הטעם: מפני שברוב שניו ראה והכיר קצת במעשי השם ונפלאותיו, ומתוך כך ראוי לכבוד.
- ⌂ **איש מעלה:** במהר"ל (נצח ישראל, פרק כב) כתב הטעם לכבדו משום שאדם לעת זקנותו מזדכך ומתעלה יותר, וז"ל: "וכמו האדם הזה, כאשר הוא בעיקר ימיו, אינו אלוקי. אבל כאשר הוא בסוף ימיו, נסתלק ממנו כוחות הגשמי עד שהוא אלוקי (רוחני)". כלומר שאדם זקן הוא רוחני וטהור יותר, שהרי כוחות גופו תשים ואינם מגשמים אותו כמו איש צעיר. וכ"כ המהר"ל על הגמרא (חידושי אגדות בבא בתרא י ב) "ומפני מה ראוי אל הזקנים כבוד, מפני שהם מסולקים מן החומה, שממנו הפחיתות, כי כאשר הוא זקן אז מסתלק הגוף, ולפיכך ראוי אליו הכבוד בעולם שהוא מסולק מן הגוף...".
- ⌂ **לשמוע עצתם:** ברלב"ג (ויקרא יט לב, וכע"ז באברבנאל שם) כתב הטעם: כי מפני זה ישמעו הצעירים לדברי המבוגרים ויהיו דבריהם אצלם יקרים, ומתוך כך יתנהגו במוסריהם, כי המבוגרים מרוב מה שראו את קורות העולם, יודיעו לצעירים מתוך ניסיון דברים רבים, ומי שישמע דבריהם ינצל מהרבה מהפגעים אשר היו באים עליו לולא עצת המבוגרים.
- ⌂ **כבוד לקב"ה:** עוד כתב הרלב"ג (שם) טעם נוסף: שעל ידי כיבוד המבוגרים שהם קדמו לנו בעולם, נבוא לתת כבוד לקב"ה שהוא הכי קדמון.

חשיבות המבוגרים וכיבודם

- כמה פעמים בתורה? לא פחות מ- 60 פעם מוזכר בתורה 'שיבה' ו'זקנה'. כגון**
"ואברהם זקן בא בימים" (בראשית כד, א) **"וימת אברהם בשיבה טובה"** (שם כה, ח).
למה נבראה ההזדקנות? במדרש (בראשית רבה סה, ד) **מסופר שהזקנה נוצרה**
מבקשת אברהם אבינו לקב"ה **"אמר רבי יהודה בר סימון אברהם תבע זקנה,**
אמר לפניו ריבון העולמים, אדם ובנו נכנסין למקום ואין אדם יודע למי מכבד,
אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעת וממך הוא מתחיל. מתחילת הספר ועד
כאן אין כתיב זקנה, וכיון שעמד אברהם נתן לו זקנה, שנאמר ואברהם זקן
בא בימים".
- להתייעץ עם הזקנים:** נאמר בתורה (דברים לב, ז) **"שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו**
לך".
- להתפלל כל החיים:** הזכות לחיות בכבוד בזקנה, כה גדולה, עד שאנשי כנסת
הגדולה תיקנו לנו לומר אותה כל החיים בכל פעם שיש סליחות [תעניות,
ימים נוראים] **"אל תשליכנו לעת זקנה ככלות כוחנו אל תעזבינו"** (ע"פ תהילים
עא, ט).
- יזכה ליראת שמים:** כתב בספר החרדים (פרק ו מצוות עשה מן התורה התלויות ברגלים,
ג-ו) שע"י הכיבוד זוכה ליראת שמים, וז"ל **"והרגיל במצוות אלו יזכה ליראת**
שמים, דכתיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, וסמיך ליה ויראת מאלקיך..."
עצה לפרנסה: הנצי"ב בפירושו 'העמק דבר' (ויקרא יט לב) **כותב שכיבוד מבוגרים**
זוהי סגולה לפרנסה: **"מקרא זה עצה לפרנסה ולברכת הארץ"**.
- גם בעולם הבא:** אנו מצווים לכבד את הזקנים, וגם בעולם הבא מכבדים
אותם! כך נאמר בגמרא במסכת בבא בתרא (י, ב) **"א"ר אבהו שאלו את שלמה**
איזהו בן העולם הבא, אמר להם כל שכנגד זקניו כבוד" ופרש"י "אותם
שחולקין להם כבוד בעולם הזה מחמת חכמת זקנתם".
- אפילו מאה פעמים:** כתוב בספר חסידים (כט) **"להיות זהיר ולקום לפני זקן**
אפילו מאה פעמים, בל יהיה עליו למשא באהבת הבורא".

כאן מתארים הסיפור הנספח 2

נושאים שונים במצוות כיבוד מבוגרים

- **איך קמים?** אין חובה לקום ממש, אך נכון לעשות לו 'הידור', כלומר לנוע מעט כאילו רוצה לעמוד מפניו [וכן הדין בחכם שאינו מופלג או זקן עם הארץ. אבל חכם שמופלג בחוכמה, או רבו המובהק, צריך לקום מלוא קומתו] (טוש"ע יו"ד רמ"ד ז, וכן בערוך השולחן שם סעיף י').
 - **ממתי צריך לקום מפני מבוגר [וכן חכם]? משיגיע לתוך ארבע-אמות [ורבו המובהק צריך לקום כל זמן שרואהו גם מרחוק] (טוש"ע שם סעיף ב).**
 - **מאיזה גיל נחשב מבוגר לעניין המצווה? מבוגר שמצוה לכבדו ולעמוד מפניו, היינו מגיל שבעים (טוש"ע שם סעיף א) ובמנחת חינוך (מצווה רנו סק"ג) כתב שראוי להחמיר גם מגיל שישים.**
 - **מבוגר נכרי:** יש מצוה [לא חיוב] להדר מבוגרים גויים, לקום קצת מפניהם ולסומכן בידו, מפני דרכי שלום (טור יו"ד רמד).
 - **אופנים נוספים של כיבוד מעבר לקימה:** יש עוד מצווה [לא חובה, אך בזקן וחכם מופלג, וכן ברבו המובהק - זוהי חובה] לכבד את המבוגר בכמה דברים: לא לשבת במקומו, לא לעמוד במקומו, לא לדבר במקומו, לא לסתור דבריו, כששואלים אותו הלכה לשאול ביראה, לא לקפוץ להשיב ולא ליכנס לתוך דבריו, לדבר אליו בלשון כבוד ואדנות וענווה, ולכוף ראשו לפניו (חפץ חיים בפתחה עשה ח במקור החיים, ובבאר מים חיים שם).
 - **יוצא דופן שאין צריך לכבדו:** בגמרא נאמר שאין צריך לקום בפני מי שהוא 'זקן אשמאי', ופי' רש"י מי שהוא רשע ועם הארץ, ופי' בערוך השולחן (יו"ד רמ"ד י) שהכוונה שמחמת בורותו עושה מעשי רשעה [ובזה מתרץ את קושיית תוס' ע"ש].
 - **האם צריך לקום למבוגר כשעסוקים בלימוד תורה?** נחלקו בזה הראשונים, אך להלכה כיום צריך לקום גם באמצע לימודו (שו"ע יו"ד רמד יא, ועי' בבן איש חי שנה ב' כי תצא אות טו שזה גם במבוגר לא רק בחכם).
 - **האם צריך לכבד כשזה עולה כסף?** אין צריך לקום או לכבד כשזה עולה לו ממון (רמב"ם ת"ת ו ב, ושו"ע יו"ד רמ"ד ה).
 - **מי קודם לכיבוד, צעיר תלמיד חכם או מבוגר לא חכם?** (ע"פ טוש"ע רמד יח).
- היו ביחד חכם שמופלג בחכמה אבל צעיר, וזקן שמופלג בזקנה אבל חכם פחות מהצעיר, בישיבה של בית דין או של תורה - הולכים אחר החכמה להושיב החכם הצעיר בראש קודם לזקן, וכן לדבר תחילה. ובשאר

מסיבות של משתה או של נישואין - הולכים אחר הזקנה, להושיבו בראש ולדבר תחילה.

- ואם החכם מופלג בחכמה והזקן אינו מופלג בזקנה, אף במסיבה מכבדים את החכם יותר.
- ואם הזקן מופלג בזקנה והחכם אינו מופלג בחכמה, אף בשיבה מכבדים את הזקן יותר.
- כ"ז כשהזקן חכם קצת, אפילו אם הבחור חכם ממנו, שבשביל חכמה מעט שיש בו יותר מן הזקן אין מביישים את הזקן הואיל וגם הוא חכם קצת, אבל אם הזקן אינו חכם כלל, אפילו במסיבה החכם קודם.

נספח 1

סיפור 1 | כבוד אחרון

סיפורו של עמרם, נהג מונית מפתח תקוה:

כל נהג מונית ותיק, הוא אוצר בלום של סיפורים מרתקים. גם לי - אחרי עשרים שנה במקצוע - יש מצבור של סיפורים. חרשתי את רחובות פתח תקוה אינספור פעמים. אלפי נוסעים עלו וירדו אצלי, חלקם מותירים בזכרוני אירועים שלא יישכחו.

אני רוצה לספר לכם את הסיפור המרגש מכולם...

השעה היתה שמונה בערב. סדרן התחנה שלח אותי לכתובת ברחוב שקט. הגעתי לכתובת, אך איש לא המתין מחוץ לבית. המתנתי חצי דקה, ואיש אינו מופיע. בדרך כלל, נהגים צופרים פעם או פעמיים, ומסתלקים. אבל משום מה החלטתי להיות סבלן ואדיב.

יצאתי מהרכב, ניגשתי לבית, וצלצלתי בפעמון. הדלת נפתחה, ומולי ניצבה קשישה בת שמונים, לבושה בהידור רב. שמלה ארוכה העשויה ממספר שכבות של בדים עבים כיסתה אותה, כובע רחב שוליים - עם נוצה צבעונית תחובה בשוליו - עיטר את ראשה. ממש כמו בגלויה עתיקה, של נשים באירופה לפני שמונים שנה...

"תודה על האדיבות, אדוני!" הכריזה האשה. "תוכל בבקשה לסייע לי עם המזוודה?"

נהגי מוניות בארץ, אינם רואים עצמם כאנשי שירות של הלקוח. נהג ממוצע לא היה טורח לגשת אל הדלת, והיה רוטן על הבקשה לסחוב מזוודה מהבית אל הרכב. אולי זה צודק, בהתחשב בתנאי העבודה הלא קלים בענף. היה מצופה ממני לומר משהו כמו: "לא מספיק האיחור, את מצפה גם שאסחב את המזוודה? זה לא בסדר!"

אבל לנוכח גילה המבוגר, השתדלתי לנהוג בנימוס ובאדיבות. נטלתי את המזוודה בחיך, העמסתי אותה על הרכב, ופתחתי לאשה את הדלת האחורית.

"לאן, גברת נכבדה?" התעניינתי.

"למעון חולים סופניים, רחוב החבצלת". השיבה האשה בלי להניד עפעף.

הבטתי במראה. האשה מליאת החיים הזו היתה נראית רחוקה מאוד מהמוות. מעון לחולים סופניים? ואז הגיעה הבקשה השניה שלה.

"תוכל בבקשה לעבוד דרך מרכז העיר?"

יכולתי לומר לה שזה מאריך את הדרך, לטעון שיש גבול לכמות הבקשות בנסיעה אחת, אבל כשנוסעים לכזו כתובת, הכל אחרת... כיביתי את המונה, והכרזתי: "לאן שתבקשי, גברת נכבדה. למרכז העיר? בבקשה!"

פניה היו דבוקות לחלון המונית. היא הצביעה בהתרגשות על הבית בו גדלה, והחלה לספר לי על ימי נעוריה. משם לקחתי אותה אל אזור התעשייה, שם הביטה בפעם האחרונה בחייה על המפעל בו עבדה שנים רבות. המשכנו דרך הצרכנייה הגדולה, שבנערותה היתה אולם ריקודים אליו היתה יוצאת עם חברות בכל שבוע. במשך שעותיים תמימות, סיירנו בכל תחנות חייה.

התברר שהיא אשה גלמודה, ללא משפחה קרובה. מחלה קשה בה לקתה אינה מותרת לה עוד סיכוי - לדברי הרופאים, והיא עומדת להעביר את שארית חייה במעון לחולים סופניים, המיועד לאנשים במצבה.

לבסוף הגענו אל המעון. השער נפתח, שתי אחיות חיכו בכניסה, אחת מהן הובילה כסא לגלים. הנוסעת שלי התיישבה, והוציאה את הארנק מתיקה.

"כמה אשלם לך, אדוני?" שאלה אותי.

"שום דבר, הנסיעה הזו עלי", השבתי נחרצות. היא ניסתה להתעקש לשלם, אבל הפצתה בה להשיב את הארנק לתיקה.

"אני מודה לך מקרב לב", נצצו עיניה דמעות. "הנסיעה המיוחדת הזו, היתה מסע מרתק וממלא סיפוק, בתקופה המאתגרת שאני עוברת. לעולם לא אוכל להשיב לך כגמולך. שהקב"ה ישלם לך מאוצרו הטוב!"

תובנה

עזבתי את הכתובת. לא הייתי מסוגל לעבוד, בקושי הצלחתי לנהוג הביתה. הייתי נרגש מאוד. לא הפסקתי לחשוב מה היה קורה אילו נהג מונית עייף, לאחר יום עבודה מלא וקשה, היה מגיע לכתובת הזו. מה היה עלול להתרחש אילו נהג המונית היה צופר בכעס פעם או פעמיים, ונעלם לכתובת הבאה.

מה היה קורה אם הייתי מתייחס אליה בכעס, רוטן על בקשתה לסחוב את המזוודה, וצועק לשמע הבקשה לעבור דרך מרכז העיר.

איזו מתנה ענקית נתתי לה, ולעצמי! בזכות יחס הכבוד שנהגתי בה.

במחשבה לאחור, אני משוכנע שזהו המעשה הטוב ביותר שעשיתי כל ימי חיי.

נספח 2

סיפור | הדירה שלא נמכרה

ערוך מסיפורו של קובי לוי בספרו 'העיתונאי 1'

החופש הגדול הגיע. עבורי כמורה, זה זמן נפלא לבצע מטלות שכל השנה אין זמן אליהן! השנה, החלטתי לרדת קומה אחת לשכן שוורץ, ולברר את הסיפור המוזר שמטריד אותי מזה זמן.

כבר ביום הראשון לחופש הגדול, נקשתי על דלת ביתו של אדון שוורץ, ושאלתי אם יש לו כמה דקות בשבילי. חיוך גדול הופיע על פניו. הוזמנתי לשבת על הספה, להתכבד בעוגה, ולשטוח את בקשתי.

"אדון שוורץ, ארבע שנים כבר תלוי שלט גדול 'למכירה' על המרפסת שלך", פתחתי. "מה קורה? למה הבית לא נמכר? כמי שמתגורר קומה מעליך, אני חושש שיש איזו בעיה בבניין שלנו, בגללה אנשים לא רוכשים את הדירה המצוינת שלך".

"זה סיפור מעניין", צחק שוורץ. "אם יש לך זמן, אספר לך!"

בודאי שיש לי זמן. החופש הגיע, כבר אמרנו... בירכתי 'בורא מיני מזונות' על חתיכת עוגה, והקשבתי לסיפור שקלח מפיו.

בנו ובתו של אדון שוורץ מתגוררים בחו"ל. הבן בלונדון, הבת בניו יורק. עם הזמן גדלו המשפחות, התרחבו העסקים, והביקורים הלכו ופחתו. אדון שוורץ ואשתו המנוחה היו מבקשים מדי פעם לבוא לבקרם, אולם הילדים דחו את ביקוריהם שוב ושוב.

אפשר להבין אותם. כסף רב לא היה להם. זמן מיותר גם לא. איך יעזבו לימודים ועסקים, ויטוסו לישראל לביקור משפחתי? אבל התשובות האלו לא עזרו לבדידות של אדון שוורץ, שהלכה והחריפה עם פטירת רעייתו היקרה.

"אולי תמכור את הבית, ותעבור להתגורר בדיור מוגן?", הציע הבן בשיחת טלפון מלונדון. "יש שם פעילות חברתית, חוגים ותעסוקה רבה".

הרעיון מצא חן בעיני אדון שוורץ. שלט גדול הוזמן מבית הדפוס עם מילה אחת: "למכירה". אדון שוורץ הצמיד בעצמו את השלט לסורגי המרפסת באזיקוני פלסטיק, וכבר ביום הראשון נשמעו נקישות על דלת ביתו.

היו אלו איש ואשה, זוג צעיר ונרגש. הם סיפרו שישמחו מאוד לגור בשכונה איכותית שכזו, בדירה מרווחת עם נוף לפארק. אדון שוורץ ערך להם סיור בדירה, ולסיום התיישב איתם לשיחה סלונית. שוורץ סיפר על ההיסטוריה שלו ושל השכונה, הם סיפרו על עצמם ועל החלומות שלהם. מהר מאוד התברר שלא יוכלו להרשות לעצמם רכישה כה יקרה, אולם את השיחה הקולחת היה חבל להפסיק. הזוג נהנה לשמוע עצות לחיים מאדם שעבר משהו בחייו, ואדון שוורץ התענג על השיחה המלבבת, ועל היחס המכבד שקיבל מהם.

למחרת הופיע מתווך נמרץ. הוזמן גם הוא לשיחה עם אדון שוורץ, שמח לספר על עבודתו, ונהנה לשמוע על היסטוריית הנדל"ן של העיר.

כך כמעט מדי ערב, היה אדון שוורץ מארח קונים פוטנציאליים. כל אחד זכה לסיור מקיף בדירה, קפה ומאפה, ולשעה של קורת רוח בסלון. אדון שוורץ פשוט נהנה מכל רגע. רוב המתעניינים פשוט ראו את השלט ועלו, אך כשנוכחו לראות את גודל הדירה המרווחת ושמעו על מחירה, הבהירו שזה לא מה שהם מחפשים. לאדון שוורץ לא ממש היה אכפת.

לאחר שנתיים, סיפר שוורץ, הגיע איש עסקים מחו"ל, שרצה מאוד לרכוש דירה בישראל. הדירה של שוורץ מצאה חן בעיניו, הוא שלף מהכיס פנקס שיקים ושאל כמה לרשום.

שוורץ עצם את עיניו. הוא שקע בהרהורים, והתלבט קשות. איש העסקים הציע תוספת נכבדה במזומן, בשביל ההרגשה הטובה, אבל שוורץ נאלץ לסרב. אם תימכר הדירה, הבין, יפסקו הביקורים! לא יהיו יותר שיחות ערב נעימות! אנשים לא יבואו לשמוע את עצותיו המכחימות!

באותו רגע, הוא הבין שהתחיל לחיות מחדש, בזכות השלט 'למכירה'. כל אותם אנשים שהתעניינו בו ובדירתו, נהנו לשמוע את עצותיו והקשיבו להגיונו, הוסיפו לחיי צבע ועניין.

"השלט הזה נמצא כאן ארבע שנים, וכנראה יישאר עוד שנים רבות!" צחק שוורץ. "וגם אתה, שכן יקר, מוזמן לבוא להתעניין על הדירה מדי פעם!"

(אפשר להדגיש שמבחינה הלכתית יש כאן שאלה של גניבת דעת, כי השלט מטריח אנשים שחושבים שהדירה באמת למכירה, אולם אנו עסוקים בחלק החיובי שניתן להוציא מהסיפור).

תובנה

כל אדם, ובפרט מבוגרים, כמהים למישהו שיכבד אותם, יקשיב להם ויתעניין בהם. כשאנו מכבדים מבוגר, אנו מרוממים את הרגשתו ונותנים לו טעם מתוק בחייו, ומקיימים בכך מצוות עשה דאורייתא של 'והדרת פני זקן'.